

มุลยมก และ ขันธยมก

หลักสูตรมหาอาภิธรรมิกะตรี
อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พิมพ์จำนวน ๒,๐๐๐ เล่ม
วันที่ ๒๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๘

มุลยมก

และ

บันธยมก

หลักสูตรมหาอาภิธรรมิกะตรี

อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พิมพ์จำนวน ๒,๐๐๐ เล่ม

วันที่ ๒๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๘

(สงวนลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติ)

ชื่อหนังสือ : มุลยมก และขันธยมก
หลักสูตรมหาอาภิธรรมิกะตรี อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เจ้าของ : มุลนิธิสัทธัมมโชติกะ

รจนาโดย : พระสัทธัมมโชติกะ ฐัมมาจริยะ

ปีที่พิมพ์ : ๒๕๕๘

จำนวนพิมพ์ : ๒,๐๐๐ เล่ม

๒๓ มีนาคม ๒๕๕๘

พิมพ์ที่ หจก. ทิพย์วิสุทธิ

๒๔๐/๑๓๐-๑๓๒ ซอยโรงพยาบาลศรีวิชัย ถนนเจริญสุขนิทวงศ์ เขตบางกอกน้อย กทม. ๑๐๗๐๐
โทร. ๐-๒๔๑๒-๗๗๐๗, ๐-๒๔๑๒-๗๗๐๘, ๐-๒๔๑๒-๕๐๗๐ โทรสาร ๐-๒๔๑๒-๗๗๑๐
นายวิสุทธิ อัมไพรวรรณ ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา พ.ศ. ๒๕๕๘

พระอาจารย์สัทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยะ
พระบูรพาจารย์ แห่งอภิธรรมโชติกะวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผู้ริเริ่มก่อตั้งมูลนิธิสัทธัมมโชติกะ

คำนำ

หนังสือ ขันขมก เล่มนี้ เป็นหลักสูตรการศึกษาพระอภิธรรม ชั้นมหาอภิธัมมิกะตรี ของอภิธัมมโชติกะวิทยาลัย วัดมหาธาตุ กรุงเทพมหานคร ซึ่งอาจารย์ถวิล อภัยภูมินาถ พร้อมด้วยคณะศิษย์ของพระอาจารย์สัทธัมมะโชติกะมหาจริยะ ได้รวบรวมและจัดพิมพ์ขึ้น โดยรักษาดั้งเดิม เป็นที่น่าอนุโมทนาสาธุการ อันเป็นผลจากมหากุศลญาณสัมปยุต ของผู้รวบรวมจัดพิมพ์

หลักสูตร ขันขมกปกรณ์ นี้ จักเป็นการอำนวยความสะดวกแก่การศึกษาพระอภิธรรม ชั้นมหาอภิธัมมิกะตรีเป็นอย่างยิ่ง ขอให้ท่านนักศึกษารับไปเป็นหลักสูตรศึกษาทรงจำ และทำความเข้าใจในเบญจขันธ์ทั้ง ๕ ประการ อันเป็นวิปัสสนาภูมิอย่างหนึ่งที่จะปฏิบัติให้บังเกิด วิปัสสนาญาณขึ้นโดยลำดับ จนกว่าจะบรรลุมรรคผลนิพพานได้

ขออำนาจพรให้ท่านผู้รวบรวมและจัดพิมพ์ และนักศึกษาทั้งปวง จงเจริญใน พระธรรมวินัยขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า มีสติปัญญายิ่งๆ ขึ้นไปจนบรรลุ พระนิพพานเทอญ

พระครูสังวรสมาธิวัตร

หัวหน้ากองวิชาการ อ.ช.ว.

วัดมหาธาตุฯ นครหลวงกรุงเทพมหานครบุรี

คำปรารภ

เนื่องจากการศึกษาพระอภิธรรมในสำนักโชติกะวิทยาลัย วัดมหาธาตุ ยังขาดหนังสือคู่มือการศึกษาชั้นมหาตรียุ่อก ๒ เรื่อง คือ มูลยมก กับ ขันธยมก ซึ่งเป็นยมกที่ ๑ และที่ ๒ ก่อนอายุตนยมกที่ได้จัดพิมพ์ไปแล้ว ตั้งแต่วันที่ ๑๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๕

ดังนั้น ข้าพเจ้าพร้อมด้วยศิษยานุศิษย์ของพระอาจารย์สัทธัมมโชติกะ ฐัมมาจริยะ และคณะนักศึกษาพระอภิธรรมบางท่าน จึงเห็นว่าควรจะต้องจัดพิมพ์ขึ้น เพื่อจะได้สะดวกแก่การศึกษาและสาขาต่างๆ ที่ติดต่อกับอภิธัมมโชติกะวิทยาลัย เหตุนี้จึงได้ช่วยกันรวบรวมข้อความต่างๆ ที่ได้เรียนมาพิมพ์ ประกอบข้อความในพระไตรปิฎก เพื่อกันลืม กันความสงสัย และบางอย่างก็ได้บันทึกไว้ในหนังสือประมวลข้อธรรม เท่าที่จะรวบรวมได้

ฉะนั้น ถ้าข้อความอันใดเห็นว่ามีไม่ถูก ก็ขอได้ช่วยชี้แจงแจ้งให้ทราบ จะเป็นพระคุณยิ่ง.

ถวิล อภัยภูมินารถ
(สงวนลิขสิทธิ์)

ค่านอบน้อมพระรัตนตรัย

นโม ตสสุ ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส

นุญธมฺมํ ปกาเสนฺโต

นุทฺตถาย ปาปํ

นุญ ทุกฺขาธิปฺนฺนํ

นุทาปิตํ นมามิหิ ฯ

พระพุทธเจ้าพระองค์ใด ประกาศอยู่ซึ่งพระธรรมอันสละสลวย เพื่ออันบรรเทาเสียซึ่งกรรมอันลามก แก่สัตว์ทั้งหลายผู้ฉนจมาแล้วในทุกข์โดยแท้ ข้าพเจ้าขอนอบน้อมพระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ผู้ยังทุกข์ให้บรรเทาแล้ว ฯ

สวากันนุสาเสติ

สارธมฺเม จ ปาณินิ

สาร์ธมฺมํ มนุสฺसानิ

สาสิตํ ตํ นมามิหิ ฯ

พระพุทธเจ้าพระองค์ใด ทรงพร่ำสอนอยู่ซึ่งพระธรรมอันเป็นสาระทั้งหลาย แก่สาวกและสัตว์ทั้งหลาย ข้าพเจ้าขอนอบน้อมพระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ผู้สั่งสอนแล้วซึ่งพระธรรมอันเป็นแก่นสาร แก่มนุษย์ทั้งหลาย

สุวาคตนุตฺตํ สิวํ รมฺมํ

สุวาณญฺย ฐมฺมเทเสนุตฺตํ

สุวาหณญฺย ปุณฺณกฺขเขตฺตํ

สุวาสนนุตฺตํ นมามิหิ ฯ

พระธรรมใด ชีบออกหนทางอันรื่นรมย์เกษม นำผู้ประพฤติปฏิบัติตามไปโดยปลอดภัยอย่างดีเลิศ ข้าพเจ้าขอนอบน้อมพระธรรมนั้น อันเป็นเนื่อนาบุญค้ำจุน รองรับผู้เคารพนับถือ ให้ไหลไปสู่สวรรค์และพระนิพพาน

ขาทนุโต โส สพุทฺธํ

ขายิตํ มธฺรฐมฺมํ

ขายนุตฺตํ ติวริํ โลกํ

ขายิตนุตฺตํ นมามิหิ ฯ

พระธรรมใด ยังชนทั้งปวงให้ได้ดื่มรสพระธรรม อันให้เกิดความสงบสุขหวาน ปานน้ำผึ้ง เข้าถึง กาย วาจา ใจ ข้าพเจ้าขอนอบน้อมพระธรรมนั้น ซึ่งครอบงำโลกทั้ง ๓ ได้อย่างเด็ดขาดแล้ว

อกุโธ เสฏฺโฐ วโร ฐมฺโม

อกุคฺคปุณฺณโวล ปพุทฺธมติ

อกุคฺคธมฺมํ สุนิปุณฺณํ

อกุคฺคตนุตฺตํ นมามิหิ ฯ

พระธรรมใด เลิศ ประเสริฐสุด เป็นยอดบุญ ปลุกคนให้ตื่นจากหลับคือกิเลส ข้าพเจ้าขอนอบน้อมพระธรรมนั้น อันเลิศล้ำ ละเอียดประณีต เป็นยอดกุศล นำคนให้พ้นทุกข์ถึงสุขอันไพบูรณ์กล่าวคือพระนิพพาน

ปฐิสัมภิตา จตสุโส จ ปสฺนุโจ โส อนุตฺตโร
 ปญฺญา อุตฺตโร โลเก ปสฺนุจฺปิ นมามิ หิ ฯ

พระสงฆ์ใด ได้บรรลุปฐิสัมภิตา ๔ เป็นผู้ประเสริฐ ยอดเยี่ยม ข้ามโลกทั้ง ๓ ด้วยปัญญา ข้าพเจ้าขออนอบน้อมพระสงฆ์นั้น ผู้อันนักปราชญ์สรรเสริญแล้ว

ปสฺสโต ฌมฺมกมุภีโร ปญฺณวนฺโต อลงฺกโต
 ปสฺนุโน อตฺถฌมฺมณฺจ ปสฺนุจฺปิ นมามิ หิ ฯ

พระสงฆ์ใด ผู้อันชาวโลกยกย่องสรรเสริญแล้ว มีความเข้าใจลึกซึ้งในพระธรรม มีปัญญาดี ไม่คดทางกาย วาจา ใจ มีความเชื่อความเลื่อมใสในพระสัทธรรม รู้ทั่วถึงซึ่งอรรถธรรม ข้าพเจ้าขออนอบน้อมพระสงฆ์นั้น ผู้ประเสริฐ ผู้สูงสุด.

สารบัญ

เรื่อง

หน้า

คำนำ

ก

วจนัตถะ และคำอธิบายในคำว่า ยมกะ
ในยมกะปกรณ์นี้มีปัญหาอยู่ ๕ อย่าง
ธรรมที่เป็นฝ่ายวิสัยนามี ๕ อย่าง

๑

๒

๒

มูลยมกะ

อนุสนธิในกุสลติกะนิทเทศวาระ
กุสลติกะนิทเทศมีวาระ ๑๐ อย่าง

๔

๔

มูลวาระ

มูลนัยในกุสลบท

๖

มูลมูลนัยในกุสลบท

๕

มูลกนัยในกุสลบท

๑๒

มูลมูลกนัยในกุสลบท

๑๕

มูลนัยในอกุสลบท

๑๘

มูลมูลนัยในอกุสลบท

๒๒

มูลกนัยในอกุสลบท

๒๕

มูลมูลกนัยในอกุสลบท

๒๘

มูลนัยในอพุชากตบท

๓๑

มูลมูลนัยในอพุชากตบท

๓๕

มูลกนัยในอพุชากตบท

๓๘

มูลมูลกนัยในอพุชากตบท

๔๒

มูลนัยในนามบท

๔๕

มูลมูลนัยในนามบท

๔๘

มูลกนัยในนามบท

๕๑

มูลมูลกนัยในนามบท

๕๕

ชั้นธยมกะ

ปณัตติวาระ

อนุสนธิในปณัตติวาระ

๖๐

อธิบายในมหาวาระทั้ง ๓

๖๑

เรื่อง

หน้า

อธิบายในปริญาทั้ง ๓	๖๒
อธิบายในนยวาระทั้ง ๔ มีปทโสธนวาระ	๖๒
อธิบายพิเศษในอนุโลมปุจฉา	๖๔
การวินิจฉัยองค์ธรรมนัยที่หนึ่งและนัยที่สอง	๖๖
ข้อสังเกตของความต่างกันระหว่างคำทั้งสอง	๖๗
ปทโสธนวาระปัจจนิก	๗๓
ปทโสธนมุลจักกวาระอนุโลม	๗๕
ปทโสธนมุลจักกวาระปัจจนิก	๘๕
สุทธขันธ์วาระอนุโลม	๕๕
สุทธขันธ์วาระปัจจนิก	๕๘
สุทธขันธ์มุลจักกวาระอนุโลม	๑๐๒
สุทธขันธ์มุลจักกวาระปัจจนิก	๑๐๓

ปวัตติวาระ

อุปปาทวาระ

อนุสนธิในอุปปาทวาระในปวัตติวาระ	๑๑๔
ปัจจุปปันนวาระอนุโลม	๑๑๕
อธิบายกัมมชกฉาป ๓-๗-๔ และหมายเหตุ	๑๑๗
ปัจจุปปันนวาระปัจจนิก	๑๒๓
อดีตวาระอนุโลม	๑๓๓
อดีตวาระปัจจนิก	๑๔๔
อนาคตวาระอนุโลม	๑๕๑
อนาคตวาระปัจจนิก	๑๕๘
ปัจจุปปันนาตติวาระอนุโลม	๑๖๕
ปัจจุปปันนาตติวาระปัจจนิก	๑๗๓
ปัจจุปปันนาคตวาระอนุโลม	๑๘๑
ปัจจุปปันนาคตวาระปัจจนิก	๑๘๕
อดีตานาคตวาระอนุโลม	๑๙๘
อดีตานาคตวาระปัจจนิก	๒๐๔

นิโรธวาระในปวัตติวาระ

ปัจจุปปันนวาระอนุโลม	๒๑๑
ปัจจุปปันนวาระปัจจนิก	๒๑๖

เรื่อง

หน้า

อดีตวาระอนุโลม	๒๒๓
อดีตวาระปัจจนิก	๒๒๘
อนาคตวาระอนุโลม	๒๓๓
อนาคตวาระปัจจนิก	๒๓๕
ปัจจุปบันนาติตวาระอนุโลม	๒๔๕
ปัจจุปบันนาติตวาระปัจจนิก	๒๔๒
ปัจจุปบันนาคตวาระอนุโลม	๒๕๕
ปัจจุปบันนาคตวาระปัจจนิก	๒๖๗
อดีตานาคตวาระอนุโลม	๒๗๔
อดีตานาคตวาระปัจจนิก	๒๘๒

อุปปาพะนิโรธวาระในปวัตติวาระ

ปัจจุปบันนวาระอนุโลม	๒๘๕
ปัจจุปบันนวาระปัจจนิก	๒๙๕
อดีตวาระอนุโลม	๓๐๑
อดีตวาระปัจจนิก	๓๐๖
อนาคตวาระอนุโลม	๓๑๑
อนาคตวาระปัจจนิก	๓๑๘
ปัจจุปบันนาติตวาระอนุโลม	๓๒๕
ปัจจุปบันนาติตวาระปัจจนิก	๓๓๒
ปัจจุปบันนาคตวาระอนุโลม	๓๓๘
ปัจจุปบันนาคตวาระปัจจนิก	๓๔๕
อดีตานาคตวาระอนุโลม	๓๕๒
อดีตานาคตวาระปัจจนิก	๓๕๕

ปริญญาวาระ

อนุสนธิ ปริญญาวาระ ๖ และบุคคล ๑๐ จำพวก	๓๖๕
การจำแนกบุคคล ๑๐ โดยกาล ๓ และจำแนกกาลทั้ง ๓ โดยบุคคล ๑๐	๓๖๕
อธิบายอภัพพบุตฺถน	๓๖๖
ปัจจุปบันนวาระอนุโลม	๓๖๗
ปัจจุปบันนวาระปัจจนิก	๓๖๕

เรื่อง

หน้า

อดีตวาระอนุโลม	๓๓๐
อดีตวาระปัจจนิก	๓๓๒
อนาคตวาระอนุโลม	๓๓๓
อนาคตวาระปัจจนิก	๓๓๕
ปัจจุบันนาอดีตวาระอนุโลม	๓๓๗
ปัจจุบันนาอดีตวาระปัจจนิก	๓๓๙
ปัจจุบันนาอนาคตวาระอนุโลม	๓๔๑
ปัจจุบันนาอนาคตวาระปัจจนิก	๓๔๓
อดีตนาอนาคตวาระอนุโลม	๓๔๖
อดีตนาอนาคตวาระปัจจนิก	๓๔๘
อธิบายท้ายเล่ม	๓๕๑
รายนามผู้บริจาคปัจจัยพิมพ์หนังสือมุลยมกและจันทรยมก	๓๕๓

ข้อความเบื้องต้นใน ยมกะสูตรปตถนิสสยะ

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ

วจนฺตเถ และคำอธิบายในคำว่า “ยมกะ”

เกณฺฐเจเน ยมกนฺติ ยุกพฺภูเจเน ยุกพฺภูหิ ยมกนฺติ วุจฺจติ (ยมกอรรถกถา)
ที่เรียกว่ายมกะ เพราะอรรถว่าอะไร ?

แก้ว่า ด้วยอรรถว่าเป็นคู่กัน, จริงดังนั้น สิ่งที่เป็นคู่กันท่านจึงเรียกว่า “ยมกะ”

อธิบายว่า สิ่งที่เป็นคู่กันนั้นคือ อนุโลม ปฏิโลมคู่ ๑ สันนิฏฐาน สังสยคู่ ๑
ปุจฺฉา วิสัชนาคู่ ๑

คำว่า ยมกะ ในบทว่า ยมกปาฏิหาริย์ และในบทว่า ยมกสถานมนุสฺเร นั้น
คำว่า ยมกะ ก็แปลว่า เป็นคู่ๆ เช่นเดียวกัน

วจนฺตเถของยมกะ

ยมสฺส ราชสฺส วิสยํ กมฺติ อติกุํกมฺติ เอเตนาติ = ยมกั

ปกรณฺ์ชื่อว่า ยมกะ เพราะอรรถว่า เป็นเครื่องก้าวล่วงวิสัยของพระยายมเสียได้

(กรณสาธน กิตปทวิคฺคห ยมสทฺทูปฺท กมุชาตุ กุวิปฺจย)

หรือ ๑. นิพฺพานํ ยนฺติ กฺจฺจนฺติ เอเตนาติ = ยั

ปกรณฺ์ชื่อว่า ยั เพราะเป็นเครื่องบรรลุพระนิพพาน

(กรณสาธน กิตปทวิคฺคห ยาชาคู ณ ปจฺจย)

๒. มนฺนฺติ ชานฺนฺติ ปรมตฺถมฺมํ เอเตนาติ = มั

ปกรณฺ์ชื่อว่า มั เพราะอรรถว่าเป็นเครื่องรู้ปรมัตถธรรมของเวไนยสัตว์

(กรณสาธน กิตปทวิคฺคห มนฺชาคู กุวิปฺจย)

๓. กมฺติ อติกุํกมฺติ วิจิกิฉฺจํ เอเตนาติ = กั

ปกรณฺ์ชื่อว่า กั เพราะอรรถว่าเป็นเครื่องก้าวล่วงวิกิจฉาของเวไนยสัตว์

(กรณสาธน กิตปทวิคฺคห กมุชาตุ กุวิปฺจย)

๔. ยณฺจ ตํ มณฺจ กณฺจจติ = ชมกั

ปกรณฺ์ชื่อว่า ยมกะ เพราะอรรถว่าเป็นเครื่องบรรลุพระนิพพาน เป็นเครื่องรู้
ปรมัตถธรรม และเป็นเครื่องก้าวล่วงวิกิจฉาของเวไนยสัตว์

(ติปท กมฺมชารย สมาสวิคฺคห)

ในยมกะปกรณ์นี้ พระองค์ทรงเทศนาสภาวะธรรมทั้งหลายที่เป็นมูล เป็นขั้นเป็นอายตนะ เป็นต้นเหล่านี้ ถ้วนแล้วแต่เป็นคำถามคำตอบด้วยกันทั้งสิ้น

ฉะนั้นบรรดาผู้ที่คือนักศึกษาและผู้ที่มีหน้าที่สอนทั้งหลาย ควรเข้าใจในหลักคำถามคำตอบดังต่อไปนี้ :-

ในยมกะปกรณ์นี้มีปัญหาอยู่ ๔ อย่างคือ :-

๑. ปุเรปัญหา = หมายถึงเป็นคำถามที่มีองค์ธรรมต่างกันคือ องค์ธรรมของสัณนิฏฐานบทนั้นต่างกับองค์ธรรมของสังสยบท.

๒. ปัจฉาปัญหา = หมายถึงเป็นคำถามที่มีองค์ธรรมเหมือนกันคือ องค์ธรรมของสัณนิฏฐานบท กับองค์ธรรมของสังสยบทนั้นเหมือนกัน.

๓. ปริปุณณปัญหา = หมายถึงเป็นคำถามที่มีองค์ธรรมต่างกันก็มี องค์ธรรมที่เหมือนกันก็มี คือองค์ธรรมของสัณนิฏฐานบทบางอย่างก็ต่างกับองค์ธรรมของสังสยบท และบางอย่างก็เหมือนกันกับองค์ธรรมของสังสยบท หมายความว่าทั้งปุเรปัญหา และปัจฉาปัญหาพร้อมอยู่ในปัญหานี้.

๔. โมฆปัญหา = โมฆปัญหานี้มีอยู่สองประการคือ

๑. เป็นคำถามที่ถามถึงองค์ธรรมของสัณนิฏฐานบท ซึ่งองค์ธรรมของสัณนิฏฐานบทนั้นไม่มี ฉะนั้นคำถามประเภทนี้จึงเป็นโมฆะไป.

๒. เป็นคำถามที่ถามถึงองค์ธรรมของสัณนิฏฐานบท แต่สังสยบทที่เป็นบทตามนั้นไม่มีองค์ธรรม ฉะนั้นคำถามนี้ก็เป็โมฆะเช่นเดียวกัน.

ธรรมที่เป็นฝ่ายวิสัยนามิ ๕ อย่างคือ :-

๑. สรุพทัสสนวิสัยนา = หมายถึงเป็นคำวิสัยนาโดยการแสดงสรุปองค์ธรรมของธรรมหมวดแรกและหมวดหลังทั้งสองไปด้วยกัน เช่น คำวิสัยนาในบทว่า ดีณวกุสลมุลานิ, อวเสสา กุสลา ฌมมา น กุสลมุลา.

ดีณวกุสลมุลานิ เป็นปริมโกฏฐาส อวเสสา กุสลา ฌมมา น กุสลมุลา เป็นปัจฉิมโกฏฐาสดังนี้ เป็นต้น

สรุพทัสสนวิสัยนามิ ๒ อย่างคือ :-

๑. สรุพทัสสนวิสัยนา = ที่มีวิงค์โดยตรงอย่างหนึ่ง

๒. สรุพทัสสนวิสัยนา = ที่มีวิงค์โดยอ้อมอย่างหนึ่ง

การแสดงวิสัยทัศน์ = โดยยกธรรมที่เป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียว ขึ้นตั้งเป็นธรรมหมวดแรก แล้วยกธรรมที่เป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบท และสังสยบทได้ ทั้งสองขึ้นตั้งเป็นธรรมหมวดหลัง เรียกว่าสรูปทัสสนวิสัยทัศน์ที่มีวิภังค์โดยตรง เช่น กุสละสมุฏฐานัน รูป กุสละมูเลน เอกมุลัน น กุสละ เป็นธรรมหมวดแรก กุสละ กุสละมูเลน เอกมุลนเจว กุสละนจ เป็นธรรมหมวดหลังดังนี้.

การแสดงวิสัยทัศน์ = โดยยกธรรมที่เป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังสยบท ได้ทั้งสองขึ้นตั้งเป็นธรรมหมวดแรก แล้วยกธรรมที่เป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้บทเดียวขึ้นตั้งเป็นธรรมหมวดหลัง เรียกว่า สรูปทัสสนวิสัยทัศน์ที่มีวิภังค์โดยอ้อม เช่น มุลา นิ ยานิ เอกโต อุปุปชชติ กุสละมุลา นิ เอกมุลา นิ เจว อณณมณณมุลา นิ จ เป็นธรรม หมวดแรก, อวเสสา กุสละมุลสหาตา ธมมา กุสละมูเลน เอกมุลา น จ อณณมณณมุลา เป็นธรรมหมวดหลังดังนี้เป็นต้น.

๒. ปฏิภาณวิสัยทัศน์ = หมายถึงเป็นคำวิสัยทัศน์รับรององค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่คำว่า อามนตา นั้นเอง.

๓. ปาฬิตวิสัยทัศน์ = หมายถึงเป็นคำวิสัยทัศน์ที่กล่าวคำตอบตรงกันข้ามกับคำถาม เช่นถามว่า ยตถ รูปกขณโร นุปุปชชติ, ตตถ เวทนา กขณโร นุปุปชชติ ? รูปันธั ไม่ใช่ว่ากำลังเกิดในกมุติ, เวทนาอันธัก็ไม่ใช่ว่ากำลังเกิดในกมุตินั้นใช่ไหม ? ตอบว่า นุปุปชชติ กำลังเกิด

๔. ปฏิกเขปวิสัยทัศน์ = หมายถึงเป็นคำวิสัยทัศน์ที่กล่าวห้ามคำถาม เพราะคำถาม นั้นไม่มีองค์ธรรมอยู่ในสันนิฏฐานบท เช่นถามว่า ยตถ รูปกขณโร นุปุปชชติ, ตตถ เวทนา กขณโร นุปุปชชติ ? รูปันธัไม่เคยเกิดแก่บุคคลใด, เวทนาอันธัก็ไม่เคยเกิดแก่ บุคคลนั้นใช่ไหม ? ตอบว่า นตถิ ไม่มี ซึ่งหมายความว่า ผู้ที่รูปอันธัไม่เคยเกิดนั้นไม่มีเลย ฉะนั้นคำถามอย่างนี้จึงเป็นโมฆปัญหา เป็นปัญหาอย่างที่ไม่มีการตอบ.

๕. ปฏิเสธวิสัยทัศน์ = หมายถึงเป็นคำวิสัยทัศน์ที่กล่าวปฏิเสธสังสยบท เพราะ สังสยบทนั้นไม่มีองค์ธรรม เช่นถามว่า โย รูปกขณโร ปริหานาติ, โส เวทนา กขณโร ปริหานาติ ? บุคคลใดกำลังรู้รอบซึ่งรูปอันธั, บุคคลนั้นเคยรู้รอบซึ่งเวทนาอันธัมาแล้ว ใช่ไหม ? ตอบว่า โน ไม่ใช่ ซึ่งหมายความว่า ผู้ที่กำลังรู้รอบซึ่งรูปอันธันั้นจะได้เคยรู้รอบ เวทนาอันธัมาแล้วนั้นไม่มี ฉะนั้นคำถามอย่างนี้เป็นโมฆปัญหาเหมือนกัน แต่เป็น โมฆปัญหาที่ยังมีคำตอบได้.

(สันนิฏฐาน หมายความว่า ที่อาศัย, สังสย หมายความว่า ผู้อาศัย)

๑. มุลยมกะ กุสลติกะนิทเทศวาระ อนุสนธิ

เมื่อพระองค์ทรงแสดง “กถาวัตถุปกรณ์” จบลงแล้วทรงแสดง “ยมกะปกรณ์”
ต่อไป :-

ยมกะปกรณ์ มี “ยมกะ” ๑๐ อย่างคือ :-

๑. มุลยมกะ ๒. ขันธยมกะ ๓. आयตनยมกะ ๔. ธาตุยมกะ ๕. สัจจยมกะ
๖. สังขารยมกะ ๗. อนุสสขยมกะ ๘. จิตตยมกะ ๙. รัมมยมกะ ๑๐. อินทริยยมกะ
ใน “ยมกะ” ๑๐ อย่างนี้พระองค์ทรงแสดง “มุลยมกะ” ก่อน แล้วทรงแสดง
ขันธยมกะ เป็นต้นต่อไปตามลำดับ.

มุลยมกะ มี ๒ อย่างคือ อุตเทศและนิทเทศ พระองค์ทรงแสดงอุตเทศก่อน
แล้วทรงแสดงนิทเทศต่อไป :-

อุตเทศ มี ๒ อย่างคือ ดิกมาติกากุตเทศ และทุกมาติกากุตเทศ พระองค์
ทรงแสดงดิกมาติกากุตเทศก่อน แล้วทรงแสดงทุกมาติกากุตเทศต่อไป

หมายเหตุ สำหรับดิกมาติกากุตเทศ และทุกมาติกากุตเทศทั้งสองนี้ไม่จำเป็นที่
จะต้องนำมาแสดงในที่นี้ เพราะว่าในอุตเทศนั้นไม่มีคำอธิบายอันใดที่เป็นพิเศษ เพียงแต่
เป็นหัวข้อของนิทเทศคล้ายๆ กับสารบาญ

นิทเทศ มี ๒ อย่างคือ ดิกมาติกานิทเทศ และทุกมาติกานิทเทศ พระองค์
ทรงแสดงดิกมาติกานิทเทศก่อน แล้วทรงแสดงทุกมาติกานิทเทศต่อไป

ดิกมาติกานิทเทศมีติกะ ๒๒ คือ กุสลติกะเป็นต้นจนถึงสนิทัสสนติกะเป็นที่สุด
ทุกมาติกานิทเทศมีทูกะ ๑๐๐ คือ เหตุทูกะเป็นต้นจนถึงสธณะทูกะเป็นที่สุด

ในดิกมาติกานิทเทศ ๒๒ นั้น พระองค์ทรงแสดงกุสลติกะนิทเทศก่อน
แล้วทรงแสดงเวทนาติกะนิทเทศต่อไป.

กุสลติกะนิทเทศ มีวาระ ๑๐ อย่างคือ :-

๑. มุลวาระ ๒. เหตุวาระ ๓. นิทานวาระ ๔. สัมภวาระ ๕. ปภวาระ
๖. สมุฏฐานวาระ ๗. อาหารวาระ ๘. อารัมมณวาระ ๙. ปัจจยวาระ ๑๐. สมุทยวาระ

มุล เหตุ นิทานญจ

สมภโว ปภเวน จ

สมุฏฐานาหารารมมณ

ปัจจโย สมุทยน จาติ ฯ

ในวาระ ๑๐ อย่างนี้ พระองค์ทรงแสดงมูลวาระก่อน แล้วทรงแสดงเหตุวาระเป็นต้นต่อไปตามลำดับ

ในมูลวาระ มีบท ๔ อย่างคือ ๑. กุสลบท ๒. อกุสลบท ๓. อพยากตบท ๔. นามบท

ในบท ๔ อย่างนี้ พระองค์ทรงแสดงกุสลบทก่อน แล้วทรงแสดงอกุสลบทเป็นต้นต่อไปตามลำดับ

ในกุสลบทมีนัย ๔ อย่างคือ มุลนัย, มูลมูลนัย, มูลกนัย, มูลมูลกนัย.

ในนัย ๔ อย่างนี้ พระองค์ทรงแสดงมูลนัยก่อน แล้วทรงแสดงมูลมูลนัยเป็นต้นต่อไปตามลำดับ

มูลนัย มียมกะ ๓ อย่างคือ มุลยมกะ, เอกมูลยมกะ, อัญญมัญญมูลยมกะ ในยมกะ ๓ อย่างนี้ พระองค์ทรงแสดงมูลยมกะก่อน แล้วทรงแสดงเอกมูลยมกะเป็นต้นต่อไปตามลำดับ

ในมูลยมกะนี้มี ๒ อย่างคือ อนุโลม, ปฏิโลม, พระองค์ทรงแสดงอนุโลมก่อน แล้วทรงแสดงปฏิโลมต่อไป

อนุโลมมี ๒ อย่างคือ ปุจฉา, วิสัชนา, พระองค์ทรงแสดงปุจฉาก่อน แล้วทรงแสดงวิสัชนาต่อไป

ปุจฉามี ๒ อย่างคือ สันนิฏฐานะ, สังสยะ, พระองค์ทรงแสดงสันนิฏฐานะก่อน แล้วทรงแสดงสังสยะต่อไป.

มูลวาระ

กุศลบท

ก. มุตนัย

๑. มุลยมกะ

อนุโลมปุจฉา เย เกจิ กุสลา ฐมา, สพุเพ เต กุศลมูลาติ ? ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นกุศลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมด ชื่อว่ากุศลมูลใช่ไหม ?

วิสันา ตีเณว กุศลมูลานิ, อวเสสา กุสลา ฐมา น กุศลมูลา. อโถกะ, อโทสะ, อโมหะ, เพียง ๓ เท่านั้น ชื่อว่ากุศลมูล, กุศลธรรมที่เหลือนอกนั้นไม่ชื่อว่ากุศลมูล.

ปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน กุศลมูลา, สพุเพ เต ฐมา กุสลาติ ? หรือว่า ธรรมเหล่าใด ชื่อว่ากุศลมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นกุศลใช่ไหม ?

วิสันา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา เย เกจิ กุสลา ฐมา เป็นสันนิฏฐานบท

สพุเพ เต กุศลมูลา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘

” ของสังสยบท ” = กุศลมูล ๓ เท่านั้น

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริปัญณปัญหา ถามว่าธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นกุศลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดชื่อว่ากุศลมูลใช่ไหม ? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา กุศลมูล ๓ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบท และสังสยบทได้ทั้งสองขึ้นไว้ในปริมโกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า ตีเณว กุศลมูลานิ แล้วทรงยกเอากุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘ (เว้นกุศลมูล ๓) ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียวขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาสมีการปฏิเสธสังสยบทดังแสดงว่า อวเสสา กุสลา ฐมา น กุศลมูลา คำวิสันาในอนุโลมปุจฉานี้เป็น สรุปลักษณะวิสันาที่มีวิกังคโดยอ้อม.

ในปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน กุศลมูลา เป็นสันนิฏฐานบท.

สพุเพ เต ฐมา กุสลา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานบท ได้แก่ = กุศลมูล ๓

” ของสังสยบท = เหมือนกัน

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปัญหาปัญหา ถามว่าหรือว่า ธรรมเหล่าใดชื่อว่ากุศลมูล มีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นกุศลใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปฎิฉนวิสัชนาว่า อามนตา ซึ่งเป็นคำวิสัชนารับรององค์ธรรมของสันนิฐานบท เพราะว่ากุศลมูล ๓ ซึ่งเป็น องค์ธรรมของสันนิฐานบท เหล่านั้นก็เป็นกุศลด้วย.

จบมุลยมกะ

หมายเหตุต่อจากบทนี้ไปถ้าคำถามบทใดเป็นปริปัญณปัญหากับคำวิสัชนาเป็น สรุปลักษณะวิสัชนาโดยอ้อม และปัญหาบทกับปฎิฉนวิสัชนาแล้ว การจำแนกโกฏฐาส ก็เช่นเดียวกันกับที่ได้แสดงไว้แล้วนี้ ถ้าจะมีการเปลี่ยนก็คงเปลี่ยนแต่องค์ธรรมตามคำถาม แห่งบทนั้น ๆ เท่านั้น

๒. เอกมุลยมกะ

อนุโลมปุจฉา เยเกจิ กุสลา ฐมา, สพุเพ เต กุสลมูเลน เอกมุลลาติ ? ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นกุศลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลเป็นอันเดียวกันกับ กุศลมูลใช่ไหม?

วิสัชนา อามนตา ไซ.

ปฎิโลมปุจฉา เย วา ปน กุสลมูเลน เอกมุลลา, สพุเพ เต ฐมา กุสลาติ ? หรือว่าธรรมเหล่าใดมีมูลเป็นอันเดียวกันกับกุศลมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นกุศล ใช่ไหม?

วิสัชนา กุสลดสมุฏฐานํ รูปี กุสลมูเลน เอกมุลลํ น กุสลํ, กุสลํ กุสลมูเลน เอกมุลลญฺเจว กุสลดญฺจ. รูปซึ่งมีกุศลเป็นสมุฏฐาน มีมูลเป็นอันเดียวกันกับกุศลมูล แต่ไม่ใช่เป็นกุศล, กุศลธรรมมีมูลเป็นอันเดียวกันกับกุศลมูลก็ใช่ เป็นกุศลก็ใช่.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา เยเกจิ กุสลา ฐมา เป็นสันนิฐานบท

สพุเพ เต กุสลมูเลน เอกมุลลา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานบท ได้แก่ = กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘

” ของสังสยบท = เหมือนกัน

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปัญญาปัญหา ถามว่า ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน กุสลมฺเลน เอกมฺลา เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต ธมฺมา กุสลา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = กุสลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘ และ กุสลจิตตชรูป ๑๗.

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = กุสลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘ เท่านั้น

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริပ္พลปัญหา ถามว่า หรือว่า ธรรมเหล่าใดมีมูลเป็นอันเดียวกันกับกุสลมฺลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นกุสลใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอากุสลจิตตชรูป ๑๗ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียวขึ้นไว้ในปริมโกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบทดังแสดงว่า กุสลมฺลจฺจนํ รูปํ กุสลมฺเลน เอกมฺลํ น กุสลํ แล้วทรงยกเอากุสลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบท และสังสยบทได้ทั้งสองขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาสไม่มีการปฏิเสธสังสยบทดังแสดงว่า กุสลํ กุสลมฺเลน เอกมฺลญฺเจว กุสลญฺจ คำวิชันนาในปฏิโลมปุจฉานี้เป็นสรูปทตฺตสนวิชันนาที่มีวิภังค์โดยตรง

จบเอกมฺลยมกะ

๓. อัญญมัญญมฺลยมกะ

อนุโลมปุจฉา เยเกจิ กุสลมฺเลน เอกมฺลา ธมฺมา, สพฺเพ เต กุสลมฺเลน อญฺญมญฺญมฺลาติ? ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งมีมูลเป็นอันเดียวกันกับกุสลมฺลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมด ชื่อว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันกับกุสลมฺลใช่ไหม?

วิชันนา มฺลานิ ยานิ เอกโต อุปฺปชฺชนฺติ กุสลมฺลानิ เอกมฺลानิ เจว อญฺญมญฺญ มฺลานิ จ, อวเสสา กุสลมฺลสทฺทาทา ธมฺมา กุสลมฺเลน เอกมฺลา น จ อญฺญมญฺญมฺลา. กุสลมฺลเหล่าใดเกิดขึ้นคราวเดียวกัน กุสลมฺลเหล่านั้นมีมูลเป็นอันเดียวกันก็ใช่ ชื่อว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันก็ใช่, ธรรมที่เกิดพร้อมกันกับกุสลมฺลที่เหลือนอกนั้น มีมูลเป็นอันเดียวกันกับกุสลมฺล แต่ไม่ชื่อว่าเป็นมูลซึ่งกันและกัน.

ปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน กุสลมฺเลน อญฺญมญฺญมฺลา, สพฺเพ เต ธมฺมา กุสลาติ? หรือว่า ธรรมเหล่าใดชื่อว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันกับกุสลมฺลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นกุสลใช่ไหม?

วิชันนา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา เยเกจิ กุสลมูเลน เอกมุลตา ฐมา เป็นสันนิฐานบท
สพฺเพ เต กุสลมูเลน อญฺญมญฺญมุลตา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานบท ได้แก่ = กุสลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘ กุสลจิตตชรูป ๑๗
” ของสังสยบท ” = กุศลมูล ๓ เท่านั้น

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริปัญณปัญหา ถามว่าธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งมีมูลเป็นอันเดียวกันกับกุศลมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมด ชื่อว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันกับกุศลมูลใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอากุศลมูล ๓ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฐานบทและสังสยบทได้ทั้งสองขึ้นไว้ในปริมโกฏฐาสไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า มุลานิ ยานิ เอกโต อุปฺปชฺชนติ กุสลมุลานิ เอกมุลานิ เจว อญฺญมญฺญมุลานิ จ, แล้วทรงยกเอากุสลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๕ (เว้นกุศลมูล ๓) กุสลจิตตชรูป ๑๗ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฐานบทได้บทเดียวขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า อวเสสา กุสลมุลสหาตา ฐมา กุสลมูเลน เอกมุลตา น จ อญฺญมญฺญมุลตา คำวิสันนาในอนุโลมปุจฉานี้ เป็นสรุปทศสนวิสันนาที่มีวิกังคโดยอ้อม

ในปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน กุสลมูเลน อญฺญมญฺญมุลตา เป็นสันนิฐานบท
สพฺเพ เต ฐมา กุสลา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานบท ได้แก่ = กุศลมูล ๓
ของสังสยบท = เหมือนกัน

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปัจฉาปัญหา ถามว่า ฯลฯ.

จบอัญญมัญญมุลยมกะ

และจบมุลนัย

๐๐๐๐

จ. มุลมุลนัย

๑. มุลยมกะ

อนุโลมปุจฉา เยเกจิ กุสลา ฐมา, สพฺเพ เต กุสลมุลมุลตาติ? ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นกุศลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมด ชื่อว่ามูลที่เป็นกุศลมูลใช่ไหม?

วิชันา ตีเฒว กุสลมุลมุลานิ, อวเสสา กุสลา ฐมา น กุสลมุลมุลา. อโถกะ, อโทสะ, อโมหะ, เพียง ๓ เท่านั้น ชื่อว่ามูลที่เป็นกุศลมูล, กุศลธรรมที่เหลือ นอกนั้นไม่ชื่อว่ามูลที่เป็นกุศลมูล.

ปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน กุสลมุลมุลา, สพุเพ เต ฐมา กุสลาติ? หรือว่า ธรรมเหล่าใดชื่อว่ามูลที่เป็นกุศลมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นกุศลใช่ไหม?

วิชันา อามนุตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา เยเกจิ กุสลา ฐมา เป็นสันนิฎฐานบท

สพุเพ เต กุสลมุลมุลา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฎฐานบท ได้แก่ = กุสลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘

” ของสังสยบท ” = กุศลมูล ๓ เท่านั้น

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริปัญณปัญหา ถามว่า ฯลฯ เป็นสรูปทัสสนวิชันา โดยอ้อม

ในปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน กุสลมุลมุลา เป็นสันนิฎฐานบท

สพุเพ เต ฐมา กุสลา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฎฐานบท ได้แก่ = กุศลมูล ๓

” ของสังสยบท ” = เหมือนกัน

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปัจฉาปัญหา ถามว่า ฯลฯ

จบมุลยมกะ

๒. เอกมุลยมกะ

อนุโลมปุจฉา เยเกจิ กุสลา ฐมา, สพุเพ เต กุสลมุเลน เอกมุลมุลาติ? ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นกุศลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับกุศลมูลใช่ไหม?

วิชันา อามนุตา ไซ.

ปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน กุสลมุเลน เอกมุลมุลา, สพุเพ เต ฐมา กุสลาติ? หรือว่าธรรมเหล่าใดมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับกุศลมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นกุศลใช่ไหม?

วิชา กุสละสมุฏฐาน รูป กุสละมุเลน เอกมูลมูล น กุสละ, กุสละ กุสละมุเลน เอกมูลมูลญเจว กุสละญจ. รูปซึ่งมีกุสละเป็นสมุฏฐาน มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับ กุสละมูล แต่ไม่ใช่เป็นกุสละ, กุสละธรรมมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับกุสละมูลก็ใช่ เป็นกุสละก็ใช่.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาต

ในอนุโลมปุจฉา เยเกจิ กุสลา ฐมา เป็นสันนิฏฐานบท

สพเพ เต กุสละมุเลน เอกมูลมูลา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = กุสละจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘

” ของสังสยบท ” = เหมือนกัน

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปัจจาปัญหา ถามว่า ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน กุสละมุเลน เอกมูลมูลา เป็นสันนิฏฐานบท

สพเพ เต ฐมา กุสลา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = กุสละจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘ และ กุสละจิตตรูป ๑๗

” ของสังสยบท ” = กุสละจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘ เท่านั้น

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริปุณณปัญหา ถามว่า ฯลฯ เป็นสรุปทศสนวิธาน

โดยตรง

จบเอกมูลยมกะ

๓. อัญญมัญญมูลยมกะ

อนุโลมปุจฉา เยเกจิ กุสละมุเลน เอกมูลมูลา ฐมา, สพเพ เต กุสละมุเลน อญญมญญมูลมูลาติ? ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับ กุสละมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดชื่อว่ามูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันกับกุสละมูล ใช่มั้ย?

วิชา มูลานิ ยานิ เอกโต อุปุปชฺชนฺติ กุสละมูลานิ เอกมูลมูลานิ เจว อญญมญญมูลมูลานิ จ, อวเสสา กุสละมูลสหชาตา ฐมา กุสละมุเลน เอกมูลมูลา น จ อญญมญญมูลมูลา. กุสละมูลเหล่าใดเกิดขึ้นคราวเดียวกัน กุสละมูลเหล่านั้นมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันก็ใช่ ชื่อว่ามูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันก็ใช่, ธรรมที่เกิดพร้อมกันกับกุสละมูลที่เหลือนอกนั้น มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับกุสละมูล แต่ไม่ชื่อว่ามูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกัน.

ปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน กุสลมูเลน อณฺณมณฺณมุลมูตา, สพฺเพ เต ฐมา กุสลาติ? หรือว่าธรรมเหล่าใดชื่อว่ามูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันกับกุศลมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นกุศลใช่ไหม?

วิสันนา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา เยเกจิ กุสลมูเลน เอกมุลมูตา ฐมา เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต กุสลมูเลน อณฺณมณฺณมุลมูตา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = กุสลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘ กุสลจิตตชรูป ๑๓

” ของสังสยบท ” = กุศลมูล ๓ เท่านั้น

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริบูรณ์ปัญหา ถามว่า ฯลฯ เป็นสรูปทัสสนวิสันนา โดยอ้อม

ในปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน กุสลมูเลน อณฺณมณฺณมุลมูตา เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต ฐมา กุสลา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = กุศลมูล ๓

” ของสังสยบท ” = เหมือนกัน

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปัจฉาปัญหา ถามว่า ฯลฯ

จบอัญญมัญญมุลยมกะ

และจบมุลมุลนัย

๐๐๐๐

ก. มุลกนัย

๑. มุลยมกะ

อนุโลมปุจฉา เยเกจิ กุสลา ฐมา, สพฺเพ เต กุสลมุลกาติ? ธรรมเหล่าใด เหล่าหนึ่งที่เป็นกุศลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลที่เป็นกุศลใช่ไหม?

วิสันนา อามนฺตา ไซ.

ปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน กุสลมุลกา, สพฺเพ เต ฐมา กุสลาติ? หรือว่า ธรรมเหล่าใดมีมูลที่เป็นกุศลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นกุศลใช่ไหม?

วิธัชนา กุสละสมุฏฐานัน รูปิ กุสละมูลกัม น กุสละ, กุสละ กุสละมูลกณเจว กุสละณจ.
รูปซึ่งมีกุศลเป็นสมุฏฐานันมีมูลที่เป็นกุศล แต่ไม่ใช่เป็นกุศล, กุศลธรรมมีมูลที่เป็นกุศลก็ใช่
เป็นกุศลก็ใช่.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา เยเกจิ กุสลา ฐมา, เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต กุสละมูลกา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘

” ของสังสยบท ” = เหมือนกัน

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปัจฉาปัญหา ถามว่า ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน กุสละมูลกา, เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต ฐมา กุสลา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘ และ กุศลจิตตชรูป ๑๗

” ของสังสยบท ” = กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘ เท่านั้น

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริปัญณปัญหา ถามว่า ฯลฯ เป็นสรูปทัสสนวิธัชนา

โดยตรง.

จบมูลยมกะ

๒. เอกมูลยมกะ

อนุโลมปุจฉา เยเกจิ กุสลา ฐมา, สพฺเพ เต กุสละมูลเณ เอกมูลกาติ?
ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นกุศลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลเป็นอันเดียวกันกับ
กุศลมูลใช่ไหม?

วิธัชนา อามนฺตา ไซ.

ปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน กุสละมูลเณ เอกมูลกา, สพฺเพ เต ฐมา กุสลาติ?
หรือว่าธรรมเหล่าใดมีมูลเป็นอันเดียวกันกับกุศลมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็น
กุศลใช่ไหม?

วิธัชนา กุสละสมุฏฐานัน รูปิ กุสละมูลเณ เอกมูลกัม น กุสละ, กุสละ กุสละมูลเณ
เอกมูลกณเจว กุสละณจ. รูปซึ่งมีกุศลเป็นสมุฏฐานัน มีมูลเป็นอันเดียวกันกับกุศลมูล
แต่ไม่ใช่เป็นกุศล, กุศลธรรมมีมูลเป็นอันเดียวกันกับกุศลมูลก็ใช่ เป็นกุศลก็ใช่.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา เยเกจิ กุสลา ฐมา เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต กุสลมฺulen เอกมฺลกา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = กุสลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘

” ของสังสยบท ” = เหมือนกัน

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็นปัจฉาปัญหา ถามว่า ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน กุสลมฺulen เอกมฺลกา เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต ฐมา กุสลา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = กุสลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘ และ กุสล-
จิตตชรูป ๑๗

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = กุสลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘ เท่านั้น

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริပ္พลณปัญหา ถามว่า ฯลฯ เป็นสรุปทสสนวิสัยนา
โดยตรง

จบเอกมุลยมกะ

๓. อัญญมัญญมุลยมกะ

อนุโลมปุจฉา เยเกจิ กุสลมฺulen เอกมฺลกา ฐมา, สพฺเพ เต กุสลมฺulen
อญฺญมญฺญมฺลกาติ? ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งมีมูลเป็นอันเดียวกันกับกุสลมฺลมีอยู่, ธรรม
เหล่านั้นทั้งหมด มีมูลซึ่งกันและกันกับกุสลมฺลใช่ไหม?

วิสัยนา มฺลกา นิ ยานิ เอกโต อุปฺปชฺชนฺติ กุสลมฺลกา นิ เอกมฺลกา นิ เจว
อญฺญมญฺญมฺลกา นิ จ, อวเสสา กุสลมฺลสหชาตา ฐมา กุสลมฺulen เอกมฺลกา น จ
อญฺญมญฺญมฺลกา. กุสลมฺลเหล่าใดเกิดขึ้นคราวเดียวกัน กุสลมฺลเหล่านั้นมีมูลเป็นอันเดียว
กันก็ใช่ มีมูลซึ่งกันและกันก็ใช่, ธรรมที่เกิดพร้อมกันกับกุสลมฺลที่เหลือนอกนั้น มีมูลเป็น
อันเดียวกันกับกุสลมฺล แต่ไม่ใช่มีมูลซึ่งกันและกัน.

ปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน กุสลมฺulen อญฺญมญฺญมฺลกา, สพฺเพ เต ฐมา
กุสลาติ? หรือว่าธรรมเหล่าใดมีมูลซึ่งกันและกันกับกุสลมฺลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมด
เป็นกุสลใช่ไหม?

วิสัยนา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา เยเกจิ กุสลมูเลน เอกมุลกา ฐมา เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต กุสลมูเลน อญฺญมญฺญมุลกา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘ และ กุศล-

จิตตชรูป ๑๗

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = กุศลมูล ๓ เท่านั้น

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริปัญณปัญหา ถามว่า ฯลฯ เป็นสรูปทัสสนาวิสัชนา

โดยอ้อม

ในปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน กุสลมูเลน อญฺญมญฺญมุลกา เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต ฐมา กุสลา

เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = กุศลมูล ๓

” ของสังสยบท ” = เหมือนกัน

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปัจฉาปัญญา ถามว่า ฯลฯ

จบอัญญมัญญมุลยมกะ

และจบมุลกนัย

ฅม. มุลมุลกนัย

๑. มุลยมกะ

อนุโลมปุจฉา เยเกจิ กุสลา ฐมา, สพฺเพ เต กุสลมุลมุลกาติ? ธรรมเหล่าใด
เหล่าหนึ่งที่เป็นกุศลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลที่เป็นกุศลมูลใช่ไหม?

วิสัชนา อามนตา ไซ้.

ปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน กุสลมุลมุลกา, สพฺเพ เต ฐมา กุสลาติ? หรือว่า
ธรรมเหล่าใดมีมูลที่เป็นกุศลมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นกุศลใช่ไหม?

วิสัชนา กุสลสมฺมจฺ्ञานํ รูปํ กุสลมุลมุลกํ น กุสลํ, กุสลํ กุสลมุลมุลกญฺเฒ
กุสลญจ. รูปซึ่งมีกุศลเป็นสมฺมจฺ्ञาน มีมูลที่เป็นกุศลมูล แต่ไม่ใช่เป็นกุศล, กุศลธรรมมีมูล
ที่เป็นกุศลมูลก็ใช่ เป็นกุศลก็ใช่.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา เยเกจิ กุสลา ฐมา,

เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต กุสลมุลมุลกา

เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘

” ของสังสยบท ” = เหมือนกัน

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปัจฉาปัญหา ถามว่า ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน กุสลมุลมุลกา เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต ธมฺมา กุสลา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘ และ กุศล-
จิตตชรูป ๑๗

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘ เท่านั้น

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริปัญณปัญหา ถามว่า ฯลฯ เป็นสรุปทศสนวิสัยนา
โดยตรง

จบมุลยมกะ

๒. เอกมุลยมกะ

อนุโลมปุจฉา เยเกจิ กุสลา ธมฺมา, สพฺเพ เต กุสลมุเลน เอกมุลมุลกาติ?
ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นกุศลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียว
กันกับกุศลมูลใช่ไหม?

วิสัยนา อามนฺตา ไซ.

ปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน กุสลมุเลน เอกมุลมุลกา, สพฺเพ เต ธมฺมา กุสลาติ?
หรือว่าธรรมเหล่าใดมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับกุศลมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้น
ทั้งหมดเป็นกุศลใช่ไหม?

วิสัยนา กุสลสมฺมูจํ รุปํ กุสลมุเลน เอกมุลมุลกํ น กุสลํ, กุสลํ กุสลมุเลน
เอกมุลมุลกญฺเจว กุสลญฺจ. รูปซึ่งมีกุศลเป็นสมมุติฐาน มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกัน
กับกุศลมูล แต่ไม่ใช่เป็นกุศล, กุศลธรรมมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับกุศลมูลก็ใช่
เป็นกุศลก็ใช่.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา เยเกจิ กุสลา ธมฺมา เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต กุสลมุเลน เอกมุลมุลกา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘

” ของสังสยบท ได้แก่ = เหมือนกัน

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปัญญาปัญหา ถามว่า ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน กุสลมูลเลน เอกมูลมูลกา เป็นสันนิฐานบท

สพฺเพ เต ธมฺมา กุสลา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานบท ได้แก่ = กุสลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘ และ กุสล-
จิตตชรูป ๑๗

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = กุสลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘ เท่านั้น

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริบูรณ์ปัญหา ถามว่า ฯลฯ สรุปลักษณะวิสัยโดยตรง

จบเอกมูลยมกะ

๓. อัญญมัญญมูลยมกะ

อนุโลมปุจฉา เยเกจิ กุสลมูลเลน เอกมูลมูลกา ธมฺมา, สพฺเพ เต กุสลมูลเลน
อญฺญมญฺญมูลมูลกาติ? ธรรมเหล่าใดเหล่านั้น มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับ
กุศลมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันกับกุศลมูลใช่ไหม?

วิสัยนา มูลานิ ยานิ เอกโต อุปฺปชฺชนฺติ กุสลมูลานิ เอกมูลมูลกา นิ เจว
อญฺญมญฺญมูลมูลกา นิ จ, อวเสสา กุสลมูลสหชาตา ธมฺมา กุสลมูลเลน เอกมูลมูลกา
น จ อญฺญมญฺญมูลมูลกา. กุศลมูลเหล่าใดเกิดขึ้นคราวเดียวกัน กุศลมูลเหล่านั้นมีมูลที่
เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันก็ใช่ มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันก็ใช่, ธรรมที่เกิด
พร้อมกันกับกุศลมูลที่เหลือนอกนั้น มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับกุศลมูล แต่ไม่มี
มูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกัน.

ปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน กุสลมูลเลน อญฺญมญฺญมูลมูลกา, สพฺเพ เต
ธมฺมา กุสลาติ? หรือว่าธรรมเหล่าใดมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันกับกุศลมูลมีอยู่,
ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นกุศลใช่ไหม?

วิสัยนา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา เยเกจิ กุสลมูลเลน เอกมูลมูลกา ธมฺมา เป็นสันนิฐานบท

สพฺเพ เต กุสลมูลเลน อญฺญมญฺญมูลมูลกา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานบท ได้แก่ = กุสลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘ และ กุสล-
จิตตชรูป ๑๗

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = กุศลมูล ๓ เท่านั้น

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริบูรณ์ปัญหา ถามว่า ฯลฯ เป็นสรุปทัศนวิสัย
โดยอ้อม

ในปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน กุสลมูเลน อณฺณมณฺณมุลมุลกา เป็นสันนิฏฐานบท
สพฺเพ เต ธมฺมา กุสลา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = กุสลมุล ๓

” ของสังสยบท ได้แก่ = เหมือนกัน

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปัจฉาปัญหา ถามว่า ฯลฯ

จบอัญญมัญญมุลยมกะ

และจบมุลมุลกนัยในกุสลบท

หมายเหตุ เพื่อความเข้าใจและเป็นข้อสังเกตในการจำแนกโกฏฐาส ข้อสังเกต
ในการจำแนกโกฏฐาสนั้น มีอยู่ในการแสดงองค์ธรรมคือ :-

๑. เมื่อการแสดงองค์ธรรมมีคำว่า “เท่านั้น” ก็ต้องเข้าใจว่าปัญหานี้เป็น
“ปริบูรณ์ปัญหา” และคำวิสัยนั้นต้องเป็น “สรุปทัศนวิสัย” เสมอไป

๒. เมื่อการแสดงองค์ธรรมมีคำว่า “เหมือนกัน” ก็ต้องเข้าใจว่าปัญหานี้เป็น
“ปัจฉาปัญหา” และคำวิสัยก็ต้องเป็น “ปฏิวัจนวิสัย” เสมอไป

๓. เมื่อการแสดงองค์ธรรมมีคำว่า “องค์ธรรมของสังสยบทไม่มี” ก็ต้องเข้าใจว่า
ปัญหานี้เป็น “ปุเรปัญหา” และคำวิสัยก็ต้องเป็น “ปาฬิตวิสัย” เสมอไป

๔. เมื่อการแสดงองค์ธรรมมีคำว่า “องค์ธรรมของสันนิฏฐานบทไม่มี” ก็ต้อง
เข้าใจว่าปัญหานี้เป็น “โมฆปัญหา” และคำวิสัยต้องเป็น “ปฏิกเขปวิสัย” หรือ
“ปฏิเสธวิสัย” อย่างใดอย่างหนึ่งเสมอไป.

อกุสลบท

ก. มุลนัย

๑. มุลยมกะ

อนุโลมปุจฉา เยเกจิ อกุสลา ธมฺมา, สพฺเพ เต อกุสลมุลาติ? ธรรมเหล่านี้
เหล่านี้ที่เป็นอกุสลมียอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดชื่อว่าอกุสลมุลใช่ไหม?

วิสัยนา ตีเณว อกุสลมุลานิ, อวเสสา อกุสลา ธมฺมา น อกุสลมุลา. โลกะ,
โทสะ, โมหะ, เพียง ๓ เท่านั้นชื่อว่าอกุสลมุล, อกุสลธรรมที่เหลือนอกนั้นไม่ชื่อว่าอกุสลมุล.

ปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน อกุศลมูลา, สพุเพ เต ฐมา อกุสลาติ? หรือว่า
กรรมเหล่านี้ชื่อว่าอกุศลมูลมีอยู่, กรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นอกุศลใช่ไหม?

วิสัชนา อามนตา ไซ.

แสดงองค์กรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา เยเกจิ อกุสลา ฐมา เป็นสันนิฏฐานบท

สพุเพ เต อกุศลมูลา เป็นสังสยบท

องค์กรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗

” ของสังสยบท ” = อกุศลมูล ๓ เท่านั้น

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริปัญณปัญหา ถามว่า ฯลฯ เป็นสรูปทัสสนวิสัสนา
โดยอ้อม

ในปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน อกุศลมูลา เป็นสันนิฏฐานบท

สพุเพ เต ฐมา อกุสลา เป็นสังสยบท

องค์กรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อกุศลมูล ๓

” ของสังสยบท ” = เหมือนกัน

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปัจฉาปัญหา ถามว่า ฯลฯ

จบมูลยมกะ

๒. เอกมูลยมกะ

อนุโลมปุจฉา เยเกจิ อกุสลา ฐมา, สพุเพ เต อกุศลมูลเณ เอกมฺลาติ?
กรรมเหล่านี้เหล่าหนึ่งที่เป็นอกุศลมีอยู่, กรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลเป็นอันเดียวกันกับ
อกุศลมูลใช่ไหม?

วิสัชนา อเหตุกํ อกุสํ อกุศลมูลเณ น เอกมฺลํ, สเหตุกํ อกุสํ อกุศลมูลเณ
เอกมฺลํ. อกุศลที่เป็นอเหตุกะไม่มีมูลเป็นอันเดียวกันกับอกุศลมูล, อกุศลที่เป็นสเหตุกะ
มีมูลเป็นอันเดียวกันกับอกุศลมูล.

ปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน อกุศลมูลเณ เอกมฺลา, สพุเพ เต ฐมา อกุสลาติ?
หรือว่ากรรมเหล่านี้มีมูลเป็นอันเดียวกันกับอกุศลมูลมีอยู่, กรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็น
อกุศลใช่ไหม?

วิธัสนา อกุศลสมุฏฐานํ รูปํ อกุศลมูลเณ เอกมูลํ น อกุศลํ, อกุศลํ อกุศล
มูลเณ เอกมูลญฺเจว อกุศลญฺจ. รูปซึ่งมีอกุศลเป็นสมุฏฐาน มีมูลเป็นอันเดียวกันกับ
อกุศลมูล แต่ไม่ใช่เป็นอกุศล, อกุศลธรรมมีมูลเป็นอันเดียวกันกับอกุศลมูลก็ใช่ เป็นอกุศล
ก็ใช่.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา เยเกจิ อกุสลา ฐมา เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต อกุศลมูลเณ เอกมฺลา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ ทั้งหมด

” ของสังสยบท ” = อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ (เว้นโมห-
เจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริปัญณปัญหา ถามว่าธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็น
อกุศลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลเป็นอันเดียวกันกับอกุศลมูลใช่ไหม? พระองค์
จึงทรงแก้ด้วยการยกเอาโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบท
ได้บทเดียวขึ้นไว้ในปริมโกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบทดังแสดงว่า อเหตุกํ อกุศลํ
อกุศลมูลเณ น เอกมูลํ, แล้วทรงยกเอาอกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ (เว้นโมหเจตสิกที่ใน
โมหมูลจิต ๒) ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังสยบทได้ทั้งสองขึ้นไว้ใน
ปัจฉิมโกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า สเหตุกํ อกุศลํ อกุศลมูลเณ เอกมูลํ,
คำวิธัสนาในอนุโลมปุจฉานี้เป็นสรูปทัสสนาวิธัสนาที่มีวิภังค์โดยตรง

ในปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน อกุศลมูลเณ เอกมฺลา เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต ฐมา อกุสลา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ (เว้นโมห-
เจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) และ อกุศลจิตตชรูป ๑๗

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ (เว้นโมหเจตสิกที่
ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริปัญณปัญหา ถามว่า ฯลฯ เป็นสรูปทัสสนาวิธัสนา
โดยตรง

จบเอกมุลยมกะ

๓. อัญญมัญญมุลยมกะ

อนุโลมปุจฉา เยเกจิ อกุสลมูลเณ เอกมฺมา ฐมา, สพุเพ เต อกุสลมูลเณ
อญฺญมญฺญมฺมาติ? ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งมีมูลเป็นอันเดียวกันกับอกุศลมูลมีอยู่,
ธรรมเหล่านั้นทั้งหมด ชื่อว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันกับอกุศลมูลใช่ไหม?

วิสัชนา มฺลานิ ยานิ เอกโต อุปฺปชฺชนฺติ อกุสลมฺลานิ เอกมฺลานิ เจว
อญฺญมญฺญมฺลานิ จ, อวเสสา อกุสลมูลสหชาตา ฐมา อกุสลมูลเณ เอกมฺลา น จ
อญฺญมญฺญมฺลา. อกุศลมูลเหล่าใดเกิดขึ้นคราวเดียวกัน อกุศลมูลเหล่านั้นมีมูลเป็น
อันเดียวกันก็ใช่ ชื่อว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันก็ใช่, ธรรมที่เกิดพร้อมกันกับอกุศลมูลที่เหลื่อ
นอกนั้น มีมูลเป็นอันเดียวกันกับอกุศลมูล แต่ไม่ชื่อว่าเป็นมูลซึ่งกันและกัน.

ปฎิโลมปุจฉา เย วา ปน อกุสลมูลเณ อญฺญมญฺญมฺลา, สพุเพ เต ฐมา
อกุสลาติ? หรือว่าธรรมเหล่าใดชื่อว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันกับอกุศลมูลมีอยู่, ธรรม
เหล่านั้นทั้งหมดเป็นอกุศลใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา เยเกจิ อกุสลมูลเณ เอกมฺมา ฐมา เป็นสันนิฎฐานบท
สพุเพ เต อกุสลมูลเณ อญฺญมญฺญมฺลา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฎฐานบท ได้แก่ = อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ (เว้นโมห-
เจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) อกุศลจิตตชรูป ๑๗

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = อกุศลมูล ๓ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต
๒) เท่านั้น

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริบูรณ์ปัญหา ถามว่า ฯลฯ เป็นสรูปทัสสนวิสัสนา
โดยอ้อม

ในปฎิโลมปุจฉา เย วา ปน อกุสลมูลเณ อญฺญมญฺญมฺลา เป็นสันนิฎฐานบท
สพุเพ เต ฐมา อกุสลา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฎฐานบท ได้แก่ = อกุศลมูล ๓ (เว้นโมหเจตสิกที่ใน
โมหมูลจิต ๒)

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จบอัญญมัญญมุลยมกะ

และจบมุลนัย

ข. มุลมุลนัย

๑. มุลยมกะ

อนุโลมปุจฉา เยเกจิ อกุสลา ฐมา, สพุเพ เต อกุสลมุลมุลลาติ? ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นอกุศลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดชื่อว่ามุลที่เป็นอกุศลมุลใช่ไหม?

วิธัชนา ตีเณว อกุสลมุลมุลลานิ, อวเสสา อกุสลา ฐมา น อกุสลมุลมุลลา. โลกะ, โทสะ, โมหะ, เพียง ๓ เท่านั้นชื่อว่ามุลที่เป็นอกุศลมุล, อกุศลธรรมที่เหลือนอกนั้นไม่ชื่อว่ามุลที่เป็นอกุศลมุล.

ปฎิโลมปุจฉา เย วา ปน อกุสลมุลมุลลา, สพุเพ เต ฐมา อกุสลาติ? หรือว่า ธรรมเหล่าใดชื่อว่ามุลที่เป็นอกุศลมุลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นอกุศลใช่ไหม?

วิธัชนา อามนุตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาต

ในอนุโลมปุจฉา เยเกจิ อกุสลา ฐมา เป็นสันนิฎฐานบท

สพุเพ เต อกุสลมุลมุลลา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฎฐานบท ได้แก่ = อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗

” ของสังสยบท ” = อกุศลมุล ๓ เท่านั้น

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริปัญณปัญหา ถามว่า ฯลฯ เป็นสรูปทัสสนวิธัชนา โดยอ้อม

ในปฎิโลมปุจฉา เย วา ปน อกุสลมุลมุลลา เป็นสันนิฎฐานบท

สพุเพ เต ฐมา อกุสลา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฎฐานบท ได้แก่ = อกุศลมุล ๓

” ของสังสยบท ” = เหมือนกัน

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปัจฉาปัญญา ถามว่า ฯลฯ.

จบมุลยมกะ

๒. เอกมุลยมกะ

อนุโลมปุจฉา เยเกจิ อกุสลา ฐมา สพุเพ เต อกุสลมุเลน เอกมุลมุลลาติ? ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นอกุศลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมุลที่เรียกว่าเป็นมุลอันเดียวกันกับอกุศลมุลใช่ไหม?

วิชา อเหตุก อุตล อุตลมูลน น เอกมูลมูล, สเหตุก อุตล อุตลมูลน เอกมูลมูล. อุตลที่เป็นเหตุกะไม่มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับอุตลมูล, อุตลที่เป็นสเหตุกะมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับอุตลมูล.

ปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน อุตลมูลน เอกมูลมูลา, สเหตุ เต ฐมา อุตลาติ? หรือว่าธรรมเหล่าใดมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับอุตลมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นอุตลใช่ไหม?

วิชา อุตลสมุฏฐาน รูป อุตลมูลน เอกมูลมูล น อุตล, อุตล อุตลมูลน เอกมูลมูลญจ อุตลญจ. รูปซึ่งมีอุตลเป็นสมุฏฐาน มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับอุตลมูล แต่ไม่ใช่เป็นอุตล, อุตลธรรมมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับอุตลมูลก็ใช่ เป็นอุตลก็ใช่.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา เยเกจิ อุตลา ฐมา เป็นสันนิฏฐานบท

สเหตุ เต อุตลมูลน เอกมูลมูลา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อุตลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ ทั้งหมด

” ของสังสยบท ” = อุตลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ (เว้นโมห-เจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริปัญณปัญหา ถามว่า ฯลฯ เป็นสรูปทัสสนวิชาโดยตรง

ในปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน อุตลมูลน เอกมูลมูลา เป็นสันนิฏฐานบท

สเหตุ เต ฐมา อุตลา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อุตลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ (เว้นโมห-เจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) และ อุตลจิตตชรูป ๑๗

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = อุตลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริปัญณปัญหา ถามว่า ฯลฯ เป็นสรูปทัสสนวิชาโดยตรง

๓. อัญญมัญญมุลยมกะ

อนุโลมปุจฉา เยเกจิ อุกุสลมูเลน เอกมุลมูลา ฐมา, สพุเพ เต อุกุสลมูเลน
อญญมญญมุลมูลาติ? ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับ
อุกุสลมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดชื่อว่ามูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันกับอุกุสลมูล
ใช่ไหม?

วิสันา มุลานิ ยานิ เอกโต อุปุชชนติ อุกุสลมุลานิ เอกมุลมุลานิ เจว
อญญมญญมุลมุลานิ จ, อวเสสา อุกุสลมุลสหชาตา ฐมา อุกุสลมูเลน เอกมุลมูลา
น จ อญญมญญมุลมูลา. อุกุสลมูลเหล่าใดเกิดขึ้นคราวเดียวกัน อุกุสลมูลเหล่านั้นมีมูล
ที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันก็ใช่ ชื่อว่ามูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันก็ใช่, ธรรมที่เกิด
พร้อมกันกับอุกุสลมูลที่เหลือนอกนั้น มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับอุกุสลมูล
แต่ไม่ชื่อว่ามูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกัน.

ปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน อุกุสลมูเลน อญญมญญมุลมูลา, สพุเพ เต ฐมา
อุกุสลาติ? หรือว่าธรรมเหล่าใดชื่อว่ามูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันกับอุกุสลมูลมีอยู่,
ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นอุกุสใช่ไหม?

วิสันา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา เยเกจิ อุกุสลมูเลน เอกมุลมูลา ฐมา เป็นสันนิฎฐานบท
สพุเพ เต อุกุสลมูเลน อญญมญญมุลมูลา เป็นสังสยบท
องค์ธรรมของสันนิฎฐานบท ได้แก่ = อุกุสจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ (เว้นโมห-
เจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) อุกุสจิตตชรูป ๑๗.

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = อุกุสมูล ๓ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒)
เท่านั้น

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริปัญณปัญหา ถามว่า ฯลฯ เป็นสรูปทสสนวิสันาโดยอ้อม
ในปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน อุกุสลมูเลน อญญมญญมุลมูลา เป็นสันนิฎฐานบท
สพุเพ เต ฐมา อุกุสลา เป็นสังสยบท
องค์ธรรมของสันนิฎฐานบท ได้แก่ = อุกุสมูล ๓ (เว้นโมหเจตสิกที่ใน
โมหมูลจิต ๒)

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปัญหาปัญหา ถามว่า ฯลฯ

จบอัญญมัญญมุลยมกะ

และจบมุลมุลนัย.

๐๐๐๐

ค. มุลกนัย

๑. มุลยมกะ

อนุโลมปุจฉา เยเกจิ อุกุสลา ฐมฺมา, สพุเพ เต อุกุสลมุลกาติ? ธรรมเหล่าใด
เหล่าหนึ่งที่เป็นอกุศลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลที่เป็นอกุศลใช่ไหม?

วิสัชนา อเหตุกํ อุกุสลํ น อุกุสลมุลกํ, สเหตุกํ อุกุสลํ อุกุสลมุลกํ. อุกุศลที่
เป็นอเหตุกะไม่มีมูลที่เป็นอกุศล, อุกุศลที่เป็นสเหตุกะมีมูลที่เป็นอกุศล.

ปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน อุกุสลมุลกา, สพุเพ เต ฐมฺมา อุกุสลาติ? หรือว่า
ธรรมเหล่าใดมีมูลที่เป็นอกุศลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นอกุศลใช่ไหม?

วิสัชนา อุกุสสสมุฏฺฐานํ รูปํ อุกุสลมุลกํ น อุกุสลํ, อุกุสลํ อุกุสลมุลกญฺเจว
อกุสสญฺจ. รูปซึ่งมีอกุศลเป็นสมุฏฐานมีมูลที่เป็นอกุศล แต่ไม่ใช่เป็นอกุศล, อุกุศลธรรม
มีมูลที่เป็นอกุศลก็ใช่ เป็นอกุศลก็ใช่.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาต

ในอนุโลมปุจฉา เยเกจิ อุกุสลา ฐมฺมา เป็นสันนิฏฐานบท

สพุเพ เต อุกุสลมุลกา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อุกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ ทั้งหมด

” ของสังสยบท ” = อุกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ (เว้นโมห-
เจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริปัญณปัญหา ถามว่า ฯลฯ. เป็นสรุปทัศนวิสัย
โดยตรง

ในปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน อุกุสลมุลกา เป็นสันนิฏฐานบท

สพุเพ เต ฐมฺมา อุกุสลา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อุกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ (เว้นโมหเจตสิก
ที่ในโมหมูลจิต ๒) และ อุกุศลจิตตชรูป ๑๗

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริปัญณปัญหา ถามว่า ฯลฯ เป็นสรูปทัสสนวิสัยนาโดยตรง

จบมุลยมกะ

๒. เอกมุลยมกะ

อนุโลมปุจฉา เยเกจิ อกุสลา ฐมา, สพุเพ เต อกุสลมุเลน เอกมุลกาติ? ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นอกุศลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลเป็นอันเดียวกันกับอกุศลมูลใช่ไหม?

วิสัชนา อเหตุกํ อกุสล์ อกุสลมุเลน น เอกมุลกํ, สเหตุกํ อกุสล์ อกุสลมุเลน เอกมุลกํ. อกุศลที่เป็นอเหตุกะไม่มีมูลเป็นอันเดียวกันกับอกุศลมูล, อกุศลที่เป็นสเหตุกะมีมูลเป็นอันเดียวกันกับอกุศลมูล.

ปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน อกุสลมุเลน เอกมุลกา, สพุเพ เต ฐมา อกุสลาติ? หรือว่า ธรรมเหล่าใดมีมูลเป็นอันเดียวกันกับอกุศลมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นอกุศลใช่ไหม?

วิสัชนา อกุสสสมุฏฐานํ รูปํ อกุสลมุเลน เอกมุลกํ น อกุสล์, อกุสล์ อกุสลมุเลน เอกมุลกญฺเจว อกุสสญฺจ. รูปซึ่งมีอกุศลเป็นสมุฏฐานมีมูลเป็นอันเดียวกันกับอกุศลมูลแต่ไม่ใช่เป็นอกุศล, อกุศลธรรมมีมูลเป็นอันเดียวกันกับอกุศลมูลก็ใช่ เป็นอกุศลก็ใช่.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา เยเกจิ อกุสลา ฐมา เป็นสันนิฏฐานบท

สพุเพ เต อกุสลมุเลน เอกมุลกา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ ทั้งหมด

” ของสังสยบท ” = อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริปัญณปัญหา ถามว่า ฯลฯ เป็นสรูปทัสสนวิสัยนาโดยตรง

ในปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน อกุสลมูลเณ เอกมูลกา เป็นสันนิฏฐานบท
สพฺเพ เต ธมฺมา อกุสลา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อกุสลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ (เว้นโมห-
เจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) และ อกุสลจิตตชรูป ๑๗.

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = อกุสลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ (เว้นโมหเจตสิก
ที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริပ္พลปัญหา ถามว่า ฯลฯ. เป็นสรุปทศสนวิสัย
โดยตรง

จบเอกมุลยมกะ

๓. อัญญมัญญมุลยมกะ

อนุโลมปุจฉา เยเกจิ อกุสลมูลเณ เอกมูลกา ธมฺมา, สพฺเพ เต อกุสลมูลเณ
อญฺญมญฺญมุลกาติ? ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งมีมูลเป็นอันเดียวกันกับอกุศลมูลมีอยู่,
ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลซึ่งกันและกันกับอกุศลมูลใช่ไหม?

วิสัยนา มุลานิ ยานิ เอกโต อุปฺปชฺชนฺติ อกุสลมุลานิ เอกมุลกานิเจว
อญฺญมญฺญมุลกานิ จ, อวเสสา อกุสลมุลสหชาตา ธมฺมา อกุสลมูลเณ เอกมุลกา
น จ อญฺญมญฺญมุลกา. อกุศลมูลเหล่าใดเกิดขึ้นคราวเดียวกัน อกุศลมูลเหล่านั้นมีมูล
เป็นอันเดียวกันก็ใช่ มีมูลซึ่งกันและกันก็ใช่, ธรรมที่เกิดพร้อมกันกับอกุศลมูลที่เหลื
นอกนั้นก็มีมูลเป็นอันเดียวกันกับอกุศลมูล แต่ไม่ใช่มีมูลซึ่งกันและกัน.

ปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน อกุสลมูลเณ อญฺญมญฺญมุลกา, สพฺเพ เต ธมฺมา
อกุสลาติ? หรือว่าธรรมเหล่าใดมีมูลซึ่งกันและกันกับอกุศลมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้น
ทั้งหมดเป็นอกุศลใช่ไหม?

วิสัยนา อามนฺตา ไซฺ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา เยเกจิ อกุสลมูลเณ เอกมูลกา ธมฺมา เป็นสันนิฏฐานบท
สพฺเพ เต อกุสลมูลเณ อญฺญมญฺญมุลกา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อกุสลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ (เว้นโมห-
เจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) อกุสลจิตตชรูป ๑๗

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = อกุศลมูล ๓ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒)
เท่านั้น

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริปัญณปัญหา ถามว่า ฯลฯ เป็นสรูปทัสสนวิสัสนา
โดยอ้อม

ในปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน อกุศลมูลเลน อณฺณมณฺณมูลกา เป็นสันนิฏฐานบท
สพฺเพ เต ธมฺมา อกุสลา เป็นสังสยบท
องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อกุศลมูล ๓ (เว้นโมหเจตสิกที่ใน
โมหมูลจิต ๒)

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปัจฉาปัญหา ถามว่า ฯลฯ

จบอัญญมัญญมุลยมกะ

และจบมุลกนัย.

๐๐๐๐

ฅ. มุลมุลกนัย

๑. มุลยมกะ

อนุโลมปุจฉา เยเกจิ อกุสลา ธมฺมา, สพฺเพ เต อกุศลมูลมุลกาติ? ธรรม
เหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นอกุศลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลที่เป็นอกุศลมูลใช่ไหม?

วิสัชนา อเหตุกํ อกุสล์ น อกุศลมูลมุลกํ, สเหตุกํ อกุสล์ อกุศลมูลมุลกํ.
อกุศลที่เป็นเหตุกะไม่มีมูลที่เป็นอกุศลมูล, อกุศลที่เป็นสเหตุกะมีมูลที่เป็นอกุศลมูล.

ปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน อกุศลมูลมุลกา, สพฺเพ เต ธมฺมา อกุสลาติ? หรือว่า
ธรรมเหล่าใดมีมูลที่เป็นอกุศลมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นอกุศลใช่ไหม?

วิสัชนา อกุสสสมุฏฺฐานํ รูปี อกุศลมูลมุลกํ น อกุสล์, อกุสล์ อกุศลมูล-
มุลกณฺเฑว อกุสสณฺเฑว. รูปซึ่งมีอกุศลเป็นสมุฏฐานมีมูลที่เป็นอกุศลมูลแต่ไม่ใช่เป็นอกุศล,
อกุศลธรรมมีมูลที่เป็นอกุศลมูลก็ใช่ เป็นอกุศลก็ใช่.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา เยเกจิ อกุสลา ธมฺมา	เป็นสันนิฏฐานบท
สพฺเพ เต อกุศลมูลมุลกา	เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานานบท ได้แก่ = อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ ทั้งหมด

” ของสังสยบท ” = อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ (เว้นโมห-
เจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริบูรณ์ปัญหา ถ้ามว่า ฯลฯ เป็นสรุปทัศนวิสัยนา
โดยตรง

ในปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน อกุศลมูลมูลกา เป็นสันนิฐานานบท

สพฺเพ เต ธมฺมา อกุสลา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานานบท ได้แก่ = อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ (เว้นโมห-
เจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) และ อกุศลจิตตชรูป ๑๗

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ (เว้นโมหเจตสิกใน
โมหมูลจิต ๒) เท่านั้น

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริบูรณ์ปัญหา ถ้ามว่า ฯลฯ เป็นสรุปทัศนวิสัยนา
โดยตรง

จบมูลยมกะ

๒. เอกมูลยมกะ

อนุโลมปุจฉา เยเกจิ อกุสลา ธมฺมา สพฺเพ เต อกุศลมูลเลน เอกมูลมูลกาติ?
ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นอกุศลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูล
อันเดียวกันกับอกุศลมูลใช่ไหม?

วิสัยนา อเหตุกํ อกุสล์ อกุศลมูลเลน น เอกมูลมูลกํ, สเหตุกํ อกุสล์
อกุศลมูลเลน เอกมูลมูลกํ. อกุศลที่เป็นอเหตุกะไม่มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับ
อกุศลมูล, อกุศลที่เป็นสเหตุกะมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับอกุศลมูล.

ปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน อกุศลมูลเลน เอกมูลมูลกา, สพฺเพ เต ธมฺมา
อกุสลาติ? หรือว่าธรรมเหล่าใดมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับอกุศลมูลมีอยู่, ธรรม
เหล่านั้นทั้งหมดเป็นอกุศลใช่ไหม?

วิสัยนา อกุศลสมุฏฺฐานํ รูปํ อกุศลมูลเลน เอกมูลมูลกํ น อกุสล์, อกุสล์
อกุศลมูลเลน เอกมูลมูลกญฺเฏว อกุศลญจ. รูปซึ่งมีอกุศลเป็นสมุฏฐานมีมูลที่เรียกว่าเป็น
มูลอันเดียวกันกับอกุศลมูล แต่ไม่ใช่เป็นอกุศล, อกุศลธรรมมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียว
กันกับอกุศลมูลก็ใช่ เป็นอกุศลก็ใช่.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา เยเกจิ อุกุสลา ฐมา เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต อุกุสลมฺเณ เอกมฺลมูลกา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อุกุสลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ ทั้งหมด

” ของสังสยบท ” = อุกุสลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ (เว้นโมห-
เจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริปัญณปัญหา ถามว่า ฯลฯ เป็นสรูปทัสสนวิสัยนา
โดยตรง

ในปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน อุกุสลมฺเณ เอกมฺลมูลกา เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต ฐมา อุกุสลา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อุกุสลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ (เว้นโมห-
เจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) และ อุกุสลจิตตรูป ๑๗.

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = อุกุสลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ (เว้นโมหเจตสิกที่
ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริปัญณปัญหา ถามว่า ฯลฯ เป็นสรูปทัสสนวิสัยนา
โดยตรง

จบเอกมุลยมกะ

๓. อัญญมัญญมุลยมกะ

อนุโลมปุจฉา เยเกจิ อุกุสลมฺเณ เอกมฺลมูลกา ฐมา, สพฺเพ เต อุกุสลมฺเณ
อญฺญมญฺญมฺลมูลกาติ? ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับ
อุกฺสลมฺลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันกับอุกฺสลมฺล
ใช่ไหม?

วิสัยนา มฺลฺลานิ ยานิ เอกโต อุปฺปชฺชนฺติ อุกุสลมฺลฺลานิ เอกมฺลมูลกานิ เจว
อญฺญมญฺญมฺลมูลกานิ จ, อวเสสา อุกุสลมฺลสพฺพชฺชาตา ฐมา อุกุสลมฺเณ เอกมฺลมูลกา
น จ อญฺญมญฺญมฺลมูลกา. อุกุสลมฺลเหล่าใดเกิดขึ้นคราวเดียวกัน อุกุสลมฺลเหล่านั้นมีมูล
ที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันก็ใช่ มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันก็ใช่, ธรรมที่เกิดพร้อม
กับอุกฺสลมฺลที่เหลือนอกนั้น มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับอุกฺสลมฺล แต่ไม่มีมูลที่
เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกัน.

ปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน อกุสลมฺเลน อลฺลยฺมลฺลยฺมฺมุลมฺลกา, สฬฺหฺเพ เต ฐมา
 อกุสลาติ? หรือว่าธรรมเหล่าใดมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันกับอกุศลมูลมีอยู่,
 ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นอกุศลใช่ไหม?

วิชันนา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา เยเกจิ อกุสลมฺเลน เอกมฺมุลมฺลกา ฐมา เป็นสันนิฏฐานบท
 สฬฺหฺเพ เต อกุสลมฺเลน อลฺลยฺมลฺลยฺมฺมุลมฺลกา เป็นสังสยบท
 องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ (เว้นโมห-
 เจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) อกุศลจิตตชรูป ๑๗.

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = อกุศลมูล ๓ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒)
 เท่านั้น

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริปัญณปัญหา ถามว่า ฯลฯ เป็นสรูปทสสนวิชันนา
 โดยอ้อม

ในปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน อกุสลมฺเลน อลฺลยฺมลฺลยฺมฺมุลมฺลกา เป็นสันนิฏฐานบท
 สฬฺหฺเพ เต ฐมา อกุสลา เป็นสังสยบท
 องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อกุศลมูล ๓ (เว้นโมหเจตสิกที่ใน
 โมหมูลจิต ๒)

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน.

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปัจจาปัญหา ถามว่า ฯลฯ.

จบอัญญมัญญมุลยมกะ
 และจบมุลมุลกนัยในอกุศลบท

อพฺยาคตบท

ก. มุลนัย

๑. มุลยมกะ

อนุโลมปุจฉา เยเกจิ อพฺยาคตา ฐมา. สฬฺหฺเพ เต อพฺยาคตมฺลาคติ? ธรรม
 เหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นอพยาคตมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดชื่อว่า อพยาคตมูล ไซไหม?

วิธัชนา ตีเณว อพฺยาคตมฺลานิ, อวเสสา อพฺยาคตา ฐมา น อพฺยาคตมฺลา. อโลกะ, อโทสะ, อโมหะ, เพียง ๓ เท่านั้นชื่อว่า อพฺยาคตมฺล, อพฺยาคตธรรมที่เหลือนอกนั้นไม่ชื่อว่า อพฺยาคตมฺล.

ปฏิโลมปุจฺฉา เย วา ปน อพฺยาคตมฺลา, สพุเพ เต ฐมา อพฺยาคตาติ? หรือว่าธรรมเหล่าใดชื่อว่า อพฺยาคตมฺล มีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นอพฺยาคตะใช่ไหม?

วิธัชนา อามนตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฺฉา เยเกจิ อพฺยาคตา ฐมา เป็นสันนิฏฐานบท

สพุเพ เต อพฺยาคตมฺลา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = วิปากจิต ๓๖ กิริยาจิต ๒๐ เจตสิก ๓๘ รูป ๒๘ นิพพาน

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = อพฺยาคตมฺล ๓ เท่านั้น.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฺฉา เย วา ปน อพฺยาคตมฺลา เป็นสันนิฏฐานบท

สพุเพ เต ฐมา อพฺยาคตา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ อพฺยาคตมฺล ๓

” ของสังสยบท = เหมือนกัน.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

จบมูลยมกะ

๒. เอกมูลยมกะ

อนุโลมปุจฺฉา เยเกจิ อพฺยาคตา ฐมา, สพุเพ เต อพฺยาคตมฺเลน เอกมฺลาติ? ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นอพฺยาคตะมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลเป็นอันเดียวกันกับอพฺยาคตมฺลใช่ไหม?

วิธัชนา อเหตุกํ อพฺยาคตํ อพฺยาคตมฺเลน น เอกมฺลํ, สเหตุกํ อพฺยาคตํ อพฺยาคตมฺเลน เอกมฺลํ. อพฺยาคตะที่เป็นอเหตุกะไม่มีมูลเป็นอันเดียวกันกับอพฺยาคตมฺล, อพฺยาคตะที่เป็นสเหตุกะมีมูลเป็นอันเดียวกันกับอพฺยาคตมฺล.

ปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน อพฺยาทตมฺULEน เอกมฺULE, สพุเพ เต ฐมา
 อพฺยาทตาติ? หรือว่าธรรมเหล่าใดมีมูลเป็นอันเดียวกันกับอพฺยาทตมฺULEมีอยู่, ธรรมเหล่านั้น
 ทั้งหมดเป็นอพฺยาทตะใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา เยเกจิ อพฺยาทตา ฐมา เป็นสันนิฏฐานบท
 สพุเพ เต อพฺยาทตมฺULEน เอกมฺULE เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อเหตุกจิต ๑๘ อัญญสมานา ๑๒ (เว้น
 ฉันทะ) อเหตุกจิตตชรูป อเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป กุสลอกุสลจิตตชรูป (ที่เกิดขึ้นเฉพาะ
 แต่ในปัญจโวการภูมิ) พาหिरูป อุดฺดชรูป อาหารชรูป อสัณฺญสัตตปฏิสนธิกัมมชรูป
 ปวัตติกัมมชรูป นิพพาน และ สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกกิริยาจิต ๑๗ เจตสิก ๓๘
 สเหตุกวิปากและสเหตุกกิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป ที่เกิดขึ้นเฉพาะ
 แต่ในปัญจโวการภูมิ.

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกกิริยาจิต ๑๗
 เจตสิก ๓๘ สเหตุกวิปากและสเหตุกกิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป ที่เกิดขึ้น
 เฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิตานั้น.

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริบูรณ์ปัญหา ถามว่า ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็น
 อพฺยาทตะมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลเป็นอันเดียวกันกับอพฺยาทตมฺULEใช่ไหม?
 พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอาอเหตุกจิต ๑๘ อัญญสมานา ๑๒ (เว้นฉันทะ) อเหตุก-
 จิตตชรูป อเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป กุสลอกุสลจิตตชรูป (ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการ-
 ภูมิ) พาหिरูป อุดฺดชรูป อาหารชรูป อสัณฺญสัตตปฏิสนธิกัมมชรูป ปวัตติกัมมชรูป นิพพาน
 ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียวขึ้นไว้ในปริมโกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบท
 ดังแสดงว่า อเหตุกํ อพฺยาทตํ อพฺยาทตมฺULEน น เอกมฺULE. แล้วทรงยกเอาสเหตุกวิปากจิต
 ๒๑ สเหตุกกิริยาจิต ๑๗ เจตสิก ๓๘ สเหตุกวิปากและสเหตุกกิริยาจิตตชรูป ๑๗
 สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของ
 สันนิฏฐานบทและสังสยบทได้ทั้งสองขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท
 ดังแสดงว่า สเหตุกํ อพฺยาทตํ อพฺยาทตมฺULEน เอกมฺULE คำวิสัชนาในอนุโลมปุจฉานี้เป็น
 สรุปรหัสสนวิสัชนาที่มีวิงค์โดยตรง.

ในปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน อพฺยาตมฺulen เอกมฺลา เป็นสันนิฏฐานบท
สพฺเพ เต ธมฺมา อพฺยาตตา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกกิริยาจิต ๑๗
เจตสิก ๓๘ สเหตุกวิปากและสเหตุกกิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป ที่เกิดขึ้น
เฉพาะแต่ในปัจจุโวการภูมิ

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ.

จบเอกมุลยมกะ

๓. อัญญมัญญมุลยมกะ

อนุโลมปุจฉา เยเกจิ อพฺยาตมฺulen เอกมฺลา ธมฺมา, สพฺเพ เต อพฺยาต-
มฺulen อญฺญมญฺญมฺลาติ? ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งมีมูลเป็นอันเดียวกันกับอพฺยาตมฺูล
มีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดชื่อว่า เป็นมูลซึ่งกันและกันกับอพฺยาตมฺูลใช่ไหม?

วิสัณฺหา มฺูลานิ ยานิ เอกโธ อุปฺปชฺชนฺติ อพฺยาตมฺูลานิ เอกมฺลานิเจว
อญฺญมญฺญมฺูลานิ จ, อวเสสา อพฺยาตมฺูลสพฺพชฺาตา ธมฺมา อพฺยาตมฺulen เอกมฺลา น
จ อญฺญมญฺญมฺูลา. อพฺยาตมฺูลเหล่าใดเกิดขึ้นคราวเดียวกัน อพฺยาตมฺูลเหล่านั้นมีมูล
เป็นอันเดียวกันก็ใช่ ชื่อว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันก็ใช่, ธรรมที่เกิดพร้อมกันกับอพฺยาตมฺูลที่
เหลือนอกนั้น มีมูลเป็นอันเดียวกันกับอพฺยาตมฺูล แต่ไม่ชื่อว่าเป็นมูลซึ่งกันและกัน.

ปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน อพฺยาตมฺulen อญฺญมญฺญมฺูลา, สพฺเพ เต ธมฺมา
อพฺยาตตาติ? หรือว่าธรรมเหล่าใดชื่อว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันกับอพฺยาตมฺูลมีอยู่, ธรรม
เหล่านั้นทั้งหมดเป็นอพฺยาตตะใช่ไหม?

วิสัณฺหา อามนฺตา ไซฺ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา เยเกจิ อพฺยาตมฺulen เอกมฺลา ธมฺมา เป็นสันนิฏฐานบท
สพฺเพ เต อพฺยาตมฺulen อญฺญมญฺญมฺูลา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกกิริยาจิต ๑๗
เจตสิก ๓๘ สเหตุกวิปากและสเหตุกกิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป ที่เกิดขึ้น
เฉพาะแต่ในปัจจุโวการภูมิ.

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = อพยากตมูล ๓ เท่านั้น.

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริบูรณ์ปัญหา ถามว่า ฯลฯ เป็นสรุปทัศนวิสัยนา
โดยอ้อม

ในปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน อพยากตมูลเลน อลุลมณฺณมฺลตา เป็นสันนิฏฐานบท
สพฺเพ เต ธมฺมา อพฺยากตา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อพยากตมูล ๓

” ของสังสยบท = เหมือนกัน.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

จบอัญญมัญญมุลยมกะ

และจบมูลนัย

• • • • •

บ. มูลมูลนัย

๑. มุลยมกะ

อนุโลมปุจฉา เยเกจิ อพฺยากตา ธมฺมา, สพฺเพ เต อพฺยากตมูลมฺลตาติ?
ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นอพยากตมียอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดชื่อว่ามูลที่เป็น
อพยากตมูลใช่ไหม?

วิสัชนา ตีเณว อพฺยากตมูลมฺลตานิ, อวเสสา อพฺยากตา ธมฺมา น
อพฺยากตมูลมฺลตา. อโถกะ, อโทสะ, อโมหะ, เพียง ๓ เท่านั้น ชื่อว่ามูลที่เป็นอพยากตมูล,
อพยากตธรรมที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่ามูลที่เป็นอพยากตมูล.

ปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน อพฺยากตมูลมฺลตา, สพฺเพ เต ธมฺมา อพฺยากตาติ?
หรือว่าธรรมเหล่าใดชื่อว่ามูลที่เป็นอพยากตมูลมียอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นอพยากต
ใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา เยเกจิ อพฺยากตา ธมฺมา เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต อพฺยากตมูลมฺลตา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = วิปากจิต ๓๖ กิริยาจิต ๒๐ เจตสิก ๓๘

รูป ๒๘ นิพพาน.

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = อพยากตมูล ๓ เท่านั้น.

จำแนกโกฏฐาตต่อไป ๗๗

ในปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน อพยากตมูลมูลา เป็นสันนิฐานบท

สพฺเพ เต ธมฺมา อพฺยากตา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานบท ได้แก่ = อพยากตมูล ๓

” ของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาตต่อไป ๗๗.

จบมูลยมกะ

๒. เอกมูลยมกะ

อนุโลมปุจฉา เยเกจิ อพฺยากตา ธมฺมา, สพฺเพ เต อพฺยากตฺมฺเลน เอกมูลมฺลาติ? ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นอพยากตมียอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับอพยากตมูลใช่ไหม?

วิสัชนา อเหตุกํ อพฺยากตํ อพฺยากตฺมฺเลน น เอกมูลมฺลํ, สเหตุกํ อพฺยากตํ อพฺยากตฺมฺเลน เอกมูลมฺลํ. อพฺยากตํที่เป็นอเหตุกจะไม่มียมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับอพยากตมูล, อพฺยากตํที่เป็นสเหตุกจะมีมียมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับอพยากตมูล.

ปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน อพฺยากตฺมฺเลน เอกมูลมฺลา, สพฺเพ เต ธมฺมา อพฺยากตาติ? หรือว่าธรรมเหล่าใดมีมียมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับอพยากตมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นอพยากตใช่ไหม?

วิสัชนา อามนตา ไซ้.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาต

ในอนุโลมปุจฉา เยเกจิ อพฺยากตา ธมฺมา เป็นสันนิฐานบท

สพฺเพ เต อพฺยากตฺมฺเลน เอกมูลมฺลา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานบท ได้แก่ = อเหตุกจิต ๑๘ อัญญสมานา ๑๒ (เว้นฉันทะ) อเหตุกจิตตชรูป อเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป กุศลอกุศลจิตตชรูป (ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ) พาหิรรูป อุดฺดชรูป อาหารชรูป อสัณฺณยัตตตปฏิสนธิกัมมชรูป ปวัตติกัมมชรูป นิพพาน และ สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกกิริยาจิต ๑๗ เจตสิก ๓๘ สเหตุกวิปากและสเหตุกกิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกกิริยาจิต ๑๗ เจตสิก ๓๘ สเหตุกวิปากและสเหตุกกิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป ที่เกิดขึ้น เฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิเท่านั้น.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน อพฺยาตมฺมุเลน เอกมฺมูลา เป็นสันนิฏฐานบท
สพฺเพ เต ธมฺมา อพฺยาตา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกกิริยาจิต ๑๗ เจตสิก ๓๘ สเหตุกวิปากและสเหตุกกิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป ที่เกิดขึ้น เฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ.

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

จบเอกมุลยมกะ

๓. อัญญมัญญมุลยมกะ

อนุโลมปุจฉา เยเกจิ อพฺยาตมฺมุเลน เอกมฺมูลา ธมฺมา, สพฺเพ เต อพฺยาตมฺมุเลน อญฺญมญฺญมฺมูลาติ? ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูล อันเดียวกันกับอพยาคตมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดชื่อว่ามูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกัน และกันกับอพยาคตมูลใช่ไหม?

วิสัณฺหา มฺูลานิ ยานิ เอกโต อุปฺปทฺทฺติ อพฺยาตมฺมูลานิ เอกมฺมูลานิเจว อญฺญมญฺญมฺมูลานิ จ, อวเสสา อพฺยาตมฺมูลสทฺทาทา ธมฺมา อพฺยาตมฺมุเลน เอกมฺมูลา น จ อญฺญมญฺญมฺมูลา. อพฺยาตมฺมูลเหล่าใดเกิดขึ้นคราวเดียวกัน อพฺยาตมฺมูลเหล่านั้นมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันก็ใช่ ชื่อว่ามูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกัน และกันก็ใช่, ธรรมที่เกิดขึ้นพร้อมกันกับอพยาคตมูลที่เหลือนอกนั้น มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูล อันเดียวกันกับอพยาคตมูล แต่ไม่ชื่อว่ามูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกัน.

ปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน อพฺยาตมฺมุเลน อญฺญมญฺญมฺมูลา, สพฺเพ เต ธมฺมา อพฺยาตาติ? หรือว่าธรรมเหล่าใดชื่อว่ามูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันกับอพยาคตมูล มีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นอพยาคตมูลใช่ไหม?

วิสัณฺหา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา เยเกจิ อพฺยาตมฺulen เอกมฺลมูลา ฐมา เป็นสันนิฏฐานบท
สพฺเพ เต อพฺยาตมฺulen อณฺณมณฺณมฺลมูลา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐาน ได้แก่ = สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกกิริยาจิต ๑๗
เจตสิก ๓๘ สเหตุกวิปากและสเหตุกกิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป ที่เกิดขึ้น
เฉพาะแต่ในปัจจุโวการภูมิ.

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = อพฺยาตมฺล ๓ เท่านั้น.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ.

ในปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน อพฺยาตมฺulen อณฺณมณฺณมฺลมูลา เป็นสันนิฏฐานบท
สพฺเพ เต ฐมา อพฺยาตตา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อพฺยาตมฺล ๓.

” ของสังสยบท = เหมือนกัน.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ.

จบอัญญมัญญมฺลยมกะ
และจบมฺลมฺลนัย.

๐๐๐๐

ค. มุลกนัย

๑. มุลยมกะ

อนุโลมปุจฉา เยเกจิ อพฺยาตตา ฐมา, สพฺเพ เต อพฺยาตมฺลกาติ? ธรรม
เหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นอพฺยาตมะมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมฺลที่เป็นอพฺยาตมะใช่ไหม?

วิสัชนา อเหตุกํ อพฺยาตํ น อพฺยาตมฺลกํ, สเหตุกํ อพฺยาตํ อพฺยาตมฺลกํ.
อพฺยาตมะที่เป็นอเหตุกะไม่มีมฺลที่เป็นอพฺยาตมะ, อพฺยาตมะที่เป็นสเหตุกะมีมฺลที่เป็น
อพฺยาตมะ.

ปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน อพฺยาตมฺลกา, สพฺเพ เต ฐมา อพฺยาตกาติ?
หรือว่าธรรมเหล่าใดมีมฺลที่เป็นอพฺยาตมะมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นอพฺยาตมะ
ใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซ้.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา เยเกจิ อพฺยาจตา ฐมฺมา เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต อพฺยาจตมุลกา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อเหตุกจิต ๑๘ อัญญสมานา ๑๒ (เว้นฉันทะ) อเหตุกจิตตชรูป อเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป กุศลอกุศลจิตตชรูป (ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ) พาหิรรูป อุดุชรูป อาหารชรูป อสัณฺญสตัดฺปฏิสนธิกัมมชรูป ปวัตติกัมมชรูป นิพพาน และ สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกกิริยาจิต ๑๗ เจตสิก ๓๘ สเหตุกวิปากและสเหตุกกิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ.

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกกิริยาจิต ๑๗ เจตสิก ๓๘ สเหตุกวิปากและสเหตุกกิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิเท่านั้น.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน อพฺยาจตมุลกา เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต ฐมฺมา อพฺยาจตา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกกิริยาจิต ๑๗ เจตสิก ๓๘ สเหตุกวิปากและสเหตุกกิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

๒. เอกมุลยมกะ

อนุโลมปุจฉา เยเกจิ อพฺยาจตา ฐมฺมา, สพฺเพ เต อพฺยาจตมูเลน เอกมุลกาติ? ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นอพยาคตะมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลเป็นอันเดียวกันกับอพยาคตมุลใช่ไหม?

วิธัชนา อเหตุกํ อพฺยาจตํ อพฺยาจตมูเลน น เอกมุลกํ, สเหตุกํ อพฺยาจตํ อพฺยาจตมูเลน เอกมุลกํ. อพยาคตะที่เป็นอเหตุกะไม่มีมูลเป็นอันเดียวกันกับอพยาคตมุล, อพยาคตะที่เป็นสเหตุกะมีมูลเป็นอันเดียวกันกับอพยาคตมุล.

ปฎิโลมปุจฉา เย วา ปน อพฺยาตมฺulen เอกมฺลกา, สพฺเพ เต ฐมา
 อพฺยาตตาติ? หรือว่าธรรมเหล่านี้มีมูลเป็นอันเดียวกันกับอพฺยาตมฺลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้น
 ทั้งหมดเป็นอพฺยาตตะไฉน?

วิสัชนา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนฺโลมปุจฉา เยเกจิ อพฺยาตตา ฐมา เป็นสัณฺนิฏฐานบท

สพฺเพ เต อพฺยาตมฺulen เอกมฺลกา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสัณฺนิฏฐานบท ได้แก่ = อเหตุกจิต ๑๘ อัญญสมานาเจตสิก ๑๒
 (เว้นฉันทะ) อเหตุกจิตตชรูป อเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป กุสลอกุสลจิตตชรูป (ที่เกิดขึ้น
 เฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ) พาหิรรูป อุดฺดชรูป อาหารชรูป อสัณฺญสตัดฺตปฏิสนธิกัมมชรูป
 ปวัตติกัมมชรูป นิพพาน และ สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกกิริยาจิต ๑๗ เจตสิก ๓๘
 สเหตุกวิปากและสเหตุกกิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่
 ในปัญจโวการภูมิ.

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกกิริยาจิต ๑๗
 เจตสิก ๓๘ สเหตุกวิปากและสเหตุกกิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป ที่เกิดขึ้น
 เฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิตานั้น.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

ในปฎิโลมปุจฉา เย วา ปน อพฺยาตมฺulen เอกมฺลกา เป็นสัณฺนิฏฐานบท

สพฺเพ เต ฐมา อพฺยาตตา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสัณฺนิฏฐานบท ได้แก่ = สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกกิริยาจิต ๑๗
 เจตสิก ๓๘ สเหตุกวิปากและสเหตุกกิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป ที่เกิดขึ้น
 เฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ.

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

จบเอกมฺลยมกะ

๓. อัฏฐมัตถมุลยมกะ

อนุโลมปุจฉา เยเกจิ อพฺยาตมฺulen เอกมฺลกา ฐมา, สพุเพ เต
อพฺยาตมฺulen อญฺญมญฺญมฺลกาติ? ธรรมเหล่านี้ใดเหล่านี้มีมูลเป็นอันเดียวกันกับ
อพฺยาตมฺลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลซึ่งกันและกันกับอพฺยาตมฺลใช่ไหม?

วิธัชนา มฺลลานิ ยานิ เอกโต อุปฺปชฺชนฺติ อพฺยาตมฺลลานิ เอกมฺลลคานิจฺจ
อญฺญมญฺญมฺลคานิจฺจ, อวเสสา อพฺยาตมฺลสหชาตา ฐมา อพฺยาตมฺulen เอกมฺลกา
น จ อญฺญมญฺญมฺลกา. อพฺยาตมฺลเหล่านี้ใดเกิดขึ้นคราวเดียวกัน อพฺยาตมฺลเหล่านั้นมี
มูลเป็นอันเดียวกันก็ใช่, มีมูลซึ่งกันและกันก็ใช่, ธรรมที่เกิดพร้อมกันกับอพฺยาตมฺล
ที่เหลือนอกนั้น มีมูลเป็นอันเดียวกันกับอพฺยาตมฺล แต่ไม่ใช่มีมูลซึ่งกันและกัน.

ปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน อพฺยาตมฺulen อญฺญมญฺญมฺลกา, สพุเพ เต ฐมา
อพฺยาตกาติ? หรือว่าธรรมเหล่านี้ใดมีมูลซึ่งกันและกันกับอพฺยาตมฺลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้น
ทั้งหมดเป็นอพฺยาตมฺลใช่ไหม?

วิธัชนา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา เยเกจิ อพฺยาตมฺulen เอกมฺลกา ฐมา เป็นสันนิฏฐานบท
สพุเพ เต อพฺยาตมฺulen อญฺญมญฺญมฺลกา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกกิริยาจิต ๑๗
เจตสิก ๓๘ สเหตุกวิปากและสเหตุกกิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป ที่เกิดขึ้น
เฉพาะแต่ในปัจจุโวการภูมิ.

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = อพฺยาตมฺล ๓ เท่านั้น.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ.

ในปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน อพฺยาตมฺulen อญฺญมญฺญมฺลกา เป็นสันนิฏฐานบท
สพุเพ เต ฐมา อพฺยาตกา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อพฺยาตมฺล ๓.

” ของสังสยบท = เหมือนกัน.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

จบอัฏฐมัตถมุลยมกะ

และจบมุลกนัย.

ฅ. มุลมุลกนัย

๑. มุลยมกะ

อนุโลมปุจฉา เยเกจิ อพฺยาจตา ฐมา, สพุเพ เต อพฺยาจตมุลมุลกาติ? ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นอพฺยาจตะมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลที่เป็นอพฺยาจตมุล ไซ้ไหม?

วิสัชนา อเหตุกํ อพฺยาจตํ น อพฺยาจตมุลมุลกํ, สเหตุกํ อพฺยาจตํ อพฺยาจตมุลมุลกํ. อพฺยาจตะที่เป็นอเหตุกะไม่มีมูลที่เป็นอพฺยาจตมุล, อพฺยาจตะที่เป็นสเหตุกะมีมูลที่เป็นอพฺยาจตมุล.

ปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน อพฺยาจตมุลมุลกา, สพุเพ เต ฐมา อพฺยาจตาติ? หรือว่าธรรมเหล่าใดมีมูลที่เป็นอพฺยาจตมุลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นอพฺยาจตะ ไซ้ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซ้.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา เยเกจิ อพฺยาจตา ฐมา เป็นสันนิฐานบท
สพุเพ เต อพฺยาจตมุลมุลกา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานบท ได้แก่ = อเหตุกจิต ๑๘ อัญญสมานา ๑๒ (เว้นฉันทะ) อเหตุกจิตตชรูป อเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป กุศลอกุศลจิตตชรูป (ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ) พาหิรรูป อุดฺชรูป อาหารชรูป อสัณฺญสตัดฺปฏิสนธิกัมมชรูป ปวัตติกัมมชรูป นิพพาน และ สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกกิริยาจิต ๑๗ เจตสิก ๓๘ สเหตุกวิปากและสเหตุกกิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ.

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกกิริยาจิต ๑๗ เจตสิก ๓๘ สเหตุกวิปากและสเหตุกกิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิตานั้น.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน อพฺยาจตมุลมุลกา เป็นสันนิฐานบท
สพุเพ เต ฐมา อพฺยาจตา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานบท ได้แก่ = สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกกิริยาจิต ๑๗ เจตสิก ๓๘ สเหตุกวิปากและสเหตุกกิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ.

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

จบมูลยมกะ

๒. เอกมูลยมกะ

อนุโลมปุจฉา เยเกจิ อพฺยาตตา ฐมา, สพุเพ เต อพฺยาตตมฺULEน เอกมฺูลมฺูลกาติ? ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นอพฺยาตตะมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับอพฺยาตตมฺูละไหม?

วิธัชนา อเหตุกํ อพฺยาตํ อพฺยาตตมฺULEน น เอกมฺูลมฺูลกํ, สเหตุกํ อพฺยาตํ อพฺยาตตมฺULEน เอกมฺูลมฺูลกํ. อพฺยาตตะที่เป็นอเหตุกะไม่มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับอพฺยาตตมฺูล, อพฺยาตตะที่เป็นสเหตุกะมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับอพฺยาตตมฺูล.

ปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน อพฺยาตตมฺULEน เอกมฺูลมฺูลกา, สพุเพ เต ฐมา อพฺยาตตาติ? หรือว่าธรรมเหล่าใดมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับอพฺยาตตมฺูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นอพฺยาตตะไหม?

วิธัชนา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา เยเกจิ อพฺยาตตา ฐมา เป็นสันนิฐานบท
สพุเพ เต อพฺยาตตมฺULEน เอกมฺูลมฺูลกา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานบท ได้แก่ = อเหตุกจิต ๑๘ อัญญสมานา ๑๒ (เวณฉันทะ) อเหตุกจิตตชรูป อเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป กุศลอกุศลจิตตชรูป (ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ) พาหिरูป อุดฺดชรูป อาหารชรูป อสัณฺณยสัตตปฏิสนธิกัมมชรูป ปวัตติกัมมชรูป นิพพาน และ สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกกิริยาจิต ๑๗ เจตสิก ๓๘ สเหตุกวิปากและสเหตุกกิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ.

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกกิริยาจิต ๑๗ เจตสิก ๓๘ สเหตุกวิปากจิตและสเหตุกกิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัจจุโวการภูมิเท่านั้น.

จำแนกโกฏฐาตต่อไป ๗๑

ในปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน อพฺยาตมฺulen เอกมฺลมูลกา เป็นสันนิฏฐานบท
สพฺเพ เต ธมฺมา อพฺยาตตา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกกิริยาจิต ๑๗ เจตสิก ๓๘ สเหตุกวิปากและสเหตุกกิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัจจุโวการภูมิ.

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน.

จำแนกโกฏฐาตต่อไป ๗๑

จบเอกมุลยมกะ

๓. อัญญมัญญมุลยมกะ

อนุโลมปุจฉา เยเกจิ อพฺยาตมฺulen เอกมฺลมูลกา ธมฺมา, สพฺเพ เต อพฺยาตมฺulen อญฺญมญฺญมุลมฺลกาติ? ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับอพยาคตมุลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันกับอพยาคตมุลใช่ไหม?

วิธัชนา มฺลานิ ยานิ เอกโต อุปฺปชฺชนติ อพฺยาตมฺลานิ เอกมฺลมูลกานิ เจว อญฺญมญฺญมุลมฺลกาणि จ, อวเสสา อพฺยาตมฺลสพฺพาทา ธมฺมา อพฺยาตมฺulen เอกมฺลมูลกา น จ อญฺญมญฺญมุลมฺลกา. อพฺยาตมฺลเหล่าใดเกิดขึ้นคราวเดียวกัน อพฺยาตมฺลเหล่านั้นมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันก็ใช่ มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันก็ใช่, ธรรมที่เกิดพร้อมกันกับอพยาคตมุลที่เหลือนอกนั้น มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับอพยาคตมุล แต่ไม่มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกัน.

ปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน อพฺยาตมฺulen อญฺญมญฺญมุลมฺลกา, สพฺเพ เต ธมฺมา อพฺยาตกาติ? หรือว่าธรรมเหล่าใดมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันกับอพยาคตมุลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นอพยาคตมุลใช่ไหม?

วิธัชนา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา เยเกจิ อพฺยาทตฺตมฺเณ เอกมฺลมูลกา ฌมฺมา เป็นสันนิฏฐานบท
สพฺเพ เต อพฺยาทตฺตมฺเณ อณฺณมณฺณมฺลมูลกา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกกิริยาจิต ๑๗
เจตสิก ๓๘ สเหตุกวิปากและสเหตุกกิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป ที่เกิดขึ้น
เฉพาะแต่ในปัจจุโวการภูมิ.

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = อพฺยาทตฺตมฺล ๓ เท่านั้น.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน อพฺยาทตฺตมฺเณ อณฺณมณฺณมฺลมูลกา เป็นสันนิฏฐานบท
สพฺเพ เต ฌมฺมา อพฺยาทตา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อพฺยาทตฺตมฺล ๓

” ของสังสยบท = เหมือนกัน.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

จบอัญญมัญญมุลยมกะ

และจบมุลมุลกนัยในอพฺยาทตบท

นามบท

ก. มุลนัย

๑. มุลยมกะ

อนุโลมปุจฉา เยเกจิ นามา ฌมฺมา, สพฺเพ เต นามมฺลาคี? ธรรมเหล่าใด
เหล่าหนึ่งที่เป็นนามมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดชื่อนำนามมุลใช่ไหม?

วิสัชนา นเวว นามมฺลาคี, อวเสสา นามา ฌมฺมา น นามมฺลา. กุศลมุล ๓
อกุศลมุล ๓ อพฺยาทตฺตมฺล ๓ รวม ๙ เท่านั้น ชื่อนำนามมุล, นามธรรมที่เหลืออยู่นอกนั้น
ไม่ชื่อนำนามมุล.

ปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน นามมฺลา, สพฺเพ เต ฌมฺมา นามาคี? หรือว่า
ธรรมเหล่าใดชื่อนำนามมุลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นนามใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา เยเกจิ นามา ฐมา เป็นสันนิฏฐานบท
 สพุเพ เต นามมูลา เป็นสังสยบท
 องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = จิต ๘๕ เจตสิก ๕๒ นิพพาน
 ” ของสังสยบท ได้แก่ = นามมูล ๘ เท่านั้น.
 จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑.

ในปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน นามมูลา เป็นสันนิฏฐานบท
 สพุเพ เต ฐมา นามา เป็นสังสยบท
 องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = นามมูล ๘.
 ” ของสังสยบท = เหมือนกัน.
 จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑.
 จบมุลยมกะ

๒. เอกมุลยมกะ

อนุโลมปุจฉา เยเกจิ นามา ฐมา, สพุเพ เต นามมูลน เอกมุลลาติ?
 ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นนามมียู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลเป็นอันเดียวกันกับ
 นามมูลใช่ไหม?

วิสัยนา อเหตุกํ นามํ นามมูลน น เอกมุลลํ, สเหตุกํ นามํ นามมูลน เอกมุลลํ.
 นามธรรมที่เป็นอเหตุกะไม่มีมูลเป็นอันเดียวกันกับนามมูล, นามธรรมที่เป็นสเหตุกะมีมูล
 เป็นอันเดียวกันกับนามมูล.

ปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน นามมูลน เอกมุลลา, สพุเพ เต ฐมา นามาติ?
 หรือว่าธรรมเหล่าใดมีมูลเป็นอันเดียวกันกับนามมูลมียู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นนาม
 ใช่ไหม?

วิสัยนา นามสมภูจันํ รูปํ นามมูลน เอกมุลลํ น นามํ, นามํ นามมูลน
 เอกมุลลญฺเฏ นามญฺจ. รูปซึ่งมีนามเป็นสมภูฐานมีมูลเป็นอันเดียวกันกับนามมูล แต่ไม่ใช่
 เป็นนาม, นามธรรมมีมูลเป็นอันเดียวกันกับนามมูลก็ใช่ เป็นนามก็ใช่.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา เยเกจิ นามา ฐมา เป็นสันนิฏฐานบท
 สพุเพ เต นามมูลน เอกมุลลา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานนบท ได้แก่ = อเหตุกจิต ๑๘ อัญญสมานา ๑๒ (เว้น
ฉันทะ) โมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒ นิพพาน และ สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒ (เว้น
โมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒).

องค์ธรรมของสังสยบถ ได้แก่ = สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒ (เว้นโมหเจตสิก
ที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน นามมูเลน เอกมูลา เป็นสันนิฐานนบท
สพฺเพ เต ธมฺมา นามา เป็นสังสยบถ

องค์ธรรมของสันนิฐานนบท ได้แก่ = สเหตุกจิตตชรูป ๑๗ ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่
ในปัญจโวการภูมิ ปัญจโวการสเหตุกปฏิสนธิจัมมชรูป และ สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒
(เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒).

องค์ธรรมของสังสยบถ ได้แก่ = สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒ (เว้นโมหเจตสิก
ที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ.

๓. อัญญมัญญมุลยมกะ

อนฺุโลมปุจฉา เยเกจิ นามมูเลน เอกมูลา ธมฺมา, สพฺเพ เต นามมูเลน
อญฺญมญฺญมูลาติ? ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งมีมูลเป็นอันเดียวกันกับนามมูลมีอยู่, ธรรม
เหล่านั้นทั้งหมดชื่อว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันกับนามมูลใช่ไหม?

วิสัชนา มุลานิ ยานิ เอกโต อุปฺปชฺชนฺติ นามมุลานิ เอกมุลานิ เจว
อญฺญมญฺญมุลานิ จ, อวเสสา นามมุลสหชาตา ธมฺมา นามมูเลน เอกมูลา น จ
อญฺญมญฺญมูลา. นามมุลเหล่าใดเกิดขึ้นคราวเดียวกัน นามมุลเหล่านั้นมีมูลเป็นอันเดียว
กันก็ใช่ ชื่อว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันก็ใช่, ธรรมที่เกิดพร้อมกันกับนามมุลที่เหลือนอกนั้น
มีมูลเป็นอันเดียวกันกับนามมุล แต่ไม่ชื่อว่าเป็นมูลซึ่งกันและกัน.

ปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน นามมูเลน อญฺญมญฺญมูลา, สพฺเพ เต ธมฺมา นามาติ?
หรือว่าธรรมเหล่าใดชื่อว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันกับนามมุลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็น
นามใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา เย เกจิ นามมูลเณ เอกมูลา ฐมา เป็นสันนิฐานบท
สพฺเพ เต นามมูลเณ อญฺญมญฺญมฺลา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานบท ได้แก่ = สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๔๖ (เว้นนามมูล ๕)
สเหตุกจิตตชรูป ๑๗ ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัจจุโวการภูมิ ปัจจุโวการสเหตุกปฏิสนธิ-
กัมมชรูป และ นามมูล ๕ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = นามมูล ๕ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒)
เท่านั้น.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ.

ในปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน นามมูลเณ อญฺญมญฺญมฺลา เป็นสันนิฐานบท
สพฺเพ เต ฐมา นามา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานบท ได้แก่ = นามมูล ๕ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒)

” ของสังสยบท = เหมือนนั้น.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ.

จบอัญญมัญญมุลยมกะ

และจบมูลนัย.

๐๐๐๐

ข. มูลมูลนัย

๑. มุลยมกะ

อนุโลมปุจฉา เย เกจิ นามา ฐมา, สพฺเพ เต นามมูลมฺลาติ? ธรรมเหล่าใด
เหล่าหนึ่งที่เป็นนามมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดชื่อว่ามูลที่เป็นนามมูลใช่ไหม?

วิธัชนา นเวว นามมูลมฺลานิ, อวเสสา นามา ฐมา น นามมูลมฺลา.
กุศตมฺล ๓, อกุศตมฺล ๓, อพยากตมฺล ๓ รวม ๙ เท่านั้น ชื่อว่ามูลที่เป็นนามมูล,
นามธรรมที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่ามูลที่เป็นนามมูล.

ปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน นามมูลมฺลา, สพฺเพ เต ฐมา นามาติ? หรือว่า
ธรรมเหล่าใดชื่อว่ามูลที่เป็นนามมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นนามใช่ไหม?

วิธัชนา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา เย เกจิ นามา ฐมา เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต นามมูลมูลา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = จิต ๘๕ เจตสิก ๕๒ นิพพาน

” ของสังสยบท ได้แก่ = นามมูล ๘ เท่านั้น.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ.

ในปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน นามมูลมูลา เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต ฐมา นามา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = นามมูล ๘

” ของสังสยบท = เหมือนกัน.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ.

จบมูลยมกะ

๒. เอกมูลยมกะ

อนุโลมปุจฉา เย เกจิ นามา ฐมา, สพฺเพ เต นามมูลเลน เอกมูลมูลาติ? ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นนามมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับนามมูลใช่ไหม?

วิสัยนา อเหตุกํ นามํ นามมูลเลน น เอกมูลมูลํ, สเหตุกํ นามํ นามมูลเลน เอกมูลมูลํ. นามธรรมที่เป็นเหตุกะไม่มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับนามมูล, นามธรรมที่เป็นสเหตุกะมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับนามมูล.

ปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน นามมูลเลน เอกมูลมูลา, สพฺเพ เต ฐมา นามาติ? หรือว่าธรรมเหล่าใดมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับนามมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นนามใช่ไหม?

วิสัยนา นามสมุฏฐานํ รุปํ นามมูลเลน เอกมูลมูลํ น นามํ, นามํ นามมูลเลน เอกมูลมูลเลน เจว นามญจ. รูปซึ่งมีนามเป็นสมุฏฐาน มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับนามมูล แต่ไม่ใช่เป็นนาม, นามธรรมมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับนามมูลก็ใช่ เป็นนามก็ใช่.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา เยเกจิ นามมา ฐมา

เป็นสันนิฏฐานบาท

สพฺเพ เต นามมูลน เอกมูลมูลา

เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบาท ได้แก่ = อเหตุกจิต ๑๘ อัญญสมานา ๑๒ (เว้นฉันทะ) โมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒ นิพพาน และ สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒).

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน นามมูลน เอกมูลมูลา

เป็นสันนิฏฐานบาท

สพฺเพ เต ฐมา นามมา

เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบาท ได้แก่ = สเหตุกจิตตชรูป ๑๗ ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ ปัญจโวการสเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป และ สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒).

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ.

จบเอกมุลยมกะ

๓. อัญญมัญญมูลยมกะ

อนุโลมปุจฉา เยเกจิ นามมูลน เอกมูลมูลา ฐมา, สพฺเพ เต นามมูลน อญฺญมญฺญมูลมูลาติ? ธรรมเหล่านี้ใดเหล่านี้ที่มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับนามมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดชื่อว่ามูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันกับนามมูลใช่ไหม?

วิธัชนา มุลานิ ยานิ เอกโต อุปฺปชฺชนฺติ นามมุลานิ เอกมุลมุลานิ เจว อญฺญมญฺญมุลมุลานิ จ, อวเสสา นามมุลสหาตา ฐมา นามมูลน เอกมุลมูลา น จ อญฺญมญฺญมุลมุลา. นามมูลเหล่านี้ใดเกิดขึ้นคราวเดียวกัน นามมูลเหล่านั้นมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันก็ใช่ ชื่อว่ามูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันก็ใช่, ธรรมที่เกิดขึ้นพร้อมกับนามมูลที่เหลือนอกนั้น มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับนามมูล แต่ไม่ชื่อว่ามูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกัน.

ปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน นามมูเลน อลฺลวมลฺลวมมูลา, สพุเพ เต ธมฺมา นามาติ? หรือว่าธรรมเหล่าใดชื่อว่ามูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันกับนามมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นนามใช้ไหม?

วิสันนา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา เยเกจิ นามมูเลน เอกมุลมูลา ธมฺมา เป็นสันนิฏฐานบท

สพุเพ เต นามมูเลน อลฺลวมลฺลวมมูลา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๔๖ (เว้นนามมูล ๕) สเหตุกจิตตรูป ๑๗ ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัจจุโวการภูมิ ปัจจุโวการสเหตุกปฏิบัติ-กัมมรูป และ นามมูล ๕ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒).

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = นามมูล ๕ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑.

ในปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน นามมูเลน อลฺลวมลฺลวมมูลา เป็นสันนิฏฐานบท

สพุเพ เต ธมฺมา นามา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = นามมูล ๕ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒).

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑.

จบอัญญมัญญมุลยมกะ

และจบมุลมุลนัย

๐๐๐๐

ค. มุลกนัย

๑. มุลยมกะ

อนุโลมปุจฉา เยเกจิ นามา ธมฺมา, สพุเพ เต นามมุลกาติ? ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นนามมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีนามมูลใช้ไหม?

วิสันนา อเหตุกํ นามํ น นามมุลกํ, สเหตุกํ นามํ นามมุลกํ. นามธรรมที่เป็นอเหตุกะไม่มีนามมูล, นามธรรมที่เป็นสเหตุกะมีนามมูล.

ปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน นามมุลกา, สพุเพ เต ธมฺมา นามาติ? หรือว่า
ธรรมเหล่าใดมีนามมุลมียอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นนามใช้ไหม?

วิสัยนา นามสมมุจฺจํ รูปํ นามมุลกํ น นามํ, นามํ นามมุลกญฺเจว นามญฺจ.
รูปซึ่งมีนามเป็นสมมุจฺจํมีนามมุล แต่ไม่ใช่เป็นนาม, นามธรรมมีนามมุลก็ใช่ เป็นนามก็ใช่.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา เยเกจิ นามา ธมฺมา เป็นสันนิฏฐานบท

สพุเพ เต นามมุลกา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อเหตุกจิต ๑๘ อัญญสมานา ๑๒ (เว
นันทะ) โมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒ นิพพาน และ สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒ (เว
นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒ (เว
นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ.

ในปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน นามมุลกา เป็นสันนิฏฐานบท

สพุเพ เต ธมฺมา นามา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = สเหตุกจิตตรูป ๑๗ ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่
ในปัญจโวการภูมิ ปัญจโวการสเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป และ สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒
(เว
นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒).

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒ (เว
นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ.

จบมุลยมกะ

๒. เอกมุลยมกะ

อนุโลมปุจฉา เยเกจิ นามา ธมฺมา, สพุเพ เต นามมุลเลน เอกมุลกาติ?
ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นนามมียอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลเป็นอันเดียวกันกับ
นามมุลใช้ไหม?

วิธัชนา อเหตุกัม นามัม นามมูเลน น เอกมุลกัม, สเหตุกัม นามัม นามมูเลน เอกมุลกัม. นามธรรมที่เป็นอเหตุกะไม่มีมูลเป็นอันเดียวกันกับนามมูล, นามธรรมที่เป็นสเหตุกะมีมูลเป็นอันเดียวกันกับนามมูล.

ปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน นามมูเลน เอกมุลกา, สพุเพ เต ฐมา นามาติ? หรือว่าธรรมเหล่าใดมีมูลเป็นอันเดียวกันกับนามมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นนามใช่ไหม?

วิธัชนา นามสมุฏฐานัม รูปัม นามมูเลน เอกมุลกัม น นามัม, นามัม นามมูเลน เอกมุลกณฺเฑว นามณฺเฑว. รูปซึ่งมีนามเป็นสมุฏฐาน มีมูลเป็นอันเดียวกันกับนามมูล แต่ไม่ใช่เป็นนาม, นามธรรมมีมูลเป็นอันเดียวกันกับนามมูลก็ใช่ เป็นนามก็ใช่.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา เยเกจิ นามา ฐมา เป็นสัณนิฏฐานบท

สพุเพ เต นามมูเลน เอกมุลกา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสัณนิฏฐานบท ได้แก่ = อเหตุกจิต ๑๘ อัญญสมานา ๑๒ (เวณันตะ) โมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒ นิพพาน และ สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒ (เวณโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒).

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒ (เวณโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ.

ในปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน นามมูเลน เอกมุลกา เป็นสัณนิฏฐานบท

สพุเพ เต ฐมา นามา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสัณนิฏฐานบท ได้แก่ = สเหตุกจิตตชรูป ๑๗ ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ ปัญจโวการสเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป และ สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒ (เวณโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒).

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒ (เวณโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ.

จบเอกมุลยมกะ

๓. อัญญมัญญมุลยมกะ

อนุโลมปุจฉา เยเกจิ นามมูเลน เอกมุลกา ฐมา, สพุเพ เต นามมูเลน
อญฺญมญฺญมุลกาติ? ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งมีมูลเป็นอันเดียวกันกับนามมุลมีอยู่, ธรรม
เหล่านั้นทั้งหมดมีมูลซึ่งกันและกันกับนามมุลใช่ไหม?

วิสัชนา มุลานิ ยานิ เอกโต อุปุชฺชนติ นามมุลานิ เอกมุลกานิ เจว
อญฺญมญฺญมุลกานิ จ, อวเสสา นามมุลสททาตา ฐมา นามมูเลน เอกมุลกา น จ
อญฺญมญฺญมุลกา. นามมุลเหล่าใดเกิดขึ้นคราวเดียวกัน นามมุลเหล่านั้นมีมูลเป็นอันเดียว
กันก็ใช่ มีมูลซึ่งกันและกันก็ใช่, ธรรมที่เกิดพร้อมกันกับนามมุลที่เหลือนอกนั้น มีมูลเป็น
อันเดียวกันกับนามมุล แต่ไม่ใช่มีมูลซึ่งกันและกัน.

ปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน นามมูเลน อญฺญมญฺญมุลกา, สพุเพ เต ฐมา
นามาติ? หรือว่าธรรมเหล่าใดมีมูลซึ่งกันและกันกับนามมุลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมด
เป็นนามใช่ไหม?

วิสัชนา อามนตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา เยเกจิ นามมูเลน เอกมุลกา ฐมา เป็นสันนิฎฐานบท
สพุเพ เต นามมูเลน อญฺญมญฺญมุลกา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฎฐานบท ได้แก่ = สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๔๖ (เว้นนามมุล ๕)
สเหตุกจิตตชรูป ๑๗ ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัจจุโวการภูมิ ปัจจุโวการสเหตุกปฏิสนธิ-
กัมมชรูป และ นามมุล ๕ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมุลจิต ๒).

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = นามมุล ๕ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมุลจิต ๒)
เท่านั้น.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ.

ในปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน นามมูเลน อญฺญมญฺญมุลกา เป็นสันนิฎฐานบท
สพุเพ เต ฐมา นามา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฎฐานบท ได้แก่ = นามมุล ๕ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมุลจิต ๒).
องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ.

จบอัญญมัญญมุลยมกะ

และจบมุลกนัย

ฉ. มุลมุลกนัย

๑. มุลยมกะ

อนุโลมปุจฉา เยเกจิ นามา ฐมา, สพุเพ เต นามมุลมุลกาติ? ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นนามมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลที่เป็นนามมุลใช่ไหม?

วิสัยชา อเหตุกํ นามํ น นามมุลมุลกํ, สเหตุกํ นามํ นามมุลมุลกํ. นามธรรมที่เป็นอเหตุกะไม่มีมูลที่เป็นนามมุล, นามธรรมที่เป็นสเหตุกะมีมูลที่เป็นนามมุล.

ปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน นามมุลมุลกา, สพุเพ เต ฐมา นามาติ? หรือว่า ธรรมเหล่าใดมีมูลที่เป็นนามมุลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นนามใช่ไหม?

วิสัยชา นามสมุฏฐานํ รูปํ นามมุลมุลกํ น นามํ, นามํ นามมุลมุลกญฺเจว นามญจ. รูปซึ่งมีนามเป็นสมุฏฐาน มีมูลที่เป็นนามมุล แต่ไม่ใช่เป็นนาม, นามธรรมมีมูลที่เป็นนามมุลก็ใช่ เป็นนามก็ใช่.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา เยเกจิ นามา ฐมา เป็นสันนิฏฐานบท

สพุเพ เต นามมุลมุลกา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อเหตุกจิต ๑๘ อัญญสมานา ๑๒ (เวณฉัตตะ) โมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒ นิพพาน และ สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒ (เวณโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒).

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒ (เวณโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ.

ในปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน นามมุลมุลกา เป็นสันนิฏฐานบท

สพุเพ เต ฐมา นามา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = สเหตุกจิตตชรูป ๑๗ ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ ปัญจโวการสเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป และ สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒ (เวณโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒ (เวณโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ.

จบมุลยมกะ

หมายเหตุ มุลยมกะในมุลมุลกนัยนี้ ยังมีคำอธิบายอยู่อีก ได้รวบรวมไว้ในประมวล
ข้อธรรมหน้า ๒๗๓, ๒๗๔ ถึง ๒๗๕.

๒. เอกมุลยมกะ

อนุโลมปุจฉา เย เกจิ นามา ฐมา, สพุเพ เต นามมุลเลน เอกมุลมุลกาติ?
ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นนามมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลที่เรียกว่าเป็นมุลอันเดียว
กันกับนามมุลใช่ไหม?

วิสัชนา อเหตุกัม นามัม นามมุลเลน น เอกมุลมุลกัม, สเหตุกัม นามัม นามมุลเลน
เอกมุลมุลกัม. นามธรรมที่เป็นอเหตุกะ ไม่มีมูลที่เรียกว่าเป็นมุลอันเดียวกันกับนามมุล,
นามธรรมที่เป็นสเหตุกะ มีมูลที่เรียกว่าเป็นมุลอันเดียวกันกับนามมุล.

ปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน นามมุลเลน เอกมุลมุลกา, สพุเพ เต ฐมา นามาติ?
หรือว่าธรรมเหล่าใดมีมูลที่เรียกว่าเป็นมุลอันเดียวกันกับนามมุลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมด
เป็นนามใช่ไหม?

วิสัชนา นามสมุฏฐานัม รูปัม นามมุลเลน เอกมุลมุลกัม น นามัม, นามัม นามมุลเลน
เอกมุลมุลกญฺเฌว นามญฺจ. รูปซึ่งมีนามเป็นสมุฏฐาน มีมูลที่เรียกว่าเป็นมุลอันเดียวกัน
กับนามมุล แต่ไม่ใช่เป็นนาม, นามธรรมมีมูลที่เรียกว่าเป็นมุลอันเดียวกันกับนามมุลก็ใช่
เป็นนามก็ใช่.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา เย เกจิ นามา ฐมา	เป็นสันนิฏฐานบท
สพุเพ เต นามมุลเลน เอกมุลมุลกา	เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อเหตุกจิต ๑๘ อัญญสมานา ๑๒ (วัน
ฉันทะ) โมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒ นิพพาน และ สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒ (วัน
โมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒ (วันโมหเจตสิก
ที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑.

ในปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน นามมุลเลน เอกมุลมุลกา	เป็นสันนิฏฐานบท
สพุเพ เต ฐมา นามา	เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = สเหตุกจิตตชรูป ๑๗ ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ ปัญจโวการสเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป และ สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒).

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น.

จำแนกโกฏฐาตต่อไป ฯลฯ.

จบเอกมุลยมกะ

๓. อัญญมัญญมุลยมกะ

อนุโลมปุจฉา เยเกจิ นามมุลเลน เอกมุลมุลกา ฐมฺมา, สพุเพ เต นามมุลเลน อญฺญมญฺญมุลมุลกาติ? ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับนามมุลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันกับนามมุลใช่ไหม?

วิสัณฺหา มุลานิ ยานิ เอกโต อุปฺปชฺชนฺติ นามมุลานิ เอกมุลมุลกานิ เจว อญฺญมญฺญมุลมุลกานิ จ, อวเสสา นามมุลสพฺพาทา ฐมฺมา นามมุลเลน เอกมุลมุลกา น จ อญฺญมญฺญมุลมุลกา. นามมุลเหล่าใดเกิดขึ้นคราวเดียวกัน นามมุลเหล่านั้นมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันก็ใช่ มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันก็ใช่, ธรรมที่เกิดพร้อมกันกับนามมุลที่เหลือนอกนั้น มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับนามมุล แต่ไม่มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกัน.

ปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน นามมุลเลน อญฺญมญฺญมุลมุลกา, สพุเพ เต ฐมฺมา นามาติ? หรือว่าธรรมเหล่าใดมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันกับนามมุลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นนามใช่ไหม?

วิสัณฺหา อามนฺตา ไซฺ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาต

ในอนุโลมปุจฉา เยเกจิ นามมุลเลน เอกมุลมุลกา ฐมฺมา เป็นสันนิฏฐานบท
สพุเพ เต นามมุลเลน อญฺญมญฺญมุลมุลกา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๔๖ (เว้นนามมุล ๕) สเหตุกจิตตชรูป ๑๗ ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ ปัญจโวการสเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป และ นามมุล ๕ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒).

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = นามมูล ๘ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน นามมูลน อลฺลณมลฺลณมูลมูลกา เป็นสันนิฏฐานบท
สพฺเพ เต ธมฺมา นามา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = นามมูล ๘ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒).

” ของสังสยบท = เหมือนกัน.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

จบอัญญมัญญมุลยมกะ

และจบมูลมูลกนัยในนามบท

จบมูลวาระ

วาระที่เหลือ ๘ มีเหตุวาระเป็นต้น จนถึงสมุททวาระเป็นที่สุด ก็เหมือนกันกับ
มูลวาระ คงเปลี่ยนแต่ชื่อไปตามวาระนั้นๆ เท่านั้น.

มุลยมกํ นิฏฺฐิตํ.

หมายเหตุ ในนามบทนี้ มีหลักคำชี้แจงบางอย่างที่ควรทราบตามนัยที่ท่านอาจารย์ได้
สอนมา มีอยู่ในหนังสือประมวลข้อธรรมหน้า ๒๖๖ ถึง ๒๗๖ และท่านยัง
อธิบายให้ทราบอีกว่า :-

ก. ๒๑	}	เป็นตัวละคร วิภังจาบาลีที่เป็นอนุโลมปุจฉา-วิ. ปฏิโลมปุจฉา-วิ.
นั่น เป็นการเล่าเรื่อง ฉะนั้นต้องจับตัวละครให้อยู่ ว่าอะไรเป็น
ตัวละครในบทหนึ่งๆ
เจ. ๓๕ (เว้นมูล ๓.)		
ก. จิตตชรูป		
อก. ๑๒	}	เป็นตัวละคร ตัวละครเหล่านี้เข้าแสดงในเรื่องอะไรได้บ้าง
หมายความว่า ก. ๒๑ เจ. ๓๕ (เว้นมูล ๓) เป็นได้กับบท
ก. จิตตชรูป ๑๗ เป็นได้กับบท กุสลมมูล ๓ เป็นได้กับบท
ในอพยาคตบท และนามบท ก็คงเป็นไปในทำนองเดียวกันนี้
และตัวละครเหล่านี้ก็ได้แสดงในบทต่างๆ ดังนี้ :-
เจ. ๒๔ (เว้นมูล ๓)		
อก. จิตตชรูป		

๑

กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๕ (เว้นมูล ๓)

มีวิภังคบาติ ๕ คือ :-

๑. กุสลา ฐมมา
๒. อวเสสา กุสลา ฐมมา
๓. กุศลมูลกา
๔. กุศลมูลมูลกา
๕. กุศลมูลเลน เอกมูลา
๖. กุศลมูลเลน เอกมูลมูลา
๗. กุศลมูลเลน เอกมูลกา
๘. กุศลมูลเลน เอกมูลมูลกา
๙. อวเสสา กุศลมูลสหชาตา ฐมมา

๒

กุศลมูล ๓ มีวิภังคบาติ ๑๕ คือ :-

๑. กุสลา ฐมมา
๒. กุศลมูลา
๓. กุศลมูลมูลา
๔. กุศลมูลกา
๕. กุศลมูลมูลกา
๖. กุศลมูลเลน เอกมูลา
๗. กุศลมูลเลน เอกมูลมูลา
๘. กุศลมูลเลน เอกมูลกา
๙. กุศลมูลเลน เอกมูลมูลกา
๑๐. กุศลมูลเลน อลยวมลยมูลา
๑๑. กุศลมูลเลน อลยวมลยมูลมูลา
๑๒. กุศลมูลเลน อลยวมลยมูลกา
๑๓. กุศลมูลเลน อลยวมลยมูลมูลกา
๑๔. ดีเณว กุศลมูลานิ
๑๕. มุลานิยานิ เอกโต อุปปชชนติ กุศลมูลานิ

๓

กุศลจิตตชรูป ๑๗ มีวิภังคบาติ ๘ คือ :-

๑. กุศลสมุฏฐาน รุป
๒. กุศลมูลกา
๓. กุศลมูลมูลกา
๔. กุศลมูลเลน เอกมูลา
๕. กุศลมูลเลน เอกมูลมูลา
๖. กุศลมูลเลน เอกมูลกา
๗. กุศลมูลเลน เอกมูลมูลกา
๘. อวเสสา กุศลมูลสหชาตา ฐมมา.

๒. ขันธมกะ ในปณัตติวาระ อนุสนธิ

เมื่อพระองค์ทรงแสดงมูลมกะจบลงแล้ว ทรงแสดงขันธมกะต่อไป
ในขันธมกะนี้มีวาระ ๓ อย่าง คือ

๑. ปณัตติวาระ ๒. ปวัตติวาระ ๓. ปริญญาวาระ

ในวาระ ๓ อย่างนี้ ปณัตติวาระทรงแสดงก่อน แล้วทรงแสดงปวัตติวาระต่อไป
ตามลำดับ

ปณัตติวาระมี ๒ อย่างคือ

๑. อุทเทส ๒. นิทเทส

พระองค์ทรงแสดงอุทเทสก่อน แล้วทรงแสดงนิทเทสต่อไปตามลำดับ อุทเทส
จะไม่แสดงในที่นี้ เพราะอุทเทสนี้คล้ายๆ จะเป็นสารบาญของนิทเทส

เมื่อพระองค์ทรงแสดงปณัตติวาระอุทเทสจบลงแล้ว พระองค์ทรงแสดง
ปณัตติวาระนิทเทสต่อไป

ในนิทเทสนี้มีวาระ ๔ อย่าง คือ :-

๑. ปทโสธนวาระ ๒. ปทโสธนมูลจกกวาระ ๓. สุทธขันธ์วาระ
๔. สุทธขันธ์มูลจกกวาระ

ในวาระ ๔ อย่างนี้ พระองค์ทรงแสดงปทโสธนวาระก่อน แล้วทรงแสดง
ปทโสธนมูลจกกวาระต่อไปตามลำดับ

ในปทโสธนวาระนี้ มี ๒ อย่าง คือ

๑. อนุโลม ๒. ปัจจุบันิก

พระองค์ทรงแสดงอนุโลมก่อน แล้วทรงแสดงปัจจุบันิกต่อไปตามลำดับ อนุโลม
นี้มีมกะ ๕ อย่าง คือ

๑. รุปิกขันธมกะ ๒. เวทนากขันธมกะ ๓. สัญญาขันธมกะ
๔. สังขารักขันธมกะ ๕. วิญญาณักขันธมกะ

พระองค์ทรงแสดงรูปักขันธมกะก่อน แล้วทรงแสดงเวทนากขันธมกะเป็นต้น
ต่อไปตามลำดับ

รูปักขันธมกะนี้ มี ๒ อย่างคือ

๑. อนุโลม

๒. ปฏิโลม

พระองค์ทรงแสดงอนุโลมก่อน แล้วทรงแสดงปฏิโลมต่อไปตามลำดับ
อนุโลมนี้ มี ๒ อย่างคือ

๑. ปุจฉา

๒. วิสัชนา

พระองค์ทรงแสดงปุจฉาก่อน แล้วทรงแสดงวิสัชนาต่อไป
ปุจฉา นี้ มี ๒ อย่างคือ

๑. สันนิฏฐานบท

๒. สังสยบท

พระองค์ทรงแสดงสันนิฏฐานบทก่อน แล้วทรงแสดงสังสยบทต่อไป

อธิบายในมหาวาระทั้ง ๓

มหาวาระทั้ง ๓ คือ

๑. ปิณณัตติวาระ

๒. ปวัตติวาระ

๓. ปริญญาวาระ

ในบรรดาวาระทั้ง ๓ นี้ มีอธิบายว่า

๑. ปิณณัตติวาระ เป็นวาระที่พระพุทธองค์ทรงแสดงโดยการจำแนกชื่อของ
ขันธ, อายตนะ, ธาตุ เป็นต้น เป็นวาระที่ทรงแสดงเพื่อจะให้อริถึงปริยัตติญาณ

๒. ปวัตติวาระ เป็นวาระที่พระพุทธองค์ทรงแสดงถึงความเป็นไปของ ขันธ,
อายตนะ, ธาตุ เป็นต้น โดยความเกิด ดับ (อุปาทะ, นิโรธ) เป็นวาระที่ทรงแสดงเพื่อจะให้
รู้ถึงวิปัสสนาญาณ

๓. ปริญญาวาระ เป็นวาระที่พระพุทธองค์ทรงแสดงถึงการกำหนดรู้ ขันธ,
อายตนะ, ธาตุ เป็นต้น โดยปริญาสามคือ ๑. ญาณปริญา ๒. ตีรณปริญา
๓. ปหานปริญา เป็นวาระที่ทรงแสดงเพื่อจะให้อริถึงมกคญาณ

อธิบายในปริณญาทั้ง ๓

๑. ญาตปริณญา การกำหนดรู้ ลักษณะ รส ปัจจุปัฏฐาน ปทัฏฐาน ของรูป นาม ขันธ์ ๕ เป็นต้นตามความเป็นจริง

๒. ตีรณปริณญา การกำหนดรู้ รูป นาม ขันธ์ ๕ เป็นต้น โดยความเป็นอนิจจะ, ทุกขะ, อนัตตะ

๓. ปหานปริณญา การประหานจันทราคะ คือความพอใจใน รูป นาม ขันธ์ ๕ เป็นต้น โดยอหัตตมัคคญาณ

อธิบายในนยวาระทั้ง ๔ มีปทโสธนวาระเป็นต้น

๑. ปทโสธนวาระ เป็นวาระที่พระพุทธรองค์ทรงแสดงโดยการชำระบทแห่ง ขันธ์ ๕ เป็นต้น

๒. ปทโสธนมูลจักกวาระ เป็นวาระที่พระพุทธรองค์ทรงแสดงโดยการชำระ บทแห่งขันธ์ ๕ แล้วหมุนไปโดยความเป็นมูละ, มূল

๓. สุธรรขัณฐวาระ เป็นวาระที่พระพุทธรองค์ทรงแสดงแยกขันธ์ ๕ ออกเป็นบทๆ แล้วทรงแสดงโดยเฉพาะ ไม่ปะปนกับขันธ์อื่น

๔. สุธรรขัณฐมูลจักกวาระ เป็นวาระที่พระพุทธรองค์ทรงแสดงแยกขันธ์ ๕ ออกเป็นบทหนึ่งๆ ไว้โดยเฉพาะๆ แล้ว ก็ทรงยกเอาขันธ์อื่นๆ มาจำแนกหมุนไปโดยความเป็น มูละ, มूल

หมายเหตุ ปทโสธนวาระอนุโลม (แปลว่า ชำระบท ว่าอะไรเป็นรูป อะไรเป็น ขันธ์ อะไรเป็นรูปขันธ์) หมายความว่า คำว่ารูปๆ นั้น ได้แก่อะไร? คำว่าเวทนาๆ นั้น ได้แก่อะไร? คำว่าขันธ์ๆ นั้น ได้แก่อะไร? คำว่าสัญญาๆ นั้น ได้แก่อะไร? คำว่าเวทนา- ขันธ์ๆ นั้น ได้แก่อะไร? ดังนั้นเมื่อเวลาสอนท่านอาจารย์จึงได้แสดงจักกวิภาคไว้ให้ทราบ เพื่อเป็นหลัก

วิภาคัตถิติมิปัจจย ๒ ตัว คือ ธา โส

ศัพท์ที่ลง โส ปัจจย

ปเทน วิภาเคน ปทโส โดยความจำแนกโดยบทชื่อ ปทโส

สุตฺเตน วิภาเคน สุตฺตโส โดยความจำแนกโดยสูตรชื่อ สุตฺตโส

ก. ปัณณัตติวาระนิทเทศ ปทโสธนวาระอนุโลม

๑. รูปกัณฑ์นวมกะ

อนุโลมปุจฉา รูป, รูปกฺขณโรติ? ธรรมที่ชื่อว่ารูป, ชื่อว่ารูปกัณฑ์ไหม?

วิัสขนา ปิยรูป สาดรูป รูป น รูปกฺขณโร, รูปกฺขณโร รูปญฺเจว รูปกฺขณโร จ.
ปิยรูป สาดรูป ชื่อว่ารูป แต่ไม่ชื่อว่ารูปกัณฑ์, รูปกัณฑ์ชื่อว่ารูปกัณฑ์ไหม? ชื่อว่ารูปกัณฑ์ไหม?

ปฏิโลมปุจฉา รูปกฺขณโร, รูปนฺติ? ธรรมที่ชื่อว่ารูปกัณฑ์, ชื่อว่ารูปกัณฑ์ไหม?

วิัสขนา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา รูป เป็นสันนิฏฐานบท

รูปกฺขณโร เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ ปิยรูป สาดรูป คือโลกียจิต ๘๑ เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘ ที่รวมกันอยู่ ซึ่งเป็นที่น่ารักน่ายินดีและเป็นอารมณ์ของตัณหา และ รูปกัณฑ์คือรูป ๒๘ ที่อยู่โดยเฉพาะ ซึ่งมีลักษณะเสื่อมสิ้นแปรผันไป (รูปปนลักษณะ)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = รูปกัณฑ์ คือรูป ๒๘ ที่อยู่โดยเฉพาะ ซึ่งมีลักษณะเสื่อมสิ้นแปรผันไป (รูปปนลักษณะ) เท่านั้น

อีกนัยหนึ่ง องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ ปิยรูป สาดรูป คือโลกียจิต ๘๑ เจตสิก ๕๒ ซึ่งเป็นที่น่ารักน่ายินดีและเป็นอารมณ์ของตัณหาได้ และ รูปกัณฑ์ คือรูป ๒๘ ที่มีลักษณะเสื่อมสิ้นแปรผันไป (รูปปนลักษณะ)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ รูปกัณฑ์ คือรูป ๒๘ ที่มีลักษณะเสื่อมสิ้นแปรผันไป (รูปปนลักษณะ) เท่านั้น

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็นปริบูรณ์ปัญหา ถามว่าธรรมที่ชื่อว่ารูป, ชื่อว่ารูปกัณฑ์ไหม?

พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา ปิยรูป สาดรูป คือโลกียจิต ๘๑ เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘ ที่รวมกันอยู่ ซึ่งเป็นที่น่ารักน่ายินดีและเป็นอารมณ์ของตัณหา หรืออีกนัยหนึ่ง ปิยรูป สาดรูป คือโลกียจิต ๘๑ เจตสิก ๕๒ ซึ่งเป็นที่น่ารักน่ายินดี และเป็นอารมณ์ของ

ค้นหาได้ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฐานานตได้บทเดียว ขึ้นไว้ในปริมโกฏฐาส มีการ
ปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า ปิยรูป สาทรูป รูป น รูปกขนุโธ แล้วทรงยกเอา รูปขันธ์
คือรูป ๒๘ ที่อยู่โดยเฉพาะ ซึ่งมีลักษณะเสื่อมสิ้นแปรผันไป หรืออีกนัยหนึ่งรูปขันธ์
คือรูป ๒๘ ที่มีลักษณะเสื่อมสิ้นแปรผันไป ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฐานานตและสังสยบท
ได้ทั้ง ๒ ขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า รูปกขนุโธ รูปญเจะ
รูปกขนุโธ จ คำวิสัยนาในอนุโลมปุจฉา นี้ เป็นสรุปทศสนวิสัยนาที่มีวิภังค์โดยตรง

ในปฏิโลมปุจฉา รูปกขนุโธ เป็นสันนิฐานานต

รูป เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานานต ได้แก่ รูปขันธ์ คือรูป ๒๘ ที่อยู่โดยเฉพาะ ซึ่งมี
ลักษณะเสื่อมสิ้นแปรผันไป หรืออีกนัยหนึ่ง รูปขันธ์ คือรูป ๒๘ ที่มีลักษณะเสื่อมสิ้น
แปรผันไป

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

ฉะนั้นคำถามบทนี้ เป็นปัญหาปัฏฐา ถามว่า ธรรมที่ชื่อว่ารูปขันธ์, ชื่อว่ารูป
ใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปฎิจนวิสัยนาว่า อามนฺตา ซึ่งเป็นคำวิสัยนารับรอง
องค์ธรรมของสันนิฐานานต เพราะว่ารูปขันธ์ คือรูป ๒๘ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของ
สันนิฐานานตเหล่านั้น ก็ชื่อว่ารูปด้วย

อธิบายพิเศษในอนุโลมปุจฉา

การแสดงองค์ธรรมของนัยที่หนึ่งนั้น เป็นวาตะของโบราณจารย์ในสมัย พ.ศ.
๒๐๐๐ ปีเศษ (สองพันปีเศษ)

การแสดงองค์ธรรมของนัยที่สองนั้น เป็นวาตะของโบราณจารย์ในสมัย พ.ศ.
๒๓๐๐ ปีเศษ (สองพันสามร้อยปีเศษ)

นัยที่หนึ่งมีอธิบายดังต่อไปนี้

รูป, ๒๘ นี้ เมื่ออยู่รวมกันกับนามธรรมที่เป็นโลกิยะแล้ว ไม่จัดเป็นรูปขันธ์
เพราะมีสภาพเป็นที่น่ารักน่ายินดีเท่านั้น ไม่มีสภาพเป็นรูปปนลักษณะ

ฉะนั้นในการที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงในมหาสติปัฏฐานสูตรว่า จกฺขุ
โลเก ปิยรูปํ สาทรูปํ เป็นต้นนั้น มิได้หมายเอาว่าจักขุปสาทรูปนี้มีรูปปนลักษณะ แต่ทรง
หมายถึงว่าจักขุปสาทคือตานี้ เป็นที่น่ารักน่ายินดีด้วยอำนาจแห่งตัณหา ด้วยเหตุนี้
พระองค์จึงทรงแสดงว่า จกฺขุ โลเก ปิยรูปํ สาทรูปํ ดังนี้ เป็นต้น

อีกประการหนึ่ง ปิยรูปสาตรูปซึ่งเป็นสภาพที่น่ารักน่ายินดีด้วยอำนาจแห่ง
ตัณหาได้นั้น ไม่ใช่เป็นแต่รูป ๒๘ เท่านั้น เถग्มกกรรม คือโลกียจิต ๘๑ เจตสิก ๕๒
ก็เป็นสภาพที่น่ารักน่ายินดี ด้วยอำนาจแห่งตัณหาได้เช่นเดียวกัน

ฉะนั้น คำว่า ปิยรูป สาตรูป ซึ่งได้แก่โลกียนามขันธ์ ๔ และรูป ๒๘ ที่รวมกัน
อยู่นี้

ถ้ามีคำถามๆ ว่า รูปที่เป็นปิยรูปสาตรูปนั้น เรียกว่ารูปขันธ์ใช่ไหม? ก็ต้องตอบ
ว่าไม่ใช่รูปขันธ์ เพียงแต่เรียกว่ารูปเท่านั้น

อุปมาเหมือนกับคนที่ยกมือขึ้นทั้งมือ แล้วถามว่ามือนี้เป็นนิ้วหัวแม่มือใช่ไหม?
เราก็ตอบไม่ได้ว่ามือนั้นเป็นนิ้วหัวแม่มือ ทั้งนี้ก็เพราะว่ามีนิ้วรวมอยู่ด้วยกันทั้ง ๕ นิ้ว
แต่ถ้าผู้นั้นกางนิ้วหัวแม่มือออกมาโดยเฉพาะ แล้วถามว่านี่เป็นนิ้วหัวแม่มือใช่ไหม? เราก็
ตอบได้ทันทีว่าใช่

ข้อนี้ฉันใด รูป ๒๘ ที่รวมกันกับโลกียนามขันธ์ ๔ นั้น ก็ฉันนั้น คือเรียกไม่ได้ว่า
เป็นรูปขันธ์โดยเฉพาะ เรียกได้ว่าเป็นรูปหลายๆ เท่านั้น

แต่ถ้าคัดเอารูป ๒๘ นั้นออกมาจากปิยรูปสาตรูปที่อยู่รวมกันออกมาโดยเฉพาะๆ
แล้ว ก็กล่าวได้ว่ารูป ๒๘ นี้เป็นรูปขันธ์ เพราะเหตุว่ามีรูปปนลักษณะปรากฏโดยเฉพาะ
แล้วฉันใด

การที่ท่านโบราณจารย์สมัย พ.ศ. ๒๐๐๐ ปีเศษ ได้แสดงตามที่ได้กล่าวไว้แล้ว
ในนัยที่หนึ่งนั้นก็ฉันนั้น

และวาตะของท่านโบราณจารย์นี้ก็ตรงกันกับยมกมูลฎีกา ที่แสดงไว้ดังนี้คือ

ปิยรูป สาตรูปนฺติ จกขุ โลเก ปิยรูป สาตรูป เอว มุตฺต ตณฺหาตถุญฺจํ เถग्มกํ
เวทิตพฺพํ, ตสฺมา ยํ ปญฺจกฺขนฺธสฺสทฺยาญฺจํ ปิยรูปํ สาตรูปํ, ตํ เอกเทสํ รูปกฺขนฺธํ
โหตีติ อาท ปิยรูปํ สาตรูปํ รูปํ น รูปกฺขนฺธํ, ปิยสฺภาวกาย วา รูปกฺขนฺธํ ปิยรูปํ
ปวิสติ, น รูปํ ปนสฺภาเวนาติ ปิยรูปํ สาตรูปํ รูปํ น รูปกฺขนฺธํ วุตฺตํ.

คำว่า ‘ปิยรูปสาตรูป’ ฟังทราบว่ารูปที่กล่าวไว้ว่า จกขุ โลเก ปิยรูป สาตรูป
ดังนี้เป็นต้นนั้น หมายถึงเตग्มกรูป อันเป็นวัตถุแห่งตัณหา เพราะเหตุนั้น ปิยรูป สาตรูป
ที่รวมอยู่ในปัญจขันธ์อันใด รูปนั้นนับเป็นรูปขันธ์แต่โดยเอกเทศ (คือเป็นแต่ส่วนหนึ่ง
ไม่เป็นทั้งหมด) เหตุนี้ ท่านจึงกล่าวว่า ปิยรูป สาตรูป เป็นรูป ไม่ใช่รูปขันธ์ นัยหนึ่ง
รูปขันธ์รวมอยู่ในปิยรูป โดยเป็นสภาวะที่น่ารักน่ายินดี มิใช่เป็นโดยสภาวะแตกสลาย
เพราะฉะนั้นจึงว่า ปิยรูป สาตรูป เป็นรูป มิใช่รูปขันธ์

นัยที่สองมีอธิบายดังต่อไปนี้

ท่านอาจารย์สมัย พ.ศ. ๒๓๐๐ เศษ แสดงว่ารูป ๒๘ นี้เป็นปิยรูปสาตรูปตามพระบาลีที่ทรงแสดงไว้ในมหาสติปัฏฐานสูตรว่า จกขุ โลเก ปิยรูปี สาตรูปี เป็นต้น ก็จริงอยู่ แต่ในคำวิสันนาบทแรกนั้นพระองค์ทรงแก้ว่า ปิยรูปี สาตรูปี รูปี น รูปกขณฺโธ ซึ่งคำวิสันนาที่ทรงแสดงให้เห็นว่า รูป ๒๘ ไม่เข้าอยู่ในปิยรูปสาตรูป เพราะในคำวิสันนาบทหลังแสดงต่อไปว่า รูปกขณฺโธ รูปญฺเจว รูปกขณฺโธ จ ซึ่งคำวิสันนาบทหลังนี้เป็นการแสดงบ่งถึงรูป ๒๘ โดยเฉพาะ ไม่รวมเข้าอยู่ในปิยรูปสาตรูป ฉะนั้น การแสดงองค์ธรรมของนัยที่สองนี้ คำว่าปิยรูปสาตรูปจึงหมายเอาเฉพาะแต่โลกียจิต ๘๑ เจตสิก ๕๒ เท่านั้น ซึ่งเป็นการแสดงชนิดที่ทำให้มีองค์ธรรมเหลืออยู่ เรียกว่าปาริเสสนัย ดังเช่นที่พระองค์ได้ทรงแสดงกับพระอานนท์ว่า โย โว อานนฺท มยา ฌมฺโม จ วินโย จ เทสิโต ปญฺณตฺโต ในที่นี้คำว่า ฌมฺโม จะต้องแปลว่า พระสูตรและพระอภิธรรมเท่านั้น ไม่รวมพระวินัยเข้าด้วย เพราะว่ามีคำว่า วินโย จ แสดงโดยเฉพาะแล้ว ถ้าพระองค์ทรงแสดงว่า ฌมฺโม บทเดียวแล้วก็คงแปลได้ว่า พระสูตร พระวินัย พระอภิธรรม ทั้งสามอย่างได้ อนึ่ง การแสดงตามนัยที่สองนี้ เป็นการแสดงที่ตรงกันกับขมกอรอดกถาที่ว่า ตตฺถ ยสฺมา ปิยรูปสาตรูป-สงฺขาตํ วา รูปี โทสุ ภูตูปาทารูปี วา สพฺพํ ปญฺจสุ ขนฺธेषฺสุ สงฺคหิ กจฺจนฺเตว, ตสฺมา อามนฺดาติ ปฏฺิขานาติ ฯ

เพราะเหตุที่รูปทั้งปวง จะเป็นรูปที่นับว่า ปิยรูป สาตรูป ก็ตาม เป็นภูตรูปและอุปาทานรูปก็ตาม ก็ย่อมถึงซึ่งความสงเคราะห์เข้าในปัญจขันธ์นั้นแหละ เหตุนี้จึงทรงรับด้วยคำว่า อามนฺตา - ไซ้

การวินิจฉัยองค์ธรรมนัยที่หนึ่ง และนัยที่สอง

การแสดงองค์ธรรมของ ปิยรูปี สาตรูปี ตามนัยทั้งสองนั้น อาตมาภาพมีความเห็นว่า องค์ธรรมนัยที่หนึ่งมีความหมายลึกซึ้งมากกว่าองค์ธรรมนัยที่สอง ทั้งนี้ก็เพราะข้าพเจ้าเข้าใจว่าองค์ธรรมนัยที่หนึ่งนั้นจะตรงกับ ความมุ่งหมายของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่พระองค์ทรงแสดงว่า จกขุ โลเก ปิยรูปี สาตรูปี ดังนี้ เป็นต้น ข้อนี้ถ้าหากจะมีคำแย้งขึ้นว่า ถ้าเป็นเช่นนั้นแล้ว เหตุใดในพระองค์จึงทรงปฏิเสธว่า ปิยรูปี สาตรูปี นี้ไม่ชื่อว่ารูปขันธ์ คงชื่อว่ารูปอย่างเดียว จะชื่อว่ารูปขันธ์ด้วยไม่ได้หรือ เพราะรูป ๒๘ ก็เข้าอยู่ในปิยรูปสาตรูปแล้ว ข้อนี้ขออธิบายว่าถึงแม้รูป ๒๘ จะเข้าอยู่ใน ปิยรูป สาตรูป ก็จริง

แต่ในคำว่า ปิยรูป สาครูป นี่ก็มีโลกียจิตเจตสิกรวมอยู่ด้วย เพราะเหตุนี้ก็จะกล่าวโดยเจาะจงว่าชื่อรูปขันธ์ลงไปโดยเฉพาะนั้นก็กล่าวไม่ได้ ถ้าจะเรียกชื่อก็ต้องเรียกชื่อว่าขันธ์ ๕ มีรูปขันธ์เป็นต้น และคำถามในสังสยบทนั้นเพียงแต่ถามว่า รูปกฺขนฺโห แปลว่ารูปชื่อรูปขันธ์ใช่ไหม? มิได้ถามว่า รูปกฺขนฺโห จ เวทนากฺขนฺโห จ สลฺยณากฺขนฺโห จ สงฺขารากฺขนฺโห จ วิญฺญาณกฺขนฺโห จ รูปชื่อว่ารูปขันธ์, เวทนาขันธ์, สลฺยณขันธ์, สงฺขารขันธ์, วิญฺญาณขันธ์ ใช่ไหม?

อีกนัยหนึ่งขออธิบายว่า ปิยรูป สาครูป แปลว่าน่ารักน่ายินดีนั้นหมายถึงสิ่งนั้น, สิ่งนี้, คนนั้น, คนนี้, หรือชื่อสิ่งนั้น, สิ่งนี้, ซึ่งเป็นที่น่ารักน่ายินดีของสัตว์ทั้งหลายนั่นเอง เมื่อเป็นเช่นนั้นแล้ว ปิยรูป สาครูป นี่ก็เป็นชื่อของบัญญัติที่เกี่ยวข้องด้วยสถานะเท่านั้น มิใช่เป็นชื่อของสภาวะธรรมทีเดียว เพราะว่าธรรมดาสภาวะธรรมทั้งหลายไม่มีสภาพที่เป็นที่น่ารักน่ายินดีแต่อย่างใด คงมีแต่ อนิจจะ ทุกขะ อนัตตะ อสุกะ ทั้งสิ้น ด้วยเหตุนี้คำว่า ปิยรูป สาครูป จึงเป็นชื่อของบัญญัติที่เกี่ยวข้องด้วยสถานะเท่านั้น จะชื่อว่ารูปขันธ์ได้อย่างไร บรรดาสิ่งทั้งหลายที่จะเป็นที่น่ารักน่ายินดีของสัตว์ได้นั้น สิ่งนั้นจะเว้นเสียจากบัญญัติไม่ได้เลย จะต้องอาศัยบัญญัติธรรมเสมอไป

อาศัยเหตุผลดังที่ได้กล่าวมาแล้วทั้งสองข้อนั้น การแสดงองค์ธรรมนัยที่หนึ่งเป็นการถูกต้องตามความมุ่งหมายของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ทรงแสดงว่า จกฺขุ โลเก ปิยรูปี สาครูปี ดังนี้เป็นต้น แต่อาจารย์ในประเทศพม่าส่วนมากในสมัยนี้นิยมใช้ตามองค์ธรรมนัยที่สอง เพราะองค์ธรรมนัยที่สองมีเหตุผลที่น่าฟังได้อีกประการหนึ่งเหมือนกัน

ฉะนั้นขอบรรดานักศึกษาทั้งหลายจงรับฟังและศึกษาให้เข้าใจในองค์ธรรมทั้งสองนัยให้ถูกต้องตามความมุ่งหมาย อย่าได้ทิ้งเสีย

ข้อสังเกตของความต่างกันระหว่างคำทั้งสองที่ใช้คำว่า ที่เป็นอารมณ์ของตัณหา และที่เป็นอารมณ์ของตัณหาได้

การแสดงองค์ธรรมนัยที่หนึ่งว่า “ที่เป็นอารมณ์ของตัณหา” และการแสดงองค์ธรรมนัยที่สองว่า “ที่เป็นอารมณ์ของตัณหาได้” นั้น

คำพูดทั้งสองนัยนี้ นัยไหนจะเป็นคำพูดที่ถูกต้องและเหมาะสมกว่ากัน เพราะองค์ธรรมนัยที่หนึ่งกล่าวว่า “ที่เป็นอารมณ์ของตัณหา” เมื่อองค์ธรรมนัยที่หนึ่งกล่าวไว้เช่นนี้ โลภขันธ์ ๕ ที่เป็นอารมณ์ของวิปัสสนานั้นก็มีอาจที่จะเป็น ปิยรูป สาครูป ได้ เพราะธรรมดาโลภขันธ์ ๕ นี้ มิใช่เป็นอารมณ์ของตัณหาได้อย่างเดียว แต่คงเป็นอารมณ์ของวิปัสสนาได้ด้วย ฉะนั้นการใช้คำว่า “ที่เป็นอารมณ์ของตัณหา” นั้นไม่ค่อยเหมาะสม

ควรจะใช้คำว่า “ที่เป็นอารมณ์ของตัณหาได้” ตามองค์ธรรมนัยที่สอง ทั้งนี้ก็เพราะว่า โลภียขันธ ๕ นั้น ขณะใดกำลังเป็นอารมณ์ของวิปัสสนาอยู่ ในขณะนั้นโลภียขันธ ๕ นั้น ไม่เป็น “ปิยรูป สาตรูป” แต่ในขณะใดโลภียขันธ ๕ นี้กำลังเป็นอารมณ์ของตัณหาอยู่ ในขณะนั้นโลภียขันธ ๕ นั้น ก็เป็น “ปิยรูป สาตรูป” ไป เมื่อเป็นเช่นนี้โลภียขันธ ๕ นี้จึงเป็น “ปิยรูป สาตรูป” ไม่แน่นอน แต่แท้ที่จริงนั้นโลภียขันธ ๕ นั้น เป็น “ปิยรูป สาตรูป” โดยแน่นอนตามพุทธภาษิต โดยเหตุนี้การใช้คำว่า “ที่เป็นอารมณ์ของตัณหาได้” จะเป็นการถูกต้องและเหมาะสมกว่าที่ใช้คำว่า “ที่เป็นอารมณ์ของตัณหา”

อนึ่ง การใช้คำว่า “ที่เป็นอารมณ์ของตัณหา” นั้น โลภียขันธ ๕ ที่กำลังเป็น อารมณ์ของวิปัสสนาอยู่ก็เป็น “ปิยรูป สาตรูป” ได้เหมือนกัน ในการต่างกันของคำทั้งสองนี้ จะขอยกข้อธรรมในอภัยคามิตีกะในธัมมสังคณีมาติกา มาเป็นข้อวินิจฉัยเทียบเคียง เพราะในอภัยคามิตีกะนั้น

ในปฐมบทพระองค์ทรงแสดงว่า อภัยคามิโน ธมฺมา แปลว่า สภาวะธรรมทั้งหลายที่เป็นเหตุให้ถึง จุตติ, ปฏิสนธิ มีอยู่ องค์ธรรม ได้แก่ อกุศลจิต ๑๒ โลภียกุศลจิต ๑๓ เจตสิก ๕๒

ในทุติยบทพระองค์ทรงแสดงว่า อปยคามิโน ธมฺมา แปลว่า สภาวะธรรมทั้งหลายที่เป็นเหตุให้เข้าถึงนิพพานมีอยู่ องค์ธรรม ได้แก่ = มัคคจิต ๔ เจตสิก ๓๖

ในตติยบทพระองค์ทรงแสดงว่า เนวอภัยคามินาปยคามิโน ธมฺมา แปลว่า สภาวะธรรมทั้งหลายที่ไม่เป็นเหตุให้ถึง จุตติ, ปฏิสนธิ, และไม่เป็นเหตุให้ถึงนิพพานมีอยู่ องค์ธรรม ได้แก่ = วิปากจิต ๓๖ ภิรียาจิต ๒๐ เจตสิก ๓๘ รูป ๒๘ นิพพาน

เหตุนี้ก็จะพึงเห็นได้ว่า อกุศลธรรม, โลภียกุศลธรรม, ทั้งหมดเป็น อภัย-คามิโน ธมฺมา ทั้งสิ้น แต่ทำไมจึงไม่เว้นอกุศลธรรมที่พระอังกูลีมาลเคยทำมาแล้วในระหว่างที่ยังไม่สำเร็จเป็นพระอรหันต์ และกุศลธรรมต่างๆ ที่โชติกะเศรษฐีเคยทำมาแล้วในระหว่างที่ยังไม่สำเร็จเป็นพระอรหันต์นั้นเสียด้วยเล่า เพราะอกุศลธรรมและกุศลธรรมของท่านทั้งสองนี้ มิสามารถที่จะเป็นเหตุให้ถึง จุตติ, ปฏิสนธิ, ในภพหน้าได้เลย เมื่อเป็นเช่นนี้ อกุศลธรรมและกุศลธรรมของท่านทั้งสองนี้ก็ เป็น อภัยคามิโน ธมฺมา ไม่ได้ ควรจะเป็น เนวอภัยคามินาปยคามิโน ธมฺมา เท่านั้น แต่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็คงแสดงว่า ธรรมดาอกุศลธรรมและกุศลธรรมทั้งหลายนั้น จะเป็นเหตุให้ถึง จุตติ, ปฏิสนธิ, ก็ดี ไม่สามารถจะเป็นเหตุให้ถึง จุตติ, ปฏิสนธิ, ก็ดี ก็คงต้องเป็น อภัยคามิโน ธมฺมา อยู่แน่นอน มิได้ทรงแสดงแยกออกเป็นสองคือ อภัยคามิโน ธมฺมา พวกหนึ่ง และ เนวอภัยคามินา-ปยคามิโน ธมฺมา พวกหนึ่ง ดังนี้ก็หาไม่ได้

ข้อนี้ฉันใด การใช้คำว่า “ที่เป็นอารมณ์ของตัณหา” ก็เข้าในทำนองเดียวกันนี้ คือในขณะที่โลกียจันทร์ ๕ ไม่ได้เป็นอารมณ์ของตัณหา แต่กำลังเป็นอารมณ์ของวิปัสสนา อยู่ก็ตาม โลกียจันทร์ ๕ นี้ก็เป็น “ปิยรูป สาดรูป” อยู่นั่นเอง ฉะนั้นการใช้คำว่า “ที่เป็นอารมณ์ของตัณหา” นั้นก็ถูกต้องเหมือนกัน ไม่ผิดแต่อย่างใด เพราะเหมือนกันกับ ข้อธรรมที่ในบทอาขยคามิตถะ ดังที่ได้ยกมาพาให้เห็นเป็นเครื่องเทียบเคียงแล้วนี้

รูปปน มี ๒ อย่าง ๑. วิภูตตรรูปปน = รูป ๒๘

๒. อวิชฺฐตตรรฺรพฺปน = จิต - เจตสิก

วิฤตตรรูปุปน = ความฉิบหายของรูปปรากฏชัด

อวิภูตตรูปุปน = ความนิบหนายของนาม คือจิต - เจตสิก ไม่ปรากฏชัด

๒. เวทนากชั้นมัธยม

อนุโลมปุจฉา เวทนา, เวทนาทุกขุโธติ? ธรรมที่ชื่อว่าเวทนา, ชื่อว่าเวทนาจันท์
ใช่ไหม?

วิชา **อานนตา ใช้.**

ปฏิโลมปุจฉา เวทนากุขนุโธ, เวทนาติ? ธรรมที่ชื่อว่าเวทนาจันท์, ชื่อว่าเวทนา
ใช่ไหม?

วิสัยทัศน์ อามนุตา ใจ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปัจจุบัน เวทนา เป็นสันนิษฐานบท

เวทนากุขนุโธ เป็นสังสยบพ

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ เวทนาเจตสิก

”ของสังขยบท” เหมือนกัน

ฉะนั้นคำถามบทนี้ เป็นปัจฉาปัญหา ถามว่า ธรรมที่ชื่อว่าเวทนา ชื่อว่า เวทนาขั้นไร้ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปฎิฉนวิธัชนาว่า อามนุตา ซึ่งเป็นคำวิธัชนา รับริององคัธรรมของสันนิฏฐานบท เพราะว่าเวทนาเจตสิกซึ่งเป็นองคัธรรมของ สันนิฏฐานบทเหล่านั้น ก็ชื่อว่าเวทนาขั้นด้วย

ในปฏิโลมปุจฉา เวทนากุขนุโธ เป็นสันนิฏฐานบท

เวทนา เป็นสังขยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ เวทนาเจตสิก

” ของสังสยบท ” เหมือนกัน

ฉะนั้นคำถามบทนี้ เป็นปัญหาถามว่า ธรรมที่เป็นองค์ธรรมสันนิฏฐานบท เหล่านั้นทั้งหมด ชื่อว่าเวทนาเจตสิกใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปฎิฉนวิสัชนาว่า อามนตา ซึ่งเป็นคำวิสัชนารับรององค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เพราะว่าเวทนาเจตสิกที่เป็น องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เหล่านั้นชื่อว่าเวทนาเจตสิกด้วย

หมายเหตุ การจำแนกโกฏฐาสในปฎิโลมปัญหานี้ได้ใช้คำถามตามสำนวนเก่า เพื่อได้ทราบไว้อีกสำนวนหนึ่งเท่านั้น เพื่อประกอบการพิจารณาในสำนวนทั้ง ๒ อย่าได้ เข้าใจว่าเขียนผิดไปแต่อย่างใด

๓. สัตถุญากขันธมกะ

อนุโลมปุจฉา สลฺยา, สลฺยาภุขฺโง? ธรรมที่ชื่อว่าสัตถุญา, ชื่อว่าสัตถุญากขันธ ใช่ไหม?

วิสัชนา ทิฏฺฐิสลฺยา สลฺยา น สลฺยาภุขฺโง, สลฺยาภุขฺโง สลฺยาจฺว สลฺยาภุขฺโง จ. ทิฏฺฐิสัตถุญาชื่อว่าสัตถุญา แต่ไม่ชื่อว่าสัตถุญากขันธ, สัตถุญากขันธ ชื่อว่า สัตถุญากิโง ชื่อว่าสัตถุญากขันธก็ใช่.

ปฎิโลมปุจฉา สลฺยาภุขฺโง, สลฺยาติ? ธรรมที่ชื่อว่าสัตถุญากขันธ, ชื่อว่าสัตถุญา ใช่ไหม?

วิสัชนา อามนตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา สลฺยา เป็นสันนิฏฐานบท

สลฺยาภุขฺโง เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ สัตถุญา คือทิฏฐิ เจตสิก และ สัตถุญาเจตสิก ที่มีสัทธานนลักษณะ

” ของสังสยบท ” สัตถุญา เจตสิก ที่มีสัทธานนลักษณะเท่านั้น

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริปัญณปัญหา ถามว่า ธรรมที่ชื่อว่าสัตถุญา ชื่อว่า สัตถุญากขันธใช่ไหม? พระองค์จึงแก้ด้วยการยกเอาสัตถุญาคือทิฏฐิเจตสิก ซึ่งเป็นองค์ธรรม ของสันนิฏฐานบทได้บทเดียวขึ้นไว้ในปริมโกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า

ทิฏฐิสมุตา สมุตา น สมุตาภุขุโธ แล้วทรงยกเอาสัญญาเจตสิกที่มีสัญญานนลักษณะ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังสยบทได้ทั้งสองขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า สมุตาภุขุโธ สมุตาเจว สมุตาภุขุโธ จ คำวิชันนา ในอนุโลมปุจฉานี้ เป็นสรุปทักสนวิชันนา ที่มีวิภังค์โดยตรง

ในปฏิโลมปุจฉา สมุตาภุขุโธ เป็นสันนิฏฐานบท

สมุตา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = สัญญา เจตสิก ที่มีสัญญานนลักษณะ

” ของสังสยบท ” = เหมือนกัน

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปัญหาปัญหา ถามว่า ธรรมที่ชื่อว่าสัญญาขันธ ชื่อว่าสัญญาใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิวจนวิชันนาว่า อามนตา ซึ่งเป็นคำวิชันนารับรอง องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เพราะว่าสัญญาเจตสิกที่มีสัญญานนลักษณะซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทเหล่านั้น ก็ชื่อว่าสัญญาด้วย

๔. สังขารักขันธยมกะ

อนุโลมปุจฉา สงฺขารา, สงฺขารภุขุโธติ? ธรรมที่ชื่อว่าสังขาร, ชื่อว่าสังขารขันธใช่ไหม?

วิชันนา สงฺขารภุขุโธ จเปตวา อวเสสา สงฺขารา น สงฺขารภุขุโธ, สงฺขารภุขุโธ สงฺขารา เจว สงฺขารภุขุโธ จ ยกเว้นสังขารขันธเสียแล้ว ธรรมที่เหลือนอกนั้น ชื่อว่าสังขาร แต่ไม่ชื่อว่าสังขารขันธ, สังขารขันธชื่อว่าสังขารก็ใช่ ชื่อว่าสังขารขันธก็ใช่.

ปฏิโลมปุจฉา สงฺขารภุขุโธ, สงฺขาราติ? ธรรมที่ชื่อว่าสังขารขันธ, ชื่อว่าสังขารใช่ไหม?

วิชันนา อามนตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา สงฺขารา เป็นสันนิฏฐานบท

สงฺขารภุขุโธ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = จิต ๘๕ เวทนา สัญญา รูป ๒๘ และเจตสิก ๕๐ ที่เป็นสังขารขันธ

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ เจตสิก ๕๐ ที่เป็นสังขารขันธเท่านั้น

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริบูรณ์ปัญหา ถามว่า ธรรมที่ชื่อว่าสังขาร ชื่อว่าสังขารชั้นใดใหม่? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา จิต ๘๕ เวทนา สัญญา รูป ๒๘ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียวกันไว้ในปริมโกฏฐาส มีการปฏิเสธสังขยบท ดังแสดงว่า สงฺขารกฺขณฺโห อเปตฺวา อวเสสา สงฺขารธา น สงฺขารกฺขณฺโห แล้วทรงยกเอา เจตสิก ๕๐ ที่เป็นสังขารชั้น ซึ่ง เป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังขยบทได้ทั้งสองขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังขยบท ดังแสดงว่า สงฺขารกฺขณฺโห สงฺขารธา เจว สงฺขารกฺขณฺโห จ คำวิชันนาในอนุโลมปุจฉานี้เป็นสรุปทัศนวิชันนาที่มีวิ้งค์โดยตรง

ในปฏิโลมปุจฉา สงฺขารกฺขณฺโห เป็นสันนิฏฐานบท

สงฺขารธา เป็นสังขยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = เจตสิก ๕๐ ที่เป็นสังขารชั้น

องค์ธรรมของสังขยบท = เหมือนกัน

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปัจฉาปัญหา ถามว่า ธรรมที่ชื่อว่าสังขารชั้น ซึ่ง ชื่อว่าสังขารชั้นใหม่? พระองค์จึงทรงแก้โดยปฎิวิชันนาว่า อามนฺตา ซึ่งเป็นคำวิชันนารับรององค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เพราะว่าเจตสิก ๕๐ ที่เป็นสังขารชั้นซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทเหล่านั้น ก็ชื่อว่าสังขารด้วย

๕. วิญญาณักขันธยมกะ

อนุโลมปุจฉา วิญญาณํ, วิญญาณกฺขณฺโหติ? ธรรมที่ชื่อว่าวิญญาณ, ชื่อว่าวิญญาณชั้นใดใหม่?

วิชันนา อามนฺตา ไซ.

ปฏิโลมปุจฉา วิญญาณกฺขณฺโห, วิญญาณนฺติ? ธรรมที่ชื่อว่าวิญญาณชั้น, ชื่อว่าวิญญาณชั้นใหม่?

วิชันนา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา วิญญาณํ เป็นสันนิฏฐานบท

วิญญาณกฺขณฺโห เป็นสังขยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ จิต ๘๕

” ของสังขยบท ” เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ปิยรูป สาดรูป คือโลกียจิต ๘๑ เจตสิก ๕๒ ซึ่งเป็นที่น่ารักน่ายินดีและเป็นอารมณ์ของ
ตัณหาได้ และ โลกุตตรจิต ๘ เจตสิก ๓๖ นิพพาน บัญญัติ

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ โลกุตตรจิต ๘ เจตสิก ๓๖ นิพพาน บัญญัติ เท่านั้น
จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

๒. เวทนากขันธยมกะ

อนุโลมปุจฉา น เวทนา, น เวทนากุขนุโรติ? ธรรมที่ไม่ชื่อว่าเวทนา, ไม่ชื่อว่า
เวทนาขันธใช่ไหม?

วิสันนา อามนฺตา ไซ.

ปฏิโลมปุจฉา น เวทนากุขนุโร, น เวทนาติ? ธรรมที่ไม่ชื่อว่าเวทนาขันธ, ไม่
ชื่อว่าเวทนาใช่ไหม?

วิสันนา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา น เวทนา เป็นสันนิฎฐานบท

น เวทนากุขนุโร เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฎฐานบท ได้แก่ = จิต ๘๕ เจตสิก ๕๑ (เวทนา) รูป ๒๘
นิพพาน บัญญัติ

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา น เวทนากุขนุโร เป็นสันนิฎฐานบท

น เวทนา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฎฐานบท ได้แก่ = จิต ๘๕ เจตสิก ๕๑ (เวทนา) รูป ๒๘
นิพพาน บัญญัติ

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

๓. สัตถุญากขันธยมกะ

อนุโลมปุจฉา น สตฺถา, น สตฺถากุขนุโรติ? ธรรมที่ไม่ชื่อว่าสัตถุญา, ไม่ชื่อว่า
สัตถุญาขันธใช่ไหม?

วิสันนา อามนฺตา ไซฺ.

ปฏิโลมฺปจฺฉา น สลฺลวาทกฺขณฺโธ, น สลฺลวาทิ? ธรรมทึไม่ชื่อว่าสัณฺญาขันธ์, ไม่ชื่อว่าสัณฺญาไซฺไหม?

วิสันนา ทิฏฺฐิสลฺลวาท น สลฺลวาทกฺขณฺโธ สลฺลวาท, สลฺลวณฺณจ สลฺลวาทกฺขณฺธณฺจ
จเปตฺวา อวเสสา น เจว สลฺลวาท น จ สลฺลวาทกฺขณฺโธ. ทิฏฺฐิสัณฺญาไม่ชื่อว่าสัณฺญาขันธ์
แต่ชื่อว่าสัณฺญา, ยกเว้นทิฏฺฐิสัณฺญา และสัณฺญาขันธ์เสียแล้ว ธรรมทึเหลือนอกนั้นไม่ชื่อว่า
สัณฺญาและไม่ชื่อว่าสัณฺญาขันธ์.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมฺปจฺฉา น สลฺลวาท เป็นสัณฺนิฏฐานบพ

น สลฺลวาทกฺขณฺโธ เป็นสังสยบพ

องค์ธรรมของสัณฺนิฏฐานบพ ได้แก่ = จิต ๘๕ เจตสิก ๕๐ (เว้นทิฏฺฐิเจตสิกและ
สัณฺญาเจตสิก) รูป ๒๘ นิพพาน บัณฺณุตติ

องค์ธรรมของสังสยบพ = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

ในปฏิโลมฺปจฺฉา น สลฺลวาทกฺขณฺโธ เป็นสัณฺนิฏฐานบพ

น สลฺลวาท เป็นสังสยบพ

องค์ธรรมของสัณฺนิฏฐานบพ ได้แก่ = สัณฺญา คือทิฏฺฐิเจตสิก และ จิต ๘๕
เจตสิก ๕๐ (เว้นทิฏฺฐิเจตสิกและสัณฺญาเจตสิก) รูป ๒๘ นิพพาน บัณฺณุตติ

องค์ธรรมของสังสยบพ ได้แก่ = จิต ๘๕ เจตสิก ๕๐ (เว้นทิฏฺฐิเจตสิกและ
สัณฺญาเจตสิก) รูป ๒๘ นิพพาน บัณฺณุตติ เท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

๔. สังขารักขันธยมกะ

อนุโลมฺปจฺฉา น สงฺขาราท, น สงฺขารกฺขณฺโธติ? ธรรมทึไม่ชื่อว่าสังขาร, ไม่ชื่อว่า
สังขารขันธไซฺไหม?

วิสันนา อามนฺตา ไซฺ.

ปฏิโลมฺปจฺฉา น สงฺขารกฺขณฺโธ, น สงฺขาราทิ? ธรรมทึไม่ชื่อว่าสังขารขันธ,
ไม่ชื่อว่าสังขารไซฺไหม?

วิธัชนา สงฺขารกฺขณฺธิ จเปตฺวา อวเสสา น สงฺขารกฺขณฺโธ สงฺขารา, สงฺขาราเร จ สงฺขารกฺขณฺธจ จเปตฺวา อวเสสา น เจว สงฺขารา น จ สงฺขารกฺขณฺโธ. ยกเว้นสังขารขันธเสียแล้ว ธรรมที่เหลือนอกนั้นไม่ชื่อว่าสังขารขันธ แต่ชื่อว่าสังขาร, ยกเว้นสังขารและสังขารขันธเสียแล้ว ธรรมที่เหลือนอกนั้นไม่ชื่อว่าสังขารและไม่ชื่อว่าสังขารขันธ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา น สงฺขารา เป็นสันนิฏฐานบท
น สงฺขารกฺขณฺโธ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = นิพพาน บัญญัติ

” ของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา น สงฺขารกฺขณฺโธ เป็นสันนิฏฐานบท
น สงฺขารา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = จิต ๘๕ เวทนาเจตสิก สัญญาเจตสิก รูป ๒๘ และ นิพพาน บัญญัติ

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = นิพพาน บัญญัติ เท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

๕. วิญญาณกัณฺธมกะ

อนุโลมปุจฉา น วิญฺญาณํ, น วิญฺญาณกฺขณฺโธติ? ธรรมที่ไม่ชื่อว่าวิญญาณ, ไม่ชื่อว่าวิญญาณกัณฺธมกะไหม?

วิธัชนา อามนฺตา ไซ.

ปฏิโลมปุจฉา น วิญฺญาณกฺขณฺโธ, น วิญฺญาณนฺติ? ธรรมที่ไม่ชื่อว่าวิญญาณกัณฺธมกะ, ไม่ชื่อว่าวิญญาณกัณฺธมกะไหม?

วิธัชนา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา น วิญฺญาณํ เป็นสันนิฏฐานบท
น วิญฺญาณกฺขณฺโธ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘ นิพพาน บัญญัติ

” ของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา น วิญญาณกฺขนฺโธ เป็นสันนิฏฐานบท

น วิญญาณํ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘ นิพพาน บัญญัติ

” ของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

จบปทโสธนวาระปัจจนิก

๐๐๐๐

ปท	ได้แก่	ปท	ได้แก่
รูป	๘๑+๕๒+๒๘	น รูป	๘+๓๖+นิพพาน บัญญัติ
รูปกฺขนฺโธ	๒๘	น รูปกฺขนฺโธ	๘๕+๕๒+นิพพาน บัญญัติ
เวทนา	เวทนาเจ.	น เวทนา	๘๕+๕๑+๒๘+๑+๑
เวทนากฺขนฺโธ	เวทนาเจ.	น เวทนากฺขนฺโธ	๘๕+๕๑+๒๘+๑+๑
สณฺหา	ทิฏฐิเจ. สัญญาเจ.	น สณฺหา	๘๕+๕๐+๒๘+๑+๑
สณฺหากฺขนฺโธ	สัญญาเจ.	น สณฺหากฺขนฺโธ	๘๕+๕๑+๒๘+๑+๑
สงฺขาร	จิต ๘๕ เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘	น สงฺขาร	นิพพาน บัญญัติ
สงฺขารกฺขนฺโธ	เจตสิก ๕๐ ที่เป็นสังขารขันธ	น สงฺขารกฺขนฺโธ	๘๕+เวทนาเจตสิก+สัญญาเจต- สิก+รูป ๒๘+นิพพาน+บัญญัติ
วิญญาณํ	จิต ๘๕	น วิญญาณํ	เจตสิก ๕๒+รูป ๒๘+นิพพาน บัญญัติ
วิญญาณกฺขนฺโธ	จิต ๘๕	น วิญญาณกฺขนฺโธ	เจตสิก ๕๒+รูป ๒๘+นิพพาน บัญญัติ

๐๐๐๐

แสดงจกกวิภาคนัยในปทโสธนวาระอนุโลม

ก. รูปักขันธมกะ

๑. ธรรมที่ชื่อว่ารูปอย่างเดียว ไม่ชื่อว่ารูปขันธ

ได้แก่ ปิยรูป สาทรูป คือโลกียจิต ๘๑ เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘ ที่รวมกันอยู่ ซึ่งเป็นที่น่ารักน่ายินดีและเป็นอารมณ์ของตัณหา

หรืออีกนัยหนึ่ง ปิยรูป สาทรูป คือโลกียจิต ๘๑ เจตสิก ๕๒ ซึ่งเป็นที่น่ารักน่ายินดีและเป็นอารมณ์ของตัณหาได้

๒. ธรรมที่ชื่อว่ารูปขันธอย่างเดียว ไม่ชื่อว่ารูป = ไม่มี

๓. ธรรมที่ชื่อว่ารูป และชื่อว่ารูปขันธได้แก่ = รูปขันธ คือรูป ๒๘ ที่อยู่โดยเฉพาะ ซึ่งมีลักษณะเสื่อมสิ้นแปรผันไป หรืออีกนัยหนึ่ง รูปขันธ คือรูป ๒๘ ที่มีลักษณะเสื่อมสิ้นแปรผันไป

๔. ธรรมที่ไม่ชื่อรูป และไม่ชื่อว่ารูปขันธ ได้แก่ = โลกุตตรจิต ๘ เจตสิก ๓๖ นิพพาน บัญญัติ

ข. เวทนากขันธมกะ

๑. ธรรมที่ชื่อว่าเวทนาอย่างเดียว ไม่ชื่อว่าเวทนาขันธ ไม่มี

๒. ธรรมที่ชื่อว่าเวทนาขันธอย่างเดียว ไม่ชื่อว่าเวทนา ไม่มี

๓. ธรรมที่ชื่อว่าเวทนา และชื่อว่าเวทนาขันธ ได้แก่ = เวทนาเจตสิก

๔. ธรรมที่ไม่ชื่อว่าเวทนา และไม่ชื่อว่าเวทนาขันธ ได้แก่ = ขันธ ๔ คือจิต ๘๕ เจตสิก ๕๑ (เว้นเวทนาเจตสิก) รูป ๒๘ นิพพาน บัญญัติ

ค. สัญญาากขันธมกะ

๑. ธรรมที่ชื่อว่าสัญญาอย่างเดียว ไม่ชื่อว่าสัญญาขันธ?

ได้แก่ ทิฏฐิ เจตสิก

๒. ธรรมที่ชื่อว่าสัญญาขันธอย่างเดียว ไม่ชื่อว่าสัญญา ไม่มี

๓. ธรรมที่ชื่อว่าสัญญา และชื่อว่าสัญญาขันธ?

ได้แก่ สัญญาเจตสิก

๔. ธรรมที่ไม่ชื่อว่าสัญญา และไม่ชื่อว่าสัญญาขันธ

ได้แก่ ขันธ ๔ คือจิต ๘๕ เจตสิก ๕๐ (เว้นทิฏฐิ เจตสิก สัญญา เจตสิก) รูป ๒๘ นิพพาน บัญญัติ

หมายเหตุ ทัศนคติเจตสิกชื่อว่าสัญญา นี้ จงดูคำอธิบายในหนังสือประมวล
ข้อธรรม หน้า ๒๗๖-๒๗๗-๒๗๘

ฅ. สังขารักขันธมกะ

๑. ธรรมที่ชื่อว่าสังขารอย่างเดียว ไม่ชื่อว่าสังขารขันธ ได้แก่ จิต ๘๕ เวทนา
เจตสิก สัญญาเจตสิก รูป ๒๘ ที่เป็นรูปขันธ เวทนาขันธ สัญญาขันธ วิญญาณขันธ
๒. ธรรมที่ชื่อว่าสังขารขันธอย่างเดียว ไม่ชื่อว่าสังขาร ไม่มี
๓. ธรรมที่ชื่อว่าสังขาร และชื่อว่าสังขารขันธ ได้แก่ เจตสิก ๕๐ ที่เป็น
สังขารขันธ
๔. ธรรมที่ไม่ชื่อว่าสังขาร และไม่ชื่อว่าสังขารขันธ ได้แก่ นิพพาน และ
บัญญัติ

หมายเหตุ คำว่าสังขารในสังขารักขันธมกะนี้ มีคำอธิบายไว้ให้ทราบใน
หนังสือประมวลข้อธรรม หน้า ๒๗๙-๒๘๐ ว่ามีความหมายอย่างไร?

ปทโสธนวาระปัจจนิกมีอยู่ในหนังสือประมวลข้อธรรม หน้า ๒๘๖-๒๘๗

หมายเหตุ คำว่าวิญญาณในวิญญาณขันธมกะนี้ มีคำอธิบายไว้ให้ทราบใน
หนังสือประมวลข้อธรรม หน้า ๒๘๒-๒๘๔ ว่ามีความหมายอย่างไร?

ง. วิญญาณักขันธมกะ

๑. ธรรมที่ชื่อว่าวิญญาณอย่างเดียว ไม่ชื่อว่าวิญญาณขันธ ไม่มี
๒. ธรรมที่ชื่อว่าวิญญาณขันธอย่างเดียว ไม่ชื่อว่าวิญญาณ ไม่มี
๓. ธรรมที่ชื่อว่าวิญญาณและชื่อว่าวิญญาณขันธ ได้แก่ จิต ๘๕
๔. ธรรมที่ไม่ชื่อว่าวิญญาณ และไม่ชื่อว่าวิญญาณขันธ ได้แก่ เจตสิก ๕๒
รูป ๒๘ นิพพาน บัญญัติ

ปทโสธนมูลจกกวาระอนุโลม

ในวาระนี้มีมูละ ๕ และในมูละหนึ่งๆ ก็มีมูลี ๔ อย่าง เป็นการแสดงโดยพัทธจักกะ
(หมายความว่า ขำระบทแล้วหมุนไปโดยมูละมูลีให้ละเอียดยิ่งขึ้นไป)

รูปกัณฑ์มูละ

๑. รูปกัณฑ์มูละ เวทนากัณฑ์มูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา รูป, รูปกฺขณฺโธติ? ธรรมที่ชื่อว่ารูป, ชื่อว่ารูปกัณฑ์ใช่ไหม?

วิชันนา ปิยรูป สาทรูป รูป น รูปกฺขณฺโธ, รูปกฺขณฺโธ รูปญฺเจว รูปกฺขณฺโธ จ. ปิยรูป สาทรูป ชื่อว่ารูป แต่ไม่ชื่อว่ารูปกัณฑ์, รูปกัณฑ์ชื่อว่ารูปกัณฑ์ ชื่อว่ารูปกัณฑ์กัณฑ์.

ปฏิโลมปุจฉา ขนฺธา, เวทนากฺขณฺโธติ? ธรรมที่ชื่อว่ากัณฑ์, ชื่อว่าเวทนากัณฑ์ใช่ไหม?

วิชันนา เวทนากฺขณฺโธ ขนฺโธ เจว เวทนากฺขณฺโธ จ, อวเสสา ขนฺธา น เวทนากฺขณฺโธ. เวทนากัณฑ์ชื่อว่ากัณฑ์กัณฑ์ ชื่อว่าเวทนากัณฑ์กัณฑ์, กัณฑ์ที่เหลือนอกนั้นไม่ชื่อว่าเวทนากัณฑ์ หรือแปลอีกนัยหนึ่ง สังขตธรรมที่เหลือนอกนั้นชื่อว่ากัณฑ์ แต่ไม่ชื่อว่าเวทนากัณฑ์.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา รูป เป็นสันนิฏฐานบท
รูปกฺขณฺโธ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปิยรูป สาทรูป และ รูปกัณฑ์ คือรูป ๒๘

" ของสังสยบท " = รูปกัณฑ์ คือรูป ๒๘ เท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ขนฺธา เป็นสันนิฏฐานบท
เวทนากฺขณฺโธ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = กัณฑ์ ๕ ทั้งหมด

" ของสังสยบท " = เวทนากัณฑ์เท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

๒. รูปกัณฑ์มูละ สัตถุญญากัณฑ์มูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา รูป, รูปกฺขณฺโธติ? ธรรมที่ชื่อว่ารูป, ชื่อว่ารูปกัณฑ์ใช่ไหม?

วิชันนา ปิยรูป สาทรูป รูป น รูปกฺขณฺโธ, รูปกฺขณฺโธ รูปญฺเจว รูปกฺขณฺโธ จ. ปิยรูป สาทรูป ชื่อว่ารูป แต่ไม่ชื่อว่ารูปกัณฑ์, รูปกัณฑ์ชื่อว่ารูปกัณฑ์ ชื่อว่ารูปกัณฑ์กัณฑ์.

ปฏิโลมปุจฉา ขนฺธา, สญฺญากุขฺนโรติ? ธรรมที่ชื่อว่าขันธ, ชื่อว่าสญฺญาขันธ ไซ้ไหม?

วิสัชนา สญฺญากุขฺนโร ขนฺโร เจว สญฺญากุขฺนโร จ, อวเสสา ขนฺธา น สญฺญากุขฺนโร. สญฺญาขันธชื่อว่าขันธกัไซ้ ชื่อว่าสญฺญาขันธกัไซ้, ขันธที่เหลือนอกนั้นไม่ ชื่อว่าสญฺญาขันธ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา รูป	เป็นสันนิฏฐานบท
รูปกุขฺนโร	เป็นสังสยบท
องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่	= ปิยรูป สาดรูป และ รูปขันธ คือรูป ๒๘
” ของสังสยบท ”	= รูปขันธ คือรูป ๒๘ เท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป

ในปฏิโลมปุจฉา ขนฺธา	เป็นสันนิฏฐานบท
สญฺญากุขฺนโร	เป็นสังสยบท
องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่	= ขันธ ๕ ทั้งหมด
” ของสังสยบท ”	= สญฺญาขันธเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

๓. รูปิกขันธมูละ สังขาริกขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา รูป, รูปกุขฺนโรติ? ธรรมที่ชื่อว่ารูป, ชื่อว่ารูปขันธไซ้ไหม?

วิสัชนา ปิยรูป สาดรูป รูป น รูปกุขฺนโร, รูปกุขฺนโร รูปญฺเจว รูปกุขฺนโร จ. ปิยรูป สาดรูป ชื่อว่ารูป แต่ไม่ชื่อว่ารูปขันธ, รูปขันธชื่อว่ารูปกัไซ้ ชื่อว่ารูปขันธกัไซ้.

ปฏิโลมปุจฉา ขนฺธา, สงฺขารกุขฺนโรติ? ธรรมที่ชื่อว่าขันธ, ชื่อว่าสังขารขันธ ไซ้ไหม?

วิสัชนา สงฺขารกุขฺนโร ขนฺโร เจว สงฺขารกุขฺนโร จ, อวเสสา ขนฺธา น สงฺขารกุขฺนโร. สังขารขันธชื่อว่าขันธกัไซ้ ชื่อว่าสังขารขันธกัไซ้, ขันธที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าสังขารขันธ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา รูป	เป็นสันนิฏฐานบท
รูปกุขฺนโร	เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปิยรูป สาทรูป และรูปจันท์ คือรูป ๒๘
 ” ของสังสยบท ” = รูปจันท์ คือรูป ๒๘ เท่านั้น
 จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๗

ในปฎิโลมปุจฉา ขนฺธา เป็นสันนิฏฐานบท
 สงฺขารกฺขนฺโธ เป็นสังสยบท
 องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = จันท์ ๕ ทั้งหมด
 ” ของสังสยบท ” = สังขารจันท์เท่านั้น
 จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๗

๔. รูปิกจันธมฺละ วิญญาณิกจันธมฺลียมกะ

อนฺุโลมปุจฉา รูป, รูปกฺขนฺโธติ? ธรรมที่ชื่อว่ารูป, ชื่อว่ารูปจันท์ใช่ไหม?
 วิสัชนา ปิยรูป สาทรูป รูป น รูปกฺขนฺโธ, รูปกฺขนฺโธ รูปญฺเฆว รูปกฺขนฺโธ จ.
 ปิยรูป สาทรูป ชื่อว่ารูป แต่ไม่ชื่อว่ารูปจันท์, รูปจันท์ชื่อว่ารูปก็ใช่ ชื่อว่ารูปจันท์ก็ใช่.
 ปฎิโลมปุจฉา ขนฺธา, วิญญาณกฺขนฺโธติ? ธรรมที่ชื่อว่าจันท์, ชื่อว่าวิญญาณจันท์
 ใช่ไหม?

วิสัชนา วิญญาณกฺขนฺโธ ขนฺโธ ญฺเฆว วิญญาณกฺขนฺโธ จ, อวเสสา ขนฺธา น
 วิญญาณกฺขนฺโธ. วิญญาณจันท์ชื่อว่าจันท์ก็ใช่ ชื่อว่าวิญญาณจันท์ก็ใช่, จันท์ที่เหลือ
 นอกนั้นไม่ชื่อว่าวิญญาณจันท์.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนฺุโลมปุจฉา รูป เป็นสันนิฏฐานบท
 รูปกฺขนฺโธ เป็นสังสยบท
 องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปิยรูป สาทรูป และ รูปจันท์ คือรูป ๒๘
 ” ของสังสยบท ” = รูปจันท์ คือรูป ๒๘ เท่านั้น
 จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๗

ในปฎิโลมปุจฉา ขนฺธา เป็นสันนิฏฐานบท
 วิญญาณกฺขนฺโธ เป็นสังสยบท
 องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = จันท์ ๕ ทั้งหมด
 ” ของสังสยบท ” = วิญญาณจันท์ เท่านั้น
 จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๗

จบรูปิกจันธมฺละ

เวทนากันธมูละ

๑. เวทนากันธมูละ รูปกัณธมูลิยมกะ

อนุโลมปุจฉา เวทนา, เวทนากุขนุโรติ? ธรรมที่ชื่อว่าเวทนา, ชื่อว่าเวทนาขันธ
ใช่ไหม?

วิสันนา อามนตา ไซ.

ปฏิโลมปุจฉา ขนุธา, รูปกุขนุโรติ? ธรรมที่ชื่อว่าขันธ, ชื่อว่ารูปขันธใช่ไหม?

วิสันนา รูปกุขนุโร ขนุโร เจว รูปกุขนุโร จ, อวเสสา ขนุธา น รูปกุขนุโร.
รูปขันธชื่อว่าขันธกัไซ ชื่อว่ารูปขันธกัไซ, ขันธที่เหลือนอกนั้นไม่ชื่อว่ารูปขันธ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

๒. เวทนากันธมูละ สัณญากันธมูลิยมกะ

อนุโลมปุจฉา เวทนา, เวทนากุขนุโรติ? ธรรมที่ชื่อว่าเวทนา, ชื่อว่าเวทนาขันธ
ใช่ไหม?

วิสันนา อามนตา ไซ.

ปฏิโลมปุจฉา ขนุธา, สณฺญากุขนุโรติ? ธรรมที่ชื่อว่าขันธ, ชื่อว่าสัณญาขันธ
ใช่ไหม?

วิสันนา สณฺญากุขนุโร ขนุโร เจว สณฺญากุขนุโร จ, อวเสสา ขนุธา น
สณฺญากุขนุโร. สัณญากันธชื่อว่าขันธกัไซ ชื่อว่าสัณญากันธกัไซ, ขันธที่เหลือนอกนั้น
ไม่ชื่อว่าสัณญากันธ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

๓. เวทนากันธมูละ สังขารักันธมูลิยมกะ

อนุโลมปุจฉา เวทนา, เวทนากุขนุโรติ? ธรรมที่ชื่อว่าเวทนา, ชื่อว่าเวทนาขันธ
ใช่ไหม?

วิสันนา อามนตา ไซ.

ปฏิโลมปุจฉา ขนุธา, สงฺขารกุขนุโรติ? ธรรมที่ชื่อว่าขันธ, ชื่อว่าสังขารขันธ
ใช่ไหม?

วิสันนา สงฺขารกุขนุโร ขนุโร เจว สงฺขารกุขนุโร จ, อวเสสา ขนุธา น
สงฺขารกุขนุโร. สังขารขันธชื่อว่าขันธกัไซ ชื่อว่าสังขารขันธกัไซ, ขันธที่เหลือนอกนั้น
ไม่ชื่อว่าสังขารขันธ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

๔. เวทนากขันธมูละ วิญญาณกขันธมุลียมกะ

อนุโลมปุจฉา เวทนา, เวทนาภขุโรติ? ธรรมที่ชื่อว่าเวทนา, ชื่อว่าเวทนาขันธ
ใช่ไหม?

วิสันนา อามนฺตา ไซ.

ปฎิโลมปุจฉา ขนฺธา, วิญญาณภขุโรติ? ธรรมที่ชื่อว่าขันธ, ชื่อว่าวิญญาณขันธ
ใช่ไหม?

วิสันนา วิญญาณภขุโร ขนฺโธ เจว วิญญาณภขุโร จ, อวเสสา ขนฺธา น
วิญญาณภขุโร. วิญญาณขันธชื่อว่าขันธก็ไซ้ ชื่อว่าวิญญาณขันธก็ไซ้, ขันธที่เหลือน
นอกนั้นไม่ชื่อว่าวิญญาณขันธ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาตต่อไป ฯลฯ

จบเวทนากขันธมูละ

๐๐๐๐

สัจญากขันธมูละ

๑. สัจญากขันธมูละ รูปกขันธมุลียมกะ

อนุโลมปุจฉา สญฺหา, สญฺหาภขุโรติ? ธรรมที่ชื่อว่าสัจญา, ชื่อว่าสัจญาขันธ
ใช่ไหม?

วิสันนา ทิฏฺฐิสญฺหา สญฺหา น สญฺหาภขุโร, สญฺหาภขุโร สญฺหา เจว
สญฺหาภขุโร จ. ทิฏฺฐิสัจญาชื่อว่าสัจญาแต่ไม่ชื่อว่าสัจญาขันธ, สัจญาขันธชื่อว่า
สัจญากิไซ้ ชื่อว่าสัจญาขันธก็ไซ้.

ปฎิโลมปุจฉา ขนฺธา, รูปภขุโรติ? ธรรมที่ชื่อว่าขันธ, ชื่อว่ารูปขันธใช่ไหม?

วิสันนา รูปภขุโร ขนฺโธ เจว รูปภขุโร จ, อวเสสา ขนฺธา น รูปภขุโร.
รูปขันธชื่อว่าขันธก็ไซ้ ชื่อว่ารูปขันธก็ไซ้, ขันธที่เหลือนอกนั้นไม่ชื่อว่ารูปขันธ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาตต่อไป ฯลฯ

๒. สัจญากขันธมูละ เวทนากขันธมุลียมกะ

อนุโลมปุจฉา สญฺหา, สญฺหาภขุโรติ? ธรรมที่ชื่อว่าสัจญา, ชื่อว่าสัจญาขันธ
ใช่ไหม?

วิธัชนา ทิฏฐิสถนฺนา สถนฺนา น สถนฺนาภฺขนฺโธ, สถนฺนาภฺขนฺโธ สถนฺนา เจว
 สถนฺนาภฺขนฺโธ จ. ทิฏฐิสถนฺนาชื่อว่าสัจจนา แต่ไม่ชื่อว่าสัจจนาขันธ, สัจจนาขันธชื่อว่า
 สัจจนาภิไซฺย ชื่อว่าสัจจนาขันธภิไซฺย.

ปฏิโลมปุจมา ขนฺธา, วิญญานกฺขนฺโธติ? ธรรมที่ชื่อว่าขันธ, ชื่อว่าวิญญานขันธ ไซ้ไหม?

วิตฺถนา วิญญานกฺขนฺโธ ขนฺโธ เจว วิญญานกฺขนฺโธ จ, อวเสสา ขนฺธา น วิญญานกฺขนฺโธ. วิญญานขันธชื่อว่าขันธก็ไซ้ ชื่อว่าวิญญานขันธก็ไซ้, ขันธที่เหลือนอกนั้นไม่ชื่อว่าวิญญานขันธ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

จบสัณฺญาภันธมฺูละ

๐๐๐๐

สังขารักขันธมฺูละ

๑. สังขารักขันธมฺูละ รูปักขันธมฺูลิยมกะ

อนฺุโลมปุจมา สงฺขารา, สงฺขารกฺขนฺโธติ? ธรรมที่ชื่อว่าสังขาร, ชื่อว่าสังขารขันธ ไซ้ไหม?

วิตฺถนา สงฺขารกฺขนฺธํ จเปตฺวา อวเสสา สงฺขารา น สงฺขารกฺขนฺโธ, สงฺขารกฺขนฺโธ สงฺขารา เจว สงฺขารกฺขนฺโธ จ. ยกเว้นสังขารขันธเสียแล้ว สังขารที่เหลือนอกนั้นไม่ชื่อว่าสังขารขันธ, สังขารขันธชื่อว่าสังขารก็ไซ้ ชื่อว่าสังขารขันธก็ไซ้.

ปฏิโลมปุจมา ขนฺธา, รูปกฺขนฺโธติ? ธรรมที่ชื่อว่าขันธ, ชื่อว่ารูปักขันธไซ้ไหม?

วิตฺถนา รูปกฺขนฺโธ ขนฺโธ เจว รูปกฺขนฺโธ จ, อวเสสา ขนฺธา น รูปกฺขนฺโธ. รูปักขันธชื่อว่าขันธก็ไซ้ ชื่อว่ารูปักขันธก็ไซ้, ขันธที่เหลือนอกนั้นไม่ชื่อว่ารูปักขันธ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

๒. สังขารักขันธมฺูละ เวทนากขันธมฺูลิยมกะ

อนฺุโลมปุจมา สงฺขารา, สงฺขารกฺขนฺโธติ? ธรรมที่ชื่อว่าสังขาร, ชื่อว่าสังขารขันธ ไซ้ไหม?

วิตฺถนา สงฺขารกฺขนฺธํ จเปตฺวา อวเสสา สงฺขารา น สงฺขารกฺขนฺโธ, สงฺขารกฺขนฺโธ สงฺขารา เจว สงฺขารกฺขนฺโธ จ. ยกเว้นสังขารขันธเสียแล้ว สังขารที่เหลือนอกนั้นไม่ชื่อว่าสังขารขันธ, สังขารขันธชื่อว่าสังขารก็ไซ้ ชื่อว่าสังขารขันธก็ไซ้.

ปฏิโลมปุจมา ขนฺธา, เวทนากฺขนฺโธติ? ธรรมที่ชื่อว่าขันธ, ชื่อว่าเวทนาขันธ ไซ้ไหม?

วิสัยนา เวทนาทุกขนุโร ขนุโร เจว เวทนาทุกขนุโร จ, อวเสสา ขนุธา น เวทนาทุกขนุโร. เวทนาขันธชื่อว่าขันธกัโฆ ชื่อว่าเวทนาขันธกัโฆ, ขันธที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าเวทนาขันธ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

๓. สังขารักขันธมุละ สัตถุญญากขันธมุลียมกะ

อนุโลมปุจฉา สงขารธา, สงขารทุกขนุโรติ? ธรรมที่ชื่อว่าสังขาร, ชื่อว่าสังขารขันธ ใช่มั้ย?

วิสัยนา สงขารทุกขนุโร จเปตฺวา อวเสสา สงขารธา น สงขารทุกขนุโร, สงขารทุกขนุโร สงขารธา เจว สงขารทุกขนุโร จ. ยกเว้นสังขารขันธเสียแล้ว สังขารที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าสังขารขันธ, สังขารขันธชื่อว่าสังขารกัโฆ ชื่อว่าสังขารขันธกัโฆ.

ปฏิโลมปุจฉา ขนุธา, สตุญญากทุกขนุโรติ? ธรรมที่ชื่อว่าขันธ, ชื่อว่าสัตถุญญากขันธ ใช่มั้ย?

วิสัยนา สตุญญากทุกขนุโร ขนุโร เจว สตุญญากทุกขนุโร จ, อวเสสา ขนุธา น สตุญญากทุกขนุโร. สัตถุญญากขันธชื่อว่าขันธกัโฆ ชื่อว่าสัตถุญญากขันธกัโฆ, ขันธที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าสัตถุญญากขันธ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

๔. สังขารักขันธมุละ วิญญูญักขันธมุลียมกะ

อนุโลมปุจฉา สงขารธา, สงขารทุกขนุโรติ? ธรรมที่ชื่อว่าสังขาร, ชื่อว่าสังขารขันธ ใช่มั้ย?

วิสัยนา สงขารทุกขนุโร จเปตฺวา อวเสสา สงขารธา น สงขารทุกขนุโร, สงขารทุกขนุโร สงขารธา เจว สงขารทุกขนุโร จ. ยกเว้นสังขารขันธเสียแล้ว สังขารที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าสังขารขันธ, สังขารขันธชื่อว่าสังขารกัโฆ ชื่อว่าสังขารขันธกัโฆ.

ปฏิโลมปุจฉา ขนุธา, วิญญูญักทุกขนุโรติ? ธรรมที่ชื่อว่าขันธ, ชื่อว่าวิญญูญักขันธ ใช่มั้ย?

วิสัยนา วิญญูญักทุกขนุโร ขนุโร เจว วิญญูญักทุกขนุโร จ, อวเสสา ขนุธา น วิญญูญักทุกขนุโร. วิญญูญักขันธชื่อว่าขันธกัโฆ ชื่อว่าวิญญูญักขันธกัโฆ, ขันธที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าวิญญูญักขันธ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

จบสังขารักขันธมุละ

วิญญูณักขันธมูละ

๑. วิญญูณักขันธมูละ รูปักขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา วิญญานัม, วิญญานกฺขนุโรติ? ธรรมที่ชื่อว่าวิญญาน, ชื่อว่าวิญญานขันธไฉน?

วิสัชนา อามนฺตา ไซ.

ปฎิโลมปุจฉา ขนฺธา, รูปกฺขนุโรติ? ธรรมที่ชื่อว่าขันธ, ชื่อว่ารูปขันธไฉน?

วิสัชนา รูปกฺขนุโร ขนฺโธ เจว รูปกฺขนุโร จ. อวเสสา ขนฺธา น รูปกฺขนุโร. รูปขันธชื่อว่าขันธกัไซ ชื่อว่ารูปขันธกัไซ, ขันธที่เหลือนอกนั้นไม่ชื่อว่ารูปขันธ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

๒. วิญญูณักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา วิญญานัม, วิญญานกฺขนุโรติ? ธรรมที่ชื่อว่าวิญญาน, ชื่อว่าวิญญานขันธไฉน?

วิสัชนา อามนฺตา ไซ.

ปฎิโลมปุจฉา ขนฺธา, เวทนากฺขนุโรติ? ธรรมที่ชื่อว่าขันธ, ชื่อว่าเวทนาขันธไฉน?

วิสัชนา เวทนากฺขนุโร ขนฺโธ เจว เวทนากฺขนุโร จ. อวเสสา ขนฺธา น เวทนากฺขนุโร. เวทนาขันธชื่อว่าขันธกัไซ ชื่อว่าเวทนาขันธกัไซ, ขันธที่เหลือนอกนั้นไม่ชื่อว่าเวทนาขันธ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

๓. วิญญูณักขันธมูละ สัตถุณากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา วิญญานัม, วิญญานกฺขนุโรติ? ธรรมที่ชื่อว่าวิญญาน, ชื่อว่าวิญญานขันธไฉน?

วิสัชนา อามนฺตา ไซ.

ปฎิโลมปุจฉา ขนฺธา, สฬฺหากฺขนุโรติ? ธรรมที่ชื่อว่าขันธ, ชื่อว่าสฬฺหาขันธไฉน?

วิสันนา สลฺยาณกฺขนุโธ ขนุโธ เจว สลฺยาณกฺขนุโธ จ, อวเสสา ขนฺธา น สลฺยาณกฺขนุโธ. สัณฺญาจันฺธึชฺชิวาจันฺธึกึไชฺ ซึ่งฺชาสัณฺญาจันฺธึกึไชฺ, จันฺธึที่เหลือนอกนั้น ไม่ชฺชิวาสัณฺญาจันฺธึ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

๔. วิญญูณักขันธมฺลละ สัขารักขันธมฺลียมกะ

อนฺุโลมปฺจฉา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณกฺขนุโธติ? ธรรมที่ชื่อว่าวิญฺญาณ, ซึ่งว่า วิญฺญาณจันฺธึไชฺไหม?

วิสันนา อามนฺตา ไชฺ.

ปฏฺิโลมปฺจฉา ขนฺธา, สขฺวารกฺขนุโธติ? ธรรมที่ชื่อว่าจันฺธึ, ซึ่งว่าสัขารจันฺธึ ไชฺไหม?

วิสันนา สขฺวารกฺขนุโธ ขนุโธ เจว สขฺวารกฺขนุโธ จ, อวเสสา ขนฺธา น สขฺวารกฺขนุโธ. สัขารจันฺธึชฺชิวาจันฺธึกึไชฺ ซึ่งฺชาสัขารจันฺธึกึไชฺ, จันฺธึที่เหลือนอกนั้น ไม่ชฺชิวาสัขารจันฺธึ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

จบวิญญูณักขันธมฺลละ
และจบปทโสธนมฺลจักกวาระอนฺุโลม

๐๐๐๐

ปทโสธนมฺลจักกวาระปัจจนิก

รूपักขันธมฺลละ

๑. รุปักขันธมฺลละ เวทนากขันธมฺลียมกะ

อนฺุโลมปฺจฉา น รูปํ, น รุปกฺขนุโธติ? ธรรมที่ไม่ชื่อว่ารูป, ไม่ชื่อว่ารูปจันฺธึ ไชฺไหม?

วิสันนา อามนฺตา ไชฺ.

ปฏฺิโลมปฺจฉา น ขนฺธา, น เวทนากฺขนุโธติ? ธรรมที่ไม่ชื่อว่าจันฺธึ, ไม่ชื่อว่า เวทนาจันฺธึไชฺไหม?

วิสันนา อามนฺตา ไชฺ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา น รูป เป็นสันนิฏฐานบท
 น รูปกฺขนุโธ เป็นสังสยบท
 องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = โลกุตตรจิต ๘ เจตสิก ๓๖ นิพพาน บัญญัติ
 ” ของสังสยบท ” = เหมือนกัน
 จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

ในปฏิโลมปุจฉา น ขนฺธา เป็นสันนิฏฐานบท
 น เวทนากฺขนุโธ เป็นสังสยบท
 องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = นิพพาน บัญญัติ
 ” ของสังสยบท ” = เหมือนกัน
 จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

๒. รุปกัณฑ์ขมูละ สัตถุญากัณฑ์ขมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา น รูป, น รูปกฺขนุโธติ?
 วิสัชนา อามนฺตา.
 ปฏิโลมปุจฉา น ขนฺธา, น สลฺลนากฺขนุโธติ?
 วิสัชนา อามนฺตา.

๓. รุปกัณฑ์ขมูละ สขารกัณฑ์ขมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา น รูป, น รูปกฺขนุโธติ?
 วิสัชนา อามนฺตา.
 ปฏิโลมปุจฉา น ขนฺธา, น สขารกฺขนุโธติ?
 วิสัชนา อามนฺตา.

๔. รุปกัณฑ์ขมูละ วิญญาณกัณฑ์ขมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา น รูป, น รูปกฺขนุโธติ?
 วิสัชนา อามนฺตา.
 ปฏิโลมปุจฉา น ขนฺธา, น วิญญาณกฺขนุโธติ?
 วิสัชนา อามนฺตา.

จบรูปกัณฑ์ขมูละ

หมายเหตุ คำแปลองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสในสัญญาภังขณมูลี
สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี เหล่านี้เหมือนกันกับเวทนาก-
ขันธมูลี

๐๐๐๐

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ รูปักขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา น เวทนา, น เวทนาทุกขุโรติ?

วิสัชนา อามนตา.

ปฎิโลมปุจฉา น ขนฺธา, น รูปทุกขุโรติ?

วิสัชนา อามนตา.

๒. เวทนากขันธมูละ สัญญาภังขณมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา น เวทนา, น เวทนาทุกขุโรติ?

วิสัชนา อามนตา.

ปฎิโลมปุจฉา น ขนฺธา, น สัญญาทุกขุโรติ?

วิสัชนา อามนตา.

๓. เวทนากขันธมูละ สังขารักขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา น เวทนา, น เวทนาทุกขุโรติ?

วิสัชนา อามนตา.

ปฎิโลมปุจฉา น ขนฺธา, น สงฺขารทุกขุโรติ?

วิสัชนา อามนตา.

๔. เวทนากขันธมูละ วิญญาณักขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา น เวทนา, น เวทนาทุกขุโรติ?

วิสัชนา อามนตา.

ปฎิโลมปุจฉา น ขนฺธา, น วิญญาณทุกขุโรติ?

วิสัชนา อามนตา.

จบเวทนากขันธมูละ

๐๐๐๐

สัจญกัจฉฐมุละ

๑. สัจญกัจฉฐมุละ รุปกัจฉฐมุลียมกะ

อนุกโหมปจฉา น สลฺลา, น สลฺลาภุขนุโรติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

ปฏิกโหมปจฉา น ขนฺธา, น รุปกัขนุโรติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

๒. สัจญกัจฉฐมุละ เวทนากัจฉฐมุลียมกะ

อนุกโหมปจฉา น สลฺลา, น สลฺลาภุขนุโรติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

ปฏิกโหมปจฉา น ขนฺธา, น เวทนากัขนุโรติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

๓. สัจญกัจฉฐมุละ สังขารกัจฉฐมุลียมกะ

อนุกโหมปจฉา น สลฺลา, น สลฺลาภุขนุโรติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

ปฏิกโหมปจฉา น ขนฺธา, น สงฺขารกัขนุโรติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

๔. สัจญกัจฉฐมุละ วิญญานกัจฉฐมุลียมกะ

อนุกโหมปจฉา น สลฺลา, น สลฺลาภุขนุโรติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

ปฏิกโหมปจฉา น ขนฺธา, น วิญญานกัขนุโรติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

จบสัจญกัจฉฐมุละ

สังขารักขันธมูละ

๑. สังขารักขันธมูละ รูปักขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา น สงขารากัน, น สงขารกขณโรติ?

วิสัชนา อามนุตา.

ปฏิโลมปุจฉา น ขนุธา, น รูปกขณโรติ?

วิสัชนา อามนุตา.

๒. สังขารักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา น สงขารากัน, น สงขารกขณโรติ?

วิสัชนา อามนุตา.

ปฏิโลมปุจฉา น ขนุธา, น เวทนากขณโรติ?

วิสัชนา อามนุตา.

๓. สังขารักขันธมูละ สัตตญากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา น สงขารากัน, น สงขารกขณโรติ?

วิสัชนา อามนุตา.

ปฏิโลมปุจฉา น ขนุธา, น สัตตญากขณโรติ?

วิสัชนา อามนุตา.

๔. สังขารักขันธมูละ วิญญานักขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา น สงขารากัน, น สงขารกขณโรติ?

วิสัชนา อามนุตา.

ปฏิโลมปุจฉา น ขนุธา, น วิญญานกขณโรติ?

วิสัชนา อามนุตา.

จบสังขารักขันธมูละ

วิญญูณักขันธมูละ

๑. วิญญูณักขันธมูละ รุปักขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา น วิญญูณั, น วิญญูณกฺขนุโรติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

ปฎิโลมปุจฉา น ขนฺธา, น รุปกฺขนุโรติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

๒. วิญญูณักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา น วิญญูณั, น วิญญูณกฺขนุโรติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

ปฎิโลมปุจฉา น ขนฺธา, น เวทนากฺขนุโรติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

๓. วิญญูณักขันธมูละ สัณญากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา น วิญญูณั, น วิญญูณกฺขนุโรติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

ปฎิโลมปุจฉา น ขนฺธา, น สณฺญากฺขนุโรติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

๔. วิญญูณักขันธมูละ สังขารักขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา น วิญญูณั, น วิญญูณกฺขนุโรติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

ปฎิโลมปุจฉา น ขนฺธา, น สงฺขารกฺขนุโรติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

จบวิญญูณักขันธมูละ

และจบปทโสธนมูลจกกวาระปัจจนิก

หมายเหตุ คำแปลและองค์ธรรมในปทโสธนมูลจกกวาระปัจจนิกนี้เหมือนกัน
กับในปทโสธนวาระปัจจนิกที่ได้แสดงไว้แล้ว

ก. สุตทขันธวาระอนุโลม

๑. รูปกัณฑ์มกะ

อนุโลมปุจฉา รูป, ขนฺโธติ? ธรรมที่ชื่อว่ารูป, ชื่อว่าขันธใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซ้.

ปฏิโลมปุจฉา ขนฺธา, รูปกขณฺโธติ? ธรรมที่ชื่อว่าขันธ, ชื่อว่ารูปกขันธใช่ไหม?

วิสัชนา รูปกขณฺโธ ขนฺโธ เจว รูปกขณฺโธ จ, อวเสสา ขนฺธา น รูปกขณฺโธ.
รูปกขันธชื่อว่าขันธก็ไซ้ ชื่อว่ารูปกขันธก็ไซ้, ขันธที่เหลือนอกนั้นไม่ชื่อว่ารูปก. หรือ
อีกนัยหนึ่ง สังขตธรรมที่เหลือนอกนั้นชื่อว่าขันธ แต่ไม่ชื่อว่ารูปกขันธ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา รูป เป็นสันนิฏฐานบท

ขนฺโธ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปิยรูป สาดรูป คือโลกียจิต ๘๑ เจตสิก ๕๒
รูป ๒๘ ที่รวมกันอยู่ ซึ่งเป็นที่น่ารักน่ายินดีและเป็นอารมณ์ของตัณหา

รูปกัณฑ์ คือรูป ๒๘ ที่อยู่โดยเฉพาะ ซึ่งมีลักษณะเสื่อมสิ้นแปรผันไป
(รูปปนลักษณะ)

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

อีกนัยหนึ่ง องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปิยรูป สาดรูป คือโลกียจิต ๘๑
เจตสิก ๕๒ ซึ่งเป็นที่น่ารักน่ายินดีและเป็นอารมณ์ของตัณหาได้

รูปกัณฑ์ คือรูป ๒๘ ที่มีลักษณะเสื่อมสิ้นแปรผันไป (รูปปนลักษณะ)

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

ฉะนั้นคำถามบทนี้ เป็นปัจฉาปัญหา ถามว่า ธรรมที่ชื่อว่ารูป, ชื่อว่าขันธใช่ไหม?

ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ขนฺธา เป็นสันนิฏฐานบท

รูปกขณฺโธ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ขันธ ๕ ทั้งหมด

” ของสังสยบท ” = รูปกัณฑ์ คือรูป ๒๘ ที่อยู่โดยเฉพาะ ซึ่งมี

ลักษณะเสื่อมสิ้นแปรผันไป หรืออีกนัยหนึ่ง รูปกัณฑ์ คือรูป ๒๘ ที่มีลักษณะเสื่อมสิ้นแปรผัน
ไปเท่านั้น. ฉะนั้นคำถามบทนี้ เป็นปริปฺณณปัญหา ถามว่า ธรรมที่ชื่อว่าขันธ, ชื่อว่ารูปกัณฑ์

ใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา รูปฉัณท์ คือรูป ๒๘ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของ
 สันนิฏฐานบทและสังสยบทได้ทั้งสองขึ้นไว้ในปุมริโกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท
 ดังแสดงว่า รูปกขณฺโธ ขณฺโธ เจว รูปกขณฺโธ จ แล้วทรงยกเอาฉัณท์ ๔ ที่เหลือคือ
 เวทนาฉัณท์ สัญญาฉัณท์ สังขารฉัณท์ วิญญานฉัณท์ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้
 บทเดียวขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า อวเสสา ขนฺธา น
 รูปกขณฺโธ คำวิสันหา ในปฏิโลมปุจฉานี้ เป็นสรุปทศสนวิสันหา ที่มีวิภังค์โดยอ้อม.

๒. เวทนากขันธยมกะ

อนุโลมปุจฉา เวทนา, ขณฺโธติ? ธรรมที่ชื่อว่าเวทนา, ชื่อว่าฉัณท์ใช่ไหม?
 วิสันหา อามนฺตา ไซ้.

ปฏิโลมปุจฉา ขนฺธา, เวทนากขณฺโธติ? ธรรมที่ชื่อว่าฉัณท์, ชื่อว่าเวทนาฉัณท์
 ใช่ไหม?

วิสันหา เวทนากขณฺโธ ขณฺโธ เจว เวทนากขณฺโธ จ, อวเสสา ขนฺธา น
 เวทนากขณฺโธ เวทนาฉัณท์ชื่อว่าฉัณท์ก็ใช่ ชื่อว่าเวทนาฉัณท์ก็ใช่, ฉัณท์ที่เหลือนอกนั้น
 ไม่ชื่อว่าเวทนาฉัณท์.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = เวทนาเจตสิก

” ของสังสยบท ” = เหมือนกัน

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปัจฉาปัญหา ถามว่า ธรรมที่ชื่อว่าเวทนา, ชื่อว่าฉัณท์
 ใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิวจนวิสันหาว่า อามนฺตา ซึ่งเป็นคำวิสันหารับรอง
 องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เพราะว่าเวทนาเจตสิก ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบท
 เหล่านี้ชื่อว่าฉัณท์ด้วย

ในปฏิโลมปุจฉา องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ฉัณท์ ๕ ทั้งหมด

” ของสังสยบท ” = เวทนาฉัณท์เท่านั้น

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริปัญณปัญหา ถามว่า ธรรมที่ชื่อว่าฉัณท์, ชื่อว่า
 เวทนาฉัณท์ใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา เวทนาฉัณท์ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของ
 สันนิฏฐานบท และสังสยบทได้ทั้งสองขึ้นไว้ในปุมริโกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท
 ดังแสดงว่า เวทนากขณฺโธ ขณฺโธ เจว เวทนากขณฺโธ จ แล้วทรงยกเอาฉัณท์ ๔ ที่เหลือคือ
 รูปฉัณท์ สัญญาฉัณท์ สังขารฉัณท์ วิญญานฉัณท์ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้

บทเดียวขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า อวเสสา ขนฺธา น เวทนากุขนฺโธ คำวิชันนาในปฏิโลมปุจฉานี้เป็นสรูปทสสนวิชันนา ที่มีวิกังคโดยอ้อม.

๓. สัตถุญญากขันธยมกะ

อนฺุโลมปุจฉา สตฺถุญฺหา, ขนฺโธติ? ธรรมที่ชื่อว่าสัตถุญฺหา, ชื่อว่าขันธใช่ไหม?

วิชันนา อามนฺตา ไซ้.

ปฏิโลมปุจฉา ขนฺธา, สตฺถุญฺหากุขนฺโธติ? ธรรมที่ชื่อว่าขันธ, ชื่อว่าสัตถุญฺหาขันธใช่ไหม?

วิชันนา สตฺถุญฺหากุขนฺโธ ขนฺโธ เจว สตฺถุญฺหากุขนฺโธ จ, อวเสสา ขนฺธา น สตฺถุญฺหากุขนฺโธ. สัตถุญฺหาขันธชื่อว่าขันธก็ไซ้ ชื่อว่าสัตถุญฺหาขันธก็ไซ้, ขันธที่เหลือนอกนั้นไม่ชื่อว่าสัตถุญฺหาขันธ.

๔. สังขารักขันธยมกะ

อนฺุโลมปุจฉา สงฺขารฺหา, ขนฺโธติ? ธรรมที่ชื่อว่าสังขาร, ชื่อว่าขันธใช่ไหม?

วิชันนา อามนฺตา ไซ้.

ปฏิโลมปุจฉา ขนฺธา, สงฺขารฺกุขนฺโธติ? ธรรมที่ชื่อว่าขันธ, ชื่อว่าสังขารขันธใช่ไหม?

วิชันนา สงฺขารฺกุขนฺโธ ขนฺโธ เจว สงฺขารฺกุขนฺโธ จ, อวเสสา ขนฺธา น สงฺขารฺกุขนฺโธ. สังขารขันธชื่อว่าขันธก็ไซ้ ชื่อว่าสังขารขันธก็ไซ้, ขันธที่เหลือนอกนั้นไม่ชื่อว่าสังขารขันธ.

๕. วิญญูญานักขันธยมกะ

อนฺุโลมปุจฉา วิญฺญูญานํ, ขนฺโธติ? ธรรมที่ชื่อว่าวิญญูญาน, ชื่อว่าขันธใช่ไหม?

วิชันนา อามนฺตา ไซ้.

ปฏิโลมปุจฉา ขนฺธา, วิญฺญูญานฺกุขนฺโธติ? ธรรมที่ชื่อว่าขันธ, ชื่อว่าวิญญูญานขันธใช่ไหม?

วิชันนา วิญฺญูญานฺกุขนฺโธ ขนฺโธ เจว วิญฺญูญานฺกุขนฺโธ จ, อวเสสา ขนฺธา น วิญฺญูญานฺกุขนฺโธ. วิญญูญานขันธชื่อว่าขันธก็ไซ้ ชื่อว่าวิญญูญานขันธก็ไซ้, ขันธที่เหลือนอกนั้นไม่ชื่อว่าวิญญูญานขันธ.

หมายเหตุ คำแปลและองค์ธรรมให้ดูในอนฺุโลมของวาระที่ได้แสดงมาแล้ว

จบสูตรขันธวาระอนฺุโลม

สูตรชั้นธวาระปัจจนิก

๑. รูปิกชั้นธมมกะ

อนุโลมปุจฉา น รูปิ, น ขนุโรติ? ธรรมที่ไม่ชื่อว่ารูป, ไม่ชื่อว่าขันธใช่ไหม?

วิสัชนา รูปิ จเปตวา อวเสสา ขนุธา น รูปิ ขนุโร, รูปญจ ขนุเช จ จเปตวา อวเสสา น เจว รูปิ น จ ขนุโร. ยกเว้นรูปเสียแล้ว ขันธที่เหลือนอกนั้นไม่ชื่อว่ารูป แต่ชื่อว่าขันธ, ยกเว้นรูปและขันธทั้งหลายเสียแล้ว ธรรมที่เหลือนอกนั้นไม่ชื่อว่ารูป และไม่ชื่อว่าขันธ.

ปฎิโลมปุจฉา น ขนุธา, น รูปุกขนุโรติ? ธรรมที่ไม่ชื่อว่าขันธ, ไม่ชื่อว่ารูปขันธใช่ไหม?

วิสัชนา อามนตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา น รูปิ เป็นสันนิฎฐานบท

น ขนุโร เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฎฐานบท ได้แก่ = โลกุตตรจิต ๘ เจตสิก ๓๖ และ นิพพาน
บัญญัติ

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = นิพพาน บัญญัติ เท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฎิโลมปุจฉา น ขนุธา เป็นสันนิฎฐานบท

น รูปุกขนุโร เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฎฐานบท ได้แก่ = นิพพาน บัญญัติ

” ของสังสยบท ” = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

๒. เวทนากชั้นธมมกะ

อนุโลมปุจฉา น เวทนา, น ขนุโรติ? ธรรมที่ไม่ชื่อว่าเวทนา, ไม่ชื่อว่าขันธใช่ไหม?

วิสัยนา เวทนํ จเปตฺวา อวเสสา ขนฺธา น เวทนา ขนฺโธ, เวทนญฺจ ขนฺธํ จ
จเปตฺวา อวเสสา น เจว เวทนา น จ ขนฺโธ. ยกเว้นเวทนาเสียแล้ว ชั้นที่เหลือนอกนั้น
ไม่ชื่อว่าเวทนา แต่ชื่อว่าขันธ, ยกเว้นเวทนาและขันธทั้งหลายเสียแล้ว ธรรมที่เหลื
นอกนั้นไม่ชื่อว่าเวทนาและไม่ชื่อว่าขันธ.

ปฏิโลมปุจฺจา น ขนฺธา, น เวทนาฯขนฺโธติ? ธรรมที่ไม่ชื่อว่าขันธ, ไม่ชื่อว่า
เวทนาขันธใช่ไหม?

วิสัยนา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฺจา น เวทนา เป็นสัณฺนิฏฺฐานบพ
น ขนฺโธ เป็นสังสยบพ

องค์ธรรมของสัณนิฏฐานบพ ได้แก่ = จิต ๘๕ เจตสิก ๕๑ (เว้นเวทนาเจตสิก)
รูป ๒๘ และ นิพพาน บัญญัติ

องค์ธรรมของสังสยบพ ได้แก่ = นิพพาน บัญญัติ เท่านั้น
จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฺจา น ขนฺธา เป็นสัณฺนิฏฺฐานบพ
น เวทนาฯขนฺโธ เป็นสังสยบพ

องค์ธรรมของสัณนิฏฐานบพ ได้แก่ = นิพพาน บัญญัติ
องค์ธรรมของสังสยบพ = เหมือนกัน
จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

๓. สัณฺญากขันธยมกะ

อนุโลมปุจฺจา น สลฺยา, น ขนฺโธติ? ธรรมที่ไม่ชื่อว่าสัณฺญา, ไม่ชื่อว่าขันธ
ใช่ไหม?

วิสัยนา สลฺยํ จเปตฺวา อวเสสา ขนฺธา น สลฺยา ขนฺโธ, สลฺยญฺจ ขนฺธํ จ
จเปตฺวา อวเสสา น เจว สลฺยา น จ ขนฺโธ. ยกเว้นสัณฺญาเสียแล้ว ชั้นที่เหลือนอกนั้น
ไม่ชื่อว่าสัณฺญา แต่ชื่อว่าขันธ, ยกเว้นสัณฺญาและขันธทั้งหลายเสียแล้ว ธรรมที่เหลื
นอกนั้นไม่ชื่อว่าสัณฺญาและไม่ชื่อว่าขันธ.

ปฏิบัติโลมปุจฉา น ขนฺธา, น สลฺยาภฺกขฺนโรติ? ธรรมที่ไม่ชื่อว่าขันธ, ไม่ชื่อว่า
สัณฺญาขันธใช่ไหม?

วิสันฺหา อามนฺตา ไซ้.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา น สลฺยา เป็นสันนิฏฐานบท
น ขนฺโร เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = จิต ๘๘ เจตสิก ๕๐ (เว้นทิจฺฐิเจตสิก
สัณฺญาเจตสิก) รูป ๒๘ และ นิพพาน บัณฺณุตติ

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = นิพพาน บัณฺณุตติเท่านั้น
จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิบัติโลมปุจฉา น ขนฺธา เป็นสันนิฏฐานบท
น สลฺยาภฺกขฺนโรติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = นิพพาน บัณฺณุตติ
องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

๔. สังขารักขันธยมกะ

อนุโลมปุจฉา น สงฺขารฯ, น ขนฺโรติ? ธรรมที่ไม่ชื่อว่าสังขาร, ไม่ชื่อว่าขันธ
ใช่ไหม?

วิสันฺหา อามนฺตา ไซ้.

ปฏิบัติโลมปุจฉา น ขนฺธา, น สงฺขารภฺกขฺนโรติ? ธรรมที่ไม่ชื่อว่าขันธ, ไม่ชื่อว่า
สังขารขันธใช่ไหม?

วิสันฺหา อามนฺตา ไซ้.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา และปฏิบัติโลมปุจฉา องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = นิพพาน
บัณฺณุตติ

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

๕. วิญญาณักขันธมกะ

อนุโลมปุจฉา น วิญญาณ, น ขนุโรติ? ธรรมที่ไม่ชื่อว่าวิญญาณ, ไม่ชื่อว่าขันธใช่ไหม?

วิสันหา วิญญาณ จเปตวา อวเสสา ขนุชา น วิญญาณ ขนุโร, วิญญาณนุจ ขนุเช จ จเปตวา อวเสสา น เจว วิญญาณ น จ ขนุโร. ยกเว้นวิญญาณเสียแล้ว ขันธที่เหลือนอกนั้นไม่ชื่อว่าวิญญาณแต่ชื่อว่าขันธ, ยกเว้นวิญญาณและขันธทั้งหลายเสียแล้ว ธรรมที่เหลือนอกนั้นไม่ชื่อว่าวิญญาณและไม่ชื่อว่าขันธ.

ปฏิโลมปุจฉา น ขนุชา, น วิญญาณกขนุโรติ. ธรรมที่ไม่ชื่อว่าขันธ, ไม่ชื่อว่าวิญญาณขันธใช่ไหม?

วิสันหา อามนตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส.

ในอนุโลมปุจฉา น วิญญาณ เป็นสันนิฎฐานบท
น ขนุโร เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฎฐานบท ได้แก่ = ขันธ ๔ คือเจตสิก ๕๒ รูป ๒๘ และนิพพาน บัญญัติ

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = นิพพาน บัญญัติ เท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา น ขนุชา เป็นสันนิฎฐานบท
น วิญญาณกขนุโร เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฎฐานบท ได้แก่ = นิพพาน บัญญัติ

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

หมายเหตุ คำแปลและองค์ธรรมให้ดูในปัจจนิกวาระที่ได้แสดงมาแล้ว

จบสูตรขันธวาระปัจจนิก

สูตรขันธมูลจกกวาระอนุโลม

รูปิกขันธมุละ

๑. รูปิกขันธมุละ เวทนากขันธมุลิยมกะ

อนุโลมปุจฉา รูปิ, ขนุโรติ? ธรรมที่ชื่อว่ารูป, ชื่อว่าขันธใช่ไหม?

วิสัชนา อามนุตา ไซ.

ปฎิโลมปุจฉา ขนุธา, เวทนากขนุโรติ? ธรรมที่ชื่อว่าขันธ, ชื่อว่าเวทนาขันธใช่ไหม?

วิสัชนา เวทนากขนุโร ขนุโร เจว เวทนากขนุโร จ, อวเสสา ขนุธา น เวทนากขนุโร. เวทนาขันธชื่อว่าขันธก็ไซ ชื่อว่าเวทนาขันธก็ไซ, ขันธที่เหลือนอกนั้นไม่ชื่อว่าเวทนาขันธ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

๒. รูปิกขันธมุละ สลยญากขันธมุลิยมกะ

อนุโลมปุจฉา รูปิ, ขนุโรติ?

วิสัชนา อามนุตา.

ปฎิโลมปุจฉา ขนุธา, สลยญากขนุโรติ?

วิสัชนา สลยญากขนุโร ขนุโร เจว สลยญากขนุโร จ, อวเสสา ขนุธา น สลยญากขนุโร. สลยญากขันธชื่อว่าขันธก็ไซ ชื่อว่าสลยญากขันธก็ไซ, ขันธที่เหลือนอกนั้นไม่ชื่อว่าสลยญากขันธ.

๓. รูปิกขันธมุละ สขขารักขันธมุลิยมกะ

อนุโลมปุจฉา รูปิ, ขนุโรติ?

วิสัชนา อามนุตา.

ปฎิโลมปุจฉา ขนุธา, สขขารักขนุโรติ?

วิสัชนา สขขารักขนุโร ขนุโร เจว สขขารักขนุโร จ, อวเสสา ขนุธา น สขขารักขนุโร. สขขารักขันธชื่อว่าขันธก็ไซ ชื่อว่าสขขารักขันธก็ไซ, ขันธที่เหลือนอกนั้นไม่ชื่อว่าสขขารักขันธ.

๔. รูปกัณฑ์ธมฺมละ วิญญูณกัณฑ์ธมฺมลียมกะ

อนุโลมปุจฉา รูป, ขนฺโรติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

ปฎิโลมปุจฉา ขนฺธา, วิญญูณกฺขนฺโรติ?

วิสัชนา วิญญูณกฺขนฺโร ขนฺโร เจว วิญญูณกฺขนฺโร จ, อวเสสา ขนฺธา น วิญญูณกฺขนฺโร. วิญญูณกัณฑ์ชื่อว่ากัณฑ์ไซ้ ชื่อว่าวิญญูณกัณฑ์ไซ้, กัณฑ์ที่เหลือ นอกนั้นไม่ชื่อว่าวิญญูณกัณฑ์.

จบรูปกัณฑ์ธมฺมละ

เวทนากัณฑ์ธมฺมละ

๑. เวทนากัณฑ์ธมฺมละ รูปกัณฑ์ธมฺมลียมกะ

อนุโลมปุจฉา เวทนา, ขนฺโรติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

ปฎิโลมปุจฉา ขนฺธา, รูปกฺขนฺโรติ?

วิสัชนา รูปกฺขนฺโร ขนฺโร เจว รูปกฺขนฺโร จ, อวเสสา ขนฺธา น รูปกฺขนฺโร.

๒. เวทนากัณฑ์ธมฺมละ สัณฺญาณกัณฑ์ธมฺมลียมกะ

อนุโลมปุจฉา เวทนา, ขนฺโรติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

ปฎิโลมปุจฉา ขนฺธา, สณฺญาณกฺขนฺโรติ?

วิสัชนา สณฺญาณกฺขนฺโร ขนฺโร เจว สณฺญาณกฺขนฺโร จ, อวเสสา ขนฺธา น สณฺญาณกฺขนฺโร.

๓. เวทนากัณฑ์ธมฺมละ สังขารกัณฑ์ธมฺมลียมกะ

อนุโลมปุจฉา เวทนา, ขนฺโรติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

ปฎิโลมปุจฉา ขนฺธา, สังขารกฺขนฺโรติ?

วิสัชนา สังขารกฺขนฺโร ขนฺโร เจว สังขารกฺขนฺโร จ, อวเสสา ขนฺธา น สังขารกฺขนฺโร.

๔. เวทนากขันธมูละ วิญญูณักขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา เวทนา, ขนฺโรติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

ปฎิโลมปุจฉา ขนฺธา, วิญฺญาณกฺขนฺโรติ?

วิสัชนา วิญฺญาณกฺขนฺโร ขนฺโร เจว วิญฺญาณกฺขนฺโร จ, อวเสสา ขนฺธา น วิญฺญาณกฺขนฺโร.

จบเวทนากขันธมูละ

๐๐๐๐

สัณฺญากขันธมูละ

๑. สัณฺญากขันธมูละ รุปกขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา สลฺยา, ขนฺโรติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

ปฎิโลมปุจฉา ขนฺธา, รุปกฺขนฺโรติ?

วิสัชนา รุปกฺขนฺโร ขนฺโร เจว รุปกฺขนฺโร จ, อวเสสา ขนฺธา น รุปกฺขนฺโร.

๒. สัณฺญากขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา สลฺยา, ขนฺโรติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

ปฎิโลมปุจฉา ขนฺธา, เวทนากฺขนฺโรติ?

วิสัชนา เวทนากฺขนฺโร ขนฺโร เจว เวทนากฺขนฺโร จ, อวเสสา ขนฺธา น เวทนากฺขนฺโร.

๓. สัณฺญากขันธมูละ สङฺขารักขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา สลฺยา, ขนฺโรติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

ปฎิโลมปุจฉา ขนฺธา, สङฺขารกฺขนฺโรติ?

วิสัชนา สङฺขารกฺขนฺโร ขนฺโร เจว สङฺขารกฺขนฺโร จ, อวเสสา ขนฺธา น สङฺขารกฺขนฺโร.

๔. สัตฺยญากขันธมฺละ วิญญูญักขันธมฺลียมกะ

อนฺุโลมปฺจฉา สลฺยหา, ขนฺุโรติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

ปฏฺิโลมปฺจฉา ขนฺุธา, วิญฺญูญักขนฺุโรติ?

วิสัชนา วิญฺญูญักขนฺุโร ขนฺุโร เจว วิญฺญูญักขนฺุโร จ, อวเสสา ขนฺุธา น วิญฺญูญักขนฺุโร.

จบสํญญากขันธมฺละ

๐๐๐๐

สังขารักขันธมฺละ

๑. สังขารักขันธมฺละ รุปักขันธมฺลียมกะ

อนฺุโลมปฺจฉา สงฺขารา, ขนฺุโรติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

ปฏฺิโลมปฺจฉา ขนฺุธา, รุปักขนฺุโรติ?

วิสัชนา รุปักขนฺุโร ขนฺุโร เจว รุปักขนฺุโร จ, อวเสสา ขนฺุธา น รุปักขนฺุโร.

๒. สังขารักขันธมฺละ เวทนากขันธมฺลียมกะ

อนฺุโลมปฺจฉา สงฺขารา, ขนฺุโรติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

ปฏฺิโลมปฺจฉา ขนฺุธา, เวทนากขนฺุโรติ?

วิสัชนา เวทนากขนฺุโร ขนฺุโร เจว เวทนากขนฺุโร จ, อวเสสา ขนฺุธา น เวทนากขนฺุโร.

๓. สังขารักขันธมฺละ สัตฺยญากขันธมฺลียมกะ

อนฺุโลมปฺจฉา สงฺขารา, ขนฺุโรติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

ปฏฺิโลมปฺจฉา ขนฺุธา, สลฺยหาขนฺุโรติ?

วิสัชนา สลฺยหาขนฺุโร ขนฺุโร เจว สลฺยหาขนฺุโร จ, อวเสสา ขนฺุธา น สลฺยหาขนฺุโร.

๔. สังขารักขันธมูละ วิญญูณักขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา สงฺขารรา, ขนฺโรติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

ปฏิโลมปุจฉา ขนฺธา, วิญฺญาณกฺขนฺโรติ?

วิสัชนา วิญฺญาณกฺขนฺโร ขนฺโร เจว วิญฺญาณกฺขนฺโร จ, อวเสสา ขนฺธา น วิญฺญาณกฺขนฺโร.

จบสังขารักขันธมูละ

วิญญูณักขันธมูละ

๑. วิญญูณักขันธมูละ รูปักขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา วิญฺญาณํ, ขนฺโรติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

ปฏิโลมปุจฉา ขนฺธา, รูปกฺขนฺโรติ?

วิสัชนา รูปกฺขนฺโร ขนฺโร เจว รูปกฺขนฺโร จ, อวเสสา ขนฺธา น รูปกฺขนฺโร.

๒. วิญญูณักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา วิญฺญาณํ, ขนฺโรติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

ปฏิโลมปุจฉา ขนฺธา, เวทนากฺขนฺโรติ?

วิสัชนา เวทนากฺขนฺโร ขนฺโร เจว เวทนากฺขนฺโร จ, อวเสสา ขนฺธา น เวทนากฺขนฺโร.

๓. วิญญูณักขันธมูละ สฬยญากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา วิญฺญาณํ, ขนฺโรติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

ปฏิโลมปุจฉา ขนฺธา, สฬยญากฺขนฺโรติ?

วิสัชนา สฬยญากฺขนฺโร ขนฺโร เจว สฬยญากฺขนฺโร จ, อวเสสา ขนฺธา น สฬยญากฺขนฺโร.

๔. วิญญูณัฏกัณฐมุละ สังขารักขันฐมุลียมกะ

อนุโลมปจจา วิญญานัณ, ขนุโรติ?

วิสัณหา อามนุตา.

ปฏิโลมปจจา ขนุธา, สงขารกขนุโรติ?

วิสัณหา สงขารกขนุโร ขนุโร เจว สงขารกขนุโร จ, อวเสสา ขนุธา น
สงขารกขนุโร.

หมายเหตุ คำแปลและองค์ธรรมให้อ่านในอนุโลมวาระที่ได้แสดงมาแล้ว

จบวิญญูณัฏกัณฐมุละ
และจบสูตรขันฐมุลจักกวาระอนุโลม

สูตรขันฐมุลจักกวาระปัจจนิก

รูปักขันฐมุละ

๑. รูปักขันฐมุละ เวทนากขันฐมุลียมกะ

อนุโลมปจจา น รูป, น ขนุโรติ? ธรรมที่ไม่ชื่อว่ารูป, ไม่ชื่อว่าขันธใช่ไหม?

วิสัณหา รูป จเปตวา อวเสสา ขนุธา น รูป ขนุโร, รูปญจ ขนุเร จ จเปตวา
อวเสสา น เจว รูป น จ ขนุโร. ยกเว้นรูปเสียแล้ว ขันธที่เหลือนอกนั้นไม่ชื่อว่ารูป
แต่ชื่อว่าขันธ, ยกเว้นรูปและขันธทั้งหลายเสียแล้ว ธรรมที่เหลือนอกนั้นไม่ชื่อว่ารูป และ
ไม่ชื่อว่าขันธ.

ปฏิโลมปจจา น ขนุธา, น เวทนากขนุโรติ? ธรรมที่ไม่ชื่อว่าขันธ, ไม่ชื่อว่า
เวทนาขันธใช่ไหม?

วิสัณหา อามนุตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

๒. รูปักขันฐมุละ สัณญากขันฐมุลียมกะ

อนุโลมปจจา น รูป, น ขนุโรติ? ธรรมที่ไม่ชื่อว่ารูป, ไม่ชื่อว่าขันธใช่ไหม?

วิสัณหา รูป จเปตวา อวเสสา ขนุธา น รูป ขนุโร, รูปญจ ขนุเร จ จเปตวา
อวเสสา น เจว รูป น จ ขนุโร. ยกเว้นรูปเสียแล้ว ขันธที่เหลือนอกนั้นไม่ชื่อว่ารูป

แต่ชื่อว่าขันธ, ยกเว้นรูปและขันธทั้งหลายเสียแล้ว ธรรมที่เหลือนอกนั้นไม่ชื่อว่ารูปและไม่ชื่อว่าขันธ.

ปฏิโลมปุจฉา น ขนฺธา, น สญฺญากุขนฺโธติ? ธรรมที่ไม่ชื่อว่าขันธ, ไม่ชื่อว่าสญฺญาขันธใช่ไหม?

วิสัยนา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

๓. รุปกัณฺธมฺูละ สัฏฺวารักกัณฺธมฺูลิยมกะ

อนฺุโลมปุจฉา น รุปํ, น ขนฺโธติ?

วิสัยนา รุปํ จเปตฺวา อวเสสา ขนฺธา น รุปํ ขนฺโธ, รูปญจ ขนฺธะ จ จเปตฺวา อวเสสา น เจว รุปํ น จ ขนฺโธ.

ปฏิโลมปุจฉา น ขนฺธา, น สขฺวารักกัณฺโธติ?

วิสัยนา อามนฺตา.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

๔. รุปกัณฺธมฺูละ วิญฺญาณักกัณฺธมฺูลิยมกะ

อนฺุโลมปุจฉา น รุปํ, น ขนฺโธติ?

วิสัยนา รุปํ จเปตฺวา อวเสสา ขนฺธา น รุปํ ขนฺโธ, รูปญจ ขนฺธะ จ จเปตฺวา อวเสสา น เจว รุปํ น จ ขนฺโธ.

ปฏิโลมปุจฉา น ขนฺธา, น วิญฺญาณักกัณฺโธติ?

วิสัยนา อามนฺตา.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

จบรูปกัณฺธมฺูละ

๐๐๐๐

เวทนากัณฺธมฺูละ

๑. เวทนากัณฺธมฺูละ รุปกัณฺธมฺูลิยมกะ

อนฺุโลมปุจฉา น เวทนา, น ขนฺโธติ? ธรรมที่ไม่ชื่อว่าเวทนา, ไม่ชื่อว่าขันธใช่ไหม?

วิสันา เวทนํ จเปตฺวา อวเสสา ขนฺธา น เวทนา ขนฺโธ, เวทนญฺจ ขนฺธํ จ
จเปตฺวา อวเสสา น เจว เวทนา น จ ขนฺโธ. ยกเว้นเวทนาเสียแล้ว ขันธที่เหลือนอกนั้น
ไม่ชื่อว่าเวทนา แต่ชื่อว่าขันธ, ยกเว้นเวทนาและขันธทั้งหลายเสียแล้ว ธรรมที่เหลือนอกนั้น
ไม่ชื่อว่าเวทนา และไม่ชื่อว่าขันธ.

ปฏิโลมฺปจฺฉา น ขนฺธา, น รูปกฺขนฺโธติ? ธรรมที่ไม่ชื่อว่าขันธ, ไม่ชื่อว่ารูปขันธ
ใช่ไหม?

วิสันา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

๒. เวทนากขันธมูละ สัณฺญากขันธมูลิยมกะ

อนฺุโลมฺปจฺฉา น เวทนา, น ขนฺโธติ?

วิสันา เวทนํ จเปตฺวา อวเสสา ขนฺธา น เวทนา ขนฺโธ, เวทนญฺจ ขนฺธํ จ
จเปตฺวา อวเสสา น เจว เวทนา น จ ขนฺโธ.

ปฏิโลมฺปจฺฉา น ขนฺธา, น สลฺยญฺกขนฺโธติ?

วิสันา อามนฺตา.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

๓. เวทนากขันธมูละ สังขารกขันธมูลิยมกะ

อนฺุโลมฺปจฺฉา น เวทนา, น ขนฺโธติ?

วิสันา เวทนํ จเปตฺวา อวเสสา ขนฺธา น เวทนา ขนฺโธ, เวทนญฺจ ขนฺธํ จ
จเปตฺวา อวเสสา น เจว เวทนา น จ ขนฺโธ.

ปฏิโลมฺปจฺฉา น ขนฺธา, น สงฺขารกฺขนฺโธติ?

วิสันา อามนฺตา.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

๔. เวทนากขันธมูละ วิญฺญาณกขันธมูลิยมกะ

อนฺุโลมฺปจฺฉา น เวทนา, น ขนฺโธติ?

วิสันา เวทนํ จเปตฺวา อวเสสา ขนฺธา น เวทนา ขนฺโธ, เวทนญฺจ ขนฺธํ จ
จเปตฺวา อวเสสา น เจว เวทนา น จ ขนฺโธ.

ปฏิโลมปุจฉา น ขนฺธา, น วิญญาณกฺขนฺโธติ? ธรรมที่ไม่ชื่อว่าจันฺธ, ไม่ชื่อว่า
วิญญาณจันฺธใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

จบเวทนากจันฺธมฺละ

๐๐๐๐

สัณฺญากจันฺธมฺละ

๑. สัณฺญากจันฺธมฺละ รูปกจันฺธมฺลียมกะ

อนฺุโลมปุจฉา น สณฺุณา, น ขนฺุโธติ? ธรรมที่ไม่ชื่อว่าสัณฺุณา, ไม่ชื่อว่าจันฺุ
ใช่ไหม?

วิสัชนา สณฺุณํ จเปตฺวา อวเสสา ขนฺุธา น สณฺุณา ขนฺุโธ, สณฺุณญจ ขนฺุเร จ
จเปตฺวา อวเสสา น เจว สณฺุณา น จ ขนฺุโธ. ยกเว้นสัณฺุณาเสียแล้ว จันฺุที่เหลือนอกนั้น
ไม่ชื่อว่าสัณฺุณา แต่ชื่อว่าจันฺุ, ยกเว้นสัณฺุณาและจันฺุทั้งหลายเสียแล้ว ธรรมที่เหลื
นอกนั้นไม่ชื่อว่าสัณฺุณาและไม่ชื่อว่าจันฺุ.

ปฏิโลมปุจฉา น ขนฺุธา, น รูปกฺขนฺุโธติ? ธรรมที่ไม่ชื่อว่าจันฺุ, ไม่ชื่อว่ารูปจันฺุ
ใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

๒. สัณฺุณากจันฺุมฺละ เวทนากจันฺุมฺลียมกะ

อนฺุโลมปุจฉา น สณฺุณา, น ขนฺุโธติ?

วิสัชนา สณฺุณํ จเปตฺวา อวเสสา ขนฺุธา น สณฺุณา ขนฺุโธ, สณฺุณญจ ขนฺุเร จ
จเปตฺวา อวเสสา น เจว สณฺุณา น จ ขนฺุโธ.

ปฏิโลมปุจฉา น ขนฺุธา, น เวทนากฺขนฺุโธติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

๓. สัตยญาณขันธมูละ สังขารักขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา น สลฺยา, น ขนฺโหติ?

วิสัชนา สลฺยา จเปตฺวา อวเสสา ขนฺธา น สลฺยา ขนฺโห, สลฺยลฺลจ ขนฺเธ จ
จเปตฺวา อวเสสา น เจว สลฺยา น จ ขนฺโห.

ปฏิโลมปุจฉา น ขนฺธา, น สงฺขารกฺขนฺโหติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสดต่อไป ๗๑

๔. สัตยญาณขันธมูละ วิญญาณักขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา น สลฺยา, น ขนฺโหติ?

วิสัชนา สลฺยา จเปตฺวา อวเสสา ขนฺธา น สลฺยา ขนฺโห, สลฺยลฺลจ ขนฺเธ จ
จเปตฺวา อวเสสา น เจว สลฺยา น จ ขนฺโห.

ปฏิโลมปุจฉา น ขนฺธา, น วิญญาณกฺขนฺโหติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสดต่อไป ๗๑

จบสัตยญาณขันธมูละ

๐๐๐๐

สังขารักขันธมูละ

๑. สังขารักขันธมูละ รูปักขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา น สงฺขาร, น ขนฺโหติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

ปฏิโลมปุจฉา น ขนฺธา, น รูปกฺขนฺโหติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสดต่อไป ๗๑

๒. สังขารักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา น สงฺขาร, น ขนฺโหติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

ปฏิโลมปุจฉา น ขนฺธา, น เวทนากฺขนฺโหติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสดต่อไป ๗๑

๓. สังขารักขันธมูละ สัตถุญญากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา น สงขารรา, น ขนุโรติ?

วิสัชนา อามนุตตา.

ปฏิบัติโลมปุจฉา น ขนุธา, น สัตถุญญากขนุโรติ?

วิสัชนา อามนุตตา.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

๔. สังขารักขันธมูละ วิญญูณักขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา น สงขารรา, น ขนุโรติ?

วิสัชนา อามนุตตา.

ปฏิบัติโลมปุจฉา น ขนุธา, น วิญญูณักขนุโรติ?

วิสัชนา อามนุตตา.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

จบสังขารักขันธมูละ

๐๐๐๐

วิญญูณักขันธมูละ

๑. วิญญูณักขันธมูละ รูปักขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา น วิญญูณัณ, น ขนุโรติ? ธรรมที่ไม่ชื่อว่าวิญญูณ, ไม่ชื่อว่าขันธใช่ไหม?

วิสัชนา วิญญูณัณ จเปตวา อวเสสา ขนุธา น วิญญูณัณ ขนุโร, วิญญูณณจ ขนุเร จ จเปตวา อวเสสา น เจว วิญญูณัณ น จ ขนุโร. ยกเว้นวิญญูณเสียแล้ว ขันธที่เหลือนอกนั้นไม่ชื่อว่าวิญญูณ แต่ชื่อว่าขันธ, ยกเว้นวิญญูณและขันธทั้งหลายเสียแล้ว ธรรมที่เหลือนอกนั้นไม่ชื่อว่าวิญญูณและไม่ชื่อว่าขันธ.

ปฏิบัติโลมปุจฉา น ขนุธา, น รูปักขนุโรติ? ธรรมที่ไม่ชื่อว่าขันธ, ไม่ชื่อว่ารูปักขันธใช่ไหม?

วิสัชนา อามนุตตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

๒. วิญญูญานักขันธมุละ เวทนากขันธมุลียมกะ

อนุโลมปุจฉา น วิญญานํ, น ขนุโรติ?

วิสัชนา วิญญานํ ฐเปตฺวา อวเสสา ขนุรา น วิญญานํ ขนุโร, วิญญานญจ
ขนุเร จ ฐเปตฺวา อวเสสา น เจว วิญญานํ น จ ขนุโร.

ปฏิโลมปุจฉา น ขนุรา, น เวทนากขนุโรติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาตต่อไป ฯลฯ

๓. วิญญูญานักขันธมุละ สัตถุญญากขันธมุลียมกะ

อนุโลมปุจฉา น วิญญานํ, น ขนุโรติ?

วิสัชนา วิญญานํ ฐเปตฺวา อวเสสา ขนุรา น วิญญานํ ขนุโร, วิญญานญจ
ขนุเร จ ฐเปตฺวา อวเสสา น เจว วิญญานํ น จ ขนุโร.

ปฏิโลมปุจฉา น ขนุรา, น สัตถุญญากขนุโรติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาตต่อไป ฯลฯ

๔. วิญญูญานักขันธมุละ สังขารักขันธมุลียมกะ

อนุโลมปุจฉา น วิญญานํ, น ขนุโรติ?

วิสัชนา วิญญานํ ฐเปตฺวา อวเสสา ขนุรา น วิญญานํ ขนุโร, วิญญานญจ
ขนุเร จ ฐเปตฺวา อวเสสา น เจว วิญญานํ น จ ขนุโร.

ปฏิโลมปุจฉา น ขนุรา, น สังขารักขนุโรติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาตต่อไป ฯลฯ

หมายเหตุ องค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาตให้ดูในปัจจนิกของวาระที่ได้แสดง
มาแล้ว

จบวิญญูญานักขันธมุละ

และจบสุทธขันธมุลจักกวาระปัจจนิก

ปณฺณตฺติวโร นิฏฺฐิต

.

หมายเหตุ สรุปข้อความในปณฺณตฺติวาระทั้ง ๔ วาระ ที่ควรจะต้องทราบไว้ว่า
เป็นอย่างไรบ้าง มีอยู่ในหนังสือประมวลข้อธรรม หน้า ๒๘๘

ข. ปวัตติวาระ อุปาทวาระในปวัตติวาระ อนุสนธิ

เมื่อพระองค์ทรงแสดงปณัตติวาระจบลงแล้ว ทรงแสดงปวัตติวาระต่อไป

ปวัตติวาระนี้แบ่งออกเป็น ๓ อย่าง คืออุปาทวาระ นิโรชวาระ อุปาทานิโรชวาระ
พระองค์ทรงแสดงอุปาทวาระก่อน แล้วทรงแสดงนิโรชวาระต่อไปตามลำดับ

อุปาทวาระนี้แบ่งออกเป็น ๕ อย่างคือ ปัจจุบันนวาระ, อดีตวาระ,
อนาคตวาระ, ปัจจุบันนาตติวาระ, ปัจจุบันนาคตวาระ, อดีตานาคตวาระ, พระองค์
ทรงแสดงปัจจุบันนวาระก่อน แล้วทรงแสดงอดีตวาระต่อไปตามลำดับ

ปัจจุบันนวาระนี้แบ่งออกเป็น ๒ อย่าง คืออนุโลม, ปัจจนิก, พระองค์ทรงแสดง
อนุโลมก่อน แล้วทรงแสดงปัจจนิกต่อไป

อนุโลมนี้มีวาระ ๓ อย่าง คือปุคคลวาระ, โอกาสวาระ, ปุคคลโลกาสวาระ,
พระองค์ทรงแสดงปุคคลวาระก่อน แล้วทรงแสดงโอกาสวาระต่อไปตามลำดับ

ในปุคคลวาระนี้มีมูละ ๔ อย่าง คือ

รूपักขันธมูละ, เวทนากขันธมูละ, สัญญากขันธมูละ, สังขารักขันธมูละ, พระองค์
ทรงแสดงรूपักขันธมูละก่อน แล้วทรงแสดงเวทนากขันธมูละต่อไปตามลำดับ

ในรूपักขันธมูละนี้มีมูลี ๔ อย่าง คือ

เวทนากขันธมูลี, สัญญากขันธมูลี, สังขารักขันธมูลี, วิญญาณักขันธมูลี,
พระองค์ทรงแสดงเวทนากขันธมูลีก่อน แล้วทรงแสดงสัญญาขันธมูลีต่อไปตามลำดับ

เวทนากขันธมูลีนี้แบ่งออกเป็น ๒ อย่าง คืออนุโลม, ปฏิโลม, พระองค์ทรงแสดง
อนุโลมก่อน แล้วทรงแสดงปฏิโลมต่อไป

อนุโลมนี้มี ๒ อย่าง คือปุจฉา, วิชันา, พระองค์ทรงแสดงปุจฉาก่อน แล้วทรง
แสดงวิชันาต่อไป

ปุจฉานี้มี ๒ อย่าง คือสันนิฏฐานบท, สังสยบท, พระองค์ทรงแสดงสันนิฏฐาน-
บทก่อน แล้วทรงแสดงสังสยบทต่อไป

หมายเหตุ ในปวัตติวาระนี้มีมูละ ๔ คือ รุปักขันธมูละเป็นต้น จนถึงสังขารัก-
ขันธมูละเป็นที่สุด.

ใน รุปักขันธมูละ มีมูลี ๔

” เวทนากขันธมูละ ” ๓

” สัญญากขันธมูละ ” ๒

” สังขารักขันธมูละ ” ๑

เป็นการแสดงโดย ขัณฑจักกะ

ปัจจุปปันนวาระอนุโลม

บุคคลวาระ

รูปักขันธมุละ

๑. รูปักขันธมุละ เวทนากขันธมุลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส รูปกฺขนุโห อุปฺปชฺชติ, ตสฺส เวทนากฺขนุโห อุปฺปชฺชติติ? รูปักขันธกําลังเกิดแก่บุคคลใด, เวทนาขันธกําลังเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อสฺสยสฺส ตฺตํ อุปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ รูปกฺขนุโห อุปฺปชฺชติ โน จ เตสํ เวทนากฺขนุโห อุปฺปชฺชติ, ปญฺจโวการํ อุปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ รูปกฺขนุโห จ อุปฺปชฺชติ เวทนากฺขนุโห จ อุปฺปชฺชติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในอสังขยัตตภูมิ รูปักขันธกําลังเกิด แต่เวทนาขันธไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในปัจจุโวการภูมิ รูปักขันธกําลังเกิด เวทนาขันธกําลังเกิด.

ปฏฺิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนากฺขนุโห อุปฺปชฺชติ, ตสฺส รูปกฺขนุโห อุปฺปชฺชติติ? หรือว่าเวทนาขันธกําลังเกิดแก่บุคคลใด, รูปักขันธกําลังเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อรูปํ อุปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ เวทนากฺขนุโห อุปฺปชฺชติ โน จ เตสํ รูปกฺขนุโห อุปฺปชฺชติ, ปญฺจโวการํ อุปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ เวทนากฺขนุโห จ อุปฺปชฺชติ รูปกฺขนุโห จ อุปฺปชฺชติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในอรุณภูมิ เวทนาขันธกําลังเกิด แต่รูปักขันธไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในปัจจุโวการภูมิ เวทนาขันธกําลังเกิด รูปักขันธกําลังเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส รูปกฺขนุโห อุปฺปชฺชติ เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส เวทนากฺขนุโห อุปฺปชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = สุกตือเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสังขยัตตภูมิที่เรียกว่า อุปปาตักขณะสมังคิของชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก และปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัจจุโวการภูมิที่เรียกว่า อุปปาตักขณะสมังคิของปัจจุโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิที่เรียกว่า อุปปาตักขณะสมังคีของปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ เท่านั้น

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริปัญณปัญหา ถามว่า รูปขันธ์กำลังเกิดแก่บุคคลใด เวทนาขันธ์ก็กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอาสุคตือเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสังขยัตตภูมิ ที่เรียกว่า อุปปาตักขณะสมังคีของชีวิตนวกกลาปที่เกิดขึ้นในขณะแรก ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียวขึ้นไว้ในปริมโกฏฐาสมีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า อสยสสตุตฺตํ อุปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ รูปฺกขฺนุโร อุปฺปชฺชติ โน จ เตสํ เวทนาฯ กขฺนุโร อุปฺปชฺชติ. แล้วทรงยกเอาปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิที่เรียกว่า อุปปาตักขณะสมังคีของปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบท และสังสยบทได้ทั้งสองขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาสไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า ปญฺจโวการํ อุปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ รูปฺกขฺนุโร จ อุปฺปชฺชติ เวทนาฯ กขฺนุโร จ อุปฺปชฺชติ คำวิชันนาในอนุโลมปุจฉานี้เป็นสรูปทสสนวิชันนา ที่มีวิงก์โดยตรง

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนาฯ กขฺนุโร อุปฺปชฺชติ เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส รูปฺกขฺนุโร อุปฺปชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ตีเหตุกปุณฺชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในอรูปภูมิที่เรียกว่า อุปปาตักขณะสมังคีของอรูปปฏิสนธิจิต ๔ เจตสิก ๓๐ และปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิที่เรียกว่า อุปปาตักขณะสมังคีของปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิที่เรียกว่า อุปปาตักขณะสมังคีของปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ เท่านั้น

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริปัญณปัญหา ถามว่า หรือว่าเวทนาขันธ์กำลังเกิดแก่บุคคลใด, รูปขันธ์ก็กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอาตีเหตุกปุณฺชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในอรูปภูมิที่เรียกว่า อุปปาตักขณะสมังคีของอรูปปฏิสนธิจิต ๔ เจตสิก ๓๐ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียวขึ้นไว้ในปริมโกฏฐาสมีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า อรูปํ อุปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ เวทนาฯ กขฺนุโร อุปฺปชฺชติ โน จ เตสํ รูปฺกขฺนุโร อุปฺปชฺชติ, แล้วทรงยกเอาปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓

ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิที่เรียกว่า อุปปาตักขณะสมังคีของปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกฺลาป ๓-๗-๔ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังสยบทได้ทั้งสองขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาสไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า ปญจโวการ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ เวทนากุขนุโธ จ อุปปชฺชติ รูปกุขนุโธ จ อุปปชฺชติ คำวิสัยนาในปฏิโลมปุจฉานี้เป็นสรูปทสสนวิสัยนาที่มีวิภังค์โดยตรง

อธิบายกัมมชกฺลาป ๓-๗-๔

คำว่ากัมมชกฺลาป ๓ นั้นได้แก่ = ปฏิสนธิขณะของกัพภเสยยกบุคคล

” ” ๗ ” = ” ” สังเสทชะและโอปปาติกะ

” ” ๔ ” = ” ” รูปาวจรบุคคล (เว้นอสังญัตตะ)

แสดงรูปักขันธมูละ สัญญาขันธมูลียมกะ และสังขารักขันธมูลียมกะ วิญญาณักขันธมูลียมกะต่อไป ฯลฯ

บาลีวิภังค์ คำแปล แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสเหล่านี้ก็เหมือนๆ กัน ฉะนั้นจึงไม่จำเป็นที่จะต้องแสดงอีก

จบรูปักขันธมูละ

หมายเหตุ คำวิสัยนาบาลีในอนุโลม และปฏิโลมทั้ง ๒ นี้ ถ้าจะแปลให้ถูกต้องตามหลักของบาลีไวยากรณ์ไทยแล้ว จะต้องแปลดังนี้

ในอนุโลมปุจฉา รูปักขันธกำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้น ที่กำลังเกิดในอสังญัตตตภูมิ แต่เวทนาขันธไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้น, รูปักขันธก็กำลังเกิด เวทนาขันธก็กำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้น ที่กำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ

เมื่อคำแปลไวยากรณ์เป็นดังนี้ คำวิสัยนาบาลีก็ต้องเป็นดังนี้คือ รูปกุขนุโธ อุปปชฺชติ เตสํ อุปปชฺชนฺตานํ อสฺสณฺณสฺสํ เวทนากุขนุโธ โน จ อุปปชฺชติ เตสํ รูปกุขนุโธ จ อุปปชฺชติ เวทนากุขนุโธ จ อุปปชฺชติ เตสํ อุปปชฺชนฺตานํ ปญจโวการํ.

ในปฏิโลมปุจฉา เวทนาขันธกำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้น ที่กำลังเกิดในอรุณภูมิ แต่รูปักขันธไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้น เวทนาขันธก็กำลังเกิด รูปักขันธก็กำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้น ที่กำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ คำวิสัยนาบาลีก็ต้องเป็นดังนี้ เวทนากุขนุโธ อุปปชฺชติ เตสํ อุปปชฺชนฺตานํ อรูปํ รูปกุขนุโธ โน จ อุปปชฺชติ เตสํ เวทนากุขนุโธ จ อุปปชฺชติ รูปกุขนุโธ จ อุปปชฺชติ เตสํ อุปปชฺชนฺตานํ ปญจโวการํ.

เมื่อเป็นเช่นนี้ก็จะเห็นได้ว่า บาลีไวยากรณ์ไทยนั้นขัดกันกับบาลีที่ได้วิชันาไว้ ด้วยเหตุนี้ในปรกรณ์นี้จึงมิได้แปลตามหลักของบาลีไวยากรณ์ไทย แต่คงแปลตามหลักของสำนวนไวยากรณ์ไทยที่ใช้กันอยู่ทั่วไป ซึ่งเป็นคำแปลที่ตรงกันกับบาลีที่วิชันาไว้นั้น ไม่เกี่ยวกับบาลีไวยากรณ์แต่อย่างใด เพื่อความสะดวกแก่นักศึกษาทั้งหลายที่จะฟังได้โดยง่าย ประกอบกับการอธิบายเนื้อหาของสภาวะธรรมแต่ละประการนั้นก็ล้วนแต่เป็นเนื้อหาของอันสุขุมลุ่มลึกอยู่แล้ว ถ้าจะแปลตามหลักบาลีไวยากรณ์ไทย นักศึกษาก็จะฟังยาก ไม่สะดวก ทั้งเป็นการขัดกันกับสำนวนไวยากรณ์ไทยที่นิยมใช้กันอยู่แล้วด้วย ด้วยเหตุนี้จึงไม่แปลตามบาลีไวยากรณ์ ในโอกาสวาระ ปุคคโลกาสวาระ ก็คงเป็นไปตามทำนองเดียวกันนี้ ขอให้นักศึกษาทั้งหลายฟังเข้าใจดังที่ได้อธิบายมานี้ด้วย

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัณญากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ, ตสฺส สณฺญา กฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติติ? เวทนากขันธกําลังเกิดแก่บุคคลใด, สัณญากขันธกําลังเกิดแก่บุคคลนั้น ไช้ไหม?

วิชันา อามนฺตา ไช้.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน สณฺญา กฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ, ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติติ? หรือว่าสัณญากขันธกําลังเกิดแก่บุคคลใด, เวทนากขันธกําลังเกิดแก่บุคคลนั้น ไช้ไหม?

วิชันา อามนฺตา ไช้.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ	เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส สณฺญา กฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ	เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในจุตฺตวาทกรรม ปัจจวาทกรรมที่เรียกว่า อุปาทกฺขณสมังคีของปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกฺลาป ๓-๓-๔

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปัญหาปัญหา ถามว่า เวทนาขันธ์กำลังเกิดแก่บุคคลใด, สัญญาขันธ์ก็กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิภาณวิสัยนาว่า อามนุตา ซึ่งเป็นคำวิสัยนารับรององค์ธรรมของสันนิฐานานบท เพราะว่า ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่า อุปปาตักขณะ-สมังคีของปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฐานานบทเหล่านั้น สัญญาขันธ์ก็กำลังเกิด

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน สญฺญากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ เป็นสันนิฐานานบท
ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิที่เรียกว่า อุปปาตักขณะสมังคีของปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปัญหาปัญหา ถามว่า หรือว่าสัญญาขันธ์กำลังเกิดแก่บุคคลใด, เวทนาขันธ์ก็กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิภาณวิสัยนาว่า อามนุตา ซึ่งเป็นคำวิสัยนารับรององค์ธรรมของสันนิฐานานบท เพราะว่า ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิที่เรียกว่า อุปปาตักขณะ-สมังคีของปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฐานานบทเหล่านั้น เวทนาขันธ์ก็กำลังเกิด

แสดงเวทนากขันธมูละ สังขารักขันธมูลียมกะ และวิญญาณักขันธมูลียมกะ ต่อไปตามหลักของเวทนากขันธมูละ สัญญาขันธมูลียมกะ

จบเวทนากขันธมูละ

สัญญาขันธมูละ มีมูลี ๒

สังขารักขันธมูละ มีมูลี ๑

มูละมูลีเหล่านี้ก็เหมือนๆ กัน ฉะนั้นจึงแสดงต่อไปตามหลักของเวทนาก-
ขันธมูละ

จบปกคคาวาระ

โอกาสวาระ

รูปกัณฑ์ธมฺมละ

๑. รูปกัณฑ์ธมฺมละ เวทนากัณฑ์ธมฺมลียมกะ

อนุโลมปจฺจนา ยตฺถ รูปกฺขณฺโห อุปฺปชฺชติ, ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห อุปฺปชฺชติตี? รูปกัณฑ์กำลังเกิดในภุมิใด, เวทนากัณฑ์กำลังเกิดในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัณฺหา อสฺสณฺสทฺเต ตตฺถ รูปกฺขณฺโห อุปฺปชฺชติ โน จ ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห อุปฺปชฺชติ, ปญฺจโวการเร ตตฺถ รูปกฺขณฺโห จ อุปฺปชฺชติ เวทนากฺขณฺโห จ อุปฺปชฺชติ. ในอสังขยัตตภุมินั้นรูปกัณฑ์กำลังเกิด แต่เวทนากัณฑ์ไม่ใช่กำลังเกิดในภุมินั้น, ในปัจจุ-
โวการภุมินั้นรูปกัณฑ์กำลังเกิด เวทนากัณฑ์กำลังเกิด.

ปฏิโลมปจฺจนา ยตฺถ วา ปน เวทนากฺขณฺโห อุปฺปชฺชติ, ตตฺถ รูปกฺขณฺโห อุปฺปชฺชติตี? หรือว่าเวทนากัณฑ์กำลังเกิดในภุมิใด, รูปกัณฑ์กำลังเกิดในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัณฺหา อรูปे ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห อุปฺปชฺชติ โน จ ตตฺถ รูปกฺขณฺโห อุปฺปชฺชติ, ปญฺจโวการเร ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห จ อุปฺปชฺชติ รูปกฺขณฺโห จ อุปฺปชฺชติ. ในอรูปภุมินั้น เวทนากัณฑ์กำลังเกิด แต่รูปกัณฑ์ไม่ใช่กำลังเกิดในภุมินั้น, ในปัจจุโวการภุมินั้น เวทนากัณฑ์กำลังเกิด รูปกัณฑ์กำลังเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปจฺจนา ยตฺถ รูปกฺขณฺโห อุปฺปชฺชติ	เป็นสันนิฏฐานบท
ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห อุปฺปชฺชติ	เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อสังขยัตตภุมิ ๑ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปกัณฑ์อย่างเดียว และ ปญฺจโวการภุมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งกัณฑ์ ๕

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = ปญฺจโวการภุมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งกัณฑ์ ๕ เท่านั้น

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริปุณณปัญหา ถ้ามว่า รูปกัณฑ์กำลังเกิดในภุมิใด, เวทนากัณฑ์กำลังเกิดในภุมินั้นใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอาอสังขยัตตภุมิ ๑ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปกัณฑ์อย่างเดียว ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียวขึ้นไว้ในปริมโกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า อสฺสณฺสทฺเต ตตฺถ รูปกฺขณฺโห อุปฺปชฺชติ โน จ ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห อุปฺปชฺชติ, แล้วทรงยกเอาปัจจุโวการภุมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิด

แห่งชั้น ๕ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบท และสังสยบทได้ทั้งสองขึ้นไว้ในปัจฉิม-
โกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า ปญจโวการเร ตตฺถ รูปกฺขนุโ ๖ อูปฺปชฺชติ
เวทนากฺขนุโ ๖ อูปฺปชฺชติ คำวิชันนาในอนุโลมปุจฉานี้เป็น สรุปรหัสสนวิชันนาที่มีวิภังค์
โดยตรง

ในปฏิโลมปุจฉา ยตฺถ วา ปน เวทนากฺขนุโ อูปฺปชฺชติ เป็นสันนิฏฐานบท
ตตฺถ รูปกฺขนุโ อูปฺปชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อรูปภูมิ ๔ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามชั้น ๔
และ ปญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งชั้น ๕

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = ปญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งชั้น ๕
เท่านั้น

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริบูรณ์ปัญหา ถามว่า หรือว่าเวทนาชั้นกำลังเกิดใน
ภูมิใด รูปชั้นก็กำลังเกิดในภูมินั้นไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา อรูปภูมิ ๔
ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามชั้น ๔ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียวขึ้นไว้ใน
ปริมโกฏฐาสมีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า อรูปเร ตตฺถ เวทนากฺขนุโ อูปฺปชฺชติ โน ๖
ตตฺถ รูปกฺขนุโ อูปฺปชฺชติ แล้วทรงยกเอาปญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งชั้น ๕
ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังสยบทได้ทั้งสองขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาสไม่มีการ
ปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า ปญจโวการเร ตตฺถ เวทนากฺขนุโ ๖ อูปฺปชฺชติ รูปกฺขนุโ ๖
อูปฺปชฺชติ คำวิชันนาในปฏิโลมปุจฉานี้เป็นสรุปรหัสสนวิชันนาที่มีวิภังค์โดยตรง

แสดง รูปกฺขันธมฺหะ สัตฺตฺตฺกฺขันธมฺหะ

สังขารกฺขันธมฺหะ

วิญญาณกฺขันธมฺหะ ค่อไป

บาลีวิภังค์คำแปล แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสเหล่านี้ก็เหมือนกัน
ฉะนั้นจึงไม่จำเป็นที่จะเขียนซ้ำลงไปอีก

จบรูปกฺขันธมฺหะ

เวทนากฺขันธมฺหะ

๑. เวทนากฺขันธมฺหะ สัตฺตฺตฺกฺขันธมฺหะ

อนุโลมปุจฉา ยตฺถ เวทนากฺขนุโ อูปฺปชฺชติ, ตตฺถ สเวทนากฺขนุโ
อูปฺปชฺชติ? เวทนาชั้นกำลังเกิดในภูมิใด, สัตฺตฺตฺกฺขันธก็กำลังเกิดในภูมินั้นไหม?

วิสันนา อามนตา ไซ้.

ปฏิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน สญฺญากฺขนฺโธ อูปฺปชฺชติ, ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ
อูปฺปชฺชติติ? หรือว่าสัจฺญาณํกํกำลังเกิดในภุมิใด, เวทนาณํกํกำลังเกิดในภุมินั้น
ไซ้ไหม?

วิสันนา อามนตา ไซ้.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาต

ในอนุปฺปิณฺณปุจฉา ยตถ เวทนากฺขนฺโธ อูปฺปชฺชติ เป็นสันนิฏฐานบพ

ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ อูปฺปชฺชติ เป็นสังสยบพ

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบพ ได้แก่ = อรูปภุมิ ๔ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามจันท์ ๔
ปัญจโวการภุมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งจันท์ ๕

องค์ธรรมของสังสยบพ = เหมือนกัน

ฉะนั้นคำถามบพนี้เป็น ปัจฉาปัญหา ถามว่า เวทนาจันท์กำลังเกิดในภุมิใด,
สัจฺญาณจันท์กำลังเกิดในภุมินั้นไซ้ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิวจฺจนวิสันนาว่า อามนตา
ซึ่งเป็นคำวิสันนารับรององค์ธรรมของสันนิฏฐานบพ เพราะว่า อรูปภุมิ ๔ ซึ่งเป็นที่เกิด
แห่งนามจันท์ ๔ ปัญจโวการภุมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งจันท์ ๕ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของ
สันนิฏฐานบพเหล่านั้น สัจฺญาณจันท์กำลังเกิด

ในปฏิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน สญฺญากฺขนฺโธ อูปฺปชฺชติ เป็นสันนิฏฐานบพ

ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อูปฺปชฺชติ เป็นสังสยบพ

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบพ ได้แก่ = อรูปภุมิ ๔ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามจันท์ ๔
ปัญจโวการภุมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งจันท์ ๕

องค์ธรรมของสังสยบพ = เหมือนกัน

ฉะนั้นคำถามบพนี้เป็น ปัจฉาปัญหา ถามว่า หรือว่าสัจฺญาณจันท์กำลังเกิดใน
ภุมิใด, เวทนาจันท์กำลังเกิดในภุมินั้นไซ้ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิวจฺจนวิสันนาว่า
อามนตา ซึ่งเป็นคำวิสันนารับรององค์ธรรมของสันนิฏฐานบพ เพราะว่า อรูปภุมิ ๔ ซึ่งเป็น
ที่เกิดแห่งนามจันท์ ๔ ปัญจโวการภุมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งจันท์ ๕ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของ
สันนิฏฐานบพเหล่านั้น เวทนาจันท์กำลังเกิด

แสดงเวทนากจันฺธมฺหะ สังขารกจันฺธมฺหะ และวิญญานกจันฺธมฺหะ ต่อไป ตามหลัก
ของเวทนากจันฺธมฺหะ สัจฺญาณกจันฺธมฺหะ

จบเวทนากจันฺธมฺหะ

สัจญกัณฐมุละ มีมูลี ๒

สังขารกัณฐมุละ มีมูลี ๑

มุละมูลีเหล่านี้ก็เหมือน ๆ กัน ฉะนั้นจึงแสดงต่อไปตามหลักของเวทนากัณฐมุละ
จบโอภาสวาระ

ปุคคโลกาสวาระ

รूपีกัณฐมุละ

๑. รุปีกัณฐมุละ เวทนากัณฐมูลียมกะ

อนุโลมปุจจา ยสฺส ยตฺถ รุปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ
อุปฺปชฺชติ? รูปันธํกำลังเกิดแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนาขันธํกำลังเกิดแก่บุคคลนั้น
ในภูมินั้นใช่ไหม?

วิธัชนา อสฺสยสฺส ตํ อุปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ รุปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ โน จ
เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ, ปญฺจวอการํ อุปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ รุปกฺขนฺโธ
จ อุปฺปชฺชติ เวทนากฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในอัสสยภูมิตตภูมิ
ในภูมินั้นรูปันธํกำลังเกิด แต่เวทนาขันธํไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น,
เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในปัญจวอการภูมิ ในภูมินั้นรูปันธํก็กำลังเกิด เวทนาขันธํก็
กำลังเกิด.

ปฏิโลมปุจจา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ, ตสฺส ตตฺถ
รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ? หรือว่าเวทนาขันธํกำลังเกิดแก่บุคคลใดในภูมิใด, รูปันธํก็กำลัง
เกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิธัชนา อรूपํ อุปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ โน จ เตสํ
ตตฺถ รุปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ, ปญฺจวอการํ อุปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ
อุปฺปชฺชติ รุปกฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในอรูปภูมิ ในภูมินั้น
เวทนาขันธํกำลังเกิด แต่รูปันธํไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคล
เหล่านั้นกำลังเกิดในปัญจวอการภูมิ ในภูมินั้นเวทนาขันธํก็กำลังเกิด รูปันธํก็กำลังเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจจา ยสฺส ยตฺถ รุปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ	เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ	เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานบท ได้แก่ = สุกตือเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดใน
อสังขยัตตภูมิที่เรียกว่า อุปาทกขณะสมังคิของชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก กับ
อสังขยัตตภูมิ ๑ และ ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิที่เรียกว่า
อุปาทกขณะสมังคิของปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกฺลาป ๓-๗-๔ กับ
ปัญจโวการภูมิ ๒๖

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดใน
ปัญจโวการภูมิที่เรียกว่า อุปาทกขณะสมังคิของปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕
กัมมชกฺลาป ๓-๗-๔ กับปัญจโวการภูมิ ๒๖ เท่านั้น

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริปัญณปัญหา ถามว่า รูปขันธ์กำลังเกิดแก่บุคคลใดใน
ภูมิใด, เวทนาขันธ์กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยก
เอาสุกตือเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสังขยัตตภูมิที่เรียกว่า อุปาทกขณะสมังคิของ
ชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก กับอสังขยัตตภูมิ ๑ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฐานบท
ได้บทเดียวขึ้นไว้ในปริมโกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า อสฺสยฺสตุตฺต
อุปฺปชฺชนฺตํ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขณฺโธ อุปฺปชฺชติ โน จ เตสํ ตตฺถ เวทนามฺกฺขณฺโธ
อุปฺปชฺชติ. แล้วทรงยกเอาปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิที่
เรียกว่า อุปาทกขณะสมังคิของปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกฺลาป
๓-๗-๔ กับปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฐานบท และสังสยบทได้ทั้งสอง
ขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาสไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า ปญฺจวอการํ อุปฺปชฺชนฺตํ
เตสํ ตตฺถ รูปกฺขณฺโธ จ อุปฺปชฺชติ เวทนามฺกฺขณฺโธ จ อุปฺปชฺชติ คำวิสันนาในอนุโลม
ปุจฉานี้เป็นสรูปทสสนวิสันนาที่มีวิภังคโดยตรง

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปณฺ ยตฺถ เวทนามฺกฺขณฺโธ อุปฺปชฺชติ เป็นสันนิฐานบท
ตสฺส ตตฺถ รูปกฺขณฺโธ อุปฺปชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานบท ได้แก่ = ตีเหตุกปุณฺชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่ง
กำลังเกิดในอรูปภูมิที่เรียกว่า อุปาทกขณะสมังคิของอรูปปฏิสนธิจิต ๔ เจตสิก ๓๐ กับ
อรูปภูมิ ๔ และ ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิที่เรียกว่า
อุปาทกขณะสมังคิของปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกฺลาป ๓-๗-๔
กับปัญจโวการภูมิ ๒๖

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดใน
ปัญจโวการภูมิที่เรียกว่า อุปาทกขณะสมังคิของปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕
กัมมชกฺลาป ๓-๗-๔ กับปัญจโวการภูมิ ๒๖ เท่านั้น

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริปัญณปัญหา ถามว่า หรือว่า เวทนากษณกำลังเกิดแก่บุคคลใดในภุมิได, รูปกษณก็กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นในภุมินั้นใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอาติเหตุกปุณฺณ ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในอรุปภุมิที่เรียกว่า อุปาทกขณะสมังคิของอรุปปฏิสนธิจิต ๔ เจตสิก ๓๐ กับอรุปภุมิ ๔ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียวกันไว้ในปริมโกฏฐาสมีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า อรูป อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขณฺโง อุปปชฺชติ โน จ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขณฺโง อุปปชฺชติ แล้วทรงยกเอาปุณฺณ ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภุมิที่เรียกว่า อุปาทกขณะสมังคิของปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กับมชกลาป ๓-๓-๔ กับปัญจโวการภุมิ ๒๖ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบท และสังสยบทได้ทั้งสองขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า ปญฺจโวการ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขณฺโง จ อุปปชฺชติ รูปกฺขณฺโง จ อุปปชฺชติ คำวิชันนาในปฏิโลมปุจฉานี้เป็นสรูปทสสนวิชันนาที่มีวิกังคโดยตรง

แสดงรูปกษณฺมฺลละ สัณฺญากษณฺมฺลียมกะ สังขารกษณฺมฺลียมกะ วิญฺญาณกษณฺมฺลียมกะ ต่อไป

บาลีวิกังค คำแปล แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสเหล่านี้ก็เหมือนๆ กัน ฉะนั้น จึงไม่จำเป็นที่จะเขียนซ้ำลงไปอีก.

จบรูปกษณฺมฺลละ

เวทนากษณฺมฺลละ

๑. เวทนากษณฺมฺลละ สัณฺญากษณฺมฺลียมกะ

อนฺุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขณฺโง อุปปชฺชติ, ตสฺส ตตฺถ สลฺยวากฺขณฺโง อุปปชฺชติติ? เวทนากษณฺกำลังเกิดแก่บุคคลใดในภุมิได, สัณฺญากษณฺก็กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นในภุมินั้นใช่ไหม?

วิชันนา อามนฺตา ไซ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สลฺยวากฺขณฺโง อุปปชฺชติ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขณฺโง อุปปชฺชติติ? หรือว่าสัณฺญากษณฺกำลังเกิดแก่บุคคลใดในภุมิได, เวทนากษณฺก็กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นในภุมินั้นใช่ไหม?

วิชันนา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อูปปชฺชติ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส ตตฺถ สณฺณากฺขนฺโธ อูปปชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคฺล ๓ ซึ่งกำลังเกิด
ในจุวัฏการภูมิ ปัญจวัฏการภูมิที่เรียกว่า อุปปาทักขณะสมังคีของปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก
๓๕ กัมมชกฺลาป ๓-๗-๔ กับจุวัฏการภูมิ ๔ ปัญจวัฏการภูมิ ๒๖

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

ในปฏิโลมปุจฉา ฯลฯ

จำแนกโกฏฐาสต่อไป

แสดงเวทนากขันธมูละ สังขารักขันธมูลียมกะ และวิญญูณักขันธมูลียมกะ ต่อ
ไปตามหลักของเวทนากขันธมูละ สัณฺณากขันธมูลียมกะ

จบเวทนากขันธมูละ

สัณฺณากขันธมูละ มีมูล ๒

สังขารักขันธมูละ มีมูล ๑

มูละมูลี้เหล่านี้ก็เหมือน ๆ กัน ฉะนั้นจึงแสดงต่อไปตามหลักของเวทนากขันธมูละ

จบปุคฺคโลกาสวาระ

และจบปัจจุปปันนาวาระอนุโลม

๐๐๐๐

ปัจจุปปันนวาระปัจจนิก

ปุคคลาวาระ

รูปักขันธมุละ

๑. รูปักขันธมุละ เวทนากขันธมุลียมกะ

อนุโลมปุจจา ยสฺส รูปกฺขนุโธ นุปฺปชฺชติ, ตสฺส เวทนากฺขนุโธ นุปฺปชฺชติตี? รูปักขันธมุละไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลใด, เวทนากขันธมุละไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิสัณฺหา อรูปิ อูปปชฺชนุตฺตํ เตสํ รูปกฺขนุโธ นุปฺปชฺชติ โน จ เตสํ เวทนากฺขนุโธ นุปฺปชฺชติ, สพฺเพสํ จวนุตฺตํ เตสํ รูปกฺขนุโธ จ นุปฺปชฺชติ เวทนากฺขนุโธ จ นุปฺปชฺชติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในอรุปภูมิ รูปักขันธมุละไม่ใช่กำลังเกิด แต่เวทนากขันธมุละกำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นทั้งหมดกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ รูปักขันธมุละไม่ใช่กำลังเกิด เวทนากขันธมุละไม่ใช่กำลังเกิด.

ปฏิโลมปุจจา ยสฺส วา ปน เวทนากฺขนุโธ นุปฺปชฺชติ, ตสฺส รูปกฺขนุโธ นุปฺปชฺชติตี? หรือว่าเวทนากขันธมุละไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลใด, รูปักขันธมุละไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิสัณฺหา อสณฺณสฺส ตํ อูปปชฺชนุตฺตํ เตสํ เวทนากฺขนุโธ นุปฺปชฺชติ โน จ เตสํ รูปกฺขนุโธ นุปฺปชฺชติ, สพฺเพสํ จวนุตฺตํ เตสํ เวทนากฺขนุโธ จ นุปฺปชฺชติ รูปกฺขนุโธ จ นุปฺปชฺชติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในอัสสณฺณสฺสตตภูมิ เวทนากขันธมุละไม่ใช่กำลังเกิด แต่รูปักขันธมุละกำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นทั้งหมดกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ เวทนากขันธมุละไม่ใช่กำลังเกิด รูปักขันธมุละไม่ใช่กำลังเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจจา ยสฺส รูปกฺขนุโธ นุปฺปชฺชติ	เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส เวทนากฺขนุโธ นุปฺปชฺชติ	เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ติเหตุกปุถุชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในอรุปภูมิที่เรียกว่า อูปปาทักขณะสมังคีของอรุปปฏิสนธิจิต ๔ เจตสิก ๓๐ และปุถุชน ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณะสมังคีของจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูป ชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลบุญคณ ๔ ซึ่งกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ ที่เรียกว่าภังคกขณะสมังคีของจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูป ชีวิตนวกกလာปที่ดับครั้งสุดท้ายเท่านั้น.

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริปัญณปัญหา ถามว่า รูปขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุญคณใด, เวทนาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุญคณนั้นใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอาติเหตุกปุณฺชน ๑ ผลเสกขบุญคณ ๓ ซึ่งกำลังเกิดในอรูปภูมิที่เรียกว่า อุปาทกขณะสมังคีของอรูปปฏิสนธิจิต ๔ เจตสิก ๓๐ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียวขึ้นไว้ใน ปุริมโกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า อรูป อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ รูปกฺขณฺโห นุปฺปชฺชติ โน จ เตสํ เวทนา กฺขณฺโห นุปฺปชฺชติ, แล้วทรงยกเอาปุณฺชน ๔ ผลบุญคณ ๔ ซึ่งกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ ที่เรียกว่าภังคกขณะสมังคีของจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูป ชีวิตนวกกလာปที่ดับครั้งสุดท้าย ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังสยบทได้ทั้งสองขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาสไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า สพฺเพสํ จวนฺตานํ เตสํ รูปกฺขณฺโห จ นุปฺปชฺชติ เวทนา กฺขณฺโห จ นุปฺปชฺชติ. คำวิสันนาในอนุลอมปุจฉานี้เป็นสรูปทสสนวิสันนา ที่มีวิงค์โดยตรง.

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนา กฺขณฺโห นุปฺปชฺชติ เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส รูปกฺขณฺโห นุปฺปชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = สุกตือเหตุกบุญคณ ๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสังญัตตภูมิที่เรียกว่า อุปาทกขณะสมังคีของชีวิตนวกกလာปที่เกิดในขณะแรก และ ปุณฺชน ๔ ผลบุญคณ ๔ ซึ่งกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ ที่เรียกว่าภังคกขณะสมังคีของจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูป ชีวิตนวกกလာปที่ดับครั้งสุดท้าย

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลบุญคณ ๔ ซึ่งกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ ที่เรียกว่าภังคกขณะสมังคีของจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูป ชีวิตนวกกလာปที่ดับครั้งสุดท้ายเท่านั้น

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริปัญณปัญหา ถามว่าหรือว่า เวทนาขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุญคณใด, รูปขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุญคณนั้นใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอาสุกตือเหตุกบุญคณ ๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสังญัตตภูมิที่เรียกว่า อุปาทกขณะสมังคีของชีวิตนวกกလာปที่เกิดในขณะแรกซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียวขึ้นไว้ใน ปุริมโกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า อสญฺญตฺตํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ เวทนา กฺขณฺโห นุปฺปชฺชติ โน จ เตสํ รูปกฺขณฺโห นุปฺปชฺชติ. แล้วทรงยกเอาปุณฺชน ๔

ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณะสมังคีของจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูป ชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังสยบท ได้ทั้งสองขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า สพฺเพส จวนฺตานํ เตสํ เวทนากฺขนุโ จ นุปฺปชฺชติ รูปกฺขนุโ จ นุปฺปชฺชติ. คำวิชันนาในปฏิโลมปุจฉานี้ เป็นสรุปทศสนวิชันนา ที่มีวิภังคิโดยตรง.

แสดงรูปกัณฺธมูละ สัตฺตญฺญากัณฺธมูลียมกะ สังขารกัณฺธมูลียมกะ และ วิญฺญาณกัณฺธมูลียมกะ ต่อไปตามหลักของรูปกัณฺธมูละเวทนากัณฺธมูลียมกะ

จบรูปกัณฺธมูละ

๐๐๐๐

เวทนากัณฺธมูละ

๑. เวทนากัณฺธมูละ สัตฺตญฺญากัณฺธมูลียมกะ

อนฺุโลมปุจฉา ยสฺส เวทนากฺขนุโ นุปฺปชฺชติ, ตสฺส สลฺลญฺญากฺขนุโ นุปฺปชฺชติติ? เวทนากัณฺธมูละไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลใด, สัตฺตญฺญากัณฺธมูละไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิชันนา อามนฺตา ไซ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน สลฺลญฺญากฺขนุโ นุปฺปชฺชติ, ตสฺส เวทนากฺขนุโ นุปฺปชฺชติติ. หรือว่าสัตฺตญฺญากัณฺธมูละไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลใด, เวทนากัณฺธมูละไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิชันนา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนฺุโลมปุจฉา ยสฺส เวทนากฺขนุโ นุปฺปชฺชติ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส สลฺลญฺญากฺขนุโ นุปฺปชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณะสมังคีของจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูป ชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย สุกตือเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสัตฺตญฺญัตตภูมิที่เรียกว่า อุปฺปาตักขณะ-สมังคีของชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ.

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน สลฺลวณฺณนุโ นุปฺปชฺชติ เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลบุญคด ๔ ซึ่งกำลังตายใน ๓๑
ภุมิ ที่เรียกว่าภังคภณสมังคีของจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมขรูป ชีวิตนวกกถาปที่ดับ
ครั้งสุดท้าย สุกคิอเหตุบุญคด ๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสังญญสัตตภุมิที่เรียกว่า อุปปาทภณ-
สมังคีของชีวิตนวกกถาปที่เกิดในขณะแรก

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

แสดงเวทนากขันธมูละ สังขารักขันธมูลียมกะ และวิญญาณักขันธมูลียมกะ
ต่อไปตามหลักของเวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

จบเวทนากขันธมูละ

ส่วนมูละมูลีที่เหลือก็เหมือนกัน ฉะนั้นจึงแสดงต่อไปตามหลักของเวทนากขันธมูละ

จบปุคคลวาระ

๐๐๐๐

โอกาสวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

ณฺโณปฺปจฺฉา ยตฺถ รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ, ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติติ?
รูปขันธไม่ใช่กำลังเกิดในภุมิใด, เวทนาขันธก็ไม่ใช่กำลังเกิดในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อูปฺปชฺชติ กำลังเกิด.

ปฏฺิโลมฺปจฺฉา ยตฺถ วา ปน เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ, ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ
นุปฺปชฺชติติ? หรือว่าเวทนาขันธไม่ใช่กำลังเกิดในภุมิใด, รูปขันธก็ไม่ใช่กำลังเกิดในภุมินั้น
ใช่ไหม?

วิสัชนา อูปฺปชฺชติ กำลังเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนฺโณปฺปจฺฉา ยตฺถ รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ เป็นสันนิฏฐานบท

ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานบท ได้แก่ = อรูปภูมิ ๔ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามจันทร์ ๔
องค์ธรรมของสังสยบท = ไม่มี.

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปุรปัญหา ถามว่า รูปจันทร์ไม่ใช่กำลังเกิดในภูมิใด, เวทนาจันทร์ก็ไม่ใช่กำลังเกิดในภูมินั้นใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปาฬิตวิสัยสนาว่า อรูปภูมิ ซึ่งเป็นคำวิสัยสนา ตรงกันข้ามกับบทถาม เพราะว่าอรูปภูมิ ๔ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามจันทร์ ๔ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฐานบทเหล่านั้น แม้ว่ารูปจันทร์ไม่ใช่กำลังเกิด แต่เวทนาจันทร์กำลังเกิด.

ในปฏิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน เวทนาภขนุโธ นรูปปชชติ เป็นสันนิฐานบท
ตตถ รูปภขนุโธ นรูปปชชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานบท ได้แก่ = อสัณญัตตคตภูมิ ๑ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปจันทร์
อย่างเดียว.

องค์ธรรมของสังสยบท = ไม่มี

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปุรปัญหา ถามว่าหรือว่า เวทนาจันทร์ไม่ใช่กำลังเกิดในภูมิใด, รูปจันทร์ก็ไม่ใช่กำลังเกิดในภูมินั้นใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปาฬิตวิสัยสนาว่า อรูปภูมิ ซึ่งเป็นคำวิสัยสนา ตรงกันข้ามกับบทถาม เพราะว่าอัสัณญัตตคตภูมิ ๑ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปจันทร์อย่างเดียว ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฐานบทเหล่านั้น แม้ว่าเวทนาจันทร์ไม่ใช่กำลังเกิด แต่รูปจันทร์กำลังเกิด

แสดงรูปภักขันธมูละ สัณญากขันธมูลียมกะ สังขารภักขันธมูลียมกะ และวิญญาณ-
ณภักขันธมูลียมกะ ต่อไปตามหลักของรูปภักขันธมูละ เวทนาภักขันธมูลียมกะ

จบรูปภักขันธมูละ

เวทนาภักขันธมูละ

๑. เวทนาภักขันธมูละ สัณญากขันธมูลียมกะ

อนฺโถมปุจฉา ยตถ เวทนาภขนุโธ นรูปปชชติ, ตตถ สณฺญาภขนุโธ
นรูปปชชติติ? เวทนาจันทร์ไม่ใช่กำลังเกิดในภูมิใด, สัณญาจันทร์ก็ไม่ใช่กำลังเกิดในภูมินั้น
ใช่ไหม?

วิสัยสนา อามนฺตา ไซ.

ปฏิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน สญฺญากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ, ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ? หรือว่าสัจญชาขันธไม่ใช่กำลังเกิดในภุมิใด, เวทนาขันธก็ไม่ใช่กำลังเกิดในภุมินั้นใช่ไหม?

วิธัชนา อามนฺตา ไซฺ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยตถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ เป็นสันนิฏฐานบท

ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อสัจญสตัดตภูมิ ๑ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปขันธอย่างเดียว.

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน.

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปัจจาปัญหา ถามว่า เวทนาขันธไม่ใช่กำลังเกิดในภุมิใด, สัจญชาขันธก็ไม่ใช่กำลังเกิดในภุมินั้นใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิวจนวิธัชนาว่า อามนฺตา ซึ่งเป็นคำวิธัชนารับรององค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เพราะว่าอสัจญสตัดตภูมิ ๑ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปขันธอย่างเดียว ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทเหล่านั้น สัจญชาขันธก็ไม่ใช่กำลังเกิด

ในปฏิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน สญฺญากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ เป็นสันนิฏฐานบท

ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อสัจญสตัดตภูมิ ๑ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปขันธอย่างเดียว.

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน.

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปัจจาปัญหา ถามว่าหรือว่า สัจญชาขันธไม่ใช่กำลังเกิดในภุมิใด, เวทนาขันธก็ไม่ใช่กำลังเกิดในภุมินั้นใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิวจนวิธัชนาว่า อามนฺตา ซึ่งเป็นคำวิธัชนารับรององค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เพราะว่า อสัจญสตัดตภูมิ ๑ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปขันธอย่างเดียว ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทเหล่านั้น เวทนาขันธก็ไม่ใช่กำลังเกิด

แสดง เวทนากขันธมูละ สังขารักขันธมูลียมกะ และวิญญานักขันธมูลียมกะ ต่อไปตามหลักของเวทนากขันธมูละ สัจญชาขันธมูลียมกะ

จบเวทนากขันธมูละ

ส่วนมูละมูลีที่เหลือก็เหมือนกัน ฉะนั้นจึงแสดงต่อไปตามหลักของเวทนากขันธมูละ
จบโอกาสวาระ

ปกคโลกาสวาระ

รูปกัณฑ์มูละ

๑. รูปกัณฑ์มูละ เวทนากัณฑ์มูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ รูปกฺขนุโห นุप्ปชฺชติ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนุโห นุप्ปชฺชติติ? รูปกัณฑ์ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลใดในภุมิใด, เวทนากัณฑ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อรูป อุปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขนุโห นุप्ปชฺชติ โน จ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนุโห นุप्ปชฺชติ, สพฺเพสํ จวนฺตานํ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขนุโห จ นุप्ปชฺชติ เวทนากฺขนุโห จ นุप्ปชฺชติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในอรูปภุมิ ในภุมินั้นรูปกัณฑ์ไม่ใช่กำลังเกิด แต่เวทนากัณฑ์กำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภุมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นทั้งหมดกำลังตายใน ๓๑ ภุมิ ในภุมินั้นรูปกัณฑ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิด เวทนากัณฑ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิด.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขนุโห นุप्ปชฺชติ, ตสฺส ตตฺถ รูปกฺขนุโห นุप्ปชฺชติติ? หรือว่าเวทนากัณฑ์ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลใดในภุมิใด, รูปกัณฑ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อสลฺยสฺส ตตฺถ อุปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนุโห นุप्ปชฺชติ โน จ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขนุโห นุप्ปชฺชติ, สพฺเพสํ จวนฺตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนุโห จ นุप्ปชฺชติ รูปกฺขนุโห จ นุप्ปชฺชติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในอสังขยัตถกภุมิ ในภุมินั้นเวทนากัณฑ์ไม่ใช่กำลังเกิด แต่รูปกัณฑ์กำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภุมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นทั้งหมดกำลังตายใน ๓๑ ภุมิ ในภุมินั้นเวทนากัณฑ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิด รูปกัณฑ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ รูปกฺขนุโห นุप्ปชฺชติ	เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนุโห นุप्ปชฺชติ	เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ตีเหตุกปุณฺณ ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในอรูปภุมิที่เรียกว่า อุปฺปาทกฺขณสมํกฺขิของอรูปปฏิสนธิจิต ๔ เจตสิก ๓๐ กับอรูปภุมิ ๔ และ ปุณฺณ ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังตายใน ๓๑ ภุมิ ที่เรียกว่ากัณฑ์กฺขณสมํกฺขิของจิตติ ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูป ชีวิตนวกกฺลาปที่ดับครั้งสุดท้าย กับ ๓๑ ภุมิ

องค์ธรรมของสังสยบพ ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลบุญกล ๔ ซึ่งกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ
ที่เรียกว่าภังคักขณะสมังคีของจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูป ชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้ง
สุดท้าย กับ ๓๑ ภูมิ เท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑.

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากุขนุโร นุप्ปชฺชติ เป็นสันนิฏฐานบพ
ตสฺส ตตฺถ รูปกุขนุโร นุप्ปชฺชติ เป็นสังสยบพ

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบพ ได้แก่ = สุกตือเหตุบุญกล ๑ ซึ่งกำลังเกิดใน
อสังฺกตจิตตภูมิที่เรียกว่า อุปาทักขณะสมังคีของชีวิตนวกกลาปที่เกิดขึ้นครั้งแรก กับ
อสังฺกตจิตตภูมิ ๑ และ ปุณฺชน ๔ ผลบุญกล ๔ ซึ่งกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ ที่เรียกว่า
ภังคักขณะสมังคีของจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูป ชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย กับ
๓๑ ภูมิ

องค์ธรรมของสังสยบพ ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลบุญกล ๔ ซึ่งกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ
ที่เรียกว่าภังคักขณะสมังคีของจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูป ชีวิตนวกกลาปที่ดับ
ครั้งสุดท้าย กับ ๓๑ ภูมิ เท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑.

แสดง รูปักขันธมูละ สัตฺตญฺญากขันธมูลียมกะ สังขารักขันธมูลียมกะ และ
วิญญานักขันธมูลียมกะ ต่อไปตามหลักของรูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

จบรูปักขันธมูละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัตฺตญฺญากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนากุขนุโร นุप्ปชฺชติ, ตสฺส ตตฺถ สลฺลวากุขนุโร
นุप्ปชฺชติติ? เวทนาขันธไม่ใช่อำลัทธิเกิดแก่บุคคลใดในภูมิใด, สัตฺตญฺญากขันธก็ไม่ใช่อำลัทธิเกิด
แก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สลฺลวากุขนุโร นุप्ปชฺชติ, ตสฺส ตตฺถ
เวทนากุขนุโร นุप्ปชฺชติติ? หรือว่าสัตฺตญฺญากขันธไม่ใช่อำลัทธิเกิดแก่บุคคลใดในภูมิใด,
เวทนาขันธก็ไม่ใช่อำลัทธิเกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุप्ปชฺชติ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส ตตฺถ สลฺลวากฺขนฺโธ นุप्ปชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลบุญคณ ๔ ซึ่งกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูป ชีวิตนวกกလာปที่ดับครั้งสุดท้าย กับ ๓๑ ภูมิ สุกตือเหตุกบุญคณ ๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสังฺกยัตตตภูมิที่เรียกว่าอุปาทักขณสมังคีของชีวิตนวกกလာปที่เกิดขึ้นครั้งแรก กับอสังฺกยัตตตภูมิ ๑.

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สลฺลวากฺขนฺโธ นุप्ปชฺชติ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุप्ปชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลบุญคณ ๔ ซึ่งกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูป ชีวิตนวกกလာปที่ดับครั้งสุดท้าย กับ ๓๑ ภูมิ สุกตือเหตุกบุญคณ ๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสังฺกยัตตตภูมิที่เรียกว่าอุปาทักขณสมังคีของชีวิตนวกกလာปที่เกิดขึ้นครั้งแรก กับอสังฺกยัตตตภูมิ ๑.

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

แสดง เวทนากขันธมูละ สังขารักขันธมูลียมกะ และวิญญานักขันธมูลียมกะ
ต่อไปตามหลักของเวทนากขันธมูละ สัจญญากขันธมูลียมกะ

จบเวทนากขันธมูละ

ส่วนมูละมูลีที่เหลือก็เหมือนกัน ฉะนั้นจึงแสดงต่อไปตามหลักของเวทนาก-
ขันธมูละ

จบปุคคโลกาสวาระ

และจบปัจจุปปันนวาระปัจจนิก

หมายเหตุ ถ้ามารูปขันธไม้ไผ่กำลังเกิดแก่บุคคลใดในภุมิใดนั้น, เมื่อจะตอบง่าย ๆ ตอบว่าอย่างไร? ต้องตอบว่ารูปขันธไม้ไผ่กำลังเกิดแก่บุคคลที่เป็นรูปพรหม กับภูมิที่เป็น อรูปภูมิ และมีอบายสัตว์ทั้งหมด มนุษย์ เทวดา รูปพรหมทั้งหมดที่กำลังตายใน ๓๑ ภูมิ ได้แก่ จวนตบุคคละ เว้นรูปพรหมเสียแล้ว บุคคลทั้งหมดนั้นเองเวลานั้นรูปขันธไม้ไผ่กำลังเกิด แต่เมื่อบุคคลเหล่านี้กำลังเป็นอยู่จะเรียกว่ารูปขันธ ไม้ไผ่กำลังเกิดนั้นไม่ได้เช่นท่าน แปลกและนักเรียนทั้งหลาย ที่กำลังนั่งอยู่เดี๋ยวนี้จะเรียกว่า รูปขันธไม้ไผ่กำลังเกิดได้ไหม? ตอบว่าไม่ได้ๆ เพราะเหตุไร เพราะเหตุว่ายังเป็นอยู่ ถ้าเช่นนั้นรูปขันธไม้ไผ่กำลังเกิดแก่ ท่านแปลกได้นั้นจะได้ในเวลาไหน? จะได้ก็เฉพาะขณะที่ท่านแปลกกำลังตายเท่านั้น แต่สำหรับ รูปพรหมนั้น ถึงแม้เขาจะไม่ไผ่กำลังตาย รูปขันธของเขาที่ไม่ไผ่กำลังเกิดอยู่แล้ว เวลาตาย รูปขันธก็ไม่ไผ่กำลังเกิดอีกเป็นได้ทั้งสองภาค แต่สำหรับบุคคลอื่นๆ นอกจากนั้นรวมทั้ง อสังขยสัตตพรหมด้วย รูปขันธไม้ไผ่กำลังเกิดก็เฉพาะแต่ในขณะที่กำลังตายเท่านั้น แต่เมื่อ ยังมีชีวิตอยู่นั้นรูปขันธกำลังเกิด นี่เป็นข้อแตกต่างกันในคำถาม (ตอนต้น)

สำหรับคำถามตอนปลายที่ถามว่า เวทนาขันธก็ไม่ไผ่กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นใน ภูมินั้นใช่ไหม? ก็ต้องตอบว่า สำหรับรูปพรหมนั้นถึงแม้ว่ารูปขันธไม้ไผ่กำลังเกิดก็จริง แต่เวทนาขันธกำลังเกิดแก่รูปพรหมนั้นในภุมินั้น เมื่อบุคคลทั้งหมดมีอบายบุคคล มนุษย์ เทวดา รูปพรหม อรูปพรหม ทั้งหมดเหล่านี้กำลังตายใน ๓๑ ภูมิ เวลาใด เวลานั้นขณะนั้น เวทนาขันธก็ไม่ไผ่กำลังเกิด รูปขันธก็ไม่ไผ่กำลังเกิด แต่ถ้าบุคคลที่กล่าวมานี้ยังมีชีวิตอยู่ นั้นจะเรียกว่าเวทนาขันธไม้ไผ่กำลังเกิดนั้นเรียกไม่ได้ เรียกได้เฉพาะแต่ในขณะที่บุคคล เหล่านี้กำลังตายเท่านั้น ฉะนั้นจึงมีคำวิเศษนาว่า อรูป อูปปชฺชนุตานํ เตสํ ตตฺต รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ โน จ เตสํ ตตฺต เวทนามกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ, สพฺเพสํ จวนุตานํ เตสํ ตตฺต รูปกฺขนฺโธ จ นุปฺปชฺชติ เวทนามกฺขนฺโธ จ นุปฺปชฺชติ

อติตวาระอนุโลม

ปุคคตวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส รูปกฺขณฺโห อุปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส เวทนากฺขณฺโห
อุปฺปชฺชิตฺถาติ? รูปักขันธํเคยเกิดแก่บุคคลใด, เวทนาขันธํก็เคยเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซ้.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนากฺขณฺโห อุปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส รูปกฺขณฺโห
อุปฺปชฺชิตฺถาติ? หรือว่าเวทนาขันธํเคยเกิดแก่บุคคลใด, รูปักขันธํก็เคยเกิดแก่บุคคลนั้น
ใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซ้.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาต

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส รูปกฺขณฺโห อุปฺปชฺชิตฺถ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส เวทนากฺขณฺโห อุปฺปชฺชิตฺถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังเกิดและ
กำลังตายใน ๓๑ ภูมิ

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน.

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปัจจาปัญฺหา ถามว่า รูปักขันธํเคยเกิดแก่บุคคลใด,
เวทนาขันธํก็เคยเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิวจนวิสัชนาว่า
อามนฺตา ซึ่งเป็นคำวิสัชนารับรององค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เพราะว่า ปุณฺชน ๔
ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบท
เหล่านั้น เวทนาขันธํก็เคยเกิด

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนากฺขณฺโห อุปฺปชฺชิตฺถ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส รูปกฺขณฺโห อุปฺปชฺชิตฺถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังเกิดและ
กำลังตายใน ๓๑ ภูมิ

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน.

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปัจฉาปัญฺหา ถามว่าหรือว่า เวทนาขันธเคยเกิดแก่บุคคลใด รูปขันธก็เคยเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิทจนวิสัยนาว่า อามนฺตา ซึ่งเป็นคำวิสัยนารับรององค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เพราะว่า ปุณฺชน ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เหล่านั้น รูปขันธก็เคยเกิด

แสดงรูปักขันธมูละ สัตถุญากขันธมูลียมกะ และสังขารักขันธมูลียมกะ วิญญาณักขันธมูลียมกะ ต่อไปตามหลักของรูปักขันธมูละ สัตถุญากขันธมูลียมกะ

จบรูปักขันธมูละ

๐๐๐๐

เวทนาขันธมูละ

๑. เวทนาขันธมูละ สัตถุญากขันธมูลียมกะ

อนฺุโลมปุจฺฉา ยสฺส เวทนาภฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส สลฺลภฺภาภฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถาติ? เวทนาขันธเคยเกิดแก่บุคคลใด, สัตถุญากขันธก็เคยเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิสัยนา อามนฺตา ไซ.

ปฏิโลมปุจฺฉา ยสฺส วา ปน สลฺลภฺภาภฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส เวทนาภฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถาติ? หรือว่าสัตถุญากขันธเคยเกิดแก่บุคคลใด, เวทนาขันธก็เคยเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิสัยนา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนฺุโลมปุจฺฉา ยสฺส เวทนาภฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส สลฺลภฺภาภฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ.

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฺฉา ยสฺส วา ปน สลฺลภฺภาภฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส เวทนาภฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลบุคคฺล ๔ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ.

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

แสดงเวทนากขันธมูละ สังขารักขันธมูลียมกะ และวิญญานักขันธมูลียมกะ
ต่อไปตามหลักของเวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

จบเวทนากขันธมูละ

ส่วนมูละมูลีที่เหลือก็เหมือนกัน ฉะนั้นจึงแสดงต่อไปตามหลักของเวทนาก-
ขันธมูละ

จบปคฺคลวาระ

๐๐๐๐

หมายเหตุ การที่แสดงองค์ธรรมว่า ปุณฺชน ๔ ผลบุคคฺล ๔ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายนั้น ข้อนี้นี้คำว่าซึ่งกำลังเกิดอันได้แก่ อุปฺปชฺชนฺต บุคคฺลนั้น ต้องยกเว้นพระอรหันต์ แต่คำว่าซึ่งกำลังตายอันได้แก่ จวฺนฺต บุคคฺลนั้นได้แก่บุคคฺลทั้งหมด

ในอดีตวาระ เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะนี้ มีคำอธิบายอยู่ในหนังสือประมวลข้อธรรม หน้า ๒๘๔-๒๘๕ ที่ควรจะทราบอยู่บ้าง.

โอกาสวาระ

รูปิกขันธมูละ

๑. รูปิกขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฺฉา ยตฺถ รูปฺภวนฺโห อุปฺปชฺชิตฺถ, ตตฺถ เวทนาภวนฺโห อุปฺปชฺชิตฺถาติ? รูปจันฺธฺเคยเกิดในภุมิใด, เวทนาจันฺธฺก็เคยเกิดในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัณฺหา อสฺสณฺสตุเต ตตฺถ รูปฺภวนฺโห อุปฺปชฺชิตฺถ โน จ ตตฺถ เวทนาภวนฺโห อุปฺปชฺชิตฺถ, ปญฺจโวการเ ตตฺถ รูปฺภวนฺโห จ อุปฺปชฺชิตฺถ เวทนาภวนฺโห จ อุปฺปชฺชิตฺถ. ในอสังฺกตตตฺถมุนั้น รูปจันฺธฺเคยเกิด แต่เวทนาจันฺธฺไม่เคยเกิดในภุมินั้น, ในปัญจโวการภุมินั้น รูปจันฺธฺก็เคยเกิด เวทนาจันฺธฺก็เคยเกิด.

ปฏิโลมปุจฺฉา ยตฺถ วา ปน เวทนาภวนฺโห อุปฺปชฺชิตฺถ, ตตฺถ รูปฺภวนฺโห อุปฺปชฺชิตฺถาติ? หรือว่าเวทนาจันฺธฺเคยเกิดในภุมิใด, รูปจันฺธฺก็เคยเกิดในภุมินั้นใช่ไหม?

วิธัชนา อรูปเป ตตถ เวทนากุขนุโธ อุปปชชิตถ โน จ ตตถ รูปกุขนุโธ
 อุปปชชิตถ, ปญจโวการเ ตตถ เวทนากุขนุโธ จ อุปปชชิตถ รูปกุขนุโธ จ อุปปชชิตถ.
 ในอรุปภูมินั้น เวทนาขันธก็เคยเกิด แต่รูปขันธไม่เคยเกิดในภูมินั้น, ในปัญจโวการภูมินั้น
 เวทนาขันธก็เคยเกิด รูปขันธก็เคยเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส.

ในอนุโลมปุจฉา ยตถ รูปกุขนุโธ อุปปชชิตถ เป็นสันนิฏฐานบท

ตตถ เวทนากุขนุโธ อุปปชชิตถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อสัณฺณสัจจตมฺมิ ๑ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปขันธ
 อย่างเดียว และ ปัญจโวการมฺมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ ๕

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = ปัญจโวการมฺมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ ๕
 เท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

ในปฏิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน เวทนากุขนุโธ อุปปชชิตถ เป็นสันนิฏฐานบท

ตตถ รูปกุขนุโธ อุปปชชิตถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อรูปมฺมิ ๔ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ ๔
 และ ปัญจโวการมฺมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ ๕.

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = ปัญจโวการมฺมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ ๕
 เท่านั้น.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

แสดง รุปักขันธมฺละ สัณฺณากขันธมฺลียมกะ และสังขารักขันธมฺลียมกะ วิญญา-
 ณักขันธมฺลียมกะ ต่อไปตามหลักของรูปักขันธมฺละ เวทนากขันธมฺลียมกะ

จบรูปักขันธมฺละ

๐๐๐๐

เวทนากันขันธ์มุละ

๑. เวทนากันขันธ์มุละ สัตถุญญากันขันธ์มุลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตถ เวทนากันขันธ์มุละ อุปุปชชิตถ, ตตถ สลลญญากันขันธ์มุละ
อุปุปชชิตถาติ? เวทนากันขันธ์มุละเกิดในภุมมิด, สัตถุญญากันขันธ์มุละเกิดในภุมมินันนัชไหม?

วิสัชนา อามนตาคไช.

ปฏิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน สลลญญากันขันธ์มุละ อุปุปชชิตถ, ตตถ เวทนากันขันธ์มุละ
อุปุปชชิตถาติ? หรือวาสัตถุญญากันขันธ์มุละเกิดในภุมมิด, เวทนากันขันธ์มุละเกิดในภุมมินันนัชไหม?

วิสัชนา อามนตาคไช.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส.

ในอนุโลมปุจฉา ยตถ เวทนากันขันธ์มุละ อุปุปชชิตถ เป็นสันนิฏฐานบท

ตตถ สลลญญากันขันธ์มุละ อุปุปชชิตถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อรูปภุมมิด ๔ ซึ่งเป็นเกิดแห่งนามกันขันธ์ ๔ กับ
ปัญจโวการภุมมิด ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งกันขันธ์ ๕.

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑.

ในปฏิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน สลลญญากันขันธ์มุละ อุปุปชชิตถ เป็นสันนิฏฐานบท

ตตถ เวทนากันขันธ์มุละ อุปุปชชิตถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อรูปภุมมิด ๔ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามกันขันธ์ ๔
กับปัญจโวการภุมมิด ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งกันขันธ์ ๕.

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

แสดงเวทนากันขันธ์มุละ สังขารักกันขันธ์มุลียมกะ และวิญญานักกันขันธ์มุลียมกะ
ต่อไปตามหลักของเวทนากันขันธ์มุละ สัตถุญญากันขันธ์มุลียมกะ

จบเวทนากันขันธ์มุละ

ส่วนมุละมุลิตที่เหลือกก็เหมือนกัน ฉะนั้นจงแสดงต่อไปตามหลักของเวทนากัน
กันขันธ์มุละ

จบโอภาสวาระ

บุคคลโลกาสวาระ

รูปกัณฑ์มธุละ

๑. รูปกัณฑ์มธุละ เวทนากัณฑ์มธุละ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ รูปกฺขณฺโห อุปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห อุปฺปชฺชิตฺถาติ? รูปกัณฑ์มธุละเกิดแก่บุคคลใดในภุมิใด, เวทนากัณฑ์มธุละเกิดแก่บุคคลนั้นในภุมินั้นใช่ไหม?

วิธัชนา อสฺสยสฺส ตตฺถาเน เตสํ ตตฺถ รูปกฺขณฺโห อุปฺปชฺชิตฺถ โน จ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห อุปฺปชฺชิตฺถ, ปญฺจวอการานํ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขณฺโห จ อุปฺปชฺชิตฺถ เวทนากฺขณฺโห จ อุปฺปชฺชิตฺถ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในอสังขยสัตตภุมิ ในภุมินั้น รูปกัณฑ์มธุละเกิด แต่เวทนากัณฑ์มธุละไม่เกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภุมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในปัจจุโวการภุมิ ในภุมินั้นรูปกัณฑ์มธุละก็เกิด เวทนากัณฑ์มธุละก็เกิด.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขณฺโห อุปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ รูปกฺขณฺโห อุปฺปชฺชิตฺถาติ? หรือว่าเวทนากัณฑ์มธุละเกิดแก่บุคคลใดในภุมิใด, รูปกัณฑ์มธุละเกิดแก่บุคคลนั้นในภุมินั้นใช่ไหม?

วิธัชนา อรูปานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห อุปฺปชฺชิตฺถ โน จ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขณฺโห อุปฺปชฺชิตฺถ, ปญฺจวอการานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห จ อุปฺปชฺชิตฺถ รูปกฺขณฺโห จ อุปฺปชฺชิตฺถ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในอรูปภุมิ ในภุมินั้นเวทนากัณฑ์มธุละเกิด แต่รูปกัณฑ์มธุละไม่เกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภุมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในปัจจุโวการภุมิ ในภุมินั้นเวทนากัณฑ์มธุละก็เกิด รูปกัณฑ์มธุละก็เกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส.

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ รูปกฺขณฺโห อุปฺปชฺชิตฺถ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห อุปฺปชฺชิตฺถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = สุกตือเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสังขยสัตตภุมิ กับอสังขยสัตตภุมิ ๑ และ ปุณฺชน ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในปัจจุโวการภุมิ กับปัจจุโวการภุมิ ๒๑ (เวฬุสพทรวาสภุมิ ๕)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในปัจจุโวการภุมิ กับปัจจุโวการภุมิ ๒๑ (เวฬุสพทรวาสภุมิ ๕) เท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขณฺโง อูปฺปชฺชิตฺถ เป็นสัณฺนิฏฺฐานบพ
 ตสฺส ตตฺถ รูปกฺขณฺโง อูปฺปชฺชิตฺถ เป็นสังสยบพ

องค์ธรรมของสัณนิฏฐานบพ ได้แก่ = ติเหตุกปุณฺณ ๑ ผลบุญคณ ๔ ซึ่งกำลัง
 เกิดและกำลังตายในอรุปภูมิ กับอรุปภูมิ ๔ และ ปุณฺณ ๔ ผลบุญคณ ๔ ซึ่งกำลังเกิดและ
 กำลังตายในปัญจโวการภูมิ กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เวณิสฺสททาวาสภูมิ ๕)

องค์ธรรมของสังสยบพ ได้แก่ = ปุณฺณ ๔ ผลบุญคณ ๔ ซึ่งกำลังเกิดและกำลัง
 ตายในปัญจโวการภูมิ กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เวณิสฺสททาวาสภูมิ ๕) เท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

แสดง รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ สัณฺญากขันธมูลียมกะ
 สังขารักขันธมูลียมกะ และวิญญาณักขันธมูลียมกะ ต่อไปตามหลักของรูปักขันธมูละ
 เวทนากขันธมูลียมกะ

จบรูปักขันธมูละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัณฺญากขันธมูลียมกะ

อนฺุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขณฺโง อูปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ
 สลฺยวากฺขณฺโง อูปฺปชฺชิตฺถาติ? เวทนากขันธฺเคยเกิดแก่บุญคณใดในภูมิใด, สัณฺญากขันธฺก็
 เคยเกิดแก่บุญคณนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซ้.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สลฺยวากฺขณฺโง อูปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ
 เวทนากฺขณฺโง อูปฺปชฺชิตฺถาติ? หรือว่าสัณฺญากขันธฺเคยเกิดแก่บุญคณใดในภูมิใด,
 เวทนากขันธฺก็เคยเกิดแก่บุญคณนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซ้.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส.

ในอนฺุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขณฺโง อูปฺปชฺชิตฺถ เป็นสัณฺนิฏฺฐานบพ
 ตสฺส ตตฺถ สลฺยวากฺขณฺโง อูปฺปชฺชิตฺถ เป็นสังสยบพ

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลบุญคถ ๔ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในจุวัการภูมิ ปญฺจวัการภูมิ กับจุวัการภูมิ ๔ ปญฺจวัการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตถ สยฺยนาขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺตํ เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส ตตฺถ เวทนากขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺตํ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลบุญคถ ๔ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในจุวัการภูมิ ปญฺจวัการภูมิ กับจุวัการภูมิ ๔ ปญฺจวัการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

แสดง เวทนากขันธมฺูละ สังขารักขันธมฺูลิยมกะ และวิญญานักขันธมฺูลิยมกะ
ต่อไปตามหลักของเวทนากขันธมฺูละ สัณฺญากขันธมฺูลิยมกะ

จบเวทนากขันธมฺูละ

ส่วนมฺูละมฺูลิที่เหลือก็เหมือนกันจะนั้นจึงแสดงต่อไปตามหลักของเวทนากขันธมฺูละ

จบปุคคโลกาสวาระ

และจบอดีตวาระอนุโลม

๐๐๐๐

อดีตวาระปัจจนิก

ปุคคลวาระ

รูปักขันธมฺูละ

๑. รูปักขันธมฺูละ เวทนากขันธมฺูลิยมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส รูปักขนฺโธ นฺุปฺปชฺชิตฺตํ, ตสฺส เวทนากขนฺโธ
นฺุปฺปชฺชิตฺตาทิ? รูปักขันธไม่เคยเกิดแก่บุคคลใด, เวทนาขันธก็ไม่เคยเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?
วิชันา นตฺถิ ไม่มี.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนากฺขนุโ นุปฺปชฺชิตถ, ตสฺส รูปกฺขนุโ นุปฺปชฺชิตถาติ? หรือว่าเวทนาขันธไม่เคยเกิดแก่บุคคลใด, รูปขันธก็ไม่เคยเกิดแก่บุคคลนั้น ไซ้ไหม?

วิสัชนา นตฺถิ ไม่มี.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส รูปกฺขนุโ นุปฺปชฺชิตถ เป็นสันนิฎฐานบท
ตสฺส เวทนากฺขนุโ นุปฺปชฺชิตถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฎฐานบท = ไม่มี เมื่อองค์ธรรมของสันนิฎฐานบทไม่มีแล้ว
องค์ธรรมของสังสยบท = ก็ไม่มีเหมือนกัน.

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น โมฆปัญฺหา ถามว่า รูปขันธไม่เคยเกิดแก่บุคคลใด, เวทนาขันธก็ไม่เคยเกิดแก่บุคคลนั้นไซ้ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิเสธวิสัชนาว่า นตฺถิ ซึ่งเป็นคำวิสัชนาห้ามองค์ธรรมของสันนิฎฐานบท เพราะว่าบุคคลที่รูปขันธไม่เคยเกิดในภพต่าง ๆ นั้นไม่มี มีแต่บุคคลที่รูปขันธเคยเกิดมาแล้วทั้งสิ้น

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนากฺขนุโ นุปฺปชฺชิตถ เป็นสันนิฎฐานบท
ตสฺส รูปกฺขนุโ นุปฺปชฺชิตถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฎฐานบท = ไม่มี เมื่อองค์ธรรมของสันนิฎฐานบทไม่มีแล้ว
องค์ธรรมของสังสยบท = ก็ไม่มีเหมือนกัน

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น โมฆปัญฺหา ถามว่า หรือว่าเวทนาขันธไม่เคยเกิดแก่บุคคลใด, รูปขันธก็ไม่เคยเกิดแก่บุคคลนั้นไซ้ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิเสธวิสัชนาว่า นตฺถิ ซึ่งเป็นคำวิสัชนาห้ามองค์ธรรมของสันนิฎฐานบท เพราะว่าบุคคลที่เวทนาขันธไม่เคยเกิดในภพต่าง ๆ นั้นไม่มี มีแต่บุคคลที่เวทนาขันธเคยเกิดมาแล้วทั้งสิ้น.

แสดงมูลที่เหลือต่อไปตามหลักของเวทนากขันธมูลิ

จบรูปิกขันธมูละ

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัตถุญญากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส เวทนาภขณฺโง นุปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส สลฺลภกขณฺโง นุปฺปชฺชิตฺถาติ? เวทนาขันธํไม่เคยเกิดแก่บุคคลใด, สัตถุญญากขันธํไม่เคยเกิดแก่บุคคลนั้น ไซ้ไหม?

วิสัชนา นตฺถิ ไม่มี.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน สลฺลภกขณฺโง นุปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส เวทนาภขณฺโง นุปฺปชฺชิตฺถาติ? หรือว่าสัตถุญญากขันธํไม่เคยเกิดแก่บุคคลใด, เวทนาขันธํไม่เคยเกิดแก่บุคคลนั้น ไซ้ไหม?

วิสัชนา นตฺถิ ไม่มี.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

แสดงมูลีที่เหลือต่อไปตามหลักของสัตถุญญากขันธมูลี.

จบเวทนากขันธมูละ

ส่วนมูละมูลีที่เหลือก็เหมือนกัน ฉะนั้นจึงแสดงต่อไปตามหลักของเวทนากขันธมูละ.

จบปุคคลวาระ

๐๐๐๐

โอภาสวาระ

รูปกขันธมูละ

๑. รูปกขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตฺถ รูปภขณฺโง นุปฺปชฺชิตฺถ, ตตฺถ เวทนาภขณฺโง นุปฺปชฺชิตฺถาติ? รูปขันธํไม่เคยเกิดในภุมิใด, เวทนาขันธํไม่เคยเกิดในภุมินั้น ไซ้ไหม?

วิสัชนา อูปฺปชฺชิตฺถ เคยเกิด.

ปฏิโลมปุจฉา ยตฺถ วา ปน เวทนาภขณฺโง นุปฺปชฺชิตฺถ, ตตฺถ รูปภขณฺโง นุปฺปชฺชิตฺถาติ? หรือว่าเวทนาขันธํไม่เคยเกิดในภุมิใด, รูปขันธํไม่เคยเกิดในภุมินั้น ไซ้ไหม?

วิสัชนา อูปฺปชฺชิตฺถ เคยเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส.

ในอนุโลมปุจฉา ยตถ รูปกุขนุโธ นุปฺปชฺชิตถ เป็นสัณนิฏฐานบท

ตตถ เวทนากุขนุโธ นุปฺปชฺชิตถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสัณนิฏฐานบท ได้แก่ = อรูปภูมิ ๔ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามจันท์ ๔

องค์ธรรมของสังสยบท = ไม่มี.

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปุเรปัญฺหา ถามว่า รูปจันท์ไม่เคยเกิดในภูมิใด, เวทนาจันท์ก็ไม่เคยเกิดในภูมินั้นใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดย ปาฬิตติวิสัชนาว่า อูปฺปชฺชิตถ ซึ่งเป็นคำวิสัชนาตรงกันข้ามกับบทถาม เพราะว่า อรูปภูมิ ๔ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามจันท์ ๔ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสัณนิฏฐานบทเหล่านั้น แม้ว่ารูปจันท์ไม่เคยเกิด แต่เวทนาจันท์เคยเกิด.

ในปฏิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน เวทนากุขนุโธ นุปฺปชฺชิตถ เป็นสัณนิฏฐานบท

ตตถ รูปกุขนุโธ นุปฺปชฺชิตถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสัณนิฏฐานบท ได้แก่ = อสัณฺญาสัตตภูมิ ๑ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปจันท์อย่างเดียว.

องค์ธรรมของสังสยบท = ไม่มี

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปุเรปัญฺหา ถามว่า หรือว่า เวทนาจันท์ไม่เคยเกิดในภูมิใด, รูปจันท์ก็ไม่เคยเกิดในภูมินั้นใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดย ปาฬิตติวิสัชนาว่า อูปฺปชฺชิตถ ซึ่งเป็นคำวิสัชนาตรงกันข้ามกับบทถาม เพราะว่าอสัณฺญาสัตตภูมิ ๑ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปจันท์อย่างเดียว ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสัณนิฏฐานบทเหล่านั้น แม้ว่าเวทนาจันท์ไม่เคยเกิด แต่รูปจันท์เคยเกิด

แสดงมูลที่เหลือดต่อไปตามหลักของเวทนากจันฺธมูลี.

จบรูปจันฺธมูละ

๐๐๐๐

เวทนากจันฺธมูละ

๑. เวทนากจันฺธมูละ สัณฺญากจันฺธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตถ เวทนากุขนุโธ นุปฺปชฺชิตถ, ตตถ สลฺลชฺชากุขนุโธ นุปฺปชฺชิตถาติ? เวทนาจันท์ไม่เคยเกิดในภูมิใด, สัณฺญาจันท์ก็ไม่เคยเกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซ.

ปฏิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน สญญาขุโน นุปปชิตถ, ตตถ เวทนาขุโน นุปปชิตถาติ? หรือว่าสัญญาขันธไม่เคยเกิดในภุมิได, เวทนาขันธก็ไม่เคยเกิดในภุมินั้น ไซ้ไหม?

วิสันหา อามนตา ไซ้.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา และปฏิโลมปุจฉา องค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้แก่ = อสัณฺณสตัต ภูมิ ๑ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปจันธอย่างเดียว

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

แสดงมูลที่เหลื่อต่อไปตามหลักของสัญญาขันธ์มูล

จบเวทนาขันธ์มูละ

ส่วนมูละมูลที่เหลื่อก็เหมือนกันจะนั้นจึงแสดงต่อไปตามหลักของเวทนาขันธ์มูละ

จบโอกาสวาระ

๐๐๐๐

บุคคลโลกาสุวาระ

รูปักขันธ์มูละ

๑. รูปักขันธ์มูละ เวทนาขันธ์มูละียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตถ รูปขุโน นุปปชิตถ, ตสฺส ตตถ เวทนาขุโน นุปปชิตถาติ? รูปจันธไม่เคยเกิดแก่บุคคลใดในภุมิได, เวทนาขันธก็ไม่เคยเกิดแก่บุคคลนั้นในภุมินั้น ไซ้ไหม?

วิสันหา อรูปานํ เตสํ ตตถ รูปขุโน นุปปชิตถ โน จ เตสํ ตตถ เวทนาขุโน นุปปชิตถ, สุตฺถาวาสานํ เตสํ ตตถ รูปขุโน จ นุปปชิตถ เวทนาขุโน จ นุปปชิตถ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในรูปภูมิ ในภุมินั้นรูปจันธไม่เคยเกิด แต่เวทนาขันธเคยเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภุมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในสุตฺถาวาสภูมิ ในภุมินั้นรูปจันธก็ไม่เคยเกิด เวทนาขันธก็ไม่เคยเกิด.

ปฏิโลมปุจจา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขนุโห นุप्ปชฺชิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ
รูปกฺขนุโห นุप्ปชฺชิตฺถาติ? หรือว่าเวทนาขันธไม่เคยเกิดแก่บุคคลใดในภุมิใด, รูปขันธ
ก็ไม่เคยเกิดแก่บุคคลนั้นในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อสฺสยสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนุโห นุप्ปชฺชิตฺถ โน จ ตสฺส ตตฺถ
รูปกฺขนุโห นุप्ปชฺชิตฺถ, สุตฺถาวาสาณํ ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนุโห จ นุप्ปชฺชิตฺถ รูปกฺขนุโห
จ นุप्ปชฺชิตฺถ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในอสังขยัตตภุมิ ในภุมินั้นเวทนาขันธไม่เคยเกิด
แต่รูปขันธเคยเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภุมินั้น เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในสุทธาวาสภุมิ ใน
ภุมินั้นเวทนาขันธก็ไม่เคยเกิด รูปขันธก็ไม่เคยเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจจา ยสฺส ยตฺถ รูปกฺขนุโห นุप्ปชฺชิตฺถ เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนุโห นุप्ปชฺชิตฺถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ติเหตุกปุณฺณ ๑ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังเกิด
(อุปฺปชฺชนฺต) และกำลังตาย (จวนฺต) ในอรุณภุมิกับอรุณภุมิ ๔ และ พระอนาคามีบุคคล ๑
ซึ่งกำลังเกิดในสุทธาวาสภุมิ ๕ และกำลังตายในสุทธาวาสภุมิ ๔ (เว้นอกนิฏฐาภุมิ)

พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภุมิ กับสุทธาวาสภุมิ ๕.

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

ในปฏิโลมปุจจา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขนุโห นุप्ปชฺชิตฺถ เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส ตตฺถ รูปกฺขนุโห นุप्ปชฺชิตฺถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = สุกตติเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและ
กำลังตายในอสังขยัตตภุมิ กับอสังขยัตตภุมิ ๑ และ พระอนาคามีบุคคล ๑ ซึ่งกำลัง
เกิดในสุทธาวาสภุมิ ๕ และกำลังตายในสุทธาวาสภุมิ ๔ (เว้นอกนิฏฐาภุมิ) พระอรหันต-
บุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภุมิ กับสุทธาวาสภุมิ ๕

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

แสดงมูลที่เหลื่อต่อไปตามหลักของเวทนากขันธมูลี

จบรูปิกขันธมูละ

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัตถุญญากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ สตฺถุญฺญากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถาติ? เวทนากขันธโมเคยเกิดแก่บุคคลใดในภุมิใด, สัตถุญญากขันธโมเคยเกิดแก่บุคคลนั้นในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซฺ.

ปฎิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สตฺถุญฺญากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถาติ? หรือว่าสัตถุญญากขันธโมเคยเกิดแก่บุคคลใดในภุมิใด, เวทนากขันธโมเคยเกิดแก่บุคคลนั้นในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซฺ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส ตตฺถ สตฺถุญฺญากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ พระอนาคามีบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิ ๕ และกำลังตายในสุทธาวาสภูมิ ๔ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ)

พระอรหันต์บุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ กับสุทธาวาสภูมิ ๕ สุกตือเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสัตถุญญัตตภูมิ กับอสัตถุญญัตตภูมิ ๑.

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

ในปฎิโลมปุจฉา องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = พระอนาคามีบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิ ๕ และกำลังตายในสุทธาวาสภูมิ ๔ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ)

พระอรหันต์บุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ กับสุทธาวาสภูมิ ๕ สุกตือเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสัตถุญญัตตภูมิ กับอสัตถุญญัตตภูมิ ๑

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

แสดงมูลที่เหลื่อต่อไปตามหลักของสัตถุญญากขันธมูลี

จบเวทนากขันธมูละ

ส่วนมูละมูลีที่เหลื่อก็เหมือนกัน แสดงต่อไปตามหลักของเวทนากขันธมูละ

จบปุคคโลกาสวาระ

และจบอติตวาระปัจจนิก

อติตวารี นิฏฐิต.

อนาคตวาระอนุโลม

บุคคลวาระ

รูปกัณฑ์ธมฺมละ

๑. รูปกัณฑ์ธมฺมละ เวทนากัณฑ์ธมฺมียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส รูปกฺขณฺโง อุปฺปชฺชิสฺสตี, ตสฺส เวทนากฺขณฺโง อุปฺปชฺชิสฺสตีตี? รูปกัณฑ์จักเกิดแก่บุคคลใด, เวทนากัณฑ์จักเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนากฺขณฺโง อุปฺปชฺชิสฺสตี, ตสฺส รูปกฺขณฺโง อุปฺปชฺชิสฺสตีตี? หรือว่าเวทนากัณฑ์จักเกิดแก่บุคคลใด, รูปกัณฑ์จักเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิสัชนา เย อรูปํ อุปฺปชฺชิตฺวา ปรินิพฺพายิสฺสณฺตี เตสํ เวทนากฺขณฺโง อุปฺปชฺชิสฺสตี โน จ เตสํ รูปกฺขณฺโง อุปฺปชฺชิสฺสตี, อิตเรสํ เตสํ เวทนากฺขณฺโง จ อุปฺปชฺชิสฺสตี รูปกฺขณฺโง จ อุปฺปชฺชิสฺสตี. บุคคลเหล่าใดจักเกิดในอรูปภูมิแล้วจักปรินิพพาน บุคคลเหล่านั้นเวทนากัณฑ์จักเกิด แต่รูปกัณฑ์จักไม่เกิดแก่บุคคลเหล่านั้น, บุคคลที่นอกจากนั้นเวทนากัณฑ์จักเกิด รูปกัณฑ์จักเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส รูปกฺขณฺโง อุปฺปชฺชิสฺสตี เป็นสัณนิฏฐานบท

ตสฺส เวทนากฺขณฺโง อุปฺปชฺชิสฺสตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสัณนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในปัญจโวการภูมิ และจะเกิดในปัญจโวการภูมิอีก

สุกตือเหตุกบุคคล ๑ ตีเหตุกปุณฺชน ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสังฺกตัตตภูมิ อรูปภูมิ

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนากฺขณฺโง อุปฺปชฺชิสฺสตี เป็นสัณนิฏฐานบท

ตสฺส รูปกฺขณฺโง อุปฺปชฺชิสฺสตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานบท ได้แก่ = ติเหตุกปฏุชน ๑ ซึ่งกำลังเกิดใน
 กามสุคติภูมิ ๗ รูปภูมิ ๕ (เว้นจตุตถมานภูมิ) ที่จะได้มรรคเบื้องต่ำและจะเกิดในอรุปภูมิ
 แล้วจะปรินิพพานที่เรียกว่า อุปปาตักขณะสมังคิของปัญจโวการติเหตุกปฏิสนธิจิต ๘
 (เว้นปัญจจมานวิปากจิต ๑) เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔

ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในกามสุคติภูมิ ๗ รูปภูมิ ๕
 (เว้นจตุตถมานภูมิ) และจะเกิดในอรุปภูมิแล้วจะปรินิพพาน

ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรุปภูมิและจะเกิดในอรุปภูมิ
 ภูมิใดภูมิหนึ่งอีก (เว้นภูมิที่ต่ำกว่า) แล้วจะปรินิพพาน

และ ปฏุชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในปัญจโวการภูมิ
 และจะเกิดในปัญจโวการภูมิอีก

สุคติอเหตุกบุคคล ๑ ติเหตุกปฏุชน ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสังญัตตภูมิ
 และอรุปภูมิ

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริปัญณปัญหา ถามว่า เวทนาขันธจักเกิดแก่บุคคลใด
 รูปขันธจักเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอาติเหตุกปฏุชน ๑
 ซึ่งกำลังเกิดในกามสุคติภูมิ ๗ รูปภูมิ ๕ (เว้นจตุตถมานภูมิ) ที่จะได้มรรคเบื้องต่ำและ
 จะเกิดในอรุปภูมิแล้วจะปรินิพพานที่เรียกว่า อุปปาตักขณะสมังคิของปัญจโวการติเหตุก-
 ปฏิสนธิจิต ๘ (เว้นปัญจจมานวิปากจิต ๑) เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔,
 ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในกามสุคติภูมิ ๗ รูปภูมิ ๕ (เว้นจตุตถมาน-
 ภูมิ) และจะเกิดในอรุปภูมิแล้วจะปรินิพพาน, ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตาย
 ในอรุปภูมิและจะเกิดในอรุปภูมิภูมิใดภูมิหนึ่งอีก (เว้นภูมิที่ต่ำกว่า) แล้วจะปรินิพพานซึ่ง
 เป็นองค์ธรรมของสันนิฐานบทได้บทเดียวกันไว้ในปริมโกฐฐาส มีการปฏิเสธสังสยบท
 ดังแสดงว่า เย อรุปี อุปปชชิตวา ปรินิพพายิสฺสนติ เตสํ เวทนาภขณฺโง อุปปชชิสฺสตี
 โน จ เตสํ รูปภขณฺโง อุปปชชิสฺสตี แล้วทรงยกเอาปฏุชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลัง
 เกิดและกำลังตายในปัญจโวการภูมิและจะเกิดในปัญจโวการภูมิอีก สุกตือเหตุกบุคคล ๑
 ติเหตุกปฏุชน ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสังญัตตภูมิ และอรุปภูมิ ซึ่งเป็นองค์ธรรม
 ของสันนิฐานบท และสังสยบทได้ทั้งสองขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฐฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท
 ดังแสดงว่า อิตเรสํ เตสํ เวทนาภขณฺโง จ อุปปชชิสฺสตี รูปภขณฺโง จ อุปปชชิสฺสตี
 คำวิสันนาในปฏิโลมปุจฉานี้เป็นสรูปทสสนวิสันนา ที่มีวิภังค์โดยตรง

แสดงมูลที่เหลืต่อต่อไป ฯลฯ

จบรูปิกขันธมูละ

๐๐๐๐

เวทนากันขันธ์มุละ

๑. เวทนากันขันธ์มุละ สัตถุญญากันขันธ์มุลียมกะ

อนุโลมปุจจา ยสฺส เวทนากุขนุโธ อุปฺปชฺชิสฺสตี, ตสฺส สลฺลณากุขนุโธ
อุปฺปชฺชิสฺสตีตี? เวทนากันขันธ์จักเกิดแก่บุคคลใด, สัตถุญญากันขันธ์จักเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?
วิสัชนา อามนฺตา ไซ.

ปฏฺิโลมปุจจา ยสฺส วา ปน สลฺลณากุขนุโธ อุปฺปชฺชิสฺสตี, ตสฺส เวทนากุขนุโธ
อุปฺปชฺชิสฺสตีตี? หรือว่าสัตถุญญากันขันธ์จักเกิดแก่บุคคลใด, เวทนากันขันธ์จักเกิดแก่บุคคลนั้น
ใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซ.

ในอนุโลมปุจจา และ ปฏฺิโลมปุจจา องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่
ปุถุชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ (เว้นปัจฉิมภวีกะ) ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายใน ๓๐ ภูมิ
(เว้นอกนิฏฐาภูมิ)

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปัญหาปัญหา ถามว่า เวทนากันขันธ์จักเกิดแก่บุคคลใด,
สัตถุญญากันขันธ์จักเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม? หรือว่าสัตถุญญากันขันธ์จักเกิดแก่บุคคลใด, เวทนา-
กันขันธ์จักเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิภาณวิสัชนาว่า อามนฺตา
ซึ่งเป็นคำวิสัชนารับรององค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เพราะว่าปุถุชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓
(เว้นปัจฉิมภวีกะ) ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายใน ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) ซึ่งเป็น
องค์ธรรมของสันนิฏฐานบทเหล่านั้น เวทนากันขันธ์จักเกิด สัตถุญญากันขันธ์จักเกิด หรือว่า
สัตถุญญากันขันธ์จักเกิด เวทนากันขันธ์จักเกิด.

มุลีและมุละที่เหลือก็เหมือนกัน

จบปุคคลวาระ

๐๐๐๐

โอกาสวาระ

รูปักกันขันธ์มุละ

๑. รูปักกันขันธ์มุละ เวทนากันขันธ์มุลียมกะ

อนุโลมปุจจา ยตฺถ รูปกุขนุโธ อุปฺปชฺชิสฺสตี, ตตฺถ เวทนากุขนุโธ
อุปฺปชฺชิสฺสตีตี? รูปักกันขันธ์จักเกิดในภูมิใด, เวทนากันขันธ์จักเกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิธีเช่น อสณฺณสตุเต ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ อูปฺปชฺชิสฺสตี โน จ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ
อูปฺปชฺชิสฺสตี, ปญฺจไวการะ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ จ อูปฺปชฺชิสฺสตี เวทนากฺขนฺโธ จ อูปฺปชฺชิสฺสตี.
ในอัสสณฺณสตุตตภูมิจึง รูปขันธ์จักเกิด แต่เวทนาขันธ์จักไม่เกิดในภูมิจึง, ในปัญจไวการภูมิจึง
รูปขันธ์จักเกิด เวทนาขันธ์จักเกิด.

ปฏิโลมปุจฉา ยत्ตถ วา ปน เวทนากฺขนุโธ อุปฺปชฺชิสฺสตี, ตตฺถ รูปกฺขนุโธ
 อุปฺปชฺชิสฺสตีตี? หรือว่าเวทนาขันธจักเกิดในภูมิใด, รูปขันธก็จักเกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิธีเช่น อรูปะ ตตถ เวทนากุขนโธ อุปฺปชฺชิสฺสตี โน จ ตตถ รูปกุขนโธ
 อุปฺปชฺชิสฺสตี, ปญฺจวอกาเร ตตถ เวทนากุขนโธ จ อุปฺปชฺชิสฺสตี รูปกุขนโธ จ
 อุปฺปชฺชิสฺสตี. ในอรูปภูมินั้น เวทนาชั้นจกเกิด แต่รูปชั้นจกไม่เกิดในภูมินั้น, ใน
 ปญฺจวอกาเรภูมินั้น เวทนาชั้นจกเกิด รูปชั้นจกเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยศุด รูปกษนุโธ อุปปุขชิสฺสติ เป็นสันนิฏฐานบท

ตตฺถ เวทนากุขนโร อูปฺปชฺชิสฺสติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อสัณญัตตกัมมิ ๑ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปันธ์
อย่างเดียว และ ปัจจวาการกัมมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ ๕

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งจันท์ ๕ เท่านั้น

จำแนกโกฏฐาต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน เวทนากุขนโร อุปปชฺชิสฺสตี เป็นสันนิฏฐานบท

ตตฤ รูปกฤษณโธ อุปปชชิสฺสติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อรูปภูมิ ๔ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔ และ ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขั้น ๕ เท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบบรรยากาศ

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัตถุญากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตถ เวทนาภขณฺโง อูปฺปชฺชิสฺสตี, ตตถ สลฺลาภขณฺโง อูปฺปชฺชิสฺสตีตี? เวทนาขันธ์จักเกิดในภุมิใด, สัตถุญขันธ์ก็จักเกิดในภุมนั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซ.

ปฏิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน สลฺลาภขณฺโง อูปฺปชฺชิสฺสตี, ตตถ เวทนาภขณฺโง อูปฺปชฺชิสฺสตีตี? หรือว่าสัตถุญขันธ์จักเกิดในภุมิใด, เวทนาขันธ์ก็จักเกิดในภุมนั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา และปฏิโลมปุจฉา

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อรูปภุมิ ๔ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๕ กับปัญจโวการภุมิ ๑๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕.

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๗

มูลีและมูละที่เหลือก็เหมือนกัน

จบโอกาสวาระ

๐๐๐๐

ปุคคโลกาสวาระ

รूपีกขันธมูละ

๑. รุปีกขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตถ รุปภขณฺโง อูปฺปชฺชิสฺสตี, ตสฺส ตตถ เวทนาภขณฺโง อูปฺปชฺชิสฺสตีตี? รุปขันธ์จักเกิดแก่บุคคลใดในภุมิใด, เวทนาขันธ์ก็จักเกิดแก่บุคคลนั้นในภุมนั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อสฺสยสฺสตุตฺตํ เตสํ ตตถ รุปภขณฺโง อูปฺปชฺชิสฺสตี โน จ เตสํ ตตถ เวทนาภขณฺโง อูปฺปชฺชิสฺสตี, ปญฺจโวการํ เตสํ ตตถ รุปภขณฺโง จ อูปฺปชฺชิสฺสตี เวทนาภขณฺโง จ อูปฺปชฺชิสฺสตี. เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในอัสสยusstตฺตภุมิ ในภุมนั้น

รูปขันธ์จักเกิด แต่เวทนาขันธ์จักไม่เกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภุมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในปัญจโวการภูมิ ในภุมินั้นรูปขันธ์จักเกิด เวทนาขันธ์จักเกิด.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนาภฺขนุโ อูปฺปชฺชิสฺสตี, ตสฺส ตตฺถ รูปภฺขนุโ อูปฺปชฺชิสฺสตี? หรือว่าเวทนาขันธ์จักเกิดแก่บุคคลใดในภุมิใด, รูปขันธ์จักเกิดแก่บุคคลนั้นในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัณฺหา อรุปํ เตสํ ตตฺถ เวทนาภฺขนุโ อูปฺปชฺชิสฺสตี โน จ เตสํ ตตฺถ รูปภฺขนุโ อูปฺปชฺชิสฺสตี, ปญฺจโวการํ เตสํ ตตฺถ เวทนาภฺขนุโ จ อูปฺปชฺชิสฺสตี รูปภฺขนุโ จ อูปฺปชฺชิสฺสตี. เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในอรุปภูมิ ในภุมินั้นเวทนาขันธ์จักเกิด แต่รูปขันธ์จักไม่เกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภุมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในปัญจโวการภูมิ ในภุมินั้นเวทนาขันธ์จักเกิด รูปขันธ์จักเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ รูปภฺขนุโ อูปฺปชฺชิสฺสตี เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส ตตฺถ เวทนาภฺขนุโ อูปฺปชฺชิสฺสตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = สุกตือเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสังขยัตตภูมิ และจะเกิดในอสังขยัตตภูมิอีก กับอสังขยัตตภูมิ ๑ และปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในปัญจโวการภูมิ และจะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เวณสุททาวาสภูมิ ๕)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๗

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนาภฺขนุโ อูปฺปชฺชิสฺสตี เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส ตตฺถ รูปภฺขนุโ อูปฺปชฺชิสฺสตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ตีเหตุบุคคล ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรุปภูมิ และจะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับอรุปภูมิ ๔ และปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในปัญจโวการภูมิ และจะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เวณสุททาวาสภูมิ ๕)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๗

มูลที่เหลือก็เหมือนกัน จงแสดงต่อไปตามหลักของเวทนาขันธ์มูล

จบรูปิกขันธมูละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัตถุญากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อูปฺปชฺชิสฺสตี, ตสฺส ตตฺถ สลฺลวากฺขนฺโธ อูปฺปชฺชิสฺสตีติ? เวทนากขันธจกฺกเกิดแก่บุคคลใดในภุมิใด, สัตถุญากขันธจกฺกเกิดแก่บุคคลนั้นในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซ.

ปฏฺิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สลฺลวากฺขนฺโธ อูปฺปชฺชิสฺสตี, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อูปฺปชฺชิสฺสตีติ? หรือว่าสัตถุญากขันธจกฺกเกิดแก่บุคคลใดในภุมิใด, เวทนากขันธจกฺกเกิดแก่บุคคลนั้นในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา และปฏฺิโลมปุจฉา

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิด และกำลังตายในจตุโวการภุมิ ปญฺจโวการภุมิ และจะเกิดในภุมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับจตุโวการภุมิ ๔ ปญฺจโวการภุมิ ๒๑ (เว้นสุทฺธาวาสภุมิ ๕)

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

มฺุติและมฺุละที่เหลือก็เหมือนกัน จงแสดงตามหลักของเวทนากขันธมูละ สัตถุญากขันธมูลียมกะ

จบปุคฺคโลกาสวาระ

และจบอนาคตวาระอนุโลม

๐๐๐๐

อนาคตวาระปัจจนิก

บุคคลวาระ

รูปกัณฑ์ธมฺมละ

๑. รูปกัณฑ์ธมฺมละ เวทนากัณฑ์ธมฺมลียมกะ

อนุโลมปุจณา ยสฺส รูปกฺขณฺโห นุปฺปชฺชิสฺสติ, ตสฺส เวทนากฺขณฺโห นุปฺปชฺชิสฺสตีติ? รูปกัณฑ์จักไม่เกิดแก่บุคคลใด, เวทนากัณฑ์จักไม่เกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิสัชนา เย อรูปํ อุปฺปชฺชิตฺวา ปรินิพฺพายิสฺสนฺติ เตสํ รูปกฺขณฺโห นุปฺปชฺชิสฺสติ โน จ เตสํ เวทนากฺขณฺโห นุปฺปชฺชิสฺสติ, ปจฺฉิมภวีกานํ เตสํ รูปกฺขณฺโห จ นุปฺปชฺชิสฺสติ เวทนากฺขณฺโห จ นุปฺปชฺชิสฺสติ. บุคคลเหล่าใดจักเกิดในอรุปภูมิแล้วจักปรินิพพาน บุคคลเหล่านั้นรูปกัณฑ์จักไม่เกิด แต่เวทนากัณฑ์จักเกิดแก่บุคคลเหล่านั้น, บุคคลที่เป็นปัจฉิมภวิกเหล่านั้น รูปกัณฑ์จักไม่เกิด เวทนากัณฑ์จักไม่เกิด.

ปฏิโลมปุจณา ยสฺส วา ปน เวทนากฺขณฺโห นุปฺปชฺชิสฺสติ ตสฺส รูปกฺขณฺโห นุปฺปชฺชิสฺสตีติ? หรือว่าเวทนากัณฑ์จักไม่เกิดแก่บุคคลใด, รูปกัณฑ์จักไม่เกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจณา ยสฺส รูปกฺขณฺโห นุปฺปชฺชิสฺสติ	เป็นสันนิฐานบท
ตสฺส เวทนากฺขณฺโห นุปฺปชฺชิสฺสติ	เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานบท ได้แก่ = ตีเหตุกปุณฺชน ๑ ซึ่งกำลังเกิดในกามสุคติภูมิ ๓ รูปภูมิ ๕ (เว้นจุตฺตถณฺณภูมิ) ที่จะได้มรรคเบื้องต่ำ และจะเกิดในอรุปภูมิแล้วจะปรินิพพานที่เรียกว่า อุปปาตกฺขณฺธสมํกฺขของปัญจโวการตีเหตุกปฏิสนธิจิต ๘ (เว้นปัญจถณฺณวิปากจิต ๑) เจตสิก ๓๕ กัมมชกฺลาป ๓-๗-๘

ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในกามสุคติภูมิ ๓ รูปภูมิ ๕ (เว้นจุตฺตถณฺณภูมิ) และจะเกิดในอรุปภูมิแล้วจะปรินิพพาน

ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรุปภูมิและจะเกิดในอรุปภูมิใดภูมิหนึ่งอีก (เว้นภูมิที่ต่ำกว่า) แล้วจะปรินิพพาน

และ ติเหตุกปฺปุชน ๑ ที่เป็นปัจฉิมภวีกะ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิที่เรียกว่า
อุปาทกขณะสมังคีของปัญจโวการติเหตุกปฺปุชนธิจิต ๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔

ผลเสกขบุคคล ๓ ที่เป็นปัจฉิมภวีกะ ซึ่งกำลังเกิดในจุดโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ
ที่เรียกว่า อุปาทกขณะสมังคีของติเหตุกปฺปุชนธิจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔

พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในจุดโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิที่เรียกว่า
กัณท์ขณะสมังคีของติเหตุกจูติจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนากฺขนุโห นุปฺปชฺชิสฺสตี เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส รูปกฺขนุโห นุปฺปชฺชิสฺสตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ติเหตุกปฺปุชน ๑ ที่เป็นปัจฉิมภวีกะ
ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิที่เรียกว่า ฯลฯ

ผลเสกขบุคคล ๓ ที่เป็นปัจฉิมภวีกะ ซึ่งกำลังเกิดในจุดโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ
ที่เรียกว่า ฯลฯ

พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในจุดโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิที่
เรียกว่า ฯลฯ

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

แสดงมูลที่เหลือต่อไป ฯลฯ

จบรูปิกขันธมูละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัตถุญากขันธมูลียมกะ

อนฺุโลมปุจฉา ยสฺส เวทนากฺขนุโห นุปฺปชฺชิสฺสตี, ตสฺส สญฺญากฺขนุโห
นุปฺปชฺชิสฺสตีติ? เวทนากขันธจักไม่เกิดแก่บุคคลใด, สัตถุญากขันธก็จักไม่เกิดแก่บุคคลนั้น
ใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซ้.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน สญฺญากฺขนุโห นุปฺปชฺชิสฺสตี, ตสฺส เวทนากฺขนุโห
นุปฺปชฺชิสฺสตีติ? หรือว่าสัตถุญากขันธจักไม่เกิดแก่บุคคลใด, เวทนากขันธก็จักไม่เกิดแก่บุคคล
นั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซ้.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา และปฏิโลมปุจฉา องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ติเหตุก-
ปุณฺชน ๑ ที่เป็นปัจจัยมกวิคะ ซึ่งกำลังเกิดในปัจจุโวการภูมิที่เรียกว่า อุปาทักขณะสมังคี
ของปัจจุโวการติเหตุกปฏิสนธิจิต ๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๓-๔

ผลเสกขบุคคล ๓ ที่เป็นปัจจัยมกวิคะ ซึ่งกำลังเกิดในปัจจุโวการภูมิ ปัจจุโวการภูมิ
ที่เรียกว่า อุปาทักขณะสมังคีของติเหตุกปฏิสนธิจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป
๓-๓-๔

พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในปัจจุโวการภูมิ ปัจจุโวการภูมิที่
เรียกว่า ภังคักขณะสมังคีของติเหตุกจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลีและมูละที่เหลือก็เหมือนกัน แสดงตามหลักของเวทนากขันธสัญญาขันธ์-
มูลียมกะ

จบปลุกลวาระ

๐๐๐๐

โอกาสวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตฺถ รูปกฺขณฺโห นุปฺปชฺชิสฺสตี, ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห นุปฺปชฺชิสฺสตีตี?
รูปักขันธจักไม่เกิดในภูมิใด, เวทนากขันธจักไม่เกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อุปฺปชฺชิสฺสตี จักเกิด.

ปฏิโลมปุจฉา ยตฺถ วา ปน เวทนากฺขณฺโห นุปฺปชฺชิสฺสตี, ตตฺถ รูปกฺขณฺโห
นุปฺปชฺชิสฺสตีตี? หรือว่าเวทนากขันธจักไม่เกิดในภูมิใด, รูปักขันธจักไม่เกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อุปฺปชฺชิสฺสตี จักเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยตฺถ รูปกฺขณฺโห นุปฺปชฺชิสฺสตี เป็นสันนิฏฐานบท
ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห นุปฺปชฺชิสฺสตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อรูปภูมิ ๔ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔
องค์ธรรมของสังสยบท = ไม่มี

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปุรปัญหา ถามว่า รูปขันธ์จักไม่เกิดในภุมิใด, เวทนาขันธ์ก็จักไม่เกิดในภุมนั้นใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดย ปาฬิตติวิสัยนาว่า **อุปปชฺชิสฺสตี** ซึ่งเป็นคำวิสัยนาตรงกันข้ามกับบทถาม เพราะว่าอรุภุมิ ๔ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทเหล่านั้น แม้ว่ารูปขันธ์จักไม่เกิด แต่เวทนาขันธ์จักเกิด

ในปฏิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน เวทนากุขนุโธ นุปฺปชฺชิสฺสติ เป็นต้นนิฏฐานบท
ตตถ รูปกุขนุโธ นุปฺปชฺชิสฺสติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อสัณฺญัตตกฺกมฺ ๑ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปจันท์
อย่างเดียว

องค์กรรมของสังสยบท = ไม่มี

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปุรุषปัญหา ถามว่า หรือว่า เวทนากันจกัไม่เกิดในภุมิใด. รูปจันจกัไม่เกิดในภุมินั้นใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดย ปาฬิกติวิสัชนาว่า อูปุขชิสติ ซึ่งเป็นคำวิสัชนาตรงกันข้ามกับบทถาม เพราะว่าอัสัญญัตตคภุมิ ๑ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่ง รูปจันจกัอย่างเดียวกัน ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทเหล่านั้น แม้ว่าเวทนากันจกัไม่เกิด แต่รูปจันจกัเกิด.

มูลที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบกัฏกัฏกัฏ

• • • •

เวทนากันธมูละ

๑. เวทนากขันธมฺละ สัตฺตยญฺญากขันธมฺลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยत्ถ เวทนากุขนุโธ นุปฺปชฺชิสฺสตีติ, ตตฺถ สญฺญาคุกฺขนุโธ
นุปฺปชฺชิสฺสตีติ? เวทนานันฺตรจกฺกไม่เกิดในภุมิใด, สญฺญานันฺตรจกฺกไม่เกิดในภุมินั้นไฉน?

วิชา
 วิชา

ปฎิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน สลฺลาภกฺขนุโห นุปฺปชฺชิสฺสตี, ตตฺถ เวทนากฺขนุโห นุปฺปชฺชิสฺสตีติ? หรือว่าสัลยาขันธจักไม่เกิดในภุมิใด, เวทนาขันธจักไม่เกิดในภุมนั้น ใช่มั้ย?

วิชา
 อามนตา ใช้.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา และปฏิโลมปุจฉา

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อสัณฺญสตัตตมฺมิ ๑ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปจันท์
อย่างเดียว.

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลีและมูละที่เหลือกก็เหมือนกัน แสดงตามหลักของเวทนากจันฺธมูละ สัณฺญา-
จันฺธมูลียมกะ

จบโอกาสวาระ

๐๐๐๐

บุคคลโลกาสวาระ

รูปักจันฺธมูละ

๑. รูปักจันฺธมูละ เวทนากจันฺธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ รูปกฺขนุโห นุปฺปชฺชิสฺสติ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนุโห
นุปฺปชฺชิสฺสตีติ? รูปจันท์จักไม่เกิดแก่บุคคลใดในภุมิใด, เวทนาจันท์จักไม่เกิดแก่บุคคลนั้น
ในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อรูปานํ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขนุโห นุปฺปชฺชิสฺสติ โน จ เตสํ ตตฺถ
เวทนากฺขนุโห นุปฺปชฺชิสฺสติ, ปัจฉิมภวีกานํ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขนุโห จ นุปฺปชฺชิสฺสติ
เวทนากฺขนุโห จ นุปฺปชฺชิสฺสติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในอรุภุมิ ในภุมินั้นรูปจันท์จัก
ไม่เกิด แต่เวทนาจันท์จักเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภุมินั้น, บุคคลที่เป็นปัจฉิมภวีกะเหล่านั้น
ในภุมินั้นรูปจันท์จักไม่เกิด เวทนาจันท์จักไม่เกิด.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขนุโห นุปฺปชฺชิสฺสติ, ตสฺส ตตฺถ
รูปกฺขนุโห นุปฺปชฺชิสฺสตีติ? หรือว่าเวทนาจันท์จักไม่เกิดแก่บุคคลใดในภุมิใด, รูปจันท์จัก
ไม่เกิดแก่บุคคลนั้นในภุมินั้นใช่ไหม?

วิธัชนา อสณฺณสตฺตํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสตี โน จ เตสํ ตตฺถ
 รูปกฺขนฺโธ จ นุปฺปชฺชิสฺสตี, ปจฺฉิมภวีกานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ นุปฺปชฺชิสฺสตี
 รูปกฺขนฺโธ จ นุปฺปชฺชิสฺสตี. เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในอสังขยัตตภูมิในภุมินั้น
 เวทนาขันธ์จักไม่เกิด แต่รูปขันธ์จักเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภุมินั้น, บุคคลที่เป็นปัจฉิม-
 ภวีกะเหล่านั้นในภุมินั้น เวทนาขันธ์ก็จักไม่เกิด รูปขันธ์ก็จักไม่เกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสตี เป็นสันนิฏฐานบท
 ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ติเหตุกปุณฺชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓
 ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรูปภูมิ และจะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับอรูปภูมิ ๔

และ ติเหตุกปุณฺชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ที่เป็นปัจฉิมภวีกะ ซึ่งกำลังเกิดใน
 จตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิที่เรียกว่า อุปาทกขณสมังคีของติเหตุกปฏิสนธิจิต ๑๓
 เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔

พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิที่เรียกว่า
 กังคกขณสมังคีของติเหตุกจุติจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับ
 จตุโวการภูมิ ๔ ปญฺจโวการภูมิ ๒๒ (เว้นอบายภูมิ ๔)

ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายใน ๓๐ ภูมิ (เว้น
 อกนิฏฐาภูมิ) และจะไม่เกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับ ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๔๑

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสตี เป็นสันนิฏฐานบท
 ตสฺส ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = สุกตติเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและ
 กำลังตายในอสังขยัตตภูมิ และจะเกิดในอสังขยัตตภูมิอีก กับอสังขยัตตภูมิ ๑

และ ติเหตุกปฏุชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ที่เป็นปัจฉิมภวีกะ ซึ่งกำลังเกิดใน จตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิที่เรียกว่า อุปาทักขณะสมังคีของติเหตุกปฏิสนธิจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔

พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิที่เรียกว่า ภัคักขณะสมังคีของติเหตุกจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับ จตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๒ (เว้นอบายภูมิ ๔)

ปฏุชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายใน ๓๐ ภูมิ (เว้น อกนิฏฐาภูมิ) และจะไม่เกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับ ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

หมายเหตุ ในข้อที่ว่า สุกตติเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายใน อสังญัตตตภูมิและจะเกิดในอสังญัตตตภูมิอีกนั้น มิได้หมายถึงภพที่สอง แต่หมายถึง ภพที่สามต่อไป แล้วจะกลับมาเกิดในภูมินี้ได้

มุขีที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบรูปักขันธมูละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัตถุญากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจจา ยสฺส ยตฺถ เวทนากุขนุโ นุปฺปชฺชิสฺสติ, ตสฺส ตตฺถ สลฺลวากุขนุโ นุปฺปชฺชิสฺสตีติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

ปฏฺิโลมปุจจา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สลฺลวากุขนุโ นุปฺปชฺชิสฺสติ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากุขนุโ นุปฺปชฺชิสฺสตีติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา และปฏิโลมปุจฉา

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ตีเหตุกปุถุชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ที่เป็นปัจฉิมภวีกะ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัจจโวการภูมิที่เรียกว่า ฯลฯ

พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัจจโวการภูมิที่เรียกว่า ฯลฯ กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัจจโวการภูมิ ๒๒ (เว้นอบายภูมิ ๔)

ปุถุชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายใน ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) และจะไม่เกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับ ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ)

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลีและมูละที่เหลือก็เหมือนกัน แสดงตามหลักของเวทนากขันธมูละ
สัตตญาณกขันธมูลียมกะ

จบปุคคลโลกาสวาระ
และจบอนาคตวาระปัจจนิก
อนาคตวารี นิญาติต์

๐๐๐๐

ปัจจุปปันนาตีตวาระอนุโลม

ปุคคลวาระ
รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส รูปกฺขนุโธ อุปปฯขติ, ตสฺส เวทนากฺขนุโธ อุปปฯขิตฺถาติ?
รูปักขันธกำลังเกิดแก่บุคคลใด เวทนากขันธก็เคยเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิธัชนา อามนฺตา ไซ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนากฺขนุโธ อุปปฯขิตฺถ, ตสฺส รูปกฺขนุโธ
อุปปฯขิตฺติ? หรือว่าเวทนากขันธเคยเกิดแก่บุคคลใด, รูปักขันธก็กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิธัชนา สพฺเพสํ จวนฺตานิ อรูปุ อุปปฯขนฺตานิ เตสํ เวทนากฺขนุโธ อุปปฯขิตฺถ
โน จ เตสํ รูปกฺขนุโธ อุปปฯขติ, ปณฺจโวการุ อุปปฯขนฺตานิ อสฺสยสฺสตุตฺต อุปปฯขนฺตานิ

เตส เวทนากุขุโธ จ อุปปชิตถ รุปกุขุโธ จ อุปปชติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นทั้งหมดกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ และบุคคลที่กำลังเกิดในอรุณภูมิ เวทนาขันธก็เคยเกิด แต่รูปขันธไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิและอสัญญัตตภูมิ เวทนาขันธก็เคยเกิด รูปขันธก็กำลังเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส รุปกุขุโธ อุปปชติ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส เวทนากุขุโธ อุปปชิตถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิที่เรียกว่า อุปปาตักขณะสมังคิของปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔

สุดคือเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสัญญัตตภูมิที่เรียกว่า อุปปาตักขณะสมังคิของชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนากุขุโธ อุปปชิตถ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส รุปกุขุโธ อุปปชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ ที่เรียกว่า ภัคคักขณะสมังคิของจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย

ดิเหตุกปุณฺชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในอรุณภูมิที่เรียกว่า อุปปาตักขณะสมังคิของอรุณปฏิสนธิจิต ๔ เจตสิก ๓๐

และ ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิที่เรียกว่า อุปปาตักขณะสมังคิของปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔

สุดคือเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสัญญัตตภูมิที่เรียกว่า อุปปาตักขณะสมังคิของชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลที่เหลือก็เหมือนกัน แสดงต่อไปตามหลักของเวทนากันธมูลี

จบรูปิกขันธมูละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัตถุญญากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส เวทนากุขนุโธ อุปปชฺชติ, ตสฺส สลฺลวากุขนุโธ อุปปชฺชิตถาติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

ปฏฺิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน สลฺลวากุขนุโธ อุปปชฺชิตถ, ตสฺส เวทนากุขนุโธ อุปปชฺชติตี?

วิสัชนา สพฺเพสํ จวนฺตานิ อสฺสยสฺสตุตฺตํ อุปปชฺชนฺตานิ เตสํ สลฺลวากุขนุโธ อุปปชฺชิตถ โน จ เตสํ เวทนากุขนุโธ อุปปชฺชติ, จตุโวการํ ปญฺจโวการํ อุปปชฺชนฺตานิ เตสํ สลฺลวากุขนุโธ จ อุปปชฺชิตถ เวทนากุขนุโธ จ อุปปชฺชติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นทั้งหมดกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ และบุคคลที่กำลังเกิดในอสังขยัตตภูมิ สัตถุญฺญานัธก็เคยเกิด แต่เวทนากขันธไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้น. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ สัตถุญฺญานัธก็เคยเกิด เวทนากขันธก็กำลังเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส เวทนากุขนุโธ อุปปชฺชติ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส สลฺลวากุขนุโธ อุปปชฺชิตถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิที่เรียกว่า อุปปาตักขณะสมังคีของปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๗

ในปฏฺิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน สลฺลวากุขนุโธ อุปปชฺชิตถ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส เวทนากุขนุโธ อุปปชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ ที่เรียกว่า ภัคคักขณะสมังคีของจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูป ชีวิตนวกกลาป ที่ดับครั้งสุดท้าย

สุดคือเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสังขยัตตภูมิที่เรียกว่าอุปปาตักขณะสมังคีของชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก

และ ปุณฺณ ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัจจโวการภูมิ
ที่เรียกว่า อุปาทักขณะสมังคีของปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔
องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น.

จำแนกโกฏฐาตต่อไป ฯลฯ

มูลีและมูละที่เหลือนี้เหมือนกัน แสดงต่อไปตามหลักของเวทนากขันธมูละ
สัตตญาณกขันธมุลียมกะ

จบปุคคลวาระ

๐๐๐๐

โอกาสวาระ

รูปกขันธมูละ

๑. รูปกขันธมูละ เวทนากขันธมุลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตฺถ รูปกขณฺโห อุปฺปชฺชติ, ตตฺถ เวทนากขณฺโห อุปฺปชฺชติตฺถาติ?
รูปกขันธกำลังเกิดในภูมิใด, เวทนาขันธก็เคยเกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิธินา อสฺสณฺณสฺสํเต ตตฺถ รูปกขณฺโห อุปฺปชฺชติ โน จ ตตฺถ เวทนากขณฺโห
อุปฺปชฺชติ, ปญฺจโวการเร ตตฺถ รูปกขณฺโห จ อุปฺปชฺชติ เวทนากขณฺโห จ อุปฺปชฺชติ.
ในอัสสณฺณสฺสํตมุนั้น รูปกขันธกำลังเกิด แต่เวทนาขันธไม่เคยเกิดในภูมินั้น, ในปญฺจโวการ-
ภูมินั้น รูปกขันธก็กำลังเกิด เวทนาขันธก็เคยเกิด.

ปฏิโลมปุจฉา ยตฺถ วา ปน เวทนากขณฺโห อุปฺปชฺชติ, ตตฺถ รูปกขณฺโห
อุปฺปชฺชติติ? หรือว่าเวทนาขันธเคยเกิดในภูมิใด, รูปกขันธก็กำลังเกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิธินา อรุเป ตตฺถ เวทนากขณฺโห อุปฺปชฺชติ โน จ ตตฺถ รูปกขณฺโห
อุปฺปชฺชติ, ปญฺจโวการเร ตตฺถ เวทนากขณฺโห จ อุปฺปชฺชติ รูปกขณฺโห จ อุปฺปชฺชติ.
ในอรุปภูมินั้น เวทนาขันธเคยเกิด แต่รูปกขันธไม่ใช้กำลังเกิดในภูมินั้น, ในปญฺจโวการภูมินั้น
เวทนาขันธก็เคยเกิด รูปกขันธก็กำลังเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาต

ในอนุโลมปุจฉา ยตฺถ รูปกขณฺโห อุปฺปชฺชติ เป็นสันนิฏฐานบท

ตตฺถ เวทนากขณฺโห อุปฺปชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อัสสณฺณสฺสํตมุนี ๑ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปกขันธ
อย่างเดียว และ ปัจจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ ๕

เท่านั้น

• • • •

บุคคลโลกาสวาระ

รูปกัณฑ์ธมฺมละ

๑. รูปกัณฑ์ธมฺมละ เวทนากัณฑ์ธมฺมลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ รูปกฺขณฺโห อุปฺปชฺชติ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห อุปฺปชฺชติตฺถาติ? รูปกัณฑ์กำลังเกิดแก่บุคคลใดในภุมิใด, เวทนาภันท์ก็เคยเกิดแก่บุคคลนั้นในภุมินั้นใช่ไหม?

วิธัชนา สุทฺธาวาสํ อุปฺปชฺชนฺตานํ อสฺสยฺสฺส ตตฺถ อุปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขณฺโห อุปฺปชฺชติ โน จ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห อุปฺปชฺชติตฺถ, อิตเรสํ ปญฺจวอการํ อุปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขณฺโห จ อุปฺปชฺชติ เวทนากฺขณฺโห จ อุปฺปชฺชติตฺถ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในสุทฺธาวาสภุมิและอัสสยฺสฺสตตฺถภุมิ ในภุมินั้นรูปกัณฑ์กำลังเกิด แต่เวทนาภันท์ไม่เคยเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภุมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในปญฺจวอการภุมิที่นอกจากสุทฺธาวาสภุมิ ในภุมินั้นรูปกัณฑ์กำลังเกิด เวทนาภันท์ก็เคยเกิด.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขณฺโห อุปฺปชฺชติตฺถ, ตสฺส ตตฺถ รูปกฺขณฺโห อุปฺปชฺชติตฺติ? หรือว่าเวทนาภันท์เคยเกิดแก่บุคคลใดในภุมิใด, รูปกัณฑ์กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นในภุมินั้นใช่ไหม?

วิธัชนา ปญฺจวอการํ จวนฺตานํ อรูปานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห อุปฺปชฺชติตฺถ โน จ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขณฺโห อุปฺปชฺชติ. ปญฺจวอการํ อุปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห จ อุปฺปชฺชติตฺถ รูปกฺขณฺโห จ อุปฺปชฺชติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในปญฺจวอการภุมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในอรูปภุมิ ในภุมินั้นเวทนาภันท์เคยเกิด แต่รูปกัณฑ์ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภุมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในปญฺจวอการภุมิในภุมินั้น เวทนาภันท์ก็เคยเกิด รูปกัณฑ์ก็กำลังเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ รูปกฺขณฺโห อุปฺปชฺชติ เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห อุปฺปชฺชติตฺถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = พระอนาคามีบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในสุทฺธาวาสภุมิที่เรียกว่า อุปฺปาทกัณเฑสมังคิของรูปาวจรปญฺจจมนานปฏิสนธิจิต ๑ เจตสิก ๓๐ กัมมชกฺลาป ๔ กับสุทฺธาวาสภุมิ ๕

สุคติเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสังขยัตตภูมิที่เรียกว่า อุปาทกขณะสมังคี
ของชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก กับอสังขยัตตภูมิ ๑

และ ปุณฺณ ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิที่เรียกว่า
อุปาทกขณะสมังคีของปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ กับ
ปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากุขนุโร อุปฺปชฺชติ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส ตตฺถ รูปกุขนุโร อุปฺปชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺณ ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังตายใน
ปัญจโวการภูมิที่เรียกว่า กังคักขณะสมังคีของปัญจโวการจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูป
ที่ดับครั้งสุดท้าย กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

ติเหตุกปุณฺณ ๑ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรุปภูมิ กับอรุปภูมิ ๔

และ ปุณฺณ ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิที่เรียกว่า
อุปาทกขณะสมังคีของปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔
กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลิที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบรูปิกขันธมูละ

๐๐๐๐

๑. เวทนากันธมูละ สัตถุญากันธมูลิยมกะ

อนฺโถมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนากุขนุโร อุปฺปชฺชติ, ตสฺส ตตฺถ สลฺลวากุขนุโร
อุปฺปชฺชติเต? เวทนากันธกำลังเกิดแก่บุคคลใดในภูมิใด, สัตถุญากันธก็เคยเกิดแก่บุคคล
นั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิธัชนา สุทธาวาส อุปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากุขนุโร อุปฺปชฺชติ โน จ
เตสํ ตตฺถ สลฺลวากุขนุโร อุปฺปชฺชติ, อิตเรสํ จตฺตวการํ ปญจวการํ อุปฺปชฺชนฺตานํ
เตสํ ตตฺถ เวทนากุขนุโร จ อุปฺปชฺชติ สลฺลวากุขนุโร จ อุปฺปชฺชติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้น

กำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิ ในภูมินั้นเวทนาขั้นกำลังเกิด แต่สัญญาขั้นไม่เคยเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิที่นอกจากสุทธาวาสภูมิ ในภูมินั้นเวทนาขั้นก็กำลังเกิด สัญญาขั้นก็เคยเกิด.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สลฺลภาภฺนุโร อุปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ เวทนาภฺนุโร อุปฺปชฺชิตฺติ? หรือว่าสัญญาขั้นเคยเกิดแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนาขั้นก็กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นไหม?

วิธึชา จตุโวการา ปญจโวการา จวนฺตานิ เตสํ ตตฺถ สลฺลภาภฺนุโร อุปฺปชฺชิตฺถ โน จ เตสํ ตตฺถ เวทนาภฺนุโร อุปฺปชฺชิตฺติ, จตุโวการํ ปญจโวการํ อุปฺปชฺชนฺตานิ เตสํ ตตฺถ สลฺลภาภฺนุโร จ อุปฺปชฺชิตฺถ เวทนาภฺนุโร จ อุปฺปชฺชิตฺติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ในภูมินั้นสัญญาขั้นเคยเกิด แต่เวทนาขั้นไม่ใช้กำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ในภูมินั้นสัญญาขั้นก็เคยเกิด เวทนาขั้นก็กำลังเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนาภฺนุโร อุปฺปชฺชิตฺติ เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส ตตฺถ สลฺลภาภฺนุโร อุปฺปชฺชิตฺถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = พระอนาคามีบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิที่เรียกว่า ฯลฯ กับสุทธาวาสภูมิ ๕

และ ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิที่เรียกว่า อุปาทกขณะสมังคิของปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น.

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สลฺลภาภฺนุโร อุปฺปชฺชิตฺถ เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส ตตฺถ เวทนาภฺนุโร อุปฺปชฺชิตฺติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิที่เรียกว่า วัฏคักขณะสมังคิของจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

และ ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิที่เรียกว่า ฯลฯ กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลีและมูละที่เหลือก็เหมือนกัน แสดงต่อไปตามหลักของเวทนากขันธมูละ
สัตตญาณกขันธมูลียมกะ

จบปุคคโลกาสวาระ

และจบปัจจุปปันนาตัตตวาระอนุโลม

๐๐๐๐

ปัจจุปปันนาตัตตวาระปัจจนิก

ปุคคลวาระ

รूपักขันธมูละ

๑. รุปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจจา ยสฺส รุปกฺขนุโ อนุปฺปชฺติ, ตสฺส เวทนากฺขนุโ อนุปฺปชฺติตุลาติ?
รูปขันธไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลใด, เวทนาขันธก็ไม่เคยเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อูปฺปชฺติตุล เคยเกิด.

ปฏิโลมปุจจา ยสฺส วา ปน เวทนากฺขนุโ อนุปฺปชฺติตุล, ตสฺส รุปกฺขนุโ
อนุปฺปชฺติตี? หรือว่าเวทนาขันธไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลใด, รูปขันธก็ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคล
นั้นใช่ไหม?

วิสัชนา นตฺถิ ไม่มี.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจจา ยสฺส รุปกฺขนุโ อนุปฺปชฺติ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส เวทนากฺขนุโ อนุปฺปชฺติตุล เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลบุคค ๔ ซึ่งกำลังตายใน
๓๑ ภูมิ ที่เรียกว่า กังคักขณะสมังคีของจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูป ชีวิตนวกกลาป
ที่ดับครั้งสุดท้าย

ติเหตุกปุณฺชน ๑ ผลเสกขบุคค ๓ ซึ่งกำลังเกิดในอรุปภูมิที่เรียกว่า อูปาทัก-
ขณะสมังคีของอรุปปฏิสนธิจิต ๔ เจตสิก ๓๐

องค์ธรรมของสังสยบท = ไม่มี

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปุเรปัญหา ถามว่า รูปขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลใด เวทนาขันธ์ก็ไม่เคยเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดย ปาฬิตติวิสัยนาว่า อุปุปชิตถ ซึ่งเป็นการวิสัยนาตรงกันข้ามกับบทถาม เพราะว่าปุณฺชน ๔ ผลนุคค ๔ ซึ่งกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ ที่เรียกว่า ภังคกขณะสมังคิของจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย ติเหตุกปุณฺชน ๑ ผลเสกขนุคค ๓ ซึ่งกำลังเกิดในอรุณภูมิ ที่เรียกว่า อุปปาตกขณะสมังคิของอรุณปฏิสนธิจิต ๔ เจตสิก ๓๐ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทเหล่านั้น แม้ว่ารูปขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิด แต่เวทนาขันธ์เคยเกิด

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนาภุขนุโ นุปุปชิตถ เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส รูปภุขนุโ นุปุปชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท = ไม่มี เมื่อองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทไม่มีแล้ว

องค์ธรรมของสังสยบท = ก็ไม่มีเหมือนกัน

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น โฆษปัญหา ถามว่า หรือว่า เวทนาขันธ์ไม่เคยเกิดแก่บุคคลใด รูปขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดย ปฏิกเขปวิสัยนาว่า นตฺถิ ซึ่งเป็นคำวิสัยนาห้ามองค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เพราะว่าบุคคลที่เวทนาขันธ์ไม่เคยเกิดในภพต่างๆ นั้นไม่มี มีแต่บุคคลที่เวทนาขันธ์เคยเกิดมาแล้วทั้งสิ้น

มูลที่เหลือก็เหมือนกัน แสดงต่อไปตามหลักของเวทนากขันธมูลี

จบรูปิกขันธมูละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัตถุญากขันธมูลียมกะ

อนฺุโลมปุจฉา ยสฺส เวทนาภุขนุโ นุปุปชติ, ตสฺส สลฺลวภุขนุโ นุปุปชิตถาติ? เวทนาขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลใด, สัตถุญากขันธก็ไม่เคยเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิสัยนา อุปุปชิตถ เคยเกิด.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน สลฺลวภุขนุโ นุปุปชิตถ, ตสฺส เวทนาภุขนุโ นุปุปชติติ? หรือว่าสัตถุญากขันธไม่เคยเกิดแก่บุคคลใด, เวทนาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิสัยนา นตฺถิ ไม่มี.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส เวทนากุขนุโ นุปฺปชฺชติ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส สลฺลวากุขนุโ นุปฺปชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ ที่เรียกว่า ๗๑

สุดคือเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสังขยัตตภูมิที่เรียกว่า ๗๑

องค์ธรรมของสังสยบท = ไม่มี

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน สลฺลวากุขนุโ นุปฺปชฺชติ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส เวทนากุขนุโ นุปฺปชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท = ไม่มี เมื่อองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทไม่มีแล้ว

องค์ธรรมของสังสยบท = ก็ไม่มีเหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

มูลีและมูละที่เหลือก็เหมือนกัน แสดงต่อไปตามหลักของเวทนากันธมูละ
สังขยักันธมูลียมกะ

จบปุคคลวาระ

๐๐๐๐

โอกาสวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตฺถ รูปกุขนุโ นุปฺปชฺชติ, ตตฺถ เวทนากุขนุโ นุปฺปชฺชติภาติ?
รูปักขันธไม่ใช่กำลังเกิดในภูมิใด, เวทนากันธก็ไม่เคยเกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อูปฺปชฺชติ เคยเกิด.

ปฏิโลมปุจฉา ยตฺถ วา ปน เวทนากุขนุโ นุปฺปชฺชติ, ตตฺถ รูปกุขนุโ
นุปฺปชฺชติ? หรือว่าเวทนากันธไม่เคยเกิดในภูมิใด, รูปักขันธก็ไม่ใช่กำลังเกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อูปฺปชฺชติ กำลังเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาต

ในอนุโลมปุจฉา ยตถ รูปกฺขณฺโห นุปฺปชฺหติ เป็นสันนิฏฐานบท
ตตถ เวทนากฺขณฺโห นุปฺปชฺหิตถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อรูปภูมิ ๔ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามจันทร์ ๔
องค์ธรรมของสังสยบท = ไม่มี

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปุเรปฺปญฺหา ถามว่า รูปจันทร์ไม่ใช่กำลังเกิดในภูมิใด, เวทนาจันทร์ก็ไม่เคยเกิดในภูมินั้นใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดย ปาฬิตติวิสัชนาว่า อูปฺปชฺหิตถ ซึ่งเป็นคำวิสัชนาตรงกันข้ามกับบทถาม เพราะว่าอรูปภูมิ ๔ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามจันทร์ ๔ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทเหล่านั้น แม้ว่ารูปจันทร์ไม่ใช่กำลังเกิด แต่เวทนาจันทร์เคยเกิด.

ในปฏิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน เวทนากฺขณฺโห นุปฺปชฺหิตถ เป็นสันนิฏฐานบท
ตตถ รูปกฺขณฺโห นุปฺปชฺหติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อสัณฺณยสัตตภูมิ ๑ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปจันทร์
อย่างเดียว

องค์ธรรมของสังสยบท = ไม่มี

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็น ปุเรปฺปญฺหา ถามว่า หรือว่า เวทนาจันทร์ไม่เคยเกิดในภูมิใด, รูปจันทร์ก็ไม่ใช่กำลังเกิดในภูมินั้นใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดย ปาฬิตติวิสัชนาว่า อูปฺปชฺหติ ซึ่งเป็นคำวิสัชนาตรงกันข้ามกับบทถาม เพราะว่าอสัณฺณยสัตตภูมิ ๑ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปจันทร์อย่างเดียว ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทเหล่านั้น แม้ว่าเวทนาจันทร์ไม่เคยเกิด แต่รูปจันทร์กำลังเกิด.

แสดงมุขีที่เหลืต่อไป

จบรูปกัณฑ์ธมฺมละ

๐๐๐๐

เวทนากัณฑ์ธมฺมละ

๑. เวทนากัณฑ์ธมฺมละ สัณฺณยากัณฑ์ธมฺมลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตถ เวทนากฺขณฺโห นุปฺปชฺหติ, ตตถ สลฺลยากฺขณฺโห นุปฺปชฺหิตถาติ?
วิสัชนา อามนฺตา.

ปฏิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน สยฺยวาทนุโ นุปฺปชฺชิตฺถ, ตตฺถ เวทนากุขนุโ นุปฺปชฺชิตฺติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา และปฏิโลมปุจฉา

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อสังขยัตตภูมิ ๑ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปันธ์
อย่างเดียว

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

มูลิและมูละที่เหลือก็เหมือนกัน แสดงต่อไปตามหลักของเวทนากขันธมูละ
สังขยวาทนุโ นุปฺปชฺชิตฺติ

จบโอกาสวาระ

๐๐๐๐

บุคคลโลกาสวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลิยมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตถ รูปกุขนุโ นุปฺปชฺชิตฺติ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากุขนุโ นุปฺปชฺชิตฺตาติ? รูปันธ์ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนาขันธก็ไม่เคยเกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา ปญฺจโวการา จวนฺตานํ อรูปานํ เตสํ ตตฺถ รูปกุขนุโ นุปฺปชฺชิตฺติ โน จ เตสํ ตตฺถ เวทนากุขนุโ นุปฺปชฺชิตฺถ, สุตฺถวาเส ปรีณิพฺพนฺตานํ อสยฺยวตฺตา จวนฺตานํ เตสํ ตตฺถ รูปกุขนุโ จ นุปฺปชฺชิตฺติ เวทนากุขนุโ จ นุปฺปชฺชิตฺถ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในปัจจุโวการภูมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในอรูปภูมิ ในภูมินั้นรูปันธ์ไม่ใช่กำลังเกิด แต่เวทนาขันธเคยเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ และบุคคลที่กำลังตายในอสังขยัตตภูมิในภูมินั้น รูปันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิด เวทนาขันธก็ไม่เคยเกิด.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตถ เวทนากุขนุโ นุปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ รูปกุขนุโ นุปฺปชฺชิตฺติ? หรือว่าเวทนาขันธไม่เคยเกิดแก่บุคคลใดในภูมิใด, รูปันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิธัสนา สุทธาวาส อูปพชชนทานิ อสณฺณสตุตฺตํ อูปพชชนทานิ เตสํ ตตฺถ
 เวทนากุขนุโร นุปฺปชฺชิตฺถ โน จ เตสํ ตตฺถ รูปกุขนุโร นุปฺปชฺชติ, สุทธาวาเส
 ปรินิพฺพนทานิ อสณฺณสตุตฺตา จวนฺทานิ เตสํ ตตฺถ เวทนากุขนุโร จ นุปฺปชฺชิตฺถ
 รูปกุขนุโร จ นุปฺปชฺชติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิ และบุคคลที่กำลัง
 เกิดในอัสัณฺณสตุตฺตภูมิ ในภูมินั้นเวทนาขันธไม่เคยเกิด แต่รูปขันธกำลังเกิดแก่บุคคล
 เหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ และบุคคลที่กำลัง
 ตายในอัสัณฺณสตุตฺตภูมิ ในภูมินั้นเวทนาขันธก็ไม่เคยเกิด รูปขันธก็ไม่ใช้กำลังเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ รูปกุขนุโร นุปฺปชฺชติ เป็นสันนิฏฐานบท
 ตสฺส ตตฺถ เวทนากุขนุโร นุปฺปชฺชิตฺถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังตายใน
 ปัญจโวการภูมิที่เรียกว่า กังคักขณฺณสมังคีของปัญจโวการจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูป
 ที่ดับครั้งสุดท้าย กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

ติเหตุกปุณฺชน ๑ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรุปภูมิกับอรุปภูมิ ๔
 และ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ ๕ พระอนาคามี-
 บุคคล ๑ ซึ่งกำลังตายในสุทธาวาสภูมิ ๔ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) ที่เรียกว่า กังคักขณฺณสมังคี
 ของรูปาวจรปัญจมณณจุติจิต ๑ เจตสิก ๓๐ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับสุทธาวาสภูมิ ๕
 สุกตือเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังตายในอัสัณฺณสตุตฺตภูมิที่เรียกว่า กังคักขณฺณสมังคี
 ของชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย กับอัสัณฺณสตุตฺตภูมิ ๑

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากุขนุโร นุปฺปชฺชิตฺถ เป็นสันนิฏฐานบท
 ตสฺส ตตฺถ รูปกุขนุโร นุปฺปชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = พระอนาคามีบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดใน
 สุทธาวาสภูมิ ๕ ที่เรียกว่า อูปปาตักขณฺณสมังคีของรูปาวจรปัญจมณณปฏิสนธิจิต ๑
 เจตสิก ๓๐ กัมมชกลาป ๔ กับสุทธาวาสภูมิ ๕

สุกตือเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในอัสัณฺณสตุตฺตภูมิที่เรียกว่า อูปปาตักขณ-
 สมังคีของชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก กับอัสัณฺณสตุตฺตภูมิ ๑

และ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสกม ๕ พระอนาคามี-
บุคคล ๑ ซึ่งกำลังตายในสุทธาวาสกม ๕ (เว้นอกนิฏฐากม) ที่เรียกว่า ๗๑ กับสุทธาวาสกม ๕
สุคติอเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังตายในอสังกตธรรมที่เรียกว่า ๗๑ กับ
อสังกตธรรม ๑

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

มูลที่เหลือกก็เหมือนกัน แสดงต่อไปตามหลักของเวทนากขันธมูล

จบรูปกขันธมูละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัตถุญากขันธมูลียมกะ

อนฺโณปจฺฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขณฺโห นุปฺปชฺชติ, ตสฺส ตตฺถ สลฺลวากฺขณฺโห
นุปฺปชฺชติเตติ?

วิธํชา จตุโวการา ปณฺจโวการา จวนฺตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห นุปฺปชฺชติ
โน จ เตสํ ตตฺถ สลฺลวากฺขณฺโห นุปฺปชฺชติ, สุทฺธาวาเส ปรีณิพฺพณฺตานํ อสฺสยสฺสตาณํ
เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห จ นุปฺปชฺชติ สลฺลวากฺขณฺโห จ นุปฺปชฺชติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้น
กำลังตายในจตุโวการกม ปณฺจโวการกม ในกมุนั้นเวทนากขันธไม่ใช่กำลังเกิด แต่สัตถุญากขันธ
เคยเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในกมุนั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสกม
และบุคคลที่เกิดอยู่ในอสังกตธรรม ในกมุนั้นเวทนากขันธก็ไม่ใช่กำลังเกิด สัตถุญากขันธ
ก็ไม่เคยเกิด.

ปฏฺิโณปจฺฉา ยสฺส วา ปณฺ ยตฺถ สลฺลวากฺขณฺโห นุปฺปชฺชติ, ตสฺส ตตฺถ
เวทนากฺขณฺโห นุปฺปชฺชติเตติ?

วิธํชา สุทฺธาวาเส อุปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ สลฺลวากฺขณฺโห นุปฺปชฺชติ, โน จ
เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห นุปฺปชฺชติ, สุทฺธาวาเส ปรีณิพฺพณฺตานํ อสฺสยสฺสตาณํ เตสํ
ตตฺถ สลฺลวากฺขณฺโห จ นุปฺปชฺชติ เวทนากฺขณฺโห จ นุปฺปชฺชติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้น
กำลังเกิดในสุทธาวาสกม ในกมุนั้นสัตถุญากขันธไม่เคยเกิด แต่เวทนากขันธกำลังเกิดแก่
บุคคลเหล่านั้นในกมุนั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสกม และบุคคลที่
เกิดอยู่ในอสังกตธรรม ในกมุนั้นสัตถุญากขันธไม่เคยเกิด เวทนากขันธก็ไม่ใช่กำลังเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขนุโห นุปฺปชฺชติ เป็นสัณนิฏฐานบท

ตสฺส ตตฺถ สลฺลวากฺขนุโห นุปฺปชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสัณนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลบุคคฺล ๔ ซึ่งกำลังตายในจุ-
โวการภูมิ ปัญจโวการภูมิที่เรียกว่า กัณฺถกฺขณสมํกฺขิของจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูป
ที่ดับครั้งสุดท้าย กับจุตฺโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

และ พระอรหันตบุคคฺล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ ๕ พระอนาคามี-
บุคคฺล ๑ ซึ่งกำลังตายในสุทธาวาสภูมิ ๔ (เว้นอนิฏฐาภูมิ) ที่เรียกว่า ฯลฯ กับสุทธาวาสภูมิ ๕
สุคฺคิอเหตุกบุคคฺล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสังฺกยฺยสัตตภูมิ กับอสังฺกย-
สัตตภูมิ ๑

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สลฺลวากฺขนุโห นุปฺปชฺชติ เป็นสัณนิฏฐานบท

ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนุโห นุปฺปชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสัณนิฏฐานบท ได้แก่ = พระอนาคามีบุคคฺล ๑ ซึ่งกำลังเกิดใน
สุทธาวาสภูมิที่เรียกว่า ฯลฯ กับสุทธาวาสภูมิ ๕

และ พระอรหันตบุคคฺล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ ๕ พระอนาคามี-
บุคคฺล ๑ ซึ่งกำลังตายในสุทธาวาสภูมิ ๔ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) ที่เรียกว่า ฯลฯ กับสุทธาวาส-
ภูมิ ๕

สุคฺคิอเหตุกบุคคฺล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสังฺกยฺยสัตตภูมิ กับอสังฺกย-
สัตตภูมิ ๑

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มุติและมูละที่เหลือนี้เหมือนกัน แสดงต่อไปตามหลักของเวทนากัณฺธมูละ
สังฺกยฺยากัณฺธมูลียมกะ

จบปุคฺคโลกาสวาระ

และจบปัจจุปปันนาตีตวาระปัจจนิก

ปัจจุปปันนาตีตวารี นิฏฺฐิต.

ปัจจุปปันนนานาคตวาระอนุโลม

บุคคลวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส รูปกฺขนฺโธ อุปปชฺชติ, ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ อุปปชฺชิสฺสตีติ? รูปักขันธกําลังเกิดแก่บุคคลใด, เวทนาขันธกําลังเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิสัชนา ปัจฉิมภิกขุ ปณฺจโวการํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ รูปกฺขนฺโธ อุปปชฺชติ โน จ เตสํ เวทนากฺขนฺโธ อุปปชฺชิสฺสตี, อิตเรสํ ปณฺจโวการํ อุปปชฺชนฺตานํ อสฺสณฺสตุตฺตํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ รูปกฺขนฺโธ จ อุปปชฺชติ เวทนากฺขนฺโธ จ อุปปชฺชิสฺสตี. เมื่อปัจฉิมภิกขุบุคคลเหล่านั้นกําลังเกิดในปัญจโวการภูมิ รูปักขันธกําลังเกิด แต่เวทนาขันธกําลังเกิดไม่เกิดแก่บุคคลเหล่านั้น, บุคคลที่นอกจากปัจฉิมภิกขุเหล่านั้นกําลังเกิดในปัญจโวการภูมิ และบุคคลที่กําลังเกิดในอัสสณฺสตุตฺตภูมิ รูปักขันธกําลังเกิด เวทนาขันธกําลังเกิด.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนากฺขนฺโธ อุปปชฺชิสฺสตี, ตสฺส รูปกฺขนฺโธ อุปปชฺชตีติ? หรือว่าเวทนาขันธกําลังเกิดแก่บุคคลใด, รูปักขันธกําลังเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิสัชนา สพฺเพสํ จวนฺตานํ อรูปํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ เวทนากฺขนฺโธ อุปปชฺชิสฺสตี โน จ เตสํ รูปกฺขนฺโธ อุปปชฺชติ, ปณฺจโวการํ อุปปชฺชนฺตานํ อสฺสณฺสตุตฺตํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ เวทนากฺขนฺโธ จ อุปปชฺชิสฺสตี รูปกฺขนฺโธ จ อุปปชฺชติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นทั้งหมดกําลังตายใน ๓๐ ภูมิ และบุคคลที่กําลังเกิดในอรูปภูมิ เวทนาขันธกําลังเกิด แต่รูปักขันธไม่กําลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกําลังเกิดในปัญจโวการภูมิ และบุคคลที่กําลังเกิดในอัสสณฺสตุตฺตภูมิ เวทนาขันธกําลังเกิด รูปักขันธกําลังเกิด

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส รูปกฺขนฺโธ อุปปชฺชติ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ อุปปชฺชิสฺสตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ติเหตุกปุณฺชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ที่เป็นปัจฉิมภิกขุ ซึ่งกําลังเกิดในปัญจโวการภูมิที่เรียกว่า อุปปาตักขณะสมังคีปัญจโวการ-ติเหตุกปฏิสนธิจิต ๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๓-๔

และ ปุณฺณ ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ (เว้นปัจฉิมภวีกะ) ซึ่งกำลังเกิดใน
ปัญจโวการภูมิที่เรียกว่า อุปาทักขณะสมังคีของปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕
กัมมชกฺลาป ๓-๗-๔

สุคติอเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสังฺกตภูมิที่เรียกว่าอุปาทักขณะสมังคี
ของชีวิตนวกกฺลาปที่เกิดขึ้นในขณะแรก

องค์ธรรมของสังสยบพ ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฺฉา ยสฺส วา ปน เวทนากุขนุโ อูปฺปชฺชิสฺสตี เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส รูปกุขนุโ อูปฺปชฺชตี เป็นสังสยบพ

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺณ ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตาย
ใน ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) ที่เรียกว่า ภังคักขณะสมังคีของจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕
กัมมชรูปชีวิตนวกกฺลาปที่ดับครั้งสุดท้าย

ติเหตุกปุณฺณ ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ (เว้นปัจฉิมภวีกะ) ซึ่งกำลังเกิดในอรุภูมิ
ที่เรียกว่า อุปาทักขณะสมังคีของอรุปฏิสนธิจิต ๔ เจตสิก ๓๐

และ ปุณฺณ ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ (เว้นปัจฉิมภวีกะ) ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการ-
ภูมิที่เรียกว่า ฯลฯ

สุคติอเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสังฺกตภูมิที่เรียกว่า ฯลฯ

องค์ธรรมของสังสยบพ ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลีที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบรูปิกขันธมุละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมุละ

๑. เวทนากขันธมุละ สัณฺญากขันธมุลียมกะ

อนฺโถมปุจฺฉา ยสฺส เวทนากุขนุโ อูปฺปชฺชตี, ตสฺส สลฺลวากุขนุโ อูปฺปชฺชิสฺสตีติ?

วิสัณฺหา ปจฺฉิมภวีกานํ อูปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ เวทนากุขนุโ อูปฺปชฺชตี โน จ
เตสํ สลฺลวากุขนุโ อูปฺปชฺชิสฺสตี, อิตเรสํ จตุโวการํ ปญฺจโวการํ อูปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ
เวทนากุขนุโ จ อูปฺปชฺชตี สลฺลวากุขนุโ จ อูปฺปชฺชิสฺสตี. เมื่อปัจฉิมภวีกบุคคล

เหล่านั้นกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ เวทนาขันธ์กำลังเกิด แต่สัญญาขันธ์
จักไม่เกิดแก่บุคคลเหล่านั้น, บุคคลที่นอกจากปัจฉิมภวีกะเหล่านั้นกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ
ปัญจโวการภูมิ เวทนาขันธ์ก็กำลังเกิด สัญญาขันธ์ก็จักเกิด.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน สลฺยาภฺขนุโ อูปฺปชฺชิสฺสติ, ตสฺส เวทนาภฺขนุโ
อูปฺปชฺชติติ?

วิธัชนา สพฺเพสํ จวนฺตานิ อสฺสยสฺสตุตฺตํ อูปฺปชฺชนฺตานิ เตสํ สลฺยาภฺขนุโ
อูปฺปชฺชิสฺสติ โน จ เตสํ เวทนาภฺขนุโ อูปฺปชฺชติ, จตุโวการํ ปญฺจโวการํ อูปฺปชฺชนฺตานิ
เตสํ สลฺยาภฺขนุโ จ อูปฺปชฺชิสฺสติ เวทนาภฺขนุโ จ อูปฺปชฺชติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้น
ทั้งหมดกำลังตายใน ๓๐ ภูมิ และบุคคลที่กำลังเกิดในอสังขยัตตภูมิ สัญญาขันธ์จักเกิด
แต่เวทนาขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ
ปัญจโวการภูมิ สัญญาขันธ์ก็จักเกิด เวทนาขันธ์ก็กำลังเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส เวทนาภฺขนุโ อูปฺปชฺชติ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส สลฺยาภฺขนุโ อูปฺปชฺชิสฺสติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ดิเหตุกปุณฺชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ที่เป็น
ปัจฉิมภวีกะ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิที่เรียกว่า อุปาทักกขณะสมังคิของ
ดิเหตุกปฏิสนธิจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔

และ ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ (เว้นปัจฉิมภวีกะ) ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ
ปัญจโวการภูมิที่เรียกว่า อุปาทักกขณะสมังคิของปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป
๓-๗-๔

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน สลฺยาภฺขนุโ อูปฺปชฺชิสฺสติ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส เวทนาภฺขนุโ อูปฺปชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตาย
ใน ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) ที่เรียกว่า ฯลฯ

สุคตดิเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสังขยัตตภูมิที่เรียกว่า ฯลฯ

และ ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ (เว้นปัจฉิมภวีกะ) ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ
ปัญจโวการภูมิที่เรียกว่า ฯลฯ

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น
 มุติและมุสะที่เหลือก็เหมือนกัน
 จบปุคคลวาระ

๐๐๐๐

โอกาสวาระ

รูปักขันธมุละ

๑. รูปักขันธมุละ เวทนากขันธมุถิยมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตถ รูปกขนุโธ อุปฺปชฺชติ, ตตถ เวทนากขนุโธ อุปฺปชฺชิสฺสตีติ?
 รูปันธํกำลังเกิดในภุมิใด, เวทนากขันธกัถักเกิดในภุมินันไช้ไหม?

วิสัณฺหา อสณฺณสฺสเต ตตถ รูปกขนุโธ อุปฺปชฺชติ โน จ ตตถ เวทนากขนุโธ
 อุปฺปชฺชิสฺสตี, ปญฺจโวการเ ตตถ รูปกขนุโธ จ อุปฺปชฺชติ เวทนากขนุโธ จ
 อุปฺปชฺชิสฺสตี. ในอัสณฺณสฺสตภุมินัน รูปันธํกำลังเกิด แต่เวทนากขันธกัถักไม่เกิดในภุมินัน,
 ในปญฺจโวการภุมินัน รูปันธํกัถักเกิด เวทนากขันธกัถักเกิด.

ปฏิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน เวทนากขนุโธ อุปฺปชฺชิสฺสตี, ตตถ
 รูปกขนุโธ อุปฺปชฺชตีติ? หรือว่าเวทนากขันธกัถักเกิดในภุมิใด, รูปันธํกัถักเกิดในภุมินัน
 ไช้ไหม?

วิสัณฺหา อรูปเ ตตถ เวทนากขนุโธ อุปฺปชฺชิสฺสตี โน จ ตตถ รูปกขนุโธ
 อุปฺปชฺชติ, ปญฺจโวการเ ตตถ เวทนากขนุโธ จ อุปฺปชฺชิสฺสตี รูปกขนุโธ จ อุปฺปชฺชติ.
 ในอรูปภุมินัน เวทนากขันธกัถักเกิด แต่รูปันธํไม่ไช้กำลังเกิดในภุมินัน, ในปญฺจโวการภุมินัน
 เวทนากขันธกัถักเกิด รูปันธํกัถักเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาตอไป

มุติที่เหลือก็เหมือนกัน

จบรูปักขันธมุละ

๐๐๐๐

เวทนากันขันธ์มุละ

๑. เวทนากันขันธ์มุละ สัตถุญญากันขันธ์มุลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตถ เวทนาภขณฺโง อุปฺปชฺชติ, ตตถ สลฺลภภขณฺโง
อุปฺปชฺชิสฺสตีติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

ปฏฺิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน สลฺลภภขณฺโง อุปฺปชฺชิสฺสติ, ตตถ เวทนาภขณฺโง
อุปฺปชฺชตีติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มุลีและมุละที่เหลือก็เหมือนกัน

จบโอกาสวาระ

๐๐๐๐

ปุกคโลกาสวาระ

รूपักขันธ์มุละ

๑. รุปักขันธ์มุละ เวทนากันขันธ์มุลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตถ รุปภขณฺโง อุปฺปชฺชติ, ตสฺส ตตถ เวทนาภขณฺโง
อุปฺปชฺชิสฺสตีติ? รูปันธํกํล้งเกิดแก่บุคคลใดในภุมิใด, เวทนาขันธํกํล้งเกิดแก่บุคคลนั้น
ในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา ปจฺจิมภวิกานํ ปญฺจโวการํ อุปฺปชฺชนฺตานํ อสฺสยสฺสตํ อุปฺปชฺชนฺตานํ
เตสํ ตตถ รุปภขณฺโง อุปฺปชฺชติ โน จ เตสํ ตตถ เวทนาภขณฺโง อุปฺปชฺชิสฺสติ, อิตเรสํ
ปญฺจโวการํ อุปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตถ รุปภขณฺโง จ อุปฺปชฺชติ เวทนาภขณฺโง จ
อุปฺปชฺชิสฺสติ. เมื่อปัจจิมภวีกบุคคลเหล่านั้นกํล้งเกิดในปัญจโวการภุมิ และบุคคลที่กํล้ง
เกิดในอัสสยสฺสตตตภุมิ ในภุมินั้นรูปันธํกํล้งเกิด แต่เวทนาขันธํกํล้งไม่เกิดแก่บุคคล
เหล่านั้นในภุมินั้น, บุคคลที่นอกจากปัจจิมภวีกเหล่านั้นกํล้งเกิดในปัญจโวการภุมิ
ในภุมินั้นรูปันธํกํล้งเกิด เวทนาขันธํกํล้งเกิด.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากุขนุโ อูปปชฺชิสฺสตี, ตสฺส ตตฺถ
รูปกุขนุโ อูปปชฺชตีติ? หรือว่าเวทนาขันธจักเกิดแก่บุคคลใดในภุมิโด, รูปขันธก็กำลัง
เกิดแก่บุคคลนั้นในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา ปญฺจโวการา จวนฺตานิ อรูปานิ เตสํ ตตฺถ เวทนากุขนุโ อูปปชฺชิสฺสตี
โน จ เตสํ ตตฺถ รูปกุขนุโ อูปปชฺชตี, ปญฺจโวการํ อูปปชฺชนฺตานิ เตสํ ตตฺถ
เวทนากุขนุโ จ อูปปชฺชิสฺสตี รูปกุขนุโ จ อูปปชฺชตี. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายใน
ปัญจโวการภูมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในอรูปภูมิ ในภุมินั้นเวทนาขันธจักเกิด แต่รูปขันธไม่ใช่
กำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภุมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิในภุมิ
นั้น เวทนาขันธก็จักเกิด รูปขันธก็กำลังเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ รูปกุขนุโ อูปปชฺชตี เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส ตตฺถ เวทนากุขนุโ อูปปชฺชิสฺสตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ติเหตุกปุณฺณ ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ที่เป็น
ปัจฉิมภวีกะ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิที่เรียกว่า ๗๗ กับปัญจโวการภูมิ ๒๒ (เว้น
อบายภูมิ ๔) (ปัจฉิมภวีกะโดยตรง)

ปุณฺณ ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ และจะไม่เกิดในภูมิ
ที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่า ๗๗ กับปัญจโวการภูมิ ๒๕ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) (ปัจฉิมภวีกะ
โดยอ้อม)

สุคติอเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสังญัตตภูมิที่เรียกว่า ๗๗ กับอสังญะ-
ัตตภูมิ ๑

และ ปุณฺณ ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ และจะเกิดในภูมิ
ที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่า ๗๗ กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๗

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากุขนุโ อูปปชฺชิสฺสตี เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส ตตฺถ รูปกุขนุโ อูปปชฺชตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺณ ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายใน
ปัญจโวการภูมิ และจะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีกที่เรียกว่า ภังคกขณะสมังคีของปัญจโวการ-
จติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

ติเหตุกปฺปุณฺณ ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรุณภูมิ และ
จะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีกกับอรุณภูมิ ๔

และ ปุณฺณ ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัจจุโวการภูมิ และจะเกิดในภูมิ
ที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่า ฯลฯ กับปัจจุโวการภูมิ ๒๑ (เวณิสฺสททาวาสภูมิ ๕)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มุขีที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบรูปกัณฐมุละ

๐๐๐๐

เวทนากัณฐมุละ

๑. เวทนากัณฐมุละ สัณฺญากัณฐมุลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนากุณฺโห อุปฺปชฺชติ, ตสฺส ตตฺถ สลฺลวากุณฺโห
อุปฺปชฺชิสฺสตีติ?

วิสัณฺหา ปจฺฉิมภวีกานํ อุปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากุณฺโห อุปฺปชฺชติ โน
จ เตสํ ตตฺถ สลฺลวากุณฺโห อุปฺปชฺชิสฺสตี, อิตเรสํ จตฺตวการํ ปญฺจวการํ อุปฺปชฺชนฺตานํ
เตสํ ตตฺถ เวทนากุณฺโห จ อุปฺปชฺชติ สลฺลวากุณฺโห จ อุปฺปชฺชิสฺสตี. เมื่อปัจฉิมภวีก-
บุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปญฺจวการภูมิ ในภูมินั้นเวทนากัณฐกำลังเกิด
แต่สัณฺญากัณฐจักไม่เกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, บุคคลที่นอกจากปัจฉิมภวีกะเหล่านั้น
กำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปญฺจวการภูมิ ในภูมินั้นเวทนากัณฐก็กำลังเกิด สัณฺญากัณฐ
ก็จักเกิด.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สลฺลวากุณฺโห อุปฺปชฺชิสฺสตี, ตสฺส ตตฺถ
เวทนากุณฺโห อุปฺปชฺชตีติ? หรือว่าสัณฺญากัณฐจักเกิดแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนากัณฐ
ก็กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิสัณฺหา จตฺตวการา ปญฺจวการา จวนฺตานํ เตสํ ตตฺถ สลฺลวากุณฺโห
อุปฺปชฺชิสฺสตี โน จ เตสํ ตตฺถ เวทนากุณฺโห อุปฺปชฺชติ, จตฺตวการํ ปญฺจวการํ
อุปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ สลฺลวากุณฺโห จ อุปฺปชฺชิสฺสตี เวทนากุณฺโห จ อุปฺปชฺชติ.
เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปญฺจวการภูมิ ในภูมินั้นสัณฺญากัณฐจักเกิด
แต่เวทนากัณฐไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดใน
จตุโวการภูมิ ปญฺจวการภูมิ ในภูมินั้นสัณฺญากัณฐก็จักเกิด เวทนากัณฐก็กำลังเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อูปฺปชฺชติ เป็นสัณฺนิฏฐานบท

ตสฺส ตตฺถ สลฺลวากฺขนฺโธ อูปฺปชฺชิสฺสติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสัณนิฏฐานบท ได้แก่ = ติเหตุกปุณฺชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ที่เป็นปัจฉิมภวีกะ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิที่เรียกว่า ฯลฯ กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๒ (เว้นอบายภูมิ ๔) (ปัจฉิมภวีกะโดยตรง)

ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ และจะไม่เกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่า ฯลฯ กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๕ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) (ปัจฉิมภวีกะโดยอ้อม)

และ ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ และจะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่า ฯลฯ กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สลฺลวากฺขนฺโธ อูปฺปชฺชิสฺสติ เป็นสัณฺนิฏฐานบท

ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อูปฺปชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสัณนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ และจะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่า ภัคฺคกฺขณฺณสมํกฺคี ของจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

และ ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ และจะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่า อูปปาตฺกฺขณฺณสมํกฺคีของปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มุติและมูละที่เหลือนก็เหมือนกัน

จบปุคคโลกาสวาระ

และจบปัจจุปปันนนานาคตวาระอนุโลม

ปัจจุปปันนนานาคตวาระปัจจนิก

บุคคลวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส รูปกฺขนุโห นุप्ปชฺชติ, ตสฺส เวทนากฺขนุโห นุप्ปชฺชิสฺสตีติ? รูปักขันธมูละไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลใด, เวทนาขันธกัจก็จักไม่เกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิธัชนา สพฺเพสํ จวนฺตานิ อรูปํ อุปฺปชฺชนฺตานิ เตสํ รูปกฺขนุโห นุप्ปชฺชติ โน จ เตสํ เวทนากฺขนุโห นุप्ปชฺชิสฺสตี, ปญฺจโวการเ ปรีนิพฺพนฺตานิ อรูปเ ปัจฉิมภวีกานํ เตสํ รูปกฺขนุโห จ นุप्ปชฺชติ เวทนากฺขนุโห จ นุप्ปชฺชิสฺสตี. เมื่อบุคคลเหล่านั้นทั้งหมด กำลังตายใน ๓๐ ภูมิ และบุคคลที่กำลังเกิดในอรูปภูมิ รูปักขันธมูละไม่ใช่กำลังเกิด แต่เวทนาขันธกัจเกิดแก่บุคคลเหล่านั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในปัญจโวการภูมิ และปัจฉิมภวีกบุคคลที่เกิดอยู่ในอรูปภูมิ รูปักขันธกัจไม่ใช่กำลังเกิด เวทนาขันธกัจก็จักไม่เกิด.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนากฺขนุโห นุप्ปชฺชิสฺสตี ตสฺส รูปกฺขนุโห นุप्ปชฺชตีติ? หรือว่าเวทนาขันธกัจไม่เกิดแก่บุคคลใด, รูปักขันธกัจไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิธัชนา ปัจฉิมภวีกานํ ปญฺจโวการํ อุปฺปชฺชนฺตานิ เตสํ เวทนากฺขนุโห นุप्ปชฺชิสฺสตี โน จ เตสํ รูปกฺขนุโห นุप्ปชฺชติ, ปญฺจโวการเ ปรีนิพฺพนฺตานิ อรูปเ ปัจฉิมภวีกานํ เตสํ เวทนากฺขนุโห จ นุप्ปชฺชิสฺสตี รูปกฺขนุโห จ นุप्ปชฺชติ. เมื่อปัจฉิมภวีกบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ เวทนาขันธกัจไม่เกิด แต่รูปักขันธกัจกำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในปัญจโวการภูมิ และปัจฉิมภวีกบุคคลที่เกิดอยู่ในอรูปภูมิ เวทนาขันธกัจก็จักไม่เกิด รูปักขันธกัจไม่ใช่กำลังเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส รูปกฺขนุโห นุप्ปชฺชติ เป็นสัณนิฐานบท

ตสฺส เวทนากฺขนุโห นุप्ปชฺชิสฺสตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสัณนิฐานบท ได้แก่ = ปุ่ฉน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตาย ใน ๓๐ ภูมิ ที่เรียกว่า ฯลฯ

ติเหตุกปฺปุชฺชน ๑ ผลเสกขบุคคฺล ๓ (เวณปัจฉิมภวิกะ) ซึ่งกำลังเกิดในอรุปภูมิ
ที่เรียกว่า ฯลฯ

และ พระอรหันตบุคคฺล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในปัญจโวการภูมิที่เรียกว่า
ภังคักขณะสมังคีของปัญจโวการติเหตุกจิตติ ๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย

ผลเสกขบุคคฺล ๓ ที่เป็นปัจฉิมภวิกะ ซึ่งกำลังเกิดในอรุปภูมิที่เรียกว่า อุปปา-
ทักขณะสมังคีของอรุปปฏิสนธิจิต ๔ เจตสิก ๓๐

พระอรหันตบุคคฺล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในอรุปภูมิที่เรียกว่า ภังคักขณะสมังคี
ของอรุปจิตติ ๔ เจตสิก ๓๐

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนากุขนุโห นุปฺปชฺชิสฺสตี เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส รุปกุขนุโห นุปฺปชฺชตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ติเหตุกปฺปุชฺชน ๑ ผลเสกขบุคคฺล ๓ ที่เป็น
ปัจฉิมภวิกะ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิที่เรียกว่า ฯลฯ

และ พระอรหันตบุคคฺล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในปัญจโวการภูมิที่เรียกว่า ฯลฯ
ผลเสกขบุคคฺล ๓ ที่เป็นปัจฉิมภวิกะ ซึ่งกำลังเกิดในอรุปภูมิที่เรียกว่า ฯลฯ. พระอรหันต-
บุคคฺล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในอรุปภูมิที่เรียกว่า ฯลฯ

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มุขีที่เหลือกก็เหมือนกัน.

จบรูปิกขันธมูละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัตถุญากขันธมูลียมกะ

อนฺุโลมปุจฉายสฺส เวทนากุขนุโห นุปฺปชฺชตี, ตสฺส สลฺลยาคุนฺโห นุปฺปชฺชิสฺสตีติ?

วิธัชนา สพฺเพสํ จวนฺตานิ อสฺสยสฺสตีติ อุปฺปชฺชนฺตานิ เตสํ เวทนากุขนุโห
นุปฺปชฺชตี โน จ เตสํ สลฺลยาคุนฺโห นุปฺปชฺชิสฺสตี, ปรินิพฺพนฺตานิ เตสํ เวทนากุขนุโห
จ นุปฺปชฺชตี สลฺลยาคุนฺโห จ นุปฺปชฺชิสฺสตี. เมื่อบุคคลเหล่านั้นทั้งหมดกำลังตายใน ๓๐
ภูมิ และบุคคลที่กำลังเกิดในอัสสญฺญัตตคฺคภูมิ เวทนากขันธไม่ใช่ว่ากำลังเกิด แต่สัตถุญากขันธจัก
เกิดแก่บุคคลเหล่านั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ
เวทนากขันธก็ไม่ใช่ว่ากำลังเกิด สัตถุญากขันธก็จักไม่เกิด.

ปฏิโลมปุจจา ยสฺส วา ปน สลฺลวากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสติ, ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติติ?

วิธัชนา ปจฺฉิมภวีกานํ อุปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ สลฺลวากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสติ โน จ เตสํ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ, ปรีนิพฺพนฺตานํ เตสํ สลฺลวากฺขนฺโธ จ นุปฺปชฺชิสฺสติ เวทนากฺขนฺโธ จ นุปฺปชฺชติ. เมื่อปัจฉิมภวีกุศลเหล่านั้นกำลังเกิดในจุฬารกฺกมฺมิ ปญฺจวการกฺกมฺมิ สัณฺญาขันธ์จักไม่เกิด แต่เวทนาขันธ์กำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในจุฬารกฺกมฺมิ ปญฺจวการกฺกมฺมิ สัณฺญาขันธ์จักไม่เกิด เวทนาขันธ์ก็ไม่ใช้กำลังเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจจา ยสฺส เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส สลฺลวากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตาย ใน ๓๐ ภูมิ ที่เรียกว่า กังคักขณฺะสมังคีของจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูป ชีวิตนวกกฺกลาป ที่ดับครั้งสุดท้าย

สุดคือเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสัณฺญาสัตตภูมิที่เรียกว่าอุปาทักขณฺะสมังคีของชีวิตนวกกฺกลาปที่เกิดในขณะแรก.

และ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในจุฬารกฺกมฺมิ ปญฺจวการกฺกมฺมิ ที่เรียกว่า กังคักขณฺะสมังคีของดิเหตุจุติจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น.

ในปฏิโลมปุจจา ยสฺส วา ปน สลฺลวากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสติ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ดิเหตุปุณฺชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ที่เป็นปัจฉิมภวีกะ ซึ่งกำลังเกิดในจุฬารกฺกมฺมิ ปญฺจวการกฺกมฺมิ ที่เรียกว่า อุปาทักขณฺะสมังคีของดิเหตุปฏิสนธิจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชกฺกลาป ๓-๗-๔

และ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในจุฬารกฺกมฺมิ ปญฺจวการกฺกมฺมิ ที่เรียกว่า กังคักขณฺะสมังคีของดิเหตุจุติจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลีและมูละที่เหลือก็เหมือนกัน.

จบปุคคลวาระ

โอกาสวาระ

รูปกัณฑ์ธมฺมละ

๑. รูปกัณฑ์ธมฺมละ เวทนากัณฑ์ธมฺมลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตถ รูปกขนุโธ นุปฺปชฺชติ, ตตถ เวทนากขนุโธ นุปฺปชฺชิสฺสตีติ?
รูปกัณฑ์ไม่ใช่กำลังเกิดในภุมิได, เวทนากัณฑ์จักไม่เกิดในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อูปฺปชฺชิสฺสตี จักเกิด.

ปฏิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน เวทนากขนุโธ นุปฺปชฺชิสฺสตี, ตตถ รูปกขนุโธ
นุปฺปชฺชตีติ? หรือว่าเวทนากัณฑ์จักไม่เกิดในภุมิได, รูปกัณฑ์ไม่ใช่กำลังเกิดในภุมินั้น
ใช่ไหม?

วิสัชนา อูปฺปชฺชติ กำลังเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยตถ รูปกขนุโธ นุปฺปชฺชติ	เป็นสันนิฏฐานบท
ตตถ เวทนากขนุโธ นุปฺปชฺชิสฺสตี	เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อรูปภุมิ ๔ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามกัณฑ์ ๔
องค์ธรรมของสังสยบท = ไม่มี

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

ในปฏิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน เวทนากขนุโธ นุปฺปชฺชิสฺสตี	เป็นสันนิฏฐานบท
ตตถ รูปกขนุโธ นุปฺปชฺชติ	เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อสัณฺณยัตตตฺตุมิ ๑ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปกัณฑ์
อย่างเดียว.

องค์ธรรมของสังสยบท = ไม่มี

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

มูลิที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบรูปกัณฑ์ธมฺมละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัตถุญากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตถ เวทนาภขนุโ นุปปชชติ, ตตถ สลฺลาภขนุโ นุปปชชิสฺสตีติ?

วิสัชนา อามนตา.

ปฏิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน สลฺลาภขนุโ นุปปชชิสฺสติ, ตตถ เวทนาภขนุโ นุปปชชตีติ?

วิสัชนา อามนตา.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป

มูลียะและมูละที่เหลือก็เหมือนกัน

จบโอกาสวาระ

๐๐๐๐

ปุคคโลกาสวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตถ รูปภขนุโ นุปปชชติ, ตสฺส ตตถ เวทนาภขนุโ นุปปชชิสฺสตีติ? รูปันธัไมชํกํล้งเกิดแก่บุคคลใดในภุมิใด, เวทนาขันธัก็จักไม่เกิดแก่บุคคลนั้นในภุมินั้นไช้ไหม?

วิสัชนา ปญจโวการา จวนฺตานิ อรูปานิ เตสํ ตตถ รูปภขนุโ นุปปชชติ โน จ เตสํ ตตถ เวทนาภขนุโ นุปปชชิสฺสติ, ปญจโวการเ ปรินิพฺพณฺตานิ อรูปปจฺฉิมภวีกานิ อสฺสยสฺสตา จวนฺตานิ เตสํ ตตถ รูปภขนุโ จ นุปปชชติ เวทนาภขนุโ จ นุปปชชิสฺสติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในปญจโวการภุมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในอรูปภุมิ ในภุมินั้นรูปันธัไมชํกํล้งเกิด แต่เวทนาขันธัจักเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภุมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในปญจโวการภุมิ บุคคลที่เป็นปัจฉิมภวีกะในอรูปภุมิ และบุคคลที่กำลังตายในอสัญญสัจตภุมิ ในภุมินั้นรูปันธัไมชํกํล้งเกิด เวทนาขันธัก็จักไม่เกิด.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขนุโห นุปฺปชฺชิสฺสติ, ตสฺส ตตฺถ
รูปกฺขนุโห นุปฺปชฺชติ? หรือว่าเวทนาขั้นจกไม่เกิดแก่บุคคลใดในภุมิใด, รูปขั้นจกไม่ใช่
กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา ปจฺจิมภิกฺกานํ ปญฺจโวการํ อุปฺปชฺชนฺตานํ อสฺสณฺสตุตํ อุปฺปชฺชนฺตานํ
เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนุโห นุปฺปชฺชิสฺสติ โน จ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขนุโห นุปฺปชฺชติ,
ปญฺจโวการเร ปรินิพฺพนฺตานํ อรูปํ ปจฺจิมภิกฺกานํ อสฺสณฺสตุตา จวนฺตานํ เตสํ ตตฺถ
เวทนากฺขนุโห จ นุปฺปชฺชิสฺสติ รูปกฺขนุโห จ นุปฺปชฺชติ. เมื่อปัจจิมภิกขบุคคลเหล่านั้น
กำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ และบุคคลที่กำลังเกิดในอัสสณฺสตุตภูมิ ในภุมินั้นเวทนาขั้น
จกไม่เกิด แต่รูปขั้นกำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภุมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลัง
ปรินิพพานในปัญจโวการภูมิ บุคคลที่เป็นปัจจิมภิกขะในอรุปภูมิ และบุคคลที่กำลังตายใน
อัสสณฺสตุตภูมิ ในภุมินั้นเวทนาขั้นจกก็ไม่เกิด รูปขั้นก็ไม่ใช่กำลังเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ รูปกฺขนุโห นุปฺปชฺชติ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนุโห นุปฺปชฺชิสฺสติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตาย
ในปัญจโวการภูมิ และจะเกิดในภุมิที่ตนเกิดอยู่อีกที่เรียกว่า ฯลฯ. กับปัญจโวการภูมิ ๒๑
(เวณิสฺสทาวาสภูมิ ๕)

ติเหตุกปุณฺชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรุปภูมิ และ
จะเกิดในภุมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับอรุปภูมิ ๔

และ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในปัญจโวการภูมิที่เรียกว่า
ภังคกฺกณฺธสมํคีของปัญจโวการติเหตุกจุติจิต ๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย
กับปัญจโวการภูมิ ๒๒ (เวณอบายภูมิ ๔) (ปรินิพฺพนฺต โดยตรง)

ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายในปัญจโวการภูมิ และจะไม่เกิดในภุมิ
ที่ตนเกิดอยู่อีกที่เรียกว่า ภังคกฺกณฺธสมํคีของปัญจโวการจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูป
ที่ดับครั้งสุดท้าย กับปัญจโวการภูมิ ๒๕ (เวณอกนิฏฐาภูมิ) (ปรินิพฺพนฺต โดยอ้อม)

ผลเสกขบุคคล ๓ ที่เป็นปัจจิมภิกขะ ซึ่งกำลังเกิดในอรุปภูมิ พระอรหันตบุคคล
๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในอรุปภูมิ (ปัจจิมภิกขะ โดยตรง) กับอรุปภูมิ ๔

ติเหตุกปุณฺชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรุปภูมิ และ
จะไม่เกิดในภุมิที่ตนเกิดอยู่อีก (ปัจจิมภิกขะโดยอ้อม) กับอรุปภูมิ ๔

สุคติเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังตายในอสังขยัตตภูมิ ที่เรียกว่า ฯลฯ กับ
อสังขยัตตภูมิ ๑

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตถ เวทนากุขนุโ นุปฺปชฺชิสฺสติ เป็นสันนิฐานบท
ตสฺส ตตฺถ รูปกุขนุโ นุปฺปชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานบท ได้แก่ = ดิเหตุกปุถุชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ที่เป็น
ปัจฉิมภวีกะ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่า ฯลฯ กับปัญจโวการภูมิ ๒๒ (เว้น
อบายภูมิ ๔)

ปุถุชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ และจะไม่เกิดในภูมิ
ที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่า ฯลฯ กับปัญจโวการภูมิ ๒๕ (เว้นอนิฏฐาภูมิ)

สุคติเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสังขยัตตภูมิ ที่เรียกว่า ฯลฯ กับ
อสังขยัตตภูมิ ๑

และ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่า ฯลฯ
กับปัญจโวการภูมิ ๒๒ (เว้นอบายภูมิ ๔)

ปุถุชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายในปัญจโวการภูมิ และจะไม่เกิดในภูมิ
ที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่า ฯลฯ กับปัญจโวการภูมิ ๒๕ (เว้นอนิฏฐาภูมิ)

ผลเสกขบุคคล ๓ ที่เป็นปัจฉิมภวีกะ ซึ่งกำลังเกิดในอรุปปภูมิ, พระอรหันตบุคคล
๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในอรุปปภูมิ (ปัจฉิมภวีกะโดยตรง) กับอรุปปภูมิ ๔

ดิเหตุกปุถุชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรุปปภูมิ และ
จะไม่เกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก (ปัจฉิมภวีกะโดยอ้อม) กับอรุปปภูมิ ๔.

สุคติเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังตายในอสังขยัตตภูมิที่เรียกว่า ฯลฯ กับอสังขย-
ัตตภูมิ ๑

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลที่เหลือก็เหมือนกัน.

จบรูปิกขันธมุละ

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัมมัญญากขันธมุลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขนุโห นุप्ปชฺชติ, ตสฺส ตตฺถ สลฺลวากฺขนุโห นุप्ปชฺชิสฺสตีติ?

วิสัชนา จตุโวการา ปญฺจโวการา จวนฺตานิ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนุโห นุप्ปชฺชติ โน จ เตสํ ตตฺถ สลฺลวากฺขนุโห นุप्ปชฺชิสฺสติ, ปรีนิพฺพนฺตานิ อสลฺลวสฺตตฺตานิ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนุโห จ นุप्ปชฺชติ สลฺลวากฺขนุโห จ นุप्ปชฺชิสฺสติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ ในภูมินั้นเวทนากขันธไม่ใช่กำลังเกิด แต่สัมมัญญากขันธจักเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในอสัมมัญญสัตตภูมิ ในภูมินั้นเวทนากขันธก็ไม่ใช่กำลังเกิด สัมมัญญากขันธก็จักไม่เกิด.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สลฺลวากฺขนุโห นุप्ปชฺชิสฺสติ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนุโห นุप्ปชฺชตีติ?

วิสัชนา ปจฺฉิมภวิกานิ อุปฺปชฺชนฺตานิ เตสํ ตตฺถ สลฺลวากฺขนุโห นุप्ปชฺชิสฺสติ โน จ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนุโห นุप्ปชฺชติ, ปรีนิพฺพนฺตานิ อสลฺลวสฺตตฺตานิ เตสํ ตตฺถ สลฺลวากฺขนุโห จ นุप्ปชฺชิสฺสติ เวทนากฺขนุโห จ นุप्ปชฺชติ. เมื่อปัจฉิมภวีกะบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ ในภูมินั้นสัมมัญญากขันธจักไม่เกิด แต่เวทนากขันธกำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในอสัมมัญญสัตตภูมิ ในภูมินั้นสัมมัญญากขันธ ก็จักไม่เกิด เวทนากขันธก็ไม่ใช่กำลังเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขนุโห นุप्ปชฺชติ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส ตตฺถ สลฺลวากฺขนุโห นุप्ปชฺชิสฺสติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ และจะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่า ฯลฯ กับ จตุโวการภูมิ ๔ ปญฺจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

และ พระอรหันต์บุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ ที่เรียกว่า ฯลฯ (ปรินิพฺพนฺต โดยตรง) กับจตุโวการภูมิ ๔ ปญฺจโวการภูมิ ๒๒ (เว้นอบายภูมิ ๔)

ปฏฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายในจุตฺโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ และ
จะไม่เกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่า ฯลฯ (ปรินิพฺพนฺต โดยอ้อม) กับจุตฺโวการภูมิ ๔
ปญฺจโวการภูมิ ๒๕ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ)

สุคตฺโตเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอัสสญฺญสํตตภูมิ กับอัสสญฺญ-
สํตตภูมิ ๑

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สลฺลวากฺขนฺโห นุปฺปชฺชิสฺสติ เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺโห นุปฺปชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ติเหตุกปฏฺชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ที่เป็น
ปัจฉิมภวีกะ ซึ่งกำลังเกิดในจุตฺโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ ที่เรียกว่า ฯลฯ (ปัจฉิมภวีกะ
โดยตรง) กับจุตฺโวการภูมิ ๔ ปญฺจโวการภูมิ ๒๒ (เว้นอบายภูมิ ๔)

ปฏฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในจุตฺโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ และ
จะไม่เกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่า ฯลฯ (ปัจฉิมภวีกะโดยอ้อม) กับจุตฺโวการภูมิ ๔
ปญฺจโวการภูมิ ๒๕ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ)

และ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพฺพานในจุตฺโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ
ที่เรียกว่า ฯลฯ (ปรินิพฺพนฺต โดยตรง) กับจุตฺโวการภูมิ ๔ ปญฺจโวการภูมิ ๒๒ (เว้นอบายภูมิ ๔)

ปฏฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายในจุตฺโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ และ
จะไม่เกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่า ฯลฯ (ปรินิพฺพนฺต โดยอ้อม) กับจุตฺโวการภูมิ ๔
ปญฺจโวการภูมิ ๒๕ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ)

สุคตฺโตเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอัสสญฺญสํตตภูมิ กับอัสสญฺญ-
สํตตภูมิ ๑.

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มุติและมูละที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบปคฺคโลกาสวาระ

และจบปัจจุปปันนนานาคตวาระปัจจนิก

ปัจจุปปันนนานาคตวาร์ นิฏฺฐิตํ

อติตานุคตวาระอนุโลม

ปุคคลวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส รูปกฺขนุโ อูปฺปชฺชิตฺต, ตสฺส เวทนากฺขนุโ อูปฺปชฺชิสฺสตีติ? รูปักขันธเคยเกิดแก่บุคคลใด, เวทนาขันธก็จักเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิสัชนา ปจฺฉิมภวิกานํ เตสํ รูปกฺขนุโ อูปฺปชฺชิตฺต โน จ เตสํ เวทนากฺขนุโ อูปฺปชฺชิสฺสตี, อิตเรสํ เตสํ รูปกฺขนุโ จ อูปฺปชฺชิตฺต เวทนากฺขนุโ จ อูปฺปชฺชิสฺสตี. บุคคลที่เป็นปัจฉิมภวีกะเหล่านั้นรูปักขันธเคยเกิด แต่เวทนาขันธจักไม่เกิดแก่บุคคลเหล่านั้น, บุคคลที่นอกจากปัจฉิมภวีกะเหล่านั้น รูปักขันธก็เคยเกิด เวทนาขันธก็จักเกิด.

ปฏฺิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนากฺขนุโ อูปฺปชฺชิสฺสตี, ตสฺส รูปกฺขนุโ อูปฺปชฺชิตฺตภาติ? หรือว่าเวทนาขันธจักเกิดแก่บุคคลใด, รูปักขันธก็เคยเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซฺ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส รูปกฺขนุโ อูปฺปชฺชิตฺต เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส เวทนากฺขนุโ อูปฺปชฺชิสฺสตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ติเหตุกปุณฺชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ที่เป็นปัจฉิมภวีกะ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ.

และ ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ (เว้นปัจฉิมภวีกะ) ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายใน ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น
จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏฺิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนากฺขนุโ อูปฺปชฺชิสฺสตี เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส รูปกฺขนุโ อูปฺปชฺชิตฺต เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ (เว้นปัจฉิมภวีกะ) ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายใน ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ)

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลที่เหลือกก็เหมือนกัน.

จบรูปกัณฑ์มูละ

๐๐๐๐

เวทนากัณฑ์มูละ

๑. เวทนากัณฑ์มูละ สัณญากัณฑ์มูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส เวทนาภฺขนุโ อูปฺปชฺชิตฺต, ตสฺส สลฺลภาภฺขนุโ อูปฺปชฺชิสฺสตีติ?

วิสัชนา ปจฺฉิมภวีกานํ เตสํ เวทนาภฺขนุโ อูปฺปชฺชิตฺต โน จ เตสํ สลฺลภาภฺขนุโ อูปฺปชฺชิสฺสตี, อิตเรสํ เตสํ เวทนาภฺขนุโ จ อูปฺปชฺชิตฺต สลฺลภาภฺขนุโ จ อูปฺปชฺชิสฺสตี. บุคคลที่เป็นปัจฉิมภวีกะเหล่านั้น เวทนาขั้นที่เคยเกิด แต่สัณญากัณฑ์จักไม่เกิดแก่บุคคลเหล่านั้น บุคคลที่นอกจากปัจฉิมภวีกะเหล่านั้น เวทนาขั้นก็เคยเกิด สัณญากัณฑ์ก็จักเกิด.

ปฏฺิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน สลฺลภาภฺขนุโ อูปฺปชฺชิสฺสตี, ตสฺส เวทนาภฺขนุโ อูปฺปชฺชิตฺตภาติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส เวทนาภฺขนุโ อูปฺปชฺชิตฺต	เป็นสันนิฐานบท
ตสฺส สลฺลภาภฺขนุโ อูปฺปชฺชิสฺสตี	เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานบท ได้แก่ = ติเหตุกปุณฺชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ที่เป็นปัจฉิมภวีกะ ซึ่งกำลังเกิดในจุตฺตวาทกรรม ปญฺจวาทกรรม พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในจุตฺตวาทกรรม ปญฺจวาทกรรม.

และ ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ (เว้นปัจฉิมภวีกะ) ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายใน ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยตฺส วา ปน สลฺลาภุขฺนุโ อูปฺปชฺชิสฺสติ เป็นสันนิฏฐานบท

ตตฺส เวทนาภุขฺนุโ อูปฺปชฺชิตฺต เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคค ๓ (เว้นปัจฉิมภวิกะ)

ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายใน ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ)

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

มูลีและมูละที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบปุคคตวาระ

๐๐๐๐

โอกาสวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตฺต รูปภุขฺนุโ อูปฺปชฺชิตฺต, ตตฺต เวทนาภุขฺนุโ อูปฺปชฺชิสฺสตีติ? รูปันธํเคยเกิดในภูมิใด, เวทนาขันธํก็จักเกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อสฺสยสฺสตฺเต ตตฺต รูปภุขฺนุโ อูปฺปชฺชิตฺต โน จ ตตฺต เวทนาภุขฺนุโ อูปฺปชฺชิสฺสตี, ปญฺจโวการเร ตตฺต รูปภุขฺนุโ จ อูปฺปชฺชิตฺต เวทนาภุขฺนุโ จ อูปฺปชฺชิสฺสตี. ในอัสฺสยสฺสตฺตภูมินั้น รูปันธํเคยเกิด แต่เวทนาขันธํจักไม่เกิดในภูมินั้น, ในปญฺจโวการภูมินั้น รูปันธํก็เคยเกิด เวทนาขันธํก็จักเกิด.

ปฏิโลมปุจฉา ยตฺต วา ปน เวทนาภุขฺนุโ อูปฺปชฺชิสฺสตี, ตตฺต รูปภุขฺนุโ อูปฺปชฺชิตฺตาตี? หรือว่าเวทนาขันธํจักเกิดในภูมิใด, รูปันธํก็เคยเกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อรูปเร ตตฺต เวทนาภุขฺนุโ อูปฺปชฺชิสฺสตี โน จ ตตฺต รูปภุขฺนุโ จ อูปฺปชฺชิตฺต, ปญฺจโวการเร ตตฺต เวทนาภุขฺนุโ จ อูปฺปชฺชิสฺสตี รูปภุขฺนุโ จ อูปฺปชฺชิตฺต. ในอรูปภูมินั้น เวทนาขันธํจักเกิด แต่รูปันธํไม่เคยเกิดในภูมินั้น, ในปญฺจโวการภูมินั้น เวทนาขันธํก็จักเกิด รูปันธํก็เคยเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป

มูลีที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบรูปักขันธมูละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัตถุญากขันธมุลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตถ เวทนากขณฺโธ อุปปชฺชิตฺถ, ตตฺถ สตฺถกขณฺโธ
อุปปชฺชิสฺสตีติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

ปฏฺิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน สตฺถกขณฺโธ อุปปชฺชิสฺสตี, ตตฺถ เวทนากขณฺโธ
อุปปชฺชิตฺถาติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป

มุลีและมูละที่เหลือก็เหมือนกัน

จบโอกาสวาระ

๐๐๐๐

บุคคลโลกาสวาระ

รูปกขันธมูละ

๑. รูปกขันธมูละ เวทนากขันธมุลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตถ รูปกขณฺโธ อุปปชฺชิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากขณฺโธ
อุปปชฺชิสฺสตีติ? รูปจันท์เคยเกิดแก่บุคคลใดในภุมิใด, เวทนาจันท์ก็จักเกิดแก่บุคคลนั้นใน
ภุมนั้นใช่ไหม?

วิสัชนา ปญฺจโวการเ ร ปจฺฉิมภวีกานํ อสฺสยสฺสตุตฺถานํ เตสํ ตตฺถ รูปกขณฺโธ
อุปปชฺชิตฺถ โน จ เตสํ ตตฺถ เวทนากขณฺโธ อุปปชฺชิสฺสตี, อิตเรสํ ปญฺจโวการานํ เตสํ
ตตฺถ รูปกขณฺโธ จ อุปปชฺชิตฺถ เวทนากขณฺโธ จ อุปปชฺชิสฺสตี. เมื่อปัจฉิมภวีกบุคคล
เหล่านั้นเกิดอยู่ในปัญจโวการภุมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในอสัญญสัตตภุมิ ในภุมนั้นรูปจันท์
เคยเกิด แต่เวทนาจันท์ก็ไม่ได้เกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภุมนั้น, เมื่อบุคคลที่นอกจาก
ปัจฉิมภวีกะเหล่านั้นเกิดอยู่ในปัญจโวการภุมิ ในภุมนั้น รูปจันท์ก็เคยเกิด เวทนาจันท์ก็จักเกิด.

ปฏฺิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตถ เวทนากขณฺโธ อุปปชฺชิสฺสตี, ตสฺส ตตฺถ
รูปกขณฺโธ อุปปชฺชิตฺถาติ? หรือว่าเวทนาจันท์ก็จักเกิดแก่บุคคลใดในภุมิใด, รูปจันท์ก็เคย
เกิดแก่บุคคลนั้นในภุมนั้นใช่ไหม?

วิธัชนา อรูปานัน เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห อรูปฺปหฺขิสฺสตี โน จ เตสํ ตตฺถ
 รูปกฺขณฺโห อรูปฺปหฺขิตฺถ, ปญฺจวอการานัน เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห จ อรูปฺปหฺขิสฺสตี
 รูปกฺขณฺโห จ อรูปฺปหฺขิตฺถ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในอรูปภูมิ ในภูมินั้นเวทนาขั้น
 จักเกิด แต่รูปขั้นไม่เกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ใน
 ปญฺจวอการภูมิ ในภูมินั้นเวทนาขั้นก็จักเกิด รูปขั้นก็เกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ รูปกฺขณฺโห อรูปฺปหฺขิตฺถ เป็นสัณนิฏฐานบท

ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห อรูปฺปหฺขิสฺสตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสัณนิฏฐานบท ได้แก่ = ติเหตุกปุฏฺชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ที่เป็น
 ปัจฉิมภวีกะ ซึ่งกำลังเกิดในปญฺจวอการภูมิ, พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานใน
 ปญฺจวอการภูมิ (ปัจฉิมภวีกะโดยตรง) กับปญฺจวอการภูมิ ๑๓ (เวณสุทธาวาสภูมิ ๕
 อบายภูมิ ๔)

ปุฏฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในปญฺจวอการภูมิ และ
 จะไม่เกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก (ปัจฉิมภวีกะโดยอ้อม) กับปญฺจวอการภูมิ ๒๑ (เวณ
 สุทธาวาสภูมิ ๕)

สุคตือเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอัสสญฺญัตตตฺถภูมิ กับอัสสญฺญ-
 ตตฺถภูมิ ๑

และ ปุฏฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในปญฺจวอการภูมิ
 และจะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับปญฺจวอการภูมิ ๒๑ (เวณสุทธาวาสภูมิ ๕)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขณฺโห อรูปฺปหฺขิสฺสตี เป็นสัณนิฏฐานบท

ตสฺส ตตฺถ รูปกฺขณฺโห อรูปฺปหฺขิตฺถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสัณนิฏฐานบท ได้แก่ = ติเหตุกปุฏฺชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓
 ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรูปภูมิ และจะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับอรูปภูมิ ๔

และ ปุฏฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในปญฺจวอการภูมิ
 และจะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับปญฺจวอการภูมิ ๒๑ (เวณสุทธาวาสภูมิ ๕)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลิที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบรูปิกขันธมุละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัตถุญญากขันธมุลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขนุโธ อุปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ สลฺลวากฺขนุโธ
อุปฺปชฺชิสฺสตีติ?

วิสัชนา ปจฺจิมภวีกานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนุโธ อุปฺปชฺชิตฺถ โน จ เตสํ
ตตฺถ สลฺลวากฺขนุโธ อุปฺปชฺชิสฺสตี, อิตเรสํ จตุโวการานํ ปญฺจโวการานํ เตสํ ตตฺถ
เวทนากฺขนุโธ จ อุปฺปชฺชิตฺถ สลฺลวากฺขนุโธ จ อุปฺปชฺชิสฺสตี. เมื่อปัจจิมภวีกะบุคคล
เหล่านั้นเกิดอยู่ในจตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ ในภูมินั้นเวทนากขันธเคยเกิด แต่สัตถุญญากขันธ
จักไม่เกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, บุคคลที่นอกจากปัจจิมภวีกะเหล่านั้นเกิดอยู่ใน
จตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ ในภูมินั้นเวทนากขันธก็เคยเกิด สัตถุญญากขันธก็จักเกิด.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สลฺลวากฺขนุโธ อุปฺปชฺชิสฺสตี, ตสฺส ตตฺถ
เวทนากฺขนุโธ อุปฺปชฺชิตฺถาติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขนุโธ อุปฺปชฺชิตฺถ เป็นสันนิฐานบท

ตสฺส ตตฺถ สลฺลวากฺขนุโธ อุปฺปชฺชิสฺสตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานบท ได้แก่ = ติเหตุกปุณฺชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ที่เป็น
ปัจจิมภวีกะ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลัง
ปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ (ปัจจิมภวีกะโดยตรง) กับจตุโวการภูมิ ๔
ปญฺจโวการภูมิ ๑๗ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕ อายภูมิ ๔)

ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในจตุโวการภูมิ
ปญฺจโวการภูมิ และจะไม่เกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก (ปัจจิมภวีกะโดยอ้อม) กับจตุโวการภูมิ
๔ ปญฺจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

และ ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในจตุโวการภูมิ
ปญฺจโวการภูมิ และจะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับจตุโวการภูมิ ๔ ปญฺจโวการภูมิ ๒๑
(เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สลฺลภกฺขณฺโง อูปฺปชฺชิสฺสตี เป็นสัณฺนิฏฺฐานบพ
ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขณฺโง อูปฺปชฺชิตฺถ เป็นสังสยบพ

องค์ธรรมของสัณฺนิฏฺฐานบพ ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิด
และกำลังตายในจุตฺตวาทกรรม ปญฺจวาทกรรม และจะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับจุตฺตวาท-
กรรม ๔ ปญฺจวาทกรรม ๒๑ (เวณิสฺสททวาทสฺส ๕)

องค์ธรรมของสังสยบพ = เหมือนกัน

จําแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ
มุติและมูละที่เหลือก็เหมือนกัน
จบปุคคโลกาสวาระ
และจบอติตํานาคตวาระอนุโลม

อติตํานาคตวาระปัจจนิก

ปุคคตวาระ
รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส รูปกฺขณฺโง นูปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส เวทนากฺขณฺโง นูปฺปชฺชิสฺสตีตี?
รูปักขันธไม่เคยเกิดแก่บุคคลใด, เวทนาขันธก็จักไม่เกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิสัชนา นตฺถิ ไม่มี.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนากฺขณฺโง นูปฺปชฺชิสฺสตี, ตสฺส รูปกฺขณฺโง
นูปฺปชฺชิตฺถาตี? หรือว่าเวทนาขันธจักไม่เกิดแก่บุคคลใด, รูปักขันธก็ไม่เคยเกิดแก่บุคคล
นั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อูปฺปชฺชิตฺถ เคยเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจําแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส รูปกฺขณฺโง นูปฺปชฺชิตฺถ เป็นสัณฺนิฏฺฐานบพ
ตสฺส เวทนากฺขณฺโง นูปฺปชฺชิสฺสตี เป็นสังสยบพ

องค์ธรรมของสัณฺนิฏฺฐานบพ = ไม่มี เมื่อองค์ธรรมของสัณฺนิฏฺฐานบพไม่มีแล้ว

องค์ธรรมของสังสยบพ = ก็ไม่มีเหมือนกัน

จําแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนาภฺขนุโห นุप्ปชฺชิสฺสตี เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส รูปภฺขนุโห นุप्ปชฺชิตถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ติเหตุกปฺปุชฺชน ๑ ผลเสกขบุคคฺค ๓ ที่เป็น
ปัจฉิมภวีกะ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ, พระอรหันตบุคคฺค ๑ ซึ่งกำลัง
ปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ

องค์ธรรมของสังสยบท = ไม่มี

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มุติที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบรูปิกขันธมุละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมุละ

๑. เวทนากขันธมุละ สัตถุญญากขันธมุลียมกะ

อนฺุโลมปุจฉา ยสฺส เวทนาภฺขนุโห นุप्ปชฺชิตถ, ตสฺส สลฺลภฺขนุโห
นุप्ปชฺชิสฺสตีติ?

วิสัชนา นตฺถิ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน สลฺลภฺขนุโห นุप्ปชฺชิสฺสตี, ตสฺส เวทนาภฺขนุโห
นุप्ปชฺชิตถาติ?

วิสัชนา อูปฺปชฺชิตถ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนฺุโลมปุจฉา ยสฺส เวทนาภฺขนุโห นุप्ปชฺชิตถ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส สลฺลภฺขนุโห นุप्ปชฺชิสฺสตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท = ไม่มี เมื่อองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทไม่มีแล้ว

องค์ธรรมของสังสยบท = ก็ไม่มีเหมือนกัน

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน สลฺลภฺขนุโห นุप्ปชฺชิสฺสตี เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส เวทนาภฺขนุโห นุप्ปชฺชิตถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ติเหตุกปฺปุชฺชน ๑ ผลเสกขบุคคฺค ๓ ที่เป็น
ปัจฉิมภวีกะ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ, พระอรหันตบุคคฺค ๑ ซึ่งกำลัง
ปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ

องค์ธรรมของสังสยบท = ไม่มี

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลีและมูละที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบปุคคลวาระ

๐๐๐๐

โอกาสวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตถ รูปกฺขณฺโห นุปฺปชฺชิตฺถ, ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห นุปฺปชฺชิสฺสตีติ?
รูปักขันธไม่เคยเกิดในภุมิใด, เวทนากขันธจักไม่เกิดในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัยนา อูปฺปชฺชิสฺสตี จักเกิด.

ปฏิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน เวทนากฺขณฺโห นุปฺปชฺชิสฺสตี, ตตฺถ รูปกฺขณฺโห
นุปฺปชฺชิตฺถาติ? หรือว่าเวทนากขันธจักไม่เกิดในภุมิใด, รูปักขันธก็ไม่เคยเกิดในภุมินั้น
ใช่ไหม?

วิสัยนา อูปฺปชฺชิตฺถ เคยเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลีที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบรูปักขันธมูละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัตถุญญากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตถ เวทนากฺขณฺโห นุปฺปชฺชิตฺถ, ตตฺถ สตฺถุญฺญากฺขณฺโห
นุปฺปชฺชิสฺสตีติ?

วิสัยนา อามนฺตา.

ปฏิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน สตฺถุญฺญากฺขณฺโห นุปฺปชฺชิสฺสตี, ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห
นุปฺปชฺชิตฺถาติ?

วิสัยนา อามนตา.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป

มูลีและมูละที่เหลือก็เหมือนกัน

จบโอกาสวาระ

๐๐๐๐

บุคคลโลกาสวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ รูปกฺขนุโห นุปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนุโห นุปฺปชฺชิสฺสตีติ? รูปักขันธไม่เคยเกิดแก่บุคคลใดในภุมิใด, เวทนาขันธก็จักไม่เกิดแก่บุคคลนั้นในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัยนา อรูปานํ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขนุโห นุปฺปชฺชิตฺถ โน จ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนุโห นุปฺปชฺชิสฺสตี, สุตฺถาวาसानํ อรูปเป ปัจฉิมภวิกานํ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขนุโห จ นุปฺปชฺชิตฺถ เวทนากฺขนุโห จ นุปฺปชฺชิสฺสตี. เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในอรุภุมิ ในภุมินั้นรูปักขันธไม่เคยเกิด แต่เวทนาขันธก็เกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภุมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในสุทธาวาสภูมิ และปัจฉิมภวีกบุคคลที่เกิดอยู่ในอรุภุมิ ในภุมินั้นรูปักขันธก็ไม่เคยเกิด เวทนาขันธก็จักไม่เกิด.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขนุโห นุปฺปชฺชิสฺสตี, ตสฺส ตตฺถ รูปกฺขนุโห นุปฺปชฺชิตฺถาติ? หรือว่าเวทนาขันธจักไม่เกิดแก่บุคคลใดในภุมิใด, รูปักขันธก็ไม่เคยเกิดแก่บุคคลนั้นในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัยนา ปญฺจโวการเ ปัจฉิมภวิกานํ อสฺสยสฺสตุตฺตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนุโห นุปฺปชฺชิสฺสตี โน จ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขนุโห นุปฺปชฺชิตฺถ, สุตฺถาวาसानํ อรูปเป ปัจฉิมภวิกานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนุโห จ นุปฺปชฺชิสฺสตี รูปกฺขนุโห จ นุปฺปชฺชิตฺถ. เมื่อปัจฉิมภวีกบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในปัจจุโวการภูมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในอัสสยสัตตภูมิ ในภุมินั้นเวทนาขันธก็จักไม่เกิด แต่รูปักขันธเคยเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภุมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในสุทธาวาสภูมิ และปัจฉิมภวีกบุคคลที่เกิดอยู่ในอรุภุมิ ในภุมินั้นเวทนาขันธก็จักไม่เกิด รูปักขันธก็ไม่เคยเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ รูปกฺขณฺโห นุปฺปชฺชิตฺถ เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห นุปฺปชฺชิสฺสติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ติเหตุกปุฏฺชน ๑ ผลเสกขบุคคฺล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรูปรูมิ และจะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับอรูปรูมิ ๔

และ พระอนาคามีบุคคฺล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิ ๕ และกำลังตายในสุทธาวาสภูมิ ๔ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) พระอรหันตบุคคฺล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ กับสุทธาวาสภูมิ ๕

ผลเสกขบุคคฺล ๓ ที่เป็นปัจฉิมภวีกะ ซึ่งกำลังเกิดในอรูปรูมิ พระอรหันตบุคคฺล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในอรูปรูมิ (ปัจฉิมภวีกะโดยตรง) กับอรูปรูมิ ๔

ติเหตุกปุฏฺชน ๑ ผลเสกขบุคคฺล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรูปรูมิ และจะไม่เกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก (ปัจฉิมภวีกะโดยอ้อม) กับอรูปรูมิ ๔

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขณฺโห นุปฺปชฺชิสฺสติ เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส ตตฺถ รูปกฺขณฺโห นุปฺปชฺชิตฺถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ติเหตุกปุฏฺชน ๑ ผลเสกขบุคคฺล ๓ ที่เป็นปัจฉิมภวีกะ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ พระอรหันตบุคคฺล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในปัญจโวการภูมิ (ปัจฉิมภวีกะโดยตรง) กับปัญจโวการภูมิ ๑๗ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕ อปายภูมิ ๔)

ปุฏฺชน ๔ ผลเสกขบุคคฺล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในปัญจโวการภูมิ และจะไม่เกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก (ปัจฉิมภวีกะโดยอ้อม) กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

สุคตติเหตุกบุคคฺล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสังญัตตตฺตภูมิ กับอสังญัตตตฺตภูมิ ๑

และ พระอนาคามีบุคคฺล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิ ๕ และกำลังตายในสุทธาวาสภูมิ ๔ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) พระอรหันตบุคคฺล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ กับสุทธาวาสภูมิ ๕

ผลเสกขบุคคฺล ๓ ที่เป็นปัจฉิมภวีกะ ซึ่งกำลังเกิดในอรูปรูมิ พระอรหันตบุคคฺล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในอรูปรูมิ (ปัจฉิมภวีกะโดยตรง) กับอรูปรูมิ ๔

ติเหตุกปฺปุชฺชน ๑ ผลเสกขบุคคฺล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรุปภูมิ และ
จะไม่เกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก (ปัจจุณมภิกะโดยอ้อม) กับอรุปภูมิ ๔

องค์ธรรมของสังสยบพ ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบรูปักขันธมุละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมุละ

๑. เวทนากขันธมุละ สัตถุญญากขันธมุลียมกะ

อนุโลมปฺจณา ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขนุโธ นุปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ สลฺลวากฺขนุโธ
นุปฺปชฺชิสฺสตีติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

ปฏฺิโลมปฺจณา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สลฺลวากฺขนุโธ นุปฺปชฺชิสฺสตี, ตสฺส ตตฺถ
เวทนากฺขนุโธ นุปฺปชฺชิตฺถาตี?

วิสัชนา ปจฺจุณมภิกานํ เตสํ ตตฺถ สลฺลวากฺขนุโธ นุปฺปชฺชิสฺสตี โน จ เตสํ ตตฺถ
เวทนากฺขนุโธ นุปฺปชฺชิตฺถ, สุตฺถาวาสานํ อสฺลฺลวสฺตตฺถานํ เตสํ ตตฺถ สลฺลวากฺขนุโธ จ
นุปฺปชฺชิสฺสตี เวทนากฺขนุโธ จ นุปฺปชฺชิตฺถ. เมื่อปัจจุณมภิกะบุคคฺลเหล่านั้นเกิดอยู่ใน
จตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ ในภูมินั้นสัตถุญฺญาขันธจกไม่เกิด แต่เวทนาขันธเคยเกิดแก่
บุคคฺลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคฺลเหล่านั้นเกิดอยู่ในสุทฺถาวาสภูมิ และบุคคฺลที่เกิดอยู่ใน
อัสสัณฺณสัตตภูมิ ในภูมินั้นสัตถุญฺญาขันธจกไม่เกิด เวทนาขันธก็ไม่เคยเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปฺจณา ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขนุโธ นุปฺปชฺชิตฺถ เป็นสันนิฏฐานบพ
ตสฺส ตตฺถ สลฺลวากฺขนุโธ นุปฺปชฺชิสฺสตี เป็นสังสยบพ

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบพ ได้แก่ = พระอนาคามีบุคคฺล ๑ ซึ่งกำลังเกิดใน
สุทฺถาวาสภูมิ ๕ และกำลังตายในสุทฺถาวาสภูมิ ๕ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) พระอรหันตบุคคฺล ๑
ซึ่งกำลังปรินิพพานในสุทฺถาวาสภูมิ กับสุทฺถาวาสภูมิ ๕.

สุคติอเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสังขญัตตตมฺมิ กับอสังขญ-
ัตตตมฺมิ ๑

องค์ธรรมของสังสยบพ = เหมือนกัน

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปณ ยตถ สลฺลวากุณฺโณ นุปฺปชฺชิสฺสติ เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส ตตถ เวทนากุณฺโณ นุปฺปชฺชิตถ เป็นสังสยบพ

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ติเหตุกปุณฺชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ที่เป็น
ปัจฉิมภวีกะ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการกมฺมิ ปญฺจโวการกมฺมิ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลัง
ปรินิพพานในจตุโวการกมฺมิ ปญฺจโวการกมฺมิ กับจตุโวการกมฺมิ ๔ ปญฺจโวการกมฺมิ ๑๗
(เว้นสุทธาวาสกมฺมิ ๕ อปายกมฺมิ ๔) (ปัจฉิมภวีกะโดยตรง)

ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในจตุโวการกมฺมิ
ปญฺจโวการกมฺมิ และจะไม่เกิดในกมฺมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับจตุโวการกมฺมิ ๔ ปญฺจโวการกมฺมิ ๒๑
(เว้นสุทธาวาสกมฺมิ ๕) (ปัจฉิมภวีกะโดยอ้อม)

และ พระอนาคามีบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในสุทธาวาสกมฺมิ ๕ และกำลังตาย
ในสุทธาวาสกมฺมิ ๔ (เว้นอกนิฏฐากมฺมิ) พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานใน
สุทธาวาสกมฺมิ กับสุทธาวาสกมฺมิ ๕

สุคติอเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสังขญัตตตมฺมิ กับอสังขญ-
ัตตตมฺมิ ๑

องค์ธรรมของสังสยบพ ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จําแนกโกฏฐาสต่อไป ๔๗๑

มุถิและมุละที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบปุคคโลกาสวาระ

จบอดีตานาคตวาระปัจจนิก

อดีตานาคตวาร์ นิฏฺฐิตํ

และจบอุปปาทวาระ

อุปปาทวาร์ นิฏฺฐิตํ

๒. นิโรธวาระในปวัตติวาระ

เมื่อพระองค์ทรงแสดงอุปาทวาระจบลงแล้ว ทรงแสดงนิโรธวาระต่อไป :-

ปัจจุปปันนวาระอนุโลม

ปุคคลวาระ

รูปักขันธมุละ

๑. รูปักขันธมุละ เวทนากขันธมุลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส รูปกุขฺขุโธ นิรุชฺชติ, ตสฺส เวทนากุขฺขุโธ นิรุชฺชติตีติ? รูปักขันธกําลังดับแก่บุคคลใด, เวทนาขันธกําลังดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อสฺสยสฺส ตฺตา จวนฺตํ เตสํ รูปกุขฺขุโธ นิรุชฺชติ โน จ เตสํ เวทนากุขฺขุโธ นิรุชฺชติ, ปญฺจโวการา จวนฺตํ เตสํ รูปกุขฺขุโธ จ นิรุชฺชติ เวทนากุขฺขุโธ จ นิรุชฺชติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในอสังขยัตตภูมิ รูปักขันธกําลังดับ แต่เวทนาขันธไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลเหล่านั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในปัจจุโวการภูมิ รูปักขันธกําลังดับ เวทนาขันธกําลังดับ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนากุขฺขุโธ นิรุชฺชติ, ตสฺส รูปกุขฺขุโธ นิรุชฺชติตีติ? หรือว่าเวทนาขันธกําลังดับแก่บุคคลใด, รูปักขันธกําลังดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อรูปา จวนฺตํ เตสํ เวทนากุขฺขุโธ นิรุชฺชติ โน จ เตสํ รูปกุขฺขุโธ นิรุชฺชติ, ปญฺจโวการา จวนฺตํ เตสํ เวทนากุขฺขุโธ จ นิรุชฺชติ รูปกุขฺขุโธ จ นิรุชฺชติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในอรุปภูมิ เวทนาขันธกําลังดับ แต่รูปักขันธไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลเหล่านั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในปัจจุโวการภูมิ เวทนาขันธกําลังดับ รูปักขันธกําลังดับ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส รูปกุขฺขุโธ นิรุชฺชติ เป็นสันนิฎฐานบท

ตสฺส เวทนากุขฺขุโธ นิรุชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฎฐานบท ได้แก่ = สุกคิอเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลังตายในอสังขยัตตภูมิที่เรียกว่า ภังคกขณะสมังคีของชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย

และ ปุณฺณ ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังตายในปัญจโวการภูมิที่เรียกว่า กังคักขณะ
สมังคีของปัญจโวการจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย
องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนากุขนุโธ นิรุชฺฌติ เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส รูปกุขนุโธ นิรุชฺฌติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ติเหตุกปุณฺณ ๑ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลัง
ตายในอรุปภูมิที่เรียกว่า กังคักขณะสมังคีของอรุปจุติจิต ๔ เจตสิก ๓๐

และ ปุณฺณ ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังตายในปัญจโวการภูมิที่เรียกว่า กังคัก-
ขณะสมังคีของปัญจโวการจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย
องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

มุลิตีเหลือกก็เหมือนกัน

จบรูปิกขันธมูละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัณญากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส เวทนากุขนุโธ นิรุชฺฌติ, ตสฺส สลฺลวากุขนุโธ นิรุชฺฌติตี?
วิสัชนา อามนฺตา.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน สลฺลวากุขนุโธ นิรุชฺฌติ, ตสฺส เวทนากุขนุโธ
นิรุชฺฌติตี?

วิสัชนา อามนฺตา.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส เวทนากุขนุโธ นิรุชฺฌติ เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส สลฺลวากุขนุโธ นิรุชฺฌติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺณ ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังตายใน
จตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิที่เรียกว่า กังคักขณะสมังคีของจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕
กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน สญฺญากุขนุโห นิรุชฺฌติ เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส เวทนากุขนุโห นิรุชฺฌติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังตายใน
จตุโวการภูมิ ปัญฺจโวการภูมิที่เรียกว่า ภังคักขณะสมังคีของจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕
กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑
มุติและมูละที่เหลือก็เหมือนกัน

จบปุคคลวาระ

โอกาสวาระ

รूपักขันธมูละ

๑. รุปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตฺถ รุปกุขนุโห นิรุชฺฌติ, ตตฺถ เวทนากุขนุโห นิรุชฺฌติตี?
รูปขันธ์กำลังดับในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็กำลังดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อสญฺญสตุเต ตตฺถ รุปกุขนุโห นิรุชฺฌติ โน จ ตตฺถ เวทนากุขนุโห
นิรุชฺฌติ, ปญฺจโวการเร ตตฺถ รุปกุขนุโห จ นิรุชฺฌติ เวทนากุขนุโห จ นิรุชฺฌติ. ใน
อัสสญฺญัตตภูมินั้นรูปขันธ์กำลังดับ แต่เวทนาขันธ์ไม่ใช่กำลังดับในภูมินั้น, ในปัญจโวการ-
ภูมินั้น รูปขันธ์ก็กำลังดับ เวทนาขันธ์ก็กำลังดับ.

ปฏิโลมปุจฉา ยตฺถ วา ปน เวทนากุขนุโห นิรุชฺฌติ, ตตฺถ รุปกุขนุโห
นิรุชฺฌติตี? หรือว่าเวทนาขันธ์กำลังดับในภูมิใด, รูปขันธ์ก็กำลังดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อรูปเร ตตฺถ เวทนากุขนุโห นิรุชฺฌติ โน จ ตตฺถ รุปกุขนุโห นิรุชฺฌติ,
ปญฺจโวการเร ตตฺถ เวทนากุขนุโห จ นิรุชฺฌติ รุปกุขนุโห จ นิรุชฺฌติ. ในอรูปภูมินั้น
เวทนาขันธ์กำลังดับ แต่รูปขันธ์ไม่ใช่กำลังดับในภูมินั้น, ในปัญจโวการภูมินั้น เวทนาขันธ์
ก็กำลังดับ รูปขันธ์ก็กำลังดับ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

มุติที่เหลือก็เหมือนกัน

จบรूपักขันธมูละ

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัณฺญากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจจา ยตถ เวทนากุขนุโ นิริชฺฌติ, ตตฺถ สลฺลวากุขนุโ นิริชฺฌติตี?

วิสัณฺหา อามนฺตา.

ปฏฺิโลมปุจจา ยตถ วา ปน สลฺลวากุขนุโ นิริชฺฌติ, ตตฺถ เวทนากุขนุโ นิริชฺฌติตี?

วิสัณฺหา อามนฺตา.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลี้และมูละที่เหลือก็เหมือนกัน

จบโอกาสวาระ

๐๐๐๐

บุคคลโลกาสวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจจา ยสฺส ยตถ รูปกุขนุโ นิริชฺฌติ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากุขนุโ นิริชฺฌติตี? รูปันธํกำลังดับแก่บุคคลใดในภุมิใด, เวทนาขันธํก็กำลังดับแก่บุคคลนั้นในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัณฺหา อสฺสยสฺส ตฺตา จวนฺตานํ เตสํ ตตฺถ รูปกุขนุโ นิริชฺฌติ โน จ เตสํ ตตฺถ เวทนากุขนุโ นิริชฺฌติ, ปญฺจวอการิ จวนฺตานํ เตสํ ตตฺถ รูปกุขนุโ จ นิริชฺฌติ เวทนากุขนุโ จ นิริชฺฌติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในอสังขยัตตภุมิในภุมินั้นรูปันธํกำลังดับ แต่เวทนาขันธํไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภุมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในปัจจุโวการภุมิ ในภุมินั้นรูปันธํก็กำลังดับ เวทนาขันธํก็กำลังดับ.

ปฏฺิโลมปุจจา ยสฺส วา ปน ยตถ เวทนากุขนุโ นิริชฺฌติ, ตสฺส ตตฺถ รูปกุขนุโ นิริชฺฌติตี? หรือว่าเวทนาขันธํกำลังดับแก่บุคคลใดในภุมิใด, รูปันธํก็กำลังดับแก่บุคคลนั้นในภุมินั้นใช่ไหม?

วิธัชนา อรูปา จวนุตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากุขนุโห นิรุหฺมติ โน จ เตสํ
 ตตฺถ รูปกุขนุโห นิรุหฺมติ, ปรณฺวอการา จวนุตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากุขนุโห จ นิรุหฺมติ
 รูปกุขนุโห จ นิรุหฺมติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในอรูปภูมิ ในภูมินั้นเวทนาขั้นที่กำลัง
 ดับ, แต่รูปขั้นไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายใน
 ปัญจโวการภูมิ ในภูมินั้นเวทนาขั้นก็กำลังดับ รูปขั้นก็กำลังดับ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ รูปกุขนุโห นิรุหฺมติ เป็นสัณนิฏฐานบท

ตสฺส ตตฺถ เวทนากุขนุโห นิรุหฺมติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสัณนิฏฐานบท ได้แก่ = สุกตือเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลังตายใน
 อสังขยัตตภูมิที่เรียกว่า กังคักขณะสมังคิของชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย กับ
 อสังขยัตตภูมิ ๑

และ ปุณฺชน ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังตายในปัญจโวการภูมิที่เรียกว่า
 กังคักขณะสมังคิของปัญจโวการจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับ
 ปัญจโวการภูมิ ๒๖

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากุขนุโห นิรุหฺมติ เป็นสัณนิฏฐานบท

ตสฺส ตตฺถ รูปกุขนุโห นิรุหฺมติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสัณนิฏฐานบท ได้แก่ = ตีเหตุกปุณฺชน ๑ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลัง
 ตายในอรูปภูมิที่เรียกว่า กังคักขณะสมังคิของอรูปจุติจิต ๔ เจตสิก ๓๐ กับอรูปภูมิ ๔

และ ปุณฺชน ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังตายในปัญจโวการภูมิที่เรียกว่า
 กังคักขณะสมังคิของปัญจโวการจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับ
 ปัญจโวการภูมิ ๒๖

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลีที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบรูปักขันธมุละ

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัตถุญากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขนุโ นีรุชฺฌติ, ตสฺส ตตฺถ สลฺลภาขนุโ นีรุชฺฌตีติ?

วิสัณฺหา อามนฺตา.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สลฺลภาขนุโ นีรุชฺฌติ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนุโ นีรุชฺฌตีติ?

วิสัณฺหา อามนฺตา.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา และ ปฏิโลมปุจฉา

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลบุญกถ ๔ ซึ่งกำลังตายใน จตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิที่เรียกว่า กังคักขณะสมังคีของจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมหารูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๖

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลียะและมูลียะที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบปุคคโลกาสวาระ

และจบปัจจุปปันนวาระอนุโลม

๐๐๐๐

ปัจจุปปันนวาระปัจจนิก

ปุคคลวาระ

รूपักขันธมูละ

๑. รุปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส รุปกฺขนุโ น นีรุชฺฌติ, ตสฺส เวทนากฺขนุโ น นีรุชฺฌตีติ?
รูปขันธไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลใด, เวทนาขันธก็ไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิสัยนา อรูปา จวนฺตานิ เตสํ รูปกฺขณฺโง น นิรุชฺฌติ โน จ เตสํ เวทนากฺขณฺโง
 น นิรุชฺฌติ, สพฺเพสํ อุปฺปชฺชนฺตานิ เตสํ รูปกฺขณฺโง จ น นิรุชฺฌติ เวทนากฺขณฺโง จ น
 นิรุชฺฌติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในอรูปภูมิ รูปชั้นที่ไม่ใช่กำลังดับ แต่เวทนาชั้น
 กำลังดับแก่บุคคลเหล่านั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นทั้งหมดกำลังเกิดใน ๓๑ ภูมิ รูปชั้น
 ก็ไม่ใช่กำลังดับ เวทนาชั้นก็ไม่ใช่กำลังดับ.

ปฏฺิโลมปุจฺฉา ยสฺส วา ปน เวทนากฺขณฺโง น นิรุชฺฌติ, ตสฺส รูปกฺขณฺโง น
 นิรุชฺฌติ? หรือว่าเวทนาชั้นไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลใด, รูปชั้นก็ไม่ใช่กำลังดับแก่
 บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิสัยนา อสณฺณสตุตา จวนฺตานิ เตสํ เวทนากฺขณฺโง น นิรุชฺฌติ โน จ เตสํ
 รูปกฺขณฺโง น นิรุชฺฌติ, สพฺเพสํ อุปฺปชฺชนฺตานิ เตสํ เวทนากฺขณฺโง จ น นิรุชฺฌติ
 รูปกฺขณฺโง จ น นิรุชฺฌติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในอสังขยัตตภูมิ เวทนาชั้นไม่ใช่
 กำลังดับ แต่รูปชั้นกำลังดับแก่บุคคลเหล่านั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นทั้งหมดกำลังเกิดใน
 ๓๑ ภูมิ เวทนาชั้นก็ไม่ใช่กำลังดับ รูปชั้นก็ไม่ใช่กำลังดับ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฺฉา ยสฺส รูปกฺขณฺโง น นิรุชฺฌติ เป็นสันนิฏฐานบท
 ตสฺส เวทนากฺขณฺโง น นิรุชฺฌติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ดิเหตุกปุณฺณ ๑ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลัง
 ตายในอรูปภูมิที่เรียกว่า ภัคฺคกฺขณฺสมํกฺโขของอรูปจุติจิต ๔ เจตสิก ๓๐.

และ ปุณฺณ ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดใน ๓๑ ภูมิ ที่เรียกว่า อุปฺปา-
 ทกฺขณฺสมํกฺโขของปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกฺลาป ๓-๗-๔ ชีวิตนวกกฺลาป
 ที่เกิดในขณะแรก

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น
 จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏฺิโลมปุจฺฉา ยสฺส วา ปน เวทนากฺขณฺโง น นิรุชฺฌติ เป็นสันนิฏฐานบท
 ตสฺส รูปกฺขณฺโง น นิรุชฺฌติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = สุคตโเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังตายใน
 อสังขยัตตภูมิที่เรียกว่า ภัคฺคกฺขณฺสมํกฺโขของชีวิตนวกกฺลาปที่ดับครั้งสุดท้าย

และ ปุณฺณ ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดใน ๓๑ ภูมิ ที่เรียกว่า อุปปา-
 ทักขณะสมังคีของปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกฺลาป ๓-๗-๔ ชีวิตนวกกฺลาป
 ที่เกิดในขณะแรก

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลี่ที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบรูปิกขันธมูละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัณฺญากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฺฉา ยสฺส เวทนากฺขนุโ น นิรุชฺฌติ, ตสฺส สลฺลวากฺขนุโ น
 นิรุชฺฌตีติ?

วิสัณฺหา อามนฺตา.

ปฏิโลมปุจฺฉา ยสฺส วา ปน สลฺลวากฺขนุโ น นิรุชฺฌติ, ตสฺส เวทนากฺขนุโ น
 นิรุชฺฌตีติ?

วิสัณฺหา อามนฺตา.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฺฉา และ ปฏิโลมปุจฺฉา

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = สุกตือเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังตายใน
 อสังฺขยัตตคฺคภูมิจึงเรียกว่า กังคักขณะสมังคีของชีวิตนวกกฺลาปที่ดับครั้งสุดท้าย ปุณฺณ ๔
 ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดใน ๓๑ ภูมิ ที่เรียกว่า อุปปาทักขณะสมังคีของปฏิสนธิจิต ๑๕
 เจตสิก ๓๕ กัมมชกฺลาป ๓-๗-๔ ชีวิตนวกกฺลาปที่เกิดในขณะแรก

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป

มูลี่และมูละที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบปุคฺคลวาระ

๐๐๐๐

โอกาสวาระ

รูปกัณฑ์ธมฺมละ

๑. รูปกัณฑ์ธมฺมละ เวทนากัณฑ์ธมฺมลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตฺถ รูปกฺขนุโ น นิรุชฺฌติ, ตตฺถ เวทนากฺขนุโ น นิรุชฺฌติตี? รูปกัณฑ์ไม่ใช่กำลังดับในภุมิใด, เวทนาขันธก็ไม่ใช่กำลังดับในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา นิรุชฺฌติ กำลังดับ.

ปฏิโลมปุจฉา ยตฺถ วา ปน เวทนากฺขนุโ น นิรุชฺฌติ, ตตฺถ รูปกฺขนุโ น นิรุชฺฌติตี? หรือว่าเวทนาขันธไม่ใช่กำลังดับในภุมิใด, รูปกัณฑ์ก็ไม่ใช่กำลังดับในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา นิรุชฺฌติ กำลังดับ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยตฺถ รูปกฺขนุโ น นิรุชฺฌติ เป็นสันนิฏฐานบท

ตตฺถ เวทนากฺขนุโ น นิรุชฺฌติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อรูปภูมิ ๔ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ ๔

องค์ธรรมของสังสยบท = ไม่มี.

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปุเรปฺปญฺหา ถามว่า รูปกัณฑ์ไม่ใช่กำลังดับในภุมิใด, เวทนาขันธก็ไม่ใช่กำลังดับในภุมินั้นใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดย ปาฬิตติวิสัชนาว่า นิรุชฺฌติ ซึ่งเป็นคำวิสัชนาตรงกันข้ามกับบทถาม เพราะว่าอรูปภูมิ ๔ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ ๔ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทเหล่านั้น แม้ว่ารูปกัณฑ์ไม่ใช่กำลังดับแต่เวทนาขันธกำลังดับ.

ในปฏิโลมปุจฉา ยตฺถ วา ปน เวทนากฺขนุโ น นิรุชฺฌติ เป็นสันนิฏฐานบท

ตตฺถ รูปกฺขนุโ น นิรุชฺฌติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อสัณฺญสตัดฺดภูมิ ๑ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปกัณฑ์

อย่างเดียว

องค์ธรรมของสังสยบท = ไม่มี.

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปุเรปฺปญฺหา ถามว่า เวทนาขันธไม่ใช่กำลังดับในภุมิใด, รูปกัณฑ์ก็ไม่ใช่กำลังดับในภุมินั้นใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดย ปาฬิตติวิสัชนาว่า

นิรุชฌติ ซึ่งเป็นคำวิธานตรงกันข้ามกับบทตาม เพราะว่าอสังยุตต์ตถุมิ ๑ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปชั้นอย่างเดียว ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทเหล่านั้น แม้ว่าเวทนาจันธไม่ใช่กำลังดับ แต่รูปชั้นกำลังดับ.

มุลิตีเหลือก็เหมือนกัน

จบรูปกัณฑ์ธมฺมละ

๐๐๐๐

เวทนาจันธมฺมละ

๑. เวทนาจันธมฺมละ สัณญากัณฑ์ธมฺมลียมกะ

อนุโลมปุจจา ยตถ เวทนาจขนุโ น นิรุชฌติ, ตตถ สลฺลาขนุโ น นิรุชฌตีติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

ปฏิโลมปุจจา ยตถ วา ปน สลฺลาขนุโ น นิรุชฌติ, ตตถ เวทนาจขนุโ น นิรุชฌตีติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

แสดงองค์ธรรมและจำแนกโกฏฐาสต่อไป

มุลิตีและมฺมละที่เหลือก็เหมือนกัน

จบโอภาสวาระ

๐๐๐๐

บุคคลโลกาสวาระ

รูปกัณฑ์ธมฺมละ

๑. รูปกัณฑ์ธมฺมละ เวทนาจันธมฺมลียมกะ

อนุโลมปุจจา ยตถ ยตถ รูปกขนุโ น นิรุชฌติ, ตตถ เวทนาจขนุโ น นิรุชฌตีติ? รูปชั้นไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนาจันธก็ไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อรูปา จวนฺตานํ เตสํ ตตถ รูปกขนุโ น นิรุชฌติ โน จ เตสํ ตตถ เวทนาจขนุโ น นิรุชฌติ, สพฺเพสํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตถ รูปกขนุโ จ น นิรุชฌติ

เวทนาภวนุโธ จ น นิรุชฌติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในอรุปภูมิ ในภูมินั้นรูปขันธ์ไม่ใช่กำลังดับ แต่เวทนาขันธ์กำลังดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นทั้งหมดกำลังเกิดใน ๓๑ ภูมิ ในภูมินั้นรูปขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังดับ เวทนาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังดับ.

ปฎิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนาภวนุโธ น นิรุชฌติ, ตสฺส ตตฺถ รูปภวนุโธ น นิรุชฌติ? หรือว่าเวทนาขันธ์ไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, รูปขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิธัชนา อสญฺญสตฺตา จวนฺตานิ เตสํ ตตฺถ เวทนาภวนุโธ น นิรุชฌติ โน จ เตสํ ตตฺถ รูปภวนุโธ น นิรุชฌติ, สพฺเพสํ อุปฺปชฺชนฺตานิ เตสํ ตตฺถ เวทนาภวนุโธ จ น นิรุชฌติ รูปภวนุโธ จ น นิรุชฌติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในอัสญญัตตภูมิ ในภูมินั้นเวทนาขันธ์ไม่ใช่กำลังดับ แต่รูปขันธ์กำลังดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นทั้งหมดกำลังเกิดใน ๓๑ ภูมิ ในภูมินั้นเวทนาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังดับ รูปขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังดับ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ รูปภวนุโธ น นิรุชฌติ เป็นสันนิฐานบท
ตสฺส ตตฺถ เวทนาภวนุโธ น นิรุชฌติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานบท ได้แก่ = ดิเหตุกปุณฺณ ๑ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังตายในอรุปภูมิที่เรียกว่า กังคักขณสมังคีของอรุปจิตติ ๔ เจตสิก ๓๐ กับอรุปภูมิ ๔

และ ปุณฺณ ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดใน ๓๑ ภูมิ ที่เรียกว่า อุปฺปาทักขณสมังคีของปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ ชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก กับ ๓๑ ภูมิ

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป

ในปฎิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนาภวนุโธ น นิรุชฌติ เป็นสันนิฐานบท
ตสฺส ตตฺถ รูปภวนุโธ น นิรุชฌติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานบท ได้แก่ = สุคติอเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังตายในอัสญญัตตภูมิที่เรียกว่า กังคักขณสมังคีของชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย กับอัสญญัตตภูมิ ๑

และ ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดใน ๓๑ ภูมิ ที่เรียกว่า อุปปา-
ทักขณะสมังคีของปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกฺลาป ๓-๗-๔ ชีวิตนวกกฺลาป
ที่เกิดในขณะแรก กับ ๓๑ ภูมิ

องค์ธรรมของสังสยบพ ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป

มุติที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบรูปักขันธมูละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัณฺญากขันธมุติยมกะ

อนุโลมปุจฺฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขณฺโ น นินฺรุณฺติ, ตสฺส ตตฺถ สลฺลวากฺขณฺโ
น นินฺรุณฺตีติ?

วิธัชนา อามนฺตา.

ปฏิโลมปุจฺฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สลฺลวากฺขณฺโ น นินฺรุณฺติ, ตสฺส ตตฺถ
เวทนากฺขณฺโ น นินฺรุณฺตีติ?

วิธัชนา อามนฺตา.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฺฉา และ ปฏิโลมปุจฺฉา

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบพ ได้แก่ = สุกคิอเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลังตายใน
อสังฺกตตณฺณิที่เรียกว่า กังคักขณะสมังคีของชีวิตนวกกฺลาปที่ดับครั้งสุดท้าย กับ
อสังฺกตตณฺณิ ๑

ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดใน ๓๑ ภูมิ ที่เรียกว่า อุปปาทักขณะ
สมังคีของปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกฺลาป ๓-๗-๔ ชีวิตนวกกฺลาปที่เกิดในขณะ
แรก กับ ๓๑ ภูมิ

องค์ธรรมของสังสยบพ = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป

มุติและมูละที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบปุกคโลกาสวาระ

และจบปัจจุปปันนวาระปัจจนิก

๐๐๐๐

อติตวาระอนุโลม

บุคคลวาระ

รูปักขันธมุละ

๑. รูปักขันธมุละ เวทนากขันธมุลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส รูปกฺขณฺโห นิรุชฺฌิตฺต, ตสฺส เวทนากฺขณฺโห นิรุชฺฌิตฺตาติ?
รูปักขันธเคยดับแก่บุคคลใด, เวทนากขันธก็เคยดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซ.

ปฎิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนากฺขณฺโห นิรุชฺฌิตฺต, ตสฺส รูปกฺขณฺโห
นิรุชฺฌิตฺตาติ? หรือว่าเวทนากขันธเคยดับแก่บุคคลใด, รูปักขันธก็เคยดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา และ ปฎิโลมปุจฉา

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลบุญคณ ๔ ซึ่งกำลังเกิดและ
กำลังตายใน ๓๑ ภูมิ.

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป

มุลีที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบรูปักขันธมุละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมุละ

๑. เวทนากขันธมุละ สัณฺญากขันธมุลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส เวทนากฺขณฺโห นิรุชฺฌิตฺต, ตสฺส สณฺณากฺขณฺโห นิรุชฺฌิตฺตาติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

ปฎิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน สณฺณากฺขณฺโห นิรุชฺฌิตฺต, ตสฺส เวทนากฺขณฺโห
นิรุชฺฌิตฺตาติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา และ ปฏิโลมปุจฉา

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป

จบปุคคลวาระ

๐๐๐๐

โอกาสวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตถ รูปกฺขนฺโธ นิรุหฺมิตฺถ, ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุหฺมิตฺถาติ? รูปักขันธเคยดับในภูมิใด, เวทนากขันธก็เคยดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิสัณฺหา อสฺสณฺสตุเต ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นิรุหฺมิตฺถ โน จ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุหฺมิตฺถ, ปญฺจโวการเ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ จ นิรุหฺมิตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ นิรุหฺมิตฺถ. ในอัสสณฺสตตฺถภูมินั้น รูปักขันธเคยดับ แต่เวทนากขันธไม่เคยดับในภูมินั้น, ในปญฺจโวการภูมินั้น รูปักขันธก็เคยดับ เวทนากขันธก็เคยดับ.

ปฏิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน เวทนากฺขนฺโธ นิรุหฺมิตฺถ, ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นิรุหฺมิตฺถาติ? หรือว่าเวทนากขันธเคยดับในภูมิใด, รูปักขันธก็เคยดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิสัณฺหา อรูปเ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุหฺมิตฺถ โน จ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นิรุหฺมิตฺถ, ปญฺจโวการเ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ นิรุหฺมิตฺถ รูปกฺขนฺโธ จ นิรุหฺมิตฺถ. ในอรูปภูมินั้น เวทนากขันธเคยดับ แต่รูปักขันธไม่เคยดับในภูมินั้น, ในปญฺจโวการภูมินั้น เวทนากขันธก็เคยดับ รูปักขันธก็เคยดับ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยตถ รูปกฺขนฺโธ นิรุหฺมิตฺถ	เป็นสันนิฏฐานบท
ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุหฺมิตฺถ	เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อสัณฺณสัทตภูมิ ๑ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปจันท์
อย่างเดียว และปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งจันท์ ๕

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งจันท์ ๕
เท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป

ในปฏิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน เวทนากุขนุโร นิรุชฺฌิตถ เป็นสันนิฏฐานบท

ตตถ รูปกุขนุโร นิรุชฺฌิตถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อรูปภูมิ ๔ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามจันท์ ๔

และ ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งจันท์ ๕

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งจันท์ ๕

เท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป

มูลิที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบรูปจันฐมูละ

๐๐๐๐

เวทนากจันฐมูละ

๑. เวทนากจันฐมูละ สัณฺญากจันฐมูลิยมกะ

อนฺุโลมปุจฉา ยตถ เวทนากุขนุโร นิรุชฺฌิตถ, ตตถ สลฺลวากุขนุโร
นิรุชฺฌิตถาติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

ปฏิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน สลฺลวากุขนุโร นิรุชฺฌิตถ, ตตถ เวทนากุขนุโร
นิรุชฺฌิตถาติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป

มูลิและมูละที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบโอภาสวาระ

๐๐๐๐

ปุคคโลกาสวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจจา ยสฺส ยตฺถ รูปกฺขนุโห นิรุหฺมิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนุโห นิรุหฺมิตฺถาติ? รูปักขันธํเคยดํแบํบุคคลใดในภุมิใด, เวทนาขันธํก็เคยดํแบํบุคคลนั้นในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัณฺหา อสฺสยสฺส ตานํ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขนุโห นิรุหฺมิตฺถ โน จ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนุโห นิรุหฺมิตฺถ, ปญฺจวอการานํ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขนุโห จ นิรุหฺมิตฺถ เวทนากฺขนุโห จ นิรุหฺมิตฺถ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในอสังขญสัตตภุมิ ในภุมินั้น รูปักขันธเคยดํ แต่เวทนาขันธไม่เคยดํแบํบุคคลเหล่านั้นในภุมินั้น. เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในปัญจวอการภุมิ ในภุมินั้นรูปักขันธก็เคยดํ เวทนาขันธก็เคยดํ.

ปฏิโลมปุจจา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขนุโห นิรุหฺมิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ รูปกฺขนุโห นิรุหฺมิตฺถาติ? หรือว่าเวทนาขันธเคยดํแบํบุคคลใดในภุมิใด, รูปักขันธก็เคยดํแบํบุคคลนั้น ในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัณฺหา อรูปานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนุโห นิรุหฺมิตฺถ โน จ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขนุโห นิรุหฺมิตฺถ, ปญฺจวอการานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนุโห จ นิรุหฺมิตฺถ รูปกฺขนุโห จ นิรุหฺมิตฺถ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในอรูปภุมิ ในภุมินั้นเวทนาขันธเคยดํ แต่รูปักขันธไม่เคยดํแบํบุคคลเหล่านั้นในภุมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในปัญจวอการภุมิ ในภุมินั้นเวทนาขันธก็เคยดํ รูปักขันธก็เคยดํ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจจา ยสฺส ยตฺถ รูปกฺขนุโห นิรุหฺมิตฺถ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนุโห นิรุหฺมิตฺถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = สุกคิอเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสังขญสัตตภุมิกับอสังขญสัตตภุมิ ๑

และ ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในปัญจวอการภุมิกับปัญจวอการภุมิ ๒๑ (เวณสุทธาวาสภุมิ ๕) พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในปัญจวอการภุมิ กับปัญจวอการภุมิ ๑๗ (เวณสุทธาวาสภุมิ ๕ อปายภุมิ ๔)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น
จำแนกโกฏฐาสต่อไป

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากุขนุโ นิริชฺฌิตฺตํ เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส ตตฺถ รูปกุขนุโ นิริชฺฌิตฺตํ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ดิเหตุกปุณฺณ ๑ ผลบุคค ๔ ซึ่งกำลังเกิด
และกำลังตายในอรุปภูมิ กับอรุปภูมิ ๔

และ ปุณฺณ ๔ ผลเสกขบุคค ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในปัญจโวการภูมิ
กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕) พระอรหันตบุคค ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพาน
ในปัญจโวการภูมิ กับปัญจโวการภูมิ ๑๗ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕ อบายภูมิ ๔)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น
จำแนกโกฏฐาสต่อไป

จบรูปักขันธมูละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัตถุญากขันธมูถิยมกะ

อนฺุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนากุขนุโ นิริชฺฌิตฺตํ, ตสฺส ตตฺถ สลฺลวากุขนุโ
นิริชฺฌิตฺตาติ?

วิสัณฺหา อามนฺตา.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สลฺลวากุขนุโ นิริชฺฌิตฺตํ, ตสฺส ตตฺถ
เวทนากุขนุโ นิริชฺฌิตฺตาติ?

วิสัณฺหา อามนฺตา.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนฺุโลมปุจฉา และ ปฏิโลมปุจฉา

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺณ ๔ ผลเสกขบุคค ๓ ซึ่งกำลังเกิด
และกำลังตายในจุตฺโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ กับจุตฺโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้น
สุทธาวาสภูมิ ๕)

พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ กับ
จตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๑๗ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕ อปายภูมิ ๔)

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป
มุติและมูละที่เหลือกก็เหมือนกัน
จบบุคคลโลกาสวาระ
และจบอดีตวาระอนุโลม

๐๐๐๐

อดีตวาระปัจจนิก

บุคคลวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมุขียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส รูปกฺขนุโ น นิรุชฺฌิตถ, ตสฺส เวทนากฺขนุโ น
นิรุชฺฌิตถาติ? รูปักขันธไม่เคยดับแก่บุคคลใด, เวทนาขันธก็ไม่เคยดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิสัชนา นตฺถิ ไม่มี.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนากฺขนุโ น นิรุชฺฌิตถ, ตสฺส รูปกฺขนุโ น
นิรุชฺฌิตถาติ? หรือว่าเวทนาขันธไม่เคยดับแก่บุคคลใด, รูปักขันธก็ไม่เคยดับแก่บุคคลนั้น
ใช่ไหม?

วิสัชนา นตฺถิ ไม่มี.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา และ ปฏิโลมปุจฉา

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท = ไม่มี เมื่อองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทไม่มีแล้ว

องค์ธรรมของสังสยบท = ก็ไม่มีเหมือนกัน

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น โฆฆปัญฺหา ถามว่า รูปักขันธไม่เคยดับแก่บุคคลใด,
เวทนาขันธก็ไม่เคยดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม? หรือว่าเวทนาขันธไม่เคยดับแก่บุคคลใด,
รูปักขันธก็ไม่เคยดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดย ปฏิกเขปวิสัชนาว่า นตฺถิ

ซึ่งเป็นคำวิธานห้ามองค์ธรรมของสันนิษฐานบท เพราะว่าบุคคลที่รูปขันธ์ไม่เคยดับหรือ
เวทนาขันธ์ไม่เคยดับในภพต่างๆ นั้นไม่มี มีแต่บุคคลที่รูปขันธ์เคยดับหรือเวทนาขันธ์เคย
ดับมาแล้วทั้งสิ้น

มูลที่เหลือก็เหมือนกัน

จบรูปกัณฑ์ธมฺมละ

๐๐๐๐

เวทนากัณฑ์ธมฺมละ

๑. เวทนากัณฑ์ธมฺมละ สัณฺญากัณฑ์ธมฺมลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส เวทนาภฺขนุโ น นิรุชฺฌิตถ, ตสฺส สลฺลาภฺขนุโ น
นิรุชฺฌิตถาติ?

วิสัชนา นตฺถิ.

ปฏฺิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน สลฺลาภฺขนุโ น นิรุชฺฌิตถ, ตสฺส เวทนาภฺขนุโ
น นิรุชฺฌิตถาติ?

วิสัชนา นตฺถิ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลีและมูละที่เหลือก็เหมือนกัน

จบปุคคลวาระ

๐๐๐๐

โอกาสวาระ

รูปกัณฑ์ธมฺมละ

๑. รูปกัณฑ์ธมฺมละ เวทนากัณฑ์ธมฺมลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตถ รูปภฺขนุโ น นิรุชฺฌิตถ, ตตถ เวทนาภฺขนุโ น
นิรุชฺฌิตถาติ? รูปขันธ์ไม่เคยดับในภุมิใด, เวทนาขันธ์ก็ไม่เคยดับในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา นิรุชฺฌิตถ เคยดับ.

ปฏฺิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน เวทนาภฺขนุโ น นิรุชฺฌิตถ, ตตถ รูปภฺขนุโ น
นิรุชฺฌิตถาติ? หรือว่าเวทนาขันธ์ไม่เคยดับในภุมิใด, รูปขันธ์ก็ไม่เคยดับในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัยนา นิรุชฌิตถุ เคยดบั.

แสดงองค์ธรรมและจำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๗

มุติที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบรูปกัณฑ์ธมฺมละ

๐๐๐๐

เวทนากัณฑ์ธมฺมละ

๑. เวทนากัณฑ์ธมฺมละ สัณญากัณฑ์ธมฺมลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตถ เวทนากุขนุโ น นิรุชฌิตถุ, ตตถ สลฺลวากุขนุโ น นิรุชฌิตถาติ?

วิสัยนา อามนฺตา.

ปฏฺิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน สลฺลวากุขนุโ น นิรุชฌิตถุ, ตตถ เวทนากุขนุโ น นิรุชฌิตถาติ?

วิสัยนา อามนฺตา.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๗

มุติและมูละที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบโอกาสวาระ

๐๐๐๐

ปุคคโลกาสวาระ

รูปกัณฑ์ธมฺมละ

๑. รูปกัณฑ์ธมฺมละ เวทนากัณฑ์ธมฺมลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตถ รูปกุขนุโ น นิรุชฌิตถุ, ตสฺส ตตถ เวทนากุขนุโ น นิรุชฌิตถาติ? รูปกัณฑ์ไม่เคยดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนาจักรกัณฑ์ไม่เคยดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิสัยนา อรูปานํ เตสํ ตตถ รูปกุขนุโ น นิรุชฌิตถุ โน จ เตสํ ตตถ เวทนากุขนุโ น นิรุชฌิตถุ, สุตฺตาวาสานํ เตสํ ตตถ รูปกุขนุโ จ น นิรุชฌิตถุ เวทนากุขนุโ จ น นิรุชฌิตถุ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในอรูปภูมิ ในภูมินั้นรูปกัณฑ์ไม่

เคยดับ แต่เวทนาขั้นที่เคยดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภพนั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ใน
สุทธาวาสภพ ในภพนั้นรูปขั้นก็ไม่เคยดับ เวทนาขั้นก็ไม่เคยดับ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนาภพญฺโห น นิรุชฺฌิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ
รูปภพญฺโห น นิรุชฺฌิตฺถาติ? หรือว่าเวทนาขั้นไม่เคยดับแก่บุคคลใดในภพใด, รูปขั้น
ก็ไม่เคยดับแก่บุคคลนั้นในภพนั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อสฺสยสฺส ตตฺถ เวทนาภพญฺโห น นิรุชฺฌิตฺถ โน จ ตตฺถ
ตตฺถ รูปภพญฺโห น นิรุชฺฌิตฺถ, สุทธาวาสาํ เตสํ ตตฺถ เวทนาภพญฺโห จ น นิรุชฺฌิตฺถ
รูปภพญฺโห จ น นิรุชฺฌิตฺถ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในอสังขยัตตภพ ในภพนั้น
เวทนาขั้นไม่เคยดับ แต่รูปขั้นเคยดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภพนั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้น
เกิดอยู่ในสุทธาวาสภพ ในภพนั้นเวทนาขั้นก็ไม่เคยดับ รูปขั้นก็ไม่เคยดับ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ รูปภพญฺโห น นิรุชฺฌิตฺถ เป็นสันนิฎฐานบท

ตสฺส ตตฺถ เวทนาภพญฺโห น นิรุชฺฌิตฺถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฎฐานบท ได้แก่ = ติเหตุกปฺปุชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓
ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรุพภพ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในอรุพภพ
กับอรุพภพ ๔

และ พระอนาคามีบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในสุทธาวาสภพ ๕ และกำลังตายใน
สุทธาวาสภพ ๔ (เว้นอกนิฏฐาภพ) พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานใน
สุทธาวาสภพ กับสุทธาวาสภพ ๕

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนาภพญฺโห น นิรุชฺฌิตฺถ เป็นสันนิฎฐานบท

ตสฺส ตตฺถ รูปภพญฺโห น นิรุชฺฌิตฺถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฎฐานบท ได้แก่ = สุกตติเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและ
กำลังตายในอสังขยัตตภพ กับอสังขยัตตภพ ๑

และ พระอนาคามีบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในสุทธาวาสภพ ๕ และกำลังตาย
ในสุทธาวาสภพ ๔ (เว้นอกนิฏฐาภพ) พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานใน
สุทธาวาสภพ กับสุทธาวาสภพ ๕

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป
มูลีและมูละที่เหลือกก็เหมือนกัน
จบรูปักขันธมูละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัณญากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขันโธ น นีรุหฺณิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ สลฺลภากฺขันโธ
น นีรุหฺณิตฺถาติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สลฺลภากฺขันโธ น นีรุหฺณิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ
เวทนากฺขันโธ น นีรุหฺณิตฺถาติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา และ ปฏิโลมปุจฉา

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = พระอนาคามีบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดใน
สุทธาวาสภูมิ ๕ และกำลังตายในสุทธาวาสภูมิ ๔ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) พระอรหันต์บุคคล ๑
ซึ่งกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ กับสุทธาวาสภูมิ ๕ สุกตือเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลัง
เกิดและกำลังตายในอสังขยัตตภูมิกับอสังขยัตตภูมิ ๑

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ
มูลีและมูละที่เหลือกก็เหมือนกัน
จบปุคคโลกาสวาระ
และจบอดีตวาระปัจจนิก.

๐๐๐๐

อนาคตวาระอนุโลม

บุคคลวาระ

รูปกัณฑ์ธมฺมละ

๑. รูปกัณฑ์ธมฺมละ เวทนากัณฑ์ธมฺมลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส รูปกฺขณฺโห นิรุหฺมิสฺสติ, ตสฺส เวทนากฺขณฺโห นิรุหฺมิสฺสตีติ? รูปกัณฑ์จักกัณฑ์แก่บุคคลใด, เวทนากัณฑ์จักกัณฑ์แก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิธัชนา อามนฺตา ไซ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนากฺขณฺโห นิรุหฺมิสฺสติ, ตสฺส รูปกฺขณฺโห นิรุหฺมิสฺสตีติ? หรือว่าเวทนากัณฑ์จักกัณฑ์แก่บุคคลใด, รูปกัณฑ์จักกัณฑ์แก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิธัชนา ปจฺจิมภวีกานํ อรูปํ อุปปชฺชนฺตานํ เย จ อรูปํ อุปปชฺชิตฺวา ปรินิพฺพายิสฺสนฺติ เตสํ จวนฺตานํ เตสํ เวทนากฺขณฺโห นิรุหฺมิสฺสติ โน จ เตสํ รูปกฺขณฺโห นิรุหฺมิสฺสติ, อิตเรสํ เตสํ เวทนากฺขณฺโห จ นิรุหฺมิสฺสติ รูปกฺขณฺโห จ นิรุหฺมิสฺสติ. เมื่อปัจจิมภวีกบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในอรุปภูมิก็ดี และบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในปัญจโวการภูมิ และจะเกิดในอรุปภูมิ แล้วจะปรินิพพาน บุคคลเหล่านั้นก็ดี เวทนากัณฑ์จักกัณฑ์ แต่รูปกัณฑ์จักกัณฑ์แก่บุคคลเหล่านั้น, บุคคลที่เหลือนอกนั้นเวทนากัณฑ์จักกัณฑ์ รูปกัณฑ์จักกัณฑ์.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส.

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส รูปกฺขณฺโห นิรุหฺมิสฺสติ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส เวทนากฺขณฺโห นิรุหฺมิสฺสติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิด และกำลังตายในปัญจโวการภูมิและจะดับในปัญจโวการภูมิอีก สุกตือเหตุกบุคคล ๑ ตีเหตุกปุณฺชน ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสังญัตตภูมิและอรุปภูมิ

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนากฺขณฺโห นิรุหฺมิสฺสติ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส รูปกฺขณฺโห นิรุหฺมิสฺสติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานานพ ได้แก่ = ผลเสกขบุคคล ๓ ที่เป็นปัจฉิมภวีกะ ซึ่งกำลังเกิดในรูปภูมิที่เรียกว่า อุปาทักขณะสมังคีของอรุปปภูติสนธิจิต ๔ เจตสิก ๓๐ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายในกามสุคติภูมิ ๗ รูปภูมิ ๕ (เว้นจตุตถฌานภูมิ) และจะเกิดในอรุปปภูมิแล้วจะปรินิพพานที่เรียกว่า ภังคักขณะสมังคีของปัญจโวการติเหตุกจุตติจิต ๘ (เว้นปัญจฌมานวิบาก) เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรุปปภูมิ และจะเกิดในอรุปปภูมิ ภูมิใดภูมิหนึ่งอีก (เว้นภูมิที่ต่ำกว่า) แล้วจะปรินิพพาน

และ ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในปัจจุโวการภูมิ และจะดับในปัจจุโวการภูมิอีก สุกตือเหตุกบุคคล ๑ ตีเหตุกปุณฺชน ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสังญัตตตภูมิ และอรุปภูมิ

องค์กรรมของสังขยบท ได้แก่ = องค์กรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลนิธิที่เหลือกก็เหมือนกัน

จรรยาบรรณวิชาชีพ

• • • •

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมฺละ สัณฺญากขันธมฺลียมกะ

อนุลอมปจจา ยสฺส เวทนากฺขนฺโธ นිරุชฺฌิสฺสตี, ตสฺส สญฺญากฺขนฺโธ
 นිරุชฺฌิสฺสตีติ?

วิชา อามนุตา.

ปฎิบัติมาจนได้ ยสฺส วา ปน สยฺยทกฺขณํ นිරุชฺฌิตฺตํ, ตสฺส เวทนากฺขณํ
 นිරุชฺฌิตฺตํ?

วิชา อานนตะ

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา และ ปฏิโลมปุจฉา

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ติเหตุกปฺปุชฺชน ๑ ผลเสกขบุคคฺล ๓ ที่เป็น
ปัจฉิมภวีกะ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิที่เรียกว่า อุปปาตักขณะสมังคีของ

ติเหตุกปฏิสนธิจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชกฺลาป ๓-๗-๔ ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคฺคล ๓ (เวณปัจฉิมภวิกะ) ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายใน ๓๐ ภูมิ (เวณอกนิฏฐาภูมิ)

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปัญญาปัญหา ถามว่า เวทนาขันธจักดับแก่บุคคลใด, สัญญาขันธจักดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม? หรือว่าสัญญาขันธจักดับแก่บุคคลใด, เวทนาขันธจักดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิภาณวิธานว่า อามนฺตา ซึ่งเป็นคำวิธานรับรององค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เพราะว่าติเหตุกปุณฺชน ๑ ผลเสกขบุคฺคล ๓ ที่เป็นปัจฉิมภวิกะซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิที่เรียกว่า อุปปาทกขณะสมังคีของติเหตุกปฏิสนธิจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชกฺลาป ๓-๗-๔ ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคฺคล ๓ (เวณปัจฉิมภวิกะ) ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายใน ๓๐ ภูมิ (เวณอกนิฏฐาภูมิ) ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทเหล่านั้น สัญญาขันธจักดับ เวทนาขันธจักดับ

มุติและมูละที่เหลือก็เหมือนกัน

จบปุคฺคลวาระ

๐๐๐๐

โอกาสวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฺฉา ยตฺถ รูปกฺขนฺโธ นิรุหฺณิสฺสตี, ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุหฺณิสฺสตีตี? รูปักขันธจักดับในภูมิใด, เวทนาขันธจักดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิธานา อสณฺณสฺส เต ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นิรุหฺณิสฺสตี โน จ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุหฺณิสฺสตี, ปญฺจโวการเ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ จ นิรุหฺณิสฺสตี เวทนากฺขนฺโธ จ นิรุหฺณิสฺสตี. ในอสังขยสัตตภูมินั้น รูปักขันธจักดับ แต่เวทนาขันธจักไม่ดับในภูมินั้น, ในปัญจโวการภูมินั้น รูปักขันธจักดับ เวทนาขันธจักดับ.

ปฏิโลมปุจฺฉา ยตฺถ วา ปน เวทนากฺขนฺโธ นิรุหฺณิสฺสตี, ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นิรุหฺณิสฺสตีตี? หรือว่าเวทนาขันธจักดับในภูมิใด, รูปักขันธจักดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิธานา อรูปเ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุหฺณิสฺสตี โน จ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นิรุหฺณิสฺสตี, ปญฺจโวการเ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ นิรุหฺณิสฺสตี รูปกฺขนฺโธ จ นิรุหฺณิสฺสตี.

ในอรุณภูมินั้น เวทนาจันรจักดับ แต่รูปจันรจักไม่ดับในภูมินั้น, ในปัจจุโวการภูมินั้น เวทนาจันรจักดับ รูปจันรจักดับ.

แสดงองค์ธรรมและจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มุขีที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบรูปจันรมุละ

๐๐๐๐

เวทนาจันรมุละ

๑. เวทนาจันรมุละ สัตถุญากันรมุขียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตถ เวทนาจุขนุโ นิริขณิสสติ, ตตถ สลลภาจุขนุโ นิริขณิสสตีติ?

วิสัชนา อามนุตา.

ปฏิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน สลลภาจุขนุโ นิริขณิสสติ, ตตถ เวทนาจุขนุโ นิริขณิสสตีติ?

วิสัชนา อามนุตา.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มุขีและมุละที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบโอคาสวาระ

๐๐๐๐

บุคคลโลกาสวาระ

รูปจันรมุละ

๑. รูปจันรมุละ เวทนาจันรมุขียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสส ยตถ รูปจุขนุโ นิริขณิสสติ, ตสส ตตถ เวทนาจุขนุโ นิริขณิสสตีติ? รูปจันรจักดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนาจันรจักดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อสลลสตุตถานัน เตส ตตถ รูปจุขนุโ นิริขณิสสติ โน จ เตส ตตถ เวทนาจุขนุโ นิริขณิสสติ, ปญจโวการานัน เตส ตตถ รูปจุขนุโ จ นิริขณิสสติ

เวทนาภขุโน จ นิรุณิสฺสติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในอสังขญัตตภูมิ ในภพนั้น
รูปขันธ์จักดับ แต่เวทนาขันธ์จักไม่ดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภพนั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิด
อยู่ในปัญจโวการภูมิ ในภพนั้นรูปขันธ์จักดับ เวทนาขันธ์จักดับ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนาภขุโน นิรุณิสฺสติ, ตสฺส ตตฺถ
รูปภขุโน นิรุณิสฺสตีติ? หรือว่าเวทนาขันธ์จักดับแก่บุคคลใดในภพใด, รูปขันธ์จักดับ
แก่บุคคลนั้นในภพนั้นใช่ไหม?

วิสัณฺหา อรูปานํ เตสํ ตตฺถ เวทนาภขุโน นิรุณิสฺสติ โน จ เตสํ ตตฺถ
รูปภขุโน นิรุณิสฺสติ, ปญฺจโวการานํ เตสํ ตตฺถ เวทนาภขุโน จ นิรุณิสฺสติ
รูปภขุโน จ นิรุณิสฺสติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในอรูปภูมิ ในภพนั้นเวทนาขันธ์
จักดับ แต่รูปขันธ์จักไม่ดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภพนั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ใน
ปัญจโวการภูมิ ในภพนั้นเวทนาขันธ์จักดับ รูปขันธ์จักดับ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ รูปภขุโน นิรุณิสฺสติ เป็นสันนิฐานบท
ตสฺส ตตฺถ เวทนาภขุโน นิรุณิสฺสติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานบท ได้แก่ = สุกตือเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและ
กำลังตายในอสังขญัตตภูมิ และจะดับในอสังขญัตตภูมิอีก กับสังขญัตตภูมิ ๑

และ ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ กับ
ปัญจโวการภูมิ ๒๖

ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายในปัญจโวการภูมิ และจะดับในภพ
ที่ตนเกิดอยู่อีก กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๓

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนาภขุโน นิรุณิสฺสติ เป็นสันนิฐานบท
ตสฺส ตตฺถ รูปภขุโน นิรุณิสฺสติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานบท ได้แก่ = ตีเหตุกปุณฺชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓
ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรูปภูมิ และจะดับในภพที่ตนเกิดอยู่อีก กับจตุโวการภูมิ ๔

และ ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ กับ
ปัญจโวการภูมิ ๒๖

ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายในปัจจุโวการภูมิ และจะดับในภูมิ
ที่ตนเกิดอยู่อีก กับปัจจุโวการภูมิ ๒๑ (เวฬุสัทธาवासุมิ ๕)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบรูปิกขันธมุละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมุละ

๑. เวทนากขันธมุละ สัตถุญญากขันธมุลียมกะ

อนุโลมปุจฺฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขนุโห นิรุชฺฌิสฺสตี, ตสฺส ตตฺถ
สญฺญากฺขนุโห นิรุชฺฌิสฺสตีติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

ปฏิโลมปุจฺฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สญฺญากฺขนุโห นิรุชฺฌิสฺสตี, ตสฺส ตตฺถ
เวทนากฺขนุโห นิรุชฺฌิสฺสตีติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฺฉา และ ปฏิโลมปุจฺฉา

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิด
ในจุตฺตโวการภูมิ ปัจจุโวการภูมิ กับจุตฺ ๔ ปัจจุ ๒๖,

ปุ ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายในจุตฺตโวการภูมิ ปัจจุโวการภูมิ และจะดับ
ในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับจุตฺ ๔ ปัจจุ ๒๑ (เวฬุสัทธาवासุมิ ๕)

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

(ยกองค์ธรรมตามรูปิกขันธมุละ เวทนากขันธมุลียมกะมีจำเป็นที่จะต้องแยก
ปัจฉิมภวีกะออกมาไว้โดยเฉพาะ)

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปัญหาปัญหา ถามว่า เวทนาขันธจักดับแก่บุคคลใดใน
ภูมิใด, สัตถุญญากขันธจักดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม? หรือว่าสัตถุญญากขันธจักดับแก่
บุคคลใดในภูมิใด, เวทนาจักดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนาขันธจักดับแก่บุคคลนั้น
ในภูมินั้นใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดย ปฏิภาณวิสัชนาว่า อามนฺตา ซึ่งเป็นคำวิสัชนา

รับรององค์ธรรมของสันนิฐานบท เพราะว่าปฏุชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดใน จตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๖, ปฏุชน ๔ ผลเสกข-บุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ และจะดับในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕) ซึ่งเป็นองค์ธรรมของ สันนิฐานบทเหล่านั้น สัญญาขันธก็จักดับ เวทนาขันธก็จักดับ

มูลีและมูละที่เหลือก็เหมือนกัน

จบปุคคโลกาสวาระและอนาคตวาระอนุโลม

หมายเหตุ ต่อไปนี้ในอนุโลมปุจฉา และในปฏิโลมปุจฉา ถ้ามีคำวิสัยว่า อามนุตา แล้ว การแสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสนั้นแสดงรวมกันได้.

๐๐๐๐

อนาคตวาระปัจจนิก

ปุกคตวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมุลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส รูปกฺขณฺโห น นิสฺสํมุตฺตํ, ตสฺส เวทนากฺขณฺโห น นิสฺสํมุตฺตํ? รูปักขันธจักไม่ดับแก่บุคคลใด, เวทนากขันธก็จักไม่ดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิสัยนา ปจฺฉิมภวิกานํ อรูปํ อุปฺปชฺชนฺตานํ เย จ อรูปํ อุปฺปชฺชิตฺวา ปรินิพฺพายิสฺสํมุตฺติ เตสํ จวนฺตานํ เตสํ รูปกฺขณฺโห น นิสฺสํมุตฺตํ โน จ เตสํ เวทนากฺขณฺโห น นิสฺสํมุตฺตํ, ปรินิพฺพชฺชนฺตานํ เตสํ รูปกฺขณฺโห จ น นิสฺสํมุตฺตํ เวทนากฺขณฺโห จ น นิสฺสํมุตฺตํ. เมื่อปัจฉิมภวีกบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในอรุณภูมิที่ดี และบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในปัญจโวการภูมิ แล้วจะเกิดในอรุณภูมิและจะปรินิพพาน บุคคลเหล่านั้นก็ดี รูปักขันธจักไม่ดับ แต่เวทนากขันธก็จักดับแก่บุคคลเหล่านั้น, เมื่อบุคคล เหล่านั้นกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ รูปักขันธก็จักไม่ดับ เวทนากขันธ ก็จักไม่ดับ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนากฺขณฺโห น นิสฺสํมุตฺตํ, ตสฺส รูปกฺขณฺโห น นิสฺสํมุตฺตํ? หรือว่าเวทนากขันธจักไม่ดับแก่บุคคลใด, รูปักขันธก็จักไม่ดับแก่บุคคลนั้น ใช่ไหม?

วิชา อามนตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส รูปกฺขนฺโธ น นินฺรุณิสฺสติ เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ น นินฺรุณิสฺสติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ผลเสกขบุคคล ๓ ที่เป็นปัจฉิมภวีกะ ซึ่งกำลังเกิดในอรุณภูมิที่เรียกว่า อุปาทกขณะสมังคีของอรุณปฏิสนธิจิต ๔ เจตสิก ๓๐, ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายในกามสุคติภูมิ ๗ รูปภูมิ ๕ (เว้นจุตตถมานภูมิ) แล้วจะเกิดในอรุณภูมิ และจะปรินิพพานที่เรียกว่า ภัคคขณะสมังคีของปัญจโวการติเหตุกจุตติจิต ๘ (เว้นปัญจถมานวิบาก) เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย, ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรุณภูมิและจะเกิดในอรุณภูมิภูมิใดภูมิหนึ่งอีก(เว้นภูมิที่ต่ำกว่า) แล้วจะปรินิพพาน

และ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในจุตโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่า ภัคคขณะสมังคีของติเหตุกจุตติจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนากฺขนฺโธ น นินฺรุณิสฺสติ เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส รูปกฺขนฺโธ เวทนากฺขนฺโธ น นินฺรุณิสฺสติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพาน ในจุตโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิที่เรียกว่า ภัคคขณะสมังคีของติเหตุกจุตติจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลิที่เหลือก็เหมือนกัน

จบรูปักขันธมุละ

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัตถุญากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส เวทนากุขนุโ น นิรุชฺฐิสฺสตี, ตสฺส สลฺลวากุขนุโ น นิรุชฺฐิสฺสตีตี?

วิสัชนา อามนฺตา.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน สลฺลวากุขนุโ น นิรุชฺฐิสฺสตี, ตสฺส เวทนากุขนุโ น นิรุชฺฐิสฺสตีตี?

วิสัชนา อามนฺตา.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา และ ปฏิโลมปุจฉา

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพาน ในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิที่เรียกว่า กังคักขณะสมังคีของติเหตุกัจฉิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมขรูปที่ดับครั้งสุดท้าย

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

มูลีและมูละที่เหลือก็เหมือนกัน

จบปุคคลวาระ

๐๐๐๐

โอภาสวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตฺถ รูปกุขนุโ น นิรุชฺฐิสฺสตี, ตตฺถ เวทนากุขนุโ น นิรุชฺฐิสฺสตีตี? รูปันธจักกัไม่ดับในภูมิใด, เวทนาขันธจักกัไม่ดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา นิรุชฺฐิสฺสตี จักกั.

ปฏิโลมปุจฉา ยตฺถ วา ปน เวทนากุขนุโ น นิรุชฺฐิสฺสตี, ตตฺถ รูปกุขนุโ น นิรุชฺฐิสฺสตีตี? หรือว่าเวทนาขันธจักกัไม่ดับในภูมิใด, รูปันธจักกัไม่ดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิสัยนา นิรุชฌิสฺสตี จักคัปป.

แสดงองค์ธรรมและจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มุติที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบรูปกัณฑ์ธมฺมละ

๐๐๐๐

เวทนากัณฑ์ธมฺมละ

๑. เวทนากัณฑ์ธมฺมละ ฐัญญากัณฑ์ธมฺมลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตถ เวทนาภุขนุโ น นิรุชฌิสฺสตี, ตตถ สลฺลาภุขนุโ น นิรุชฌิสฺสตีติ?

วิสัยนา อามนฺตา.

ปฏิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน สลฺลาภุขนุโ น นิรุชฌิสฺสตี, ตตถ เวทนาภุขนุโ น นิรุชฌิสฺสตีติ?

วิสัยนา อามนฺตา.

แสดงองค์ธรรมและจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มุติและมฺมละที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบโอภาสวาระ

๐๐๐๐

ปุคคโลกาสวาระ

รูปกัณฑ์ธมฺมละ

๑. รูปกัณฑ์ธมฺมละ เวทนากัณฑ์ธมฺมลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตถ ยตถ รูปภุขนุโ น นิรุชฌิสฺสตี, ตตถ เวทนาภุขนุโ น นิรุชฌิสฺสตีติ? รูปกัณฑ์จักไม่ดับแก่บุคคลใดในภุมิใด, เวทนาภุขนุโจักไม่ดับแก่บุคคลนั้นในภุมินั้นไซ้ไหม?

วิสัยนา อรูปานํ เตสํ ตตถ รูปภุขนุโ น นิรุชฌิสฺสตี โน จ เตสํ ตตถ เวทนาภุขนุโ น นิรุชฌิสฺสตี, ปรินิพฺพทนํ เตสํ ตตถ รูปภุขนุโ จ น นิรุชฌิสฺสตี เวทนาภุขนุโ จ น นิรุชฌิสฺสตี. เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในรูปภุมิ ในภุมินั้นรูปกัณฑ์

จักไม่ดับ แต่เวทนาชั้นจกดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภพนั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลัง
ปรินิพพานในจุวัการภพ ปัญจวัการภพ ในภพนั้นรูปชั้นจกไม่ดับ เวทนาชั้นจก
ไม่ดับ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนาภขุโธ น นิริขณิสฺสติ, ตสฺส ตตฺถ
รูปภขุโธ น นิริขณิสฺสติ? หรือว่าเวทนาชั้นจกไม่ดับแก่บุคคลใดในภพใด, รูปชั้น
จกไม่ดับแก่บุคคลนั้นในภพนั้นใช่ไหม?

วิธัชนา อสฺสยสฺส ตตฺถ เตสํ ตตฺถ เวทนาภขุโธ น นิริขณิสฺสติ โน จ เตสํ
ตตฺถ รูปภขุโธ น นิริขณิสฺสติ, ปรีนิพฺพตฺตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนาภขุโธ จ น
นิริขณิสฺสติ รูปภขุโธ จ น นิริขณิสฺสติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในอสัญญัตตภพ
ในภพนั้นเวทนาชั้นจกไม่ดับ แต่รูปชั้นจกดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภพนั้น, เมื่อบุคคล
เหล่านั้นกำลังปรินิพพานในจุวัการภพ ปัญจวัการภพ ในภพนั้นเวทนาชั้นจกไม่ดับ
รูปชั้นจกไม่ดับ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ รูปภขุโธ น นิริขณิสฺสติ เป็นสันนิฎฐานบท
ตสฺส ตตฺถ เวทนาภขุโธ น นิริขณิสฺสติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฎฐานบท ได้แก่ = ผลเสกขบุคคล ๓ ที่เป็นปัจฉิมภวีกะ
ซึ่งกำลังเกิดในรูปภพที่เรียกว่า อุปาทักขณะสมังคิของรูปปฏิสนธิจิต ๔ เจตสิก ๓๐
กับรูปภพ ๔, ติเหตุกปุณฺณ ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในรูปภพ
และจะดับในภพที่ตนเกิดอยู่อีก กับรูปภพ ๔

และ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในจุวัการภพ ปัญจวัการภพ
ที่เรียกว่า ภัคคักขณะสมังคิของติเหตุกจุตฺติจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย
กับจุวัการภพ ๔ ปัญจวัการภพ ๒๒ (เว้นอบายภพ ๔) (โดยตรง), ปุณฺณ ๔
ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายใน ๓๐ ภพ (เว้นอกนิฏฐาภพ) และจะไม่ดับในภพที่ตนเกิด
อยู่อีก ที่เรียกว่า ภัคคักขณะสมังคิของจุตฺติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปชีวิตนวกกฺลาป
ที่ดับครั้งสุดท้าย กับ ๓๐ ภพ (เว้นอกนิฏฐาภพ) (โดยอ้อม)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขนุโห น นิริชฺฌนิสฺสติ เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส ตตฺถ รุปกฺขนุโห น นิริชฺฌนิสฺสติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = สุกตือเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสังฺกตคติภูมิ และจะดับในอสังฺกตคติภูมิอีก กับอสังฺกตคติภูมิ ๑

และ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในจุฬารามิ ปญฺจวการภูมิ ที่เรียกว่า กังคักขณสมังคีของดิเหตุกจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้ายกับจุฬารามิ ๔ ปญฺจวการภูมิ ๒๒ (เว้นอบายภูมิ ๔) (โดยตรง), ปุณฺณ ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายใน ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) และจะไม่ดับในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่า กังคักขณสมังคีของจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย กับ ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) (โดยอ้อม)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบรูปกชั้นธมฺมะ

๐๐๐๐

เวทนากชั้นธมฺมะ

๑. เวทนากชั้นธมฺมะ สัตถุญากชั้นธมฺมลียมกะ

อนฺุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขนุโห น นิริชฺฌนิสฺสติ, ตสฺส ตตฺถ
สญฺญากฺขนุโห น นิริชฺฌนิสฺสติ?

วิสัณฺหา อามนฺตา.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สญฺญากฺขนุโห น นิริชฺฌนิสฺสติ, ตสฺส ตตฺถ
เวทนากฺขนุโห น นิริชฺฌนิสฺสติ?

วิสัณฺหา อามนฺตา.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนฺุโลมปุจฉา และ ปฏิโลมปุจฉา

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในจุฬารามิ ปญฺจวการภูมิ ที่เรียกว่า กังคักขณสมังคีของดิเหตุกจิต ๑๓

เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับ จตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๒ (เว้น
อบายภูมิ ๔) (โดยตรง)

ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายใน ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) และ
จะไม่ดับในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่า ภังคกขณะสมังคิของจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕
กัมมชรูปชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย กับ ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) (โดยอ้อม)

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๗

มูลีและมูละที่เหลือนี้เหมือนกัน

จบปุคคโลกาสวาระ

และจบอนาคตวาระปัจจนิก

๐๐๐๐

ปัจจุปปันนาตีตวาระอนุโลม

ปุคคลวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฺฉา ยสฺส รูปกฺขณฺโห นิรุชฺฌติ, ตสฺส เวทนากฺขณฺโห นิรุชฺฌิตฺถาติ?
รูปักขันธกำลังดับแก่บุคคลใด, เวทนาขันธก็เคยดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิธัชนา อามนฺตา ไซฺ.

ปฏฺิโลมปุจฺฉา ยสฺส วา ปน เวทนากฺขณฺโห นิรุชฺฌิตฺถ, ตสฺส รูปกฺขณฺโห
นิรุชฺฌติตี? หรือว่าเวทนาขันธเคยดับแก่บุคคลใด, รูปักขันธก็กำลังดับแก่บุคคลนั้น
ใช่ไหม?

วิธัชนา สพฺเพสํ อุปฺปชฺชนฺตานํ อรูปา จวนฺตานํ เตสํ เวทนากฺขณฺโห นิรุชฺฌิตฺถ
โน จ เตสํ รูปกฺขณฺโห นิรุชฺฌติ, ปญฺจโวการา จวนฺตานํ อสณฺณสสฺสุตา จวนฺตานํ เตสํ
เวทนากฺขณฺโห จ นิรุชฺฌิตฺถ รูปกฺขณฺโห จ นิรุชฺฌติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นทั้งหมดกำลังเกิด
ใน ๓๑ ภูมิ และบุคคลที่กำลังตายในอรุณภูมิ เวทนาขันธเคยดับ แต่รูปักขันธไม่ใช่กำลังดับ
แก่บุคคลเหล่านั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในปัญจโวการภูมิ อสณฺณสสฺสุตภูมิ
เวทนาขันธก็เคยดับ รูปักขันธ ก็กำลังดับ.

ปฎิโณปจณา ยสฺส วา ปน สญฺญาภฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถ, ตสฺส เวทนาภฺขนฺโธ
นิรุชฌตีติ?

วิธนา สพเพส อุปชชนฺตานํ อสณฺณสตฺตา จวนฺตานํ เตสํ สณฺณากฺขนฺโร
 นิรุชฺฌิตฺถ โน จ เตสํ เวทนาภฺขนฺโร นิรุชฺฌติ, จตุโวการา ปญฺจโวการา จวนฺตานํ เตสํ
 สณฺณากฺขนฺโร จ นิรุชฺฌิตฺถ เวทนาภฺขนฺโร จ นิรุชฺฌติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นทั้งหมดกำลัง
 เกิดใน ๓๑ ภูมิ และบุคคลที่กำลังตายในอสังขยัตตภูมิ สัญญาขั้นที่เคยดับ แต่เวทนาขั้น
 ไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลเหล่านั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการ-
 ภูมิ สัญญาขั้นก็เคยดับ เวทนาขั้นก็กำลังดับ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส เวทนาภฺขนฺโร นิรุชฺฌติ เป็นสันนิฐานบท
 ตสฺส สณฺณากฺขนฺโร นิรุชฺฌิตฺถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังตายใน
 จตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิที่เรียกว่า กังคักขณะสมังคิของจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕
 กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน สณฺณากฺขนฺโร นิรุชฺฌิตฺถ เป็นสันนิฐานบท
 ตสฺส เวทนาภฺขนฺโร นิรุชฺฌติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิด
 ใน ๓๑ ภูมิ ที่เรียกว่าอุปาทกขณะสมังคิของปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป
 ๓-๗-๔ ชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก, สุกตือเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลังตายใน
 อสังขยัตตภูมิที่เรียกว่า กังคักขณะสมังคิของชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย

และ ปุณฺชน ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ
 ที่เรียกว่า กังคักขณะสมังคิของจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลีและมูละที่เหลือนี้เหมือนกัน

จบปกคควาระ

โอกาสวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตถ รูปกฺขนฺโธ นิรุชฺฌติ, ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตถาติ?
รูปักขันธกําลังคฺบในภุมิไค, เวทนาขันธกํเคยคฺบในภุมินันฺไซฺหม?

วิสัณฺหา อสฺสณฺสตุเต ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นิรุชฺฌติ โน จ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ
นิรุชฺฌิตถ, ปญฺจโวการเร ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌติ เวทนากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิตถ.
ในอัสสณฺสตฺตภุมินันฺ รูปักขันธกําลังคฺบ แต่เวทนาขันธกํเคยคฺบในภุมินันฺ, ในปญฺจโวการ-
ภุมินันฺ รูปักขันธกําลังคฺบ เวทนาขันธกํเคยคฺบ.

ปฏฺิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตถ, ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ
นิรุชฺฌิตฺติ? หรือว่าเวทนาขันธกํเคยคฺบในภุมิไค, รูปักขันธกําลังคฺบในภุมินันฺไซฺหม?

วิสัณฺหา อรูปे ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตถ โน จ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นิรุชฺฌติ,
ปญฺจโวการเร ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิตถ รูปกฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌติ. ในอรูปภุมินันฺ
เวทนาขันธกํเคยคฺบ แต่รูปักขันธกํเคยคฺบในภุมินันฺ, ในปญฺจโวการภุมินันฺ เวทนาขันธ
กํเคยคฺบ รูปักขันธกําลังคฺบ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาตต่อไป ฯลฯ

มูลิตีเหลือก็เหมือนกัน

จบรูปักขันธมูละ

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัลยญาณกขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌติ, ตตฺถ สลฺยญาณกฺขนฺโธ
นิรุชฺฌิตถาติ?

วิสัณฺหา อามนฺตา.

ปฏฺิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน สลฺยญาณกฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตถ, ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ
นิรุชฺฌิตฺติ?

วิธัชนา อามนตา.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลีและมูละที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบโอกาสวาระ

๐๐๐๐

บุคคลโลกาสวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ รูปกุขนุโห นิรุชฺฌติ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากุขนุโห นิรุชฺฌิตฺตาติ? รูปักขันธกำลังดับแก่บุคคลใดในภุมิใด, เวทนาขันธก็เคยดับแก่บุคคลนั้นในภุมินั้นใช่ไหม?

วิธัชนา สุทฺธาวาเส ปรีนิพฺพณฺตานํ อสฺสยสฺส ตตฺถา จวนฺตานํ เตสํ ตตฺถ รูปกุขนุโห นิรุชฺฌติ โน จ เตสํ ตตฺถ เวทนากุขนุโห นิรุชฺฌิตฺถ, อิตเรสํ ปญฺจวอการาว จวนฺตานํ เตสํ ตตฺถ รูปกุขนุโห จ นิรุชฺฌติ เวทนากุขนุโห จ นิรุชฺฌิตฺถ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในสุทฺธาวาสภุมิ และบุคคลที่กำลังตายในอัสสยญฺส ตตฺถภุมิ ในภุมินั้นรูปักขันธกำลังดับ แต่เวทนาขันธไม่เคยดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภุมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในปญฺจวอการภุมิที่นอกจากสุทฺธาวาสภุมิ ในภุมินั้นรูปักขันธก็กำลังดับ เวทนาขันธก็เคยดับ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากุขนุโห นิรุชฺฌิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ รูปกุขนุโห นิรุชฺฌิตฺติ? หรือว่าเวทนาขันธเคยดับแก่บุคคลใดในภุมิใด, รูปักขันธก็กำลังดับแก่บุคคลนั้นในภุมินั้นใช่ไหม?

วิธัชนา ปญฺจวอการํ อุปฺปชฺชนฺตานํ อรูปานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากุขนุโห นิรุชฺฌิตฺถ โน จ เตสํ ตตฺถ รูปกุขนุโห นิรุชฺฌติ, ปญฺจวอการาว จวนฺตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากุขนุโห จ นิรุชฺฌิตฺถ รูปกุขนุโห จ นิรุชฺฌติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในปญฺจวอการภุมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในอรูปภุมิ ในภุมินั้นเวทนาขันธเคยดับ แต่รูปักขันธไม่ใช่ว่ากำลังดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภุมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในปญฺจวอการภุมิ ในภุมินั้นเวทนาขันธก็เคยดับ รูปักขันธก็กำลังดับ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ รูปกฺขณฺโห นิรุชฺฌติ เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห นิรุชฺฌติตฺถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = พระอรหันตบุคคละ ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ ๕ (โดยตรง) พระอนาคามีบุคคละ ๑ ซึ่งกำลังตายในสุทธาวาสภูมิ ๔ ที่เรียกว่า กังคักขณะสมังคีของรูปาวจรปัญจมณานจิตติ ๑ เจตสิก ๓๐ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับสุทธาวาสภูมิ ๕, สุกตือเหตุกบุคคละ ๑ ซึ่งกำลังตายในอัสสณฺณุตตตภูมิ ที่เรียกว่า กังคักขณะสมังคีของชีวิตนวกกตลาปที่ดับครั้งสุดท้ายกับอัสสณฺณุตตตภูมิ ๑

และ ปุณฺชน ๔ ผลบุคคละ ๔ ซึ่งกำลังตายในปัญจโวการภูมิที่เรียกว่า กังคักขณะสมังคีของปัญจโวการจิตติ ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๗

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขณฺโห นิรุชฺฌติตฺถ เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส ตตฺถ รูปกฺขณฺโห นิรุชฺฌติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคละ ๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิที่เรียกว่า อุปาทักขณะสมังคีของปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกตลาป ๓-๗-๔ กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕), ดิเหตุกปุณฺชน ๑ ผลเสกขบุคคละ ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรุปภูมิ พระอรหันตบุคคละ ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในอรุปภูมิกับอรุปภูมิ ๔

และ ปุณฺชน ๔ ผลบุคคละ ๔ ซึ่งกำลังตายในปัญจโวการภูมิที่เรียกว่า กังคักขณะสมังคีของปัญจโวการจิตติ ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๗

มูลีที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบรูปิกขันธมูละ

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัตถุญากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺชติ, ตสฺส ตตฺถ สลฺลวากฺขนฺโธ นิรุชฺชติตฺถาติ? เวทนาขันธกําลังดับแก่บุคคลใดในภุมิใด, สัตถุญากขันธก็เคยดับแก่บุคคลนั้นในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา สุทฺธาวาเส ปรีนิพฺพนฺตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺชติ โน จ เตสํ ตตฺถ สลฺลวากฺขนฺโธ นิรุชฺชติตฺถ, อิตเรสํ จตุโวการา ปญฺจโวการา จวนฺตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ นิรุชฺชติ สลฺลวากฺขนฺโธ จ นิรุชฺชติตฺถ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในสุททาวาสภูมิ ในภุมินั้นเวทนาขันธกำลังดับ แต่สัตถุญากขันธไม่เคยดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภุมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ ที่นอกจากสุททาวาสภูมิ ในภุมินั้นเวทนาขันธก็กำลังดับ สัตถุญากขันธก็เคยดับ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สลฺลวากฺขนฺโธ นิรุชฺชติตฺถ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺชติตี? หรือว่าสัตถุญากขันธเคยดับแก่บุคคลใดในภุมิใด, เวทนาขันธก็กำลังดับแก่บุคคลนั้นในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา จตุโวการํ ปญฺจโวการํ อุปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ สลฺลวากฺขนฺโธ นิรุชฺชติตฺถ โน จ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺชติ, จตุโวการา ปญฺจโวการา จวนฺตานํ เตสํ ตตฺถ สลฺลวากฺขนฺโธ จ นิรุชฺชติตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ นิรุชฺชติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ ในภุมินั้นสัตถุญากขันธเคยดับ แต่เวทนาขันธไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภุมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ ในภุมินั้นสัตถุญากขันธก็เคยดับ เวทนาขันธก็กำลังดับ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาต

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺชติ	เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส ตตฺถ สลฺลวากฺขนฺโธ นิรุชฺชติตฺถ	เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในสุททาวาสภูมิ ๕ (โดยตรง) พระอนาคามีบุคคล ๑ ซึ่งกำลังตายในสุททาวาสภูมิ ๔ (โดยอ้อม) ที่เรียกว่าภังคกษณะสมังคีของรูปาวจรปัญจมนานจุติจิต ๑ เจตสิก ๓๐ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับสุททาวาสภูมิ ๕

และ ปุณฺณ ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังตายในจุตฺตวการณฺมิ ปญฺจวการณฺมิ
ที่เรียกว่า กังคักขณะสมังคีของจตุตฺตจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับ
จุตฺตวการณฺมิ ๔ ปญฺจวการณฺมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสณฺมิ ๕)

องค์ธรรมของสังสยบพ ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สณฺณากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถ เป็นสันนิฏฐานบพ
ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌติ เป็นสังสยบพ

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบพ ได้แก่ = ปุณฺณ ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิด
ในจุตฺตวการณฺมิ ปญฺจวการณฺมิที่เรียกว่า อุปปาทักขณะสมังคีของปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก
๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ กับจุตฺตวการณฺมิ ๔ ปญฺจวการณฺมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสณฺมิ ๕)

และ ปุณฺณ ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังตายในจุตฺตวการณฺมิ ปญฺจวการณฺมิ
ที่เรียกว่า กังคักขณะสมังคีของจตุตฺตจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับ
จุตฺตวการณฺมิ ๔ ปญฺจวการณฺมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสณฺมิ ๕)

องค์ธรรมของสังสยบพ ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มุติและมูละที่เหลือก็เหมือนกัน

จบปุคคลโลกาสวาระ

และปัจจุปปันนาตีตวาระอนุโลม

๐๐๐๐

ปัจจุปปันนาตีตวาระปัจจนิก

ปุคคลวาระ

รूपักขันธมูละ

๑. รุปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส รุปกฺขนฺโธ น นิรุชฺฌติ, ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ น
นิรุชฺฌิตฺถาติ? รุปขันธไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลใด, เวทนาขันธก็ไม่เคยดับแก่บุคคลนั้น
ใช่ไหม?

วิสัชนา นิรุชฺฌิตฺถ เคยดับ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนากฺขณฺโห น นිරุชฺฌิตฺถ. ตสฺส รูปกฺขณฺโห น นිරุชฺฌิตฺติ? หรือว่าเวทนาขั้นนี้ไม่เคยดับแก่บุคคลใด, รูปขั้นนี้ก็ไม่ใช่ว่ากำลังดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิสัณฺหา นตฺถิ ไม่มี.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส รูปกฺขณฺโห น นिरุชฺฌิตฺติ เป็นสันนิฐานานนต

ตสฺส เวทนากฺขณฺโห น นिरุชฺฌิตฺถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานานนต ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดใน ๓๑ ภูมิ ที่เรียกว่าอุปาทักขณะสมังคิกของปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมขกลาป ๓-๓-๔ ชีวิตนวกกลาปที่เกิดขึ้นในขณะแรก, ติเหตุกปุณฺชน ๑ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังตายในอรุณภูมิที่เรียกว่า ภัคคักขณะสมังคิกของอรุณจิต ๔ เจตสิก ๓๐

องค์ธรรมของสังสยบท = ไม่มี

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนากฺขณฺโห น นिरุชฺฌิตฺถ เป็นสันนิฐานานนต

ตสฺส รูปกฺขณฺโห น นिरุชฺฌิตฺติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานานนต = ไม่มี เมื่อองค์ธรรมของสันนิฐานานนตไม่มีแล้ว

องค์ธรรมของสังสยบท = ก็ไม่มีเหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลิที่เหลือก็เหมือนกัน

จบรูปิกขันธมูละ

•••••

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัตถุญากขันธมูลิยมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส เวทนากฺขณฺโห น นिरุชฺฌิตฺติ, ตสฺส สลฺลวากฺขณฺโห น นिरุชฺฌิตฺตาติ?

วิสัณฺหา นिरุชฺฌิตฺถ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน สลฺลวากฺขณฺโห น นिरุชฺฌิตฺถ, ตสฺส เวทนากฺขณฺโห น นिरุชฺฌิตฺติ?

วิสัยนา นตฺติ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส เวทนากุขนุโ น นิรุชฺชติ เป็นสัณนิฏฐานบพ

ตสฺส สลฺลวากุขนุโ น นิรุชฺชติตถ เป็นสังสยบพ

องค์ธรรมของสัณนิฏฐานบพ ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคฺล ๓ ซึ่งกำลังเกิด
ใน ๓๑ ภูมิ ที่เรียกว่าอุปาทกขณะสมังคีของปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกฺลาป
๓-๗-๔ ชีวิตนวกกฺลาปที่เกิดขึ้นครั้งแรก, สุกตฺตือเหตุกบุคคฺล ๑ ซึ่งกำลังตายใน
อสังฺญยสัตตภูมิ ที่เรียกว่าภังคกขณะสมังคีของชีวิตนวกกฺลาปที่ดับครั้งสุดท้าย

องค์ธรรมของสังสยบพ = ไม่มี

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๗

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน สลฺลวากุขนุโ น นิรุชฺชติตถ เป็นสัณนิฏฐานบพ

ตสฺส เวทนากุขนุโ น นิรุชฺชติ เป็นสังสยบพ

องค์ธรรมของสัณนิฏฐานบพ = ไม่มี เมื่อองค์ธรรมของสัณนิฏฐานบพไม่มีแล้ว

องค์ธรรมของสังสยบพ = ก็ไม่มีเหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๗

มูถิและมูละที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบปุคคฺลวาระ

๐๐๐๐

โอกาสวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูถิยมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตฺถ รูปกุขนุโ น นิรุชฺชติ, ตตฺถ เวทนากุขนุโ น
นิรุชฺชติตฺถาติ? รูปักขันธไม่ใช่กำลังดับในภูมิใด, เวทนาขันธก็ไม่เคยดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิสัยนา นิรุชฺชติตถ เคยดับ.

ปฏิโลมปุจฉา ยตฺถ วา ปน เวทนากุขนุโ น นิรุชฺชติตถ, ตตฺถ รูปกุขนุโ น
นิรุชฺชติตฺติ? หรือว่าเวทนาขันธไม่เคยดับในภูมิใด, รูปักขันธก็ไม่ใช่กำลังดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิสัยนา นิรุชฌติ กำลังดับ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มุขีที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบรูปกัณฐมุละ

๐๐๐๐

เวทนากัณฐมุละ

๑. เวทนากัณฐมุละ สัณญากัณฐมุขียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตถ เวทนากุขนุโ น นิรุชฌติ, ตตถ สณฺญากุขนุโ น นิรุชฌิตถาติ?

วิสัยนา อามนฺตา.

ปฏิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน สณฺญากุขนุโ น นิรุชฌิตถ, ตตถ เวทนากุขนุโ น นิรุชฌิตถิ?

วิสัยนา อามนฺตา.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มุขีและมุละที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบโอภาสวาระ

๐๐๐๐

ปุคคโลภาสวาระ

รูปกัณฐมุละ

๑. รูปกัณฐมุละ เวทนากัณฐมุขียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตถ รูปกุขนุโ น นิรุชฌติ, ตสฺส ตตถ เวทนากุขนุโ น นิรุชฌิตถาติ? รูปกัณฐมิใช่กำลังดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนากัณฐมิใช่เคยดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นไหม?

วิสัยนา ปณฺจโวการํ อุปฺปชฺชนฺตานํ อรูปานํ เตสํ ตตถ รูปกุขนุโ น นิรุชฌติ โน จ เตสํ ตตถ เวทนากุขนุโ น นิรุชฌิตถ, สุตฺถาวาสํ อุปฺปชฺชนฺตานํ อสฺสณฺณสฺสํ ตตถ อุปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตถ รูปกุขนุโ จ น นิรุชฌติ เวทนากุขนุโ จ น นิรุชฌิตถ.

เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในอรุณภูมิ ในภูมินั้น รูปชั้นที่มิใช่กำลังดับ แต่เวทนาชั้นที่เคียดแค้นแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิ และอสังขญัตตภูมิ ในภูมินั้นรูปชั้นที่มิใช่กำลังดับ เวทนาชั้นที่มิใช่เคียดแค้น.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนาภฺขนุโ น นิรุชฺฌิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ รูปภฺขนุโ น นิรุชฺฌตีติ? หรือว่าเวทนาชั้นที่มิใช่เคียดแค้นแก่บุคคลใดในภูมิใด, รูปชั้นที่มิใช่กำลังดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิสัณฺหา สุทฺธาวาเส ปรีณิพฺพนฺตานํ อสฺสณฺสตฺตา จวนฺตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนาภฺขนุโ น นิรุชฺฌิตฺถ โน จ เตสํ ตตฺถ รูปภฺขนุโ น นิรุชฺฌตีติ, สุทฺธาวาสํ อุปฺปชฺชนฺตานํ อสฺสณฺสตฺตํ อุปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนาภฺขนุโ จ น นิรุชฺฌิตฺถ รูปภฺขนุโ จ น นิรุชฺฌตีติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ และบุคคลที่กำลังตายในอสังขญัตตภูมิ ในภูมินั้นเวทนาชั้นที่มิใช่เคียดแค้น แต่รูปชั้นที่กำลังดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิและอสังขญัตตภูมิ ในภูมินั้นเวทนาชั้นที่มิใช่เคียดแค้น รูปชั้นที่มิใช่กำลังดับ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ รูปภฺขนุโ น นิรุชฺฌตีติ เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส ตตฺถ เวทนาภฺขนุโ น นิรุชฺฌิตฺถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิที่เรียกว่า อุปฺปาตักฺขณฺสมํกฺขิของปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕), ติเหตุกปุณฺชน, ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรุณภูมิ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในอรุณภูมิ กับอรุณภูมิ ๔

และ พระอนาคามีบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิที่เรียกว่า อุปฺปาตักฺขณฺสมํกฺขิของรูปาวจรปัญจมณฺณปฏิสนธิจิต ๑ เจตสิก ๓๐ กัมมชกลาป ๔ กับสุทธาวาสภูมิ ๕ สุกคิโเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสังขญัตตภูมิที่เรียกว่า อุปฺปาตักฺขณฺสมํกฺขิของชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรกกับอสังขญัตตภูมิ ๑

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตถ เวทนากฺขนฺโธ น นีรุชฺฌิตถ เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ น นีรุชฺฌติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = พระอรหันตบุคค ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพาน
ในสุทธาวาสกมฺม ๕ (โดยตรง), พระอนาคามีบุคค ๑ ซึ่งกำลังตายในสุทธาวาสกมฺม ๔
(โดยอ้อม) ที่เรียกว่าภังคกษณะสมังคิของรูปาวจรปัญจมณานจิตฺต ๑ เจตสิก ๓๐
กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับสุทธาวาสกมฺม ๕, สุกตือเหตุกบุคค ๑ ซึ่งกำลังตายใน
อัสสญฺญัตตกมฺมที่เรียกว่า ภังคกษณะสมังคิของชีวิตนวกกฺลาปที่ดับครั้งสุดท้าย กับ
อัสสญฺญัตตกมฺม ๑

และ พระอนาคามีบุคค ๑ ซึ่งกำลังเกิดในสุทธาวาสกมฺม ๕ ที่เรียกว่า
อุปาทกษณะสมังคิของรูปาวจรปัญจมณานปฏิสนธิจิต ๑ เจตสิก ๓๐ กัมมชกฺลาป ๔
กับสุทธาวาสกมฺม ๕ สุกตือเหตุกบุคค ๑ ซึ่งกำลังเกิดในอัสสญฺญัตตกมฺมที่เรียกว่า
อุปาทกษณะสมังคิของชีวิตนวกกฺลาปที่เกิดในขณะแรก กับอัสสญฺญัตตกมฺม ๑

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มุติที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบรูปกัณฑ์ธมฺมละ

๐๐๐๐

เวทนากัณฑ์ธมฺมละ

๑. เวทนากัณฑ์ธมฺมละ สัณฺญากัณฑ์ธมฺมุตติยมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตถ เวทนากฺขนฺโธ น นีรุชฺฌติ, ตสฺส ตตฺถ สลฺลวากฺขนฺโธ
น นีรุชฺฌิตถาติ? เวทนากัณฑ์ไม่ใช่ว่ากำลังดับแก่บุคคใดในกมฺมใด, สัณฺญากัณฑ์ก็ไม่เคยดับ
แก่บุคคใดในกมฺมใดนั้นใช่ไหม?

วิสัชนา จตุโวการํ ปญฺจโวการํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น
นีรุชฺฌติ โน จ เตสํ ตตฺถ สลฺลวากฺขนฺโธ น นีรุชฺฌิตถ, สุทฺธาวาสํ อุปปชฺชนฺตานํ
อสลฺลวสฺตฺตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ น นีรุชฺฌติ สลฺลวากฺขนฺโธ จ น นีรุชฺฌิตถ.
เมื่อบุคคเหล่านั้นกำลังเกิดในจตุโวการกมฺม ปญฺจโวการกมฺม ในกมฺมเหล่านั้นเวทนากัณฑ์ไม่ใช่
กำลังดับ แต่สัณฺญากัณฑ์เคยดับแก่บุคคเหล่านั้นในกมฺมเหล่านั้น, เมื่อบุคคเหล่านั้นกำลังเกิด
ในสุทธาวาสกมฺม และบุคคที่เกิดอยู่ในอัสสญฺญัตตกมฺม ในกมฺมเหล่านั้นเวทนากัณฑ์ไม่ใช่กำลัง
ดับ สัณฺญากัณฑ์ก็ไม่เคยดับ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สลฺลวากฺขนฺโธ น นิริขฺมิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นิริขฺมิตฺติ? หรือว่าสัญญาขั้นนี้ไม่เคยดับแก่บุคคลใดในภุมิใด, เวทนาขั้นนี้ก็ไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลนั้นในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา สุตฺถวาเส ปรีนิพฺพตฺตานํ เตสํ ตตฺถ สลฺลวากฺขนฺโธ น นิริขฺมิตฺถ โน จ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นิริขฺมิตฺติ, สุตฺถวาสํ อุปฺปชฺชนฺตานํ อสลฺลวสฺตฺตานํ เตสํ ตตฺถ สลฺลวากฺขนฺโธ จ น นิริขฺมิตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ น นิริขฺมิตฺติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ ในภุมินั้นสัญญาขั้นนี้ไม่เคยดับ แต่เวทนาขั้นนี้กำลังดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภุมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในอสังขยัตตภูมิ ในภุมินั้นสัญญาขั้นนี้ไม่เคยดับ เวทนาขั้นนี้ก็ไม่ใช่กำลังดับ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุปุจฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นิริขฺมิตฺติ เป็นสันนิฎฐานบท
ตสฺส ตตฺถ สลฺลวากฺขนฺโธ น นิริขฺมิตฺถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฎฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในจุตฺตวการภูมิ ปญฺจวการภูมิ ที่เรียกว่าอุปาทกฺกณะสมํกฺขิของปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ กับจุตฺตวการภูมิ ๔ ปญฺจวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

และ พระอนาคามีบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิ ที่เรียกว่าอุปาทกฺกณะสมํกฺขิของรูปาวจรปัญจมณานปฏิสนธิจิต ๑ เจตสิก ๓๐ กัมมชกลาป ๔ กับสุทธาวาสภูมิ ๕ สุกตือเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสังขยัตตภูมิ กับอสังขยัตตภูมิ ๑

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น
จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สลฺลวากฺขนฺโธ น นิริขฺมิตฺถ เป็นสันนิฎฐานบท
ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นิริขฺมิตฺติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฎฐานบท ได้แก่ = พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ ๕ (โดยตรง), พระอนาคามีบุคคล ๑ ซึ่งกำลังตายในสุทธาวาสภูมิ ๔ (โดยอ้อม) ที่เรียกว่ากักกณะสมํกฺขิของรูปาวจรปัญจมณานจุตฺตจิต ๑ เจตสิก ๓๐ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้ายกับสุทธาวาสภูมิ ๕

และ พระอนาคามีบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิ ที่เรียกว่าอุปปา-
ทกขณะสมังคีของรูปาวจรปัญจมาณวปฏิสนธิจิต ๑ เจตสิก ๓๐ กัมมชกฺลาป ๕
กับสุทธาวาสภูมิ ๕ สุกตือเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสังขญัตตภูมิ
กับอสังขญัตตภูมิ ๑

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลีและมูละที่เหลือนี้เหมือนกัน

จบปุคคโลกาสวาระ

และจบปัจจุปปันนาติตวาระปัจจนิก

๐๐๐๐

ปัจจุปปันนาคตวาระอนุโลม

ปุคคตวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส รูปกฺขณฺโห นิรุชฺฌติ, ตสฺส เวทนากฺขณฺโห นิรุชฺฌิสฺสตีติ?
รูปักขันธกำลังดับแก่บุคคลใด, เวทนากขันธก็จักดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิสัชนา ปญฺจโวการเ ปรีนิพฺพนฺตํ เตสํ รูปกฺขณฺโห นิรุชฺฌติ โน จ เตสํ
เวทนากฺขณฺโห นิรุชฺฌิสฺสตีติ, อิตเรสํ ปญฺจโวการา จวนฺตํ อสฺสณฺสตุตา จวนฺตํ
เตสํ รูปกฺขณฺโห จ นิรุชฺฌติ เวทนากฺขณฺโห จ นิรุชฺฌิสฺสตีติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลัง
ปรินิพพานในปัญจโวการภูมิ รูปักขันธกำลังดับ แต่เวทนากขันธจักไม่ดับแก่บุคคลเหล่านั้น,
เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในปัญจโวการภูมิที่นอกจากปรินิพพันตบุคคล และบุคคลที่
กำลังตายในอสังขญัตตภูมิ รูปักขันธก็กำลังดับ เวทนากขันธก็จักดับ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนากฺขณฺโห นิรุชฺฌิสฺสตีติ, ตสฺส รูปกฺขณฺโห
นิรุชฺฌตีติ? หรือว่าเวทนากขันธจักดับแก่บุคคลใด, รูปักขันธก็กำลังดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิสัชนา สทฺเพสํ อุปฺปชฺชนฺตํ อรูปา จวนฺตํ เตสํ เวทนากฺขณฺโห
นิรุชฺฌิสฺสตีติ โน จ เตสํ รูปกฺขณฺโห นิรุชฺฌติ, ปญฺจโวการา จวนฺตํ อสฺสณฺสตุตา
จวนฺตํ เตสํ เวทนากฺขณฺโห จ นิรุชฺฌิสฺสตีติ รูปกฺขณฺโห จ นิรุชฺฌติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้น

ทั้งหมดกำลังเกิดใน ๓๑ ภูมิ และบุคคลที่กำลังตายในอรูปภูมิ เวทนากษณจกัฏฐ แต่รูปกษณ
ไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลเหล่านั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในปัญจโวการภูมิ และ
อสังขยัตตภูมิ เวทนากษณจกัฏฐ รูปกษณก็กำลังดับ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส รูปกษณุโ นิริชฺฌติ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส เวทนากษณุโ นิริชฺฌติสฺสติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพาน
ในปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่ากัฏฐกษณสมังคีของปัญจโวการดิเหตุกจุติจิต ๕ เจตสิก ๓๕
กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย

และ ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายในปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่า
กัฏฐกษณสมังคีของปัญจโวการจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย,
สุคติอเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังตายในอสังขยัตตภูมิ ที่เรียกว่ากัฏฐกษณสมังคีของ
ชีวิตนวกกလာปที่ดับครั้งสุดท้าย

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนากษณุโ นิริชฺฌติสฺสติ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส รูปกษณุโ นิริชฺฌติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิด
ใน ๓๑ ภูมิ ที่เรียกว่าอุปาทกษณสมังคีของปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกလာป
๓-๓-๔ ชีวิตนวกกလာปที่เกิดในขณะแรก, ดิเหตุกปุณฺชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลัง
ตายในอรูปภูมิ ที่เรียกว่ากัฏฐกษณสมังคีของอรูปจุติจิต ๔ เจตสิก ๓๐

และ ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายในปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่า
กัฏฐกษณสมังคีของปัญจโวการจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย,
สุคติอเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังตายในอสังขยัตตภูมิ ที่เรียกว่ากัฏฐกษณสมังคีของ
ชีวิตนวกกလာปที่ดับครั้งสุดท้าย

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมของหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลิที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบรูปกษณัมมุตตะ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัตถุญากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌติ, ตสฺส สลฺลวากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสตีติ? เวทนากขันธกําลังดับแก่มุคคไล, สัตถุญากขันธกักดับแก่มุคคไลนั้นใช่ไหม?

วิสัชนา ปรินิพฺพนฺตานํ เตสํ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌติ โน จ เตสํ สลฺลวากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสตี, อิตเรสํ จตุโวการา ปญฺจโวการา จวนฺตานํ เตสํ เวทนากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌติ สลฺลวากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิสฺสตี. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ เวทนากขันธกําลังดับ แต่สัตถุญากขันธกักไม่ดับแก่มุคคไลเหล่านั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิที่นอกจากปรินิพพันตมุคคไล เวทนากขันธกําลังดับ สัตถุญากขันธกักดับ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน สลฺลวากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสตี, ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌตีติ? หรือว่าสัตถุญากขันธกักดับแก่มุคคไล, เวทนากขันธกําลังดับแก่มุคคไลนั้นใช่ไหม?

วิสัชนา สพฺเพสํ อุปปชฺชนฺตานํ อสฺสยสฺสตุตา จวนฺตานํ เตสํ สลฺลวากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสตี โน จ เตสํ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌติ, จตุโวการา ปญฺจโวการา จวนฺตานํ เตสํ สลฺลวากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิสฺสตี เวทนากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดใน ๓๑ ภูมิ และบุคคลที่กำลังตายในอัสสยสัตตภูมิ สัตถุญากขันธกักดับ แต่เวทนากขันธไม่ใช่กำลังดับแก่มุคคไลเหล่านั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ สัตถุญากขันธกักดับ เวทนากขันธกําลังดับ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌติ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส สลฺลวากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = พระอรหันตมุคคไล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคกขณะสมังคีของติเหตุกัจจิจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย

และ ปุณฺณ ๔ ผลเสกขมุคคไล ๓ ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคกขณะสมังคีของจัจจิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน สลฺลนากฺขนุโห นิรุชฺฌิสฺสตีติ เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส เวทนากฺขนุโห นิรุชฺฌติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคฺล ๓ ซึ่งกำลังเกิด
ใน ๓๑ ภูมิ ที่เรียกว่าอุปาทักขณะสมังคีของปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป
๓-๓-๔ ชีวิตนวกกลาปที่เกิดขึ้นในขณะแรก, สุกตือเหตุกบุคคฺล ๑ ซึ่งกำลังตายใน
อสังฺกตัตตภูมิ ที่เรียกว่ากัณฺทกขณะสมังคีของชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย

และ ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคฺล ๓ ซึ่งกำลังตายในปัจจุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ
ที่เรียกว่ากัณฺทกขณะสมังคีของจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาตต่อไป ฯลฯ
มุติและมูละที่เหลือนี้อีกเหมือนกัน

จบปุคคลวาระ

๐๐๐๐

โอกาสวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตฺถ รูปากฺขนุโห นิรุชฺฌติ, ตตฺถ เวทนากฺขนุโห นิรุชฺฌิสฺสตีติ?
รูปักขันธกำลังดับในภูมิใด, เวทนาขันธก็จักดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิธัชนา อสฺสยสฺส ตตฺถ รูปากฺขนุโห นิรุชฺฌติ โน จ ตตฺถ เวทนากฺขนุโห
นิรุชฺฌิสฺสตีติ, ปญฺจโวการเร ตตฺถ รูปากฺขนุโห จ นิรุชฺฌติ เวทนากฺขนุโห จ นิรุชฺฌิสฺสตีติ.
ในอสังฺกตัตตภูมินั้น รูปักขันธกำลังดับ แต่เวทนาขันธจักไม่ดับในภูมินั้น, ในปัจจุโวการภูมินั้น
รูปักขันธก็กำลังดับ เวทนาขันธก็จักดับ.

ปฏิโลมปุจฉา ยตฺถ วา ปน เวทนากฺขนุโห นิรุชฺฌิสฺสตีติ, ตตฺถ รูปากฺขนุโห
นิรุชฺฌติ? หรือว่าเวทนาขันธจักดับในภูมิใด, รูปักขันธก็กำลังดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิธัชนา อรุเป ตตฺถ เวทนากฺขนุโห นิรุชฺฌิสฺสตีติ โน จ ตตฺถ รูปากฺขนุโห
นิรุชฺฌติ, ปญฺจโวการเร ตตฺถ เวทนากฺขนุโห จ นิรุชฺฌิสฺสตีติ รูปากฺขนุโห จ นิรุชฺฌติ.
ในอรุปภูมินั้น เวทนาขันธจักดับ แต่รูปักขันธไม่ใช่ว่ากำลังดับในภูมินั้น, ในปัจจุโวการภูมินั้น
เวทนาขันธก็จักดับ รูปักขันธก็กำลังดับ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบรูปกัณฑ์ธมฺมละ

๐๐๐๐

เวทนากัณฑ์ธมฺมละ

๑. เวทนากัณฑ์ธมฺมละ สัณฺญากัณฑ์ธมฺมลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตฺถ เวทนากุขนุโ นีรุชฺฌติ, ตตฺถ สลฺลวากุขนุโ นีรุชฺฌิสฺสตีติ?
 วิสัชนา อามนฺตา.

ปฎิโลมปุจฉา ยตฺถ วา ปน สลฺลวากุขนุโ นีรุชฺฌิสฺสตี, ตตฺถ เวทนากุขนุโ
 นีรุชฺฌตีติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลีและมูละที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบโอกาสวาระ

๐๐๐๐

ปุกฺคโลกาสวาระ

รูปกัณฑ์ธมฺมละ

๑. รูปกัณฑ์ธมฺมละ เวทนากัณฑ์ธมฺมลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ รูปกุขนุโ นีรุชฺฌติ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากุขนุโ
 นีรุชฺฌิสฺสตีติ? รูปกัณฑ์กำลังดับแก่บุคคลใดในภุมิใด, เวทนาภังค์ก็จักดับแก่บุคคลนั้นใน
 ภุมนั้นใช่ไหม?

วิสัชนา ปญฺจโวการเ ปรีนิพฺพนฺตานํ อสฺสยสฺสตุตา จวฺนฺตานํ เตสํ ตตฺถ
 รูปกุขนุโ นีรุชฺฌติ โน จ เตสํ ตตฺถ เวทนากุขนุโ นีรุชฺฌิสฺสตี, อิตเรสํ ปญฺจโวการา
 จวฺนฺตานํ เตสํ ตตฺถ รูปกุขนุโ จ นีรุชฺฌติ เวทนากุขนุโ จ นีรุชฺฌิสฺสตี. เมื่อบุคคล
 เหล่านั้นกำลังปรินิพพานในปัญจโวการภูมิ และบุคคลที่กำลังตายในอัสสยสัตตภูมิ
 ในภุมนั้นรูปกัณฑ์กำลังดับ แต่เวทนาภังค์ก็ดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภุมนั้น, เมื่อบุคคล

เหล่านั้นกำลังตายในปัญจโวการภูมิที่นอกจากปรินิพพันตบุคคล ในภูมินั้นรูปชั้นนี้ก็กำลังดับ เวทนาชั้นนี้ก็จกดับ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนาภฺขนุโห นิรุชฺฌิสฺสตี, ตสฺส ตตฺถ รูปภฺขนุโห นิรุชฺฌตีตี? หรือว่าเวทนาชั้นจกดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, รูปชั้นนี้ก็กำลังดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา ปญฺจโวการํ อุปฺปชฺชนฺตานํ อรูปานํ เตสํ ตตฺถ เวทนาภฺขนุโห นิรุชฺฌิสฺสตี โน จ เตสํ ตตฺถ รูปภฺขนุโห นิรุชฺฌตี, ปญฺจโวการา จวนฺตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนาภฺขนุโห จ นิรุชฺฌิสฺสตี รูปภฺขนุโห จ นิรุชฺฌตี. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในอรูปภูมิ ในภูมินั้นเวทนาชั้นจกดับ แต่รูปชั้นไม่ใช่ว่ากำลังดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในปัญจโวการภูมิ ในภูมินั้นเวทนาชั้นก็จกดับ รูปชั้นก็กำลังดับ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ รูปภฺขนุโห นิรุชฺฌตี เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส ตตฺถ เวทนาภฺขนุโห นิรุชฺฌิสฺสตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคกขณสมังคีของปัญจโวการจิตติจิต ๕ เจตสิก ๓๕ กัมมขรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับปัญจโวการภูมิ ๒๒ (เว้นอบายภูมิ ๔) (โดยตรง), ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายในปัญจโวการภูมิและจะไม่ดับในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่าภังคกขณสมังคีของปัญจโวการจิตติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมขรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับปัญจโวการภูมิ ๒๕ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) (โดยอ้อม), สุกตือเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลังตายในอัสสญฺญัตตตตฺถภูมิ ที่เรียกว่าภังคกขณสมังคีของชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย กับอัสสญฺญัตตตตฺถภูมิ ๑

และ ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายในปัญจโวการภูมิ และจะดับในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่าภังคกขณสมังคีของปัญจโวการจิตติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมขรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากุขนุโห นิรุชฺฌิสฺสตี เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส ตตฺถ รูปกุขนุโห นิรุชฺฌตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิด
ในปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าอุปาทกขณะสมังคีของปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕
กัมมชกลาป ๓-๓-๔ กับปัญจโวการภูมิ ๒๖, ดิเหตุกปุณฺชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓
ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรุปภูมิ และจะดับในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับอรุปภูมิ ๔

และ ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายในปัญจโวการภูมิ และจะดับ
ในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่ากังกขณะสมังคีของปัญจโวการจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕
กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เวณิสฺสททาวาสนภูมิ ๕)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

มูลิที่เหลือก็เหมือนกัน

จบรูปกัณฑ์ธมฺมละ

๐๐๐๐

เวทนากัณฑ์ธมฺมละ

๑. เวทนากัณฑ์ธมฺมละ สัณฺญากัณฑ์ธมฺมลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนากุขนุโห นิรุชฺฌตี, ตสฺส ตตฺถ สลฺลวากุขนุโห
นิรุชฺฌิสฺสตีติ? เวทนากัณฑ์กำลังดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, สัณฺญากัณฑ์จักดับแก่บุคคลนั้น
ในภูมินั้นใช่ไหม?

วิธัสนา ปรีนินฺพุพฺพตํ เตสํ ตตฺถ เวทนากุขนุโห นิรุชฺฌตี โน จ เตสํ ตตฺถ
สลฺลวากุขนุโห นิรุชฺฌิสฺสตี, อิตเรสํ จตฺตวอการา ปญฺจวอการา จวนฺตํ เตสํ ตตฺถ
เวทนากุขนุโห จ นิรุชฺฌตี สลฺลวากุขนุโห จ นิรุชฺฌิสฺสตี. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลัง
ปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ในภูมินั้นเวทนากัณฑ์กำลังดับ แต่สัณฺญากัณฑ์จัก
ไม่ดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจ-
โวการภูมิ ที่นอกจากปรินิพพันตบุคคล ในภูมินั้นเวทนากัณฑ์ก็กำลังดับ สัณฺญากัณฑ์จักดับ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สลฺลวากุขนุโห นิรุชฺฌิสฺสตี, ตสฺส ตตฺถ
เวทนากุขนุโห นิรุชฺฌตีติ? หรือว่าสัณฺญากัณฑ์จักดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนากัณฑ์
ก็กำลังดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิธัชนา จตุโวการํ ปญจโวการํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ สลฺลวากฺขนฺโธ
 นิรุชฺฌิสฺสตี โน จ เตสํ ตตฺถ เวทนาภฺขนฺโธ นิรุชฺฌตี, จตุโวการา ปญจโวการา
 จวนฺตานํ เตสํ ตตฺถ สลฺลวากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิสฺสตี เวทนาภฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌตี.
 เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปญจโวการภูมิ ในภูมินั้นสัญญาชั้นจกดับ
 แต่เวทนาชั้นไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตาย
 ในจตุโวการภูมิ ปญจโวการภูมิ ในภูมินั้นสัญญาชั้นจกดับ เวทนาชั้นก็กำลังดับ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนาภฺขนฺโธ นิรุชฺฌตี เป็นสันนิฏฐานบท
 ตสฺส ตตฺถ สลฺลวากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพาน
 ในจตุโวการภูมิ ปญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคภาวะสมังคิของจิตติจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕
 กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับจตุโวการภูมิ ๔ ปญจโวการภูมิ ๒๒ (เว้นอบายภูมิ ๔)
 (โดยตรง), ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปญจโวการภูมิ และ
 จะไม่ดับในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่าภังคภาวะสมังคิของจิตติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕
 กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับจตุโวการภูมิ ๔ ปญจโวการภูมิ ๒๕ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ)
 (โดยอ้อม)

และ ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปญจโวการภูมิ
 และจะดับในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่าภังคภาวะสมังคิของจิตติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕
 กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับจตุโวการภูมิ ๔ ปญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สลฺลวากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสตี เป็นสันนิฏฐานบท
 ตสฺส ตตฺถ เวทนาภฺขนฺโธ นิรุชฺฌตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิด
 ในจตุโวการภูมิ ปญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าอุปาทกภาวะสมังคิของปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕
 กัมมชกลาป ๓-๓-๔ กับจตุโวการภูมิ ๔ ปญจโวการภูมิ ๒๖

และ ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปญจโวการภูมิ
 และจะดับในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่าภังคภาวะสมังคิของจิตติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕
 กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับจตุโวการภูมิ ๔ ปญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

องค์กรของสังสยบพ ได้แก่ = องค์กรหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลีและมูละที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบปุคคโลกาสวาระ

และจบปัจจุปปันนนานาคตวาระอนุโลม

๐๐๐๐

ปัจจุปปันนนานาคตวาระปัจจนิก

ปุกคตวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส รูปกฺขนุโ น นิรุณฺณติ, ตสฺส เวทนากฺขนุโ น นิรุณฺณิสฺสตีติ? รูปักขันธไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลใด, เวทนาขันธก็จักไม่ดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิธัชนา สพฺเพสํ อุปฺปชฺชนฺตานํ อรูปา จวนฺตานํ เตสํ รูปกฺขนุโ น นิรุณฺณติ โน จ เตสํ เวทนากฺขนุโ น นิรุณฺณิสฺสตี, อรูปเ ปรีนฺนิพฺพนฺตานํ เตสํ รูปกฺขนุโ จ น นิรุณฺณติ เวทนากฺขนุโ จ น นิรุณฺณิสฺสตี. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดใน ๓๑ ภูมิ และบุคคลที่กำลังตายในอรูปภูมิ รูปักขันธไม่ใช่กำลังดับ แต่เวทนาขันธจักดับแก่บุคคลเหล่านั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในอรูปภูมิ รูปักขันธก็ไม่ใช่กำลังดับ เวทนาขันธก็จักไม่ดับ.

ปฏฺฐิโณมฺปิฉฺฉา ยสฺส วา ปน เวทนากฺขนุโ น นิรุณฺณิสฺสตี, ตสฺส รูปกฺขนุโ น นิรุณฺณตีติ? หรือว่าเวทนาขันธจักไม่ดับแก่บุคคลใด, รูปักขันธก็ไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิธัชนา ปญฺจวอกาเร ปรีนฺนิพฺพนฺตานํ เตสํ เวทนากฺขนุโ น นิรุณฺณิสฺสตี โน จ เตสํ รูปกฺขนุโ น นิรุณฺณติ, อรูปเ ปรีนฺนิพฺพนฺตานํ เตสํ เวทนากฺขนุโ น นิรุณฺณิสฺสตี รูปกฺขนุโ จ น นิรุณฺณติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในปัญจวอการภูมิ เวทนาขันธจักไม่ดับ แต่รูปักขันธกำลังดับแก่บุคคลเหล่านั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในอรูปภูมิ เวทนาขันธก็จักไม่ดับ รูปักขันธก็ไม่ใช่กำลังดับ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส รูปกฺขณฺโห น นิริชฺฌติ เป็นสัณนิฐานนบท
ตสฺส เวทนากฺขณฺโห น นิริชฺฌติสฺสติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสัณนิฐานนบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิด
ใน ๓๑ ภูมิ ที่เรียกว่าอุปาทกัณณะสมังคีของปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป
๓-๗-๔ ชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก, ดิเหตุกปุณฺชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลัง
ตายในอรุปภูมิ ที่เรียกว่ากัณฺคกัณณะสมังคีของอรุปจิต ๔ เจตสิก ๓๐

และ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในอรุปภูมิ ที่เรียกว่ากัณฺคกัณณะ-
สมังคีของอรุปจิต ๔ เจตสิก ๓๐

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนากฺขณฺโห น นิริชฺฌติสฺสติ เป็นสัณนิฐานนบท
ตสฺส รูปกฺขณฺโห น นิริชฺฌติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสัณนิฐานนบท ได้แก่ = พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพาน
ในปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่ากัณฺคกัณณะสมังคีของปัญจโวการดิเหตุกจิต ๕ เจตสิก ๓๕
กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย

และ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในอรุปภูมิ ที่เรียกว่ากัณฺคกัณณะ-
สมังคีของอรุปจิต ๔ เจตสิก ๓๐

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

มูลิที่เหลืือถึเหมือนกัน

จบรูปักวันธมฺละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมฺละ

๑. เวทนากขันธมฺละ สัณญากขันธมฺลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส เวทนากฺขณฺโห น นิริชฺฌติ, ตสฺส สลฺลวากฺขณฺโห น
นิริชฺฌติสฺสติ?

วิสัณฺหา นิริชฺฌติสฺสติ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน สญฺญากุขนุโ น นิรุชฺฌิสฺสตี, ตสฺส เวทนากุขนุโ น นิรุชฺฌตีตี?

วิสัชนา นิรุชฺฌติ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส เวทนากุขนุโ น นิรุชฺฌติ เป็นสันนิฏฐานบท
 ตสฺส สญฺญากุขนุโ น นิรุชฺฌิสฺสตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิด
 ใน ๓๑ ภูมิ ที่เรียกว่าอุปาทกขณะสมังคิยงปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป
 ๓-๗-๔ ชีวิตนวกกลาปที่เกิดขึ้นครั้งแรก, สุกตือเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังตายใน
 อสัณฺณุตตตภูมิ ที่เรียกว่ากัณฺถกขณะสมังคิยงชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย

องค์ธรรมของสังสยบท = ไม่มี

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน สญฺญากุขนุโ น นิรุชฺฌิสฺสตี เป็นสันนิฏฐานบท
 ตสฺส เวทนากุขนุโ น นิรุชฺฌติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพาน
 ในจุตฺตวการภูมิ ปญฺจวการภูมิ ที่เรียกว่ากัณฺถกขณะสมังคิยงติเหตุกจุตฺตจิต ๑๓
 เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย

องค์ธรรมของสังสยบท = ไม่มี.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

มุติและมูละที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบปุคคลวาระ

๐๐๐๐

โอกาสวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลิยมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตฺถ รูปกุขนุโ น นิรุชฺฌติ, ตตฺถ เวทนากุขนุโ น นิรุชฺฌิสฺสตีตี? รูปักขันธไม่ใช่กำลังดับในภูมิใด, เวทนาขันธก็จักไม่ดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา นิรุชฺฌิสฺสตี จักดับ.

ปฏิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน เวทนากุขนุโธ น นิรุชฺฌิสฺสตี, ตตฺถ รูปกุขนุโธ น
นิรุชฺฌิสฺสตี? หรือว่าเวทนาชั้นจักไม่ดับในภุมิใด, รูปชั้นก็ไม่ใช่กำลังดับในภุมินั้นใช่ไหม?
วิสัณหา นิรุชฺฌติ กำลังดับ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบรูปักขันธมูละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัณฺญากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตถ เวทนากุขนุโธ น นิรุชฺฌติ, ตตฺถ สลฺลากุขนุโธ น
นิรุชฺฌิสฺสตี?

วิสัณหา อามนฺตา.

ปฏิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน สลฺลากุขนุโธ น นิรุชฺฌิสฺสตี, ตตฺถ เวทนากุขนุโธ
น นิรุชฺฌิสฺสตี?

วิสัณหา อามนฺตา.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลและมูละที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบโอภาสวาระ

๐๐๐๐

ปุคคโลกาสวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตถ รูปกุขนุโธ น นิรุชฺฌติ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากุขนุโธ น
นิรุชฺฌิสฺสตี? รูปชั้นไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลใดในภุมิใด, เวทนาชั้นก็จักไม่ดับแก่บุคคล
นั้นในภุมินั้นใช่ไหม?

วิชา ปญจวการ อุปชชนทาน อรูปาน เตส ตตฺต รูปกฺขนฺโธ น นิรุณฺณติ โน จ เตส ตตฺต เวทนากฺขนฺโธ น นิรุณฺณิสฺสติ, อรูปे ปรีนิพฺพนทานํ อสฺสณฺณสฺสํ อุปชชนทานํ เตส ตตฺต รูปกฺขนฺโธ จ น นิรุณฺณติ เวทนากฺขนฺโธ จ น นิรุณฺณิสฺสติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในปัญจวการภูมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในอรูปภูมิ ในภูมินั้น รูปชั้นที่ไม่ใช่กำลังดับ แต่เวทนาชั้นจกดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในอรูปภูมิ และบุคคลที่กำลังเกิดในอสังขยัตตภูมิ ในภูมินั้น รูปชั้นก็ไม่ใช่กำลังดับ เวทนาชั้นก็จกไม่ดับ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺต เวทนากฺขนฺโธ น นิรุณฺณิสฺสติ, ตสฺส ตตฺต รูปกฺขนฺโธ น นิรุณฺณติ? หรือว่าเวทนาชั้นจกไม่ดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, รูปชั้นก็ไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิชา ปญจวการ ปรีนิพฺพนทานํ อสฺสณฺณสฺสํ จวนฺทานํ เตส ตตฺต เวทนากฺขนฺโธ น นิรุณฺณิสฺสติ โน จ เตส ตตฺต รูปกฺขนฺโธ น นิรุณฺณติ, อรูปे ปรีนิพฺพนทานํ อสฺสณฺณสฺสํ อุปชชนทานํ เตส ตตฺต เวทนากฺขนฺโธ จ น นิรุณฺณิสฺสติ รูปกฺขนฺโธ จ น นิรุณฺณติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในปัญจวการภูมิ และบุคคลที่กำลังตายในอสังขยัตตภูมิ ในภูมินั้นเวทนาชั้นจกไม่ดับ แต่รูปชั้นกำลังดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในอรูปภูมิ และบุคคลที่กำลังเกิดในอสังขยัตตภูมิ ในภูมินั้นเวทนาชั้นก็จกไม่ดับ รูปชั้นก็ไม่ใช่กำลังดับ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺต รูปกฺขนฺโธ น นิรุณฺณติ เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส ตตฺต เวทนากฺขนฺโธ น นิรุณฺณิสฺสติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจวการภูมิ ที่เรียกว่าอุปาทกฺกณะสมังคิของปัญจวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ กับปัญจวการภูมิ ๒๖, ติเหตุกปุณฺชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรูปภูมิ และจะดับในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีกกับอรูปภูมิ ๔

และพระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในอรูปภูมิที่เรียกว่า๔๙ (โดยตรง) ติเหตุกปุณฺชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายในอรูปภูมิ และจะไม่ดับในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก (โดยอ้อม) ที่เรียกว่ากัณฺคกฺกณะสมังคิของอรูปภูติจิต ๔ เจตสิก ๓๐ กับอรูปภูมิ ๔, สุกตติเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสังขยัตตภูมิ ที่เรียกว่าอุปาทกฺกณะสมังคิของชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก กับอสังขยัตตภูมิ ๑

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น
จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขณโร น นิรุณฺณิสฺสตี เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส ตตฺถ รูปกฺขณโร น นิรุณฺณตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพาน
ในปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคกขณะสมังคิของปัญจโวการดิเหตุกจุติจิต ๕ เจตสิก ๓๕
กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับปัญจโวการภูมิ ๒๒ (เว้นอบายภูมิ ๔) (โดยตรง), ปุณฺชน ๔
ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายในปัญจโวการภูมิ และจะไม่ดับในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก
ที่เรียกว่าภังคกขณะสมังคิของปัญจโวการจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย
กับปัญจโวการภูมิ ๒๕ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) (โดยอ้อม), สุกคิอเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลัง
ตายในอสังฺกยัตตตภูมิ ที่เรียกว่าภังคกขณะสมังคิของชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย
กับอสังฺกยัตตตภูมิ ๑

และพระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในอรุปภูมิที่เรียกว่า ฯลฯ (โดยตรง),
ดิเหตุกปุณฺชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายในอรุปภูมิและจะไม่ดับในภูมิที่ตนเกิด
อยู่อีก ที่เรียกว่าภังคกขณะสมังคิของอรุปจุติ ๔ เจตสิก ๓๐ กับอรุปภูมิ ๔ (โดยอ้อม)
สุคคิอเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสังฺกยัตตตภูมิ ที่เรียกว่าอุปาทกขณะสมังคิของ
ชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก กับอสังฺกยัตตตภูมิ ๑

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มุลิตีที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบรูปกษัณฐมูละ

๐๐๐๐

เวทนากษัณฐมูละ

๑. เวทนากษัณฐมูละ สัจญญากษัณฐมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขณโร น นิรุณฺณตี, ตสฺส ตตฺถ สญฺญากฺขณโร
น นิรุณฺณิสฺสตีติ? เวทนากษัณฐไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, สัจญญากษัณฐก็จักไม่ดับ
แก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิธัชนา จตุโวการํ ปญจโวการํ อุปปชฺชนุตฺตํ เตสํ ตตฺถ เวทนากุขนุโร น นิรุชฺชติ โน จ เตสํ ตตฺถ สลฺลวากุขนุโร น นิรุชฺชติสฺสตี, อสลฺลวสฺสตุตฺตํ เตสํ ตตฺถ เวทนากุขนุโร จ น นิรุชฺชติ สลฺลวากุขนุโร จ น นิรุชฺชติสฺสตี. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปญจโวการภูมิ ในภูมินั้นเวทนาชั้นที่ไม่ใช่กำลังดับ แต่สัญญาชั้นที่จักดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในอสังขยัตตภูมิ ในภูมินั้นเวทนาชั้นที่ไม่ใช่กำลังดับ สัญญาชั้นที่จักไม่ดับ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สลฺลวากุขนุโร น นิรุชฺชติสฺสตี, ตสฺส ตตฺถ เวทนากุขนุโร น นิรุชฺชติตี? หรือว่าสัญญาชั้นที่จักไม่ดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนาชั้นที่ไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิธัชนา ปรินิพฺพนุตฺตํ เตสํ ตตฺถ สลฺลวากุขนุโร น นิรุชฺชติสฺสตี โน จ เตสํ ตตฺถ เวทนากุขนุโร น นิรุชฺชติ, อสลฺลวสฺสตุตฺตํ เตสํ ตตฺถ สลฺลวากุขนุโร จ น นิรุชฺชติสฺสตี เวทนากุขนุโร จ น นิรุชฺชติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปญจโวการภูมิ ในภูมินั้นสัญญาชั้นที่จักไม่ดับ แต่เวทนาชั้นที่กำลังดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในอสังขยัตตภูมิ ในภูมินั้นสัญญาชั้นที่จักไม่ดับ เวทนาชั้นที่ไม่ใช่กำลังดับ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนากุขนุโร น นิรุชฺชติ เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส ตตฺถ สลฺลวากุขนุโร น นิรุชฺชติสฺสตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺณ ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าอุปาทกขณะสมังคีของปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ กับจตุโวการภูมิ ๔ ปญจโวการภูมิ ๒๖

และ สุคตคือเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสังขยัตตภูมิ กับอสังขยัตตภูมิ ๑

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สลฺลวากุขนุโร น นิรุชฺชติสฺสตี เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส ตตฺถ เวทนากุขนุโร น นิรุชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพาน ในจุติวารภูมิ ปัญจวารภูมิ ที่เรียกว่ากัณฑ์ขณะสมังคีของดิเหตุจตุตติจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับจุติวารภูมิ ๔ ปัญจวารภูมิ ๒๒ (เว้นอบายภูมิ ๔) (โดยตรง), ปุณฺณ ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายในจุติวารภูมิ ปัญจวารภูมิ และจะไม่ดับในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่ากัณฑ์ขณะสมังคีของจตุตติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับจุติวารภูมิ ๔ ปัญจวารภูมิ ๒๕ (เว้นอกนิฏฐานภูมิ) (โดยอ้อม)

และ สุกตือเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสังขญัตตภูมิ กับ อสังขญัตตภูมิ ๑

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มุขีที่เหลือก็เหมือนกัน

จบปุคคโลกาสวาระ

และจบปัจจุปปันนาคตวาระปัจจนิก

๐๐๐๐

อดีตานาคตวาระอนุโลม

ปุคคลวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจจา ยสฺส รูปกฺขนุโ นฺริชฺชุตฺถ, ตสฺส เวทนากฺขนุโ นฺริชฺชุตฺตตีติ? รูปักขันธเคยดับแก่บุคคลใด, เวทนาขันธก็จักดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิธึชา ปรีนิพฺพณฺตานิ เตสํ รูปกฺขนุโ นฺริชฺชุตฺถ โน จ เตสํ เวทนากฺขนุโ นฺริชฺชุตฺตตี, อิตเรสํ เตสํ รูปกฺขนุโ จ นฺริชฺชุตฺถ เวทนากฺขนุโ จ นฺริชฺชุตฺตตี. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในจุติวารภูมิ ปัญจวารภูมิ รูปักขันธเคยดับ แต่เวทนาขันธจักไม่ดับแก่บุคคลเหล่านั้น, บุคคลที่นอกจากปรินิพพันตบุคคลเหล่านั้น รูปักขันธก็เคยดับ เวทนาขันธก็จักดับ.

ปฏิโลมปุจจา ยสฺส วา ปน เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสตี, ตสฺส รูปกฺขนฺโธ
นิรุชฺฌิตฺถาตี? หรือว่าเวทนากันธจักดับแก่บุคคลใด, รูปกันธก็เคยดับแก่บุคคลนั้น
ใช่ไหม?

วิสัชนา อามนตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจจา ยสฺส รูปกฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตถ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพาน
ในจุตฺตวการกฺขม ปญฺจวการกฺขม ที่เรียกว่าภังคกฺขณสมังคีของตฺถิเหตุกฺขณจติจิต ๑๓ เจตสิก
๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย

และ ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดใน ๓๑ ภูมิ และกำลังตายใน
๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

ในปฏิโลมปุจจา ยสฺส วา ปน เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสตี เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส รูปกฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลัง
เกิดใน ๓๑ ภูมิ และกำลังตายใน ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ)

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

มูลิที่เหลือก็เหมือนกัน

จบรูปิกขันธมูละ

๐๐๐๐

เวทนากันธมูละ

๑. เวทนากันธมูละ สัตถุญญากันธมูลิยมกะ

อนุโลมปุจจา ยสฺส เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตถ, ตสฺส สลฺลวากฺขนฺโธ
นิรุชฺฌิสฺสตีตี? เวทนากันธเคยดับแก่บุคคลใด, สัตถุญญากันธก็จักดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิชา ปรีนิพพาน เตส เวทนาขุโข นิรุณิตุ โน จ เตส
 สลวากุโข นิรุณิสฺสติ, อิตเรส เตส เวทนาขุโข จ นิรุณิตุ สลวากุโข
 จ นิรุณิสฺสติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรีนิพพานในจุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ
 เวทนาขันธเคยดับ แต่สัญญาขันธจักไม่ดับแก่บุคคลเหล่านั้น, บุคคลที่นอกจาก
 ปรีนิพพันบุคคลเหล่านั้น เวทนาขันธก็เคยดับ สัญญาขันธก็จักดับ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน สลวากุโข นิรุณิสฺสติ, ตสฺส เวทนาขุโข
 นิรุณิตฺตาติ?

วิชา อามนฺตา.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส เวทนาขุโข นิรุณิตุ เป็นสันนิฐานบท
 ตสฺส สลวากุโข นิรุณิสฺสติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานบท ได้แก่ = พระอรหันต์บุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรีนิพพาน
 ในจุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณะสมังคิของติเหตุจตุตติจิต ๑๓
 เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย

และ ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดใน ๓๑ ภูมิ และกำลังตายใน
 ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น
 จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน สลวากุโข นิรุณิสฺสติ เป็นสันนิฐานบท
 ตสฺส เวทนาขุโข นิรุณิตุ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิด
 ใน ๓๑ ภูมิ และกำลังตายใน ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ)

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑
 มุติและมูละที่เหลือนักเหมือนกัน

จบปุคคลวาระ

โอกาสวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมุลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตถ รูปกฺขนุโ นินฺรุณฺณิตฺถ, ตตฺถ เวทนากฺขนุโ นินฺรุณฺณิสฺสตีติ? รูปักขันธเคยดับในภุมิใด, เวทนากขันธก็จักดับในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อสฺสณฺณสฺสทฺเต ตตฺถ รูปกฺขนุโ นินฺรุณฺณิตฺถ โน จ ตตฺถ เวทนากฺขนุโ นินฺรุณฺณิสฺสตี, ปญฺจโวการเ ตตฺถ รูปกฺขนุโ จ นินฺรุณฺณิตฺถ เวทนากฺขนุโ จ นินฺรุณฺณิสฺสตี. ในอัสสนุสตัดภุมินั้น รูปักขันธเคยดับ แต่เวทนากขันธจักไม่ดับในภุมินั้น, ในปัญจโวการภุมินั้น รูปักขันธก็เคยดับ เวทนากขันธก็จักดับ.

ปฏฺิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน เวทนากฺขนุโ นินฺรุณฺณิสฺสตี, ตตฺถ รูปกฺขนุโ นินฺรุณฺณิตฺถาติ? หรือว่าเวทนากขันธจักดับในภุมิใด, รูปักขันธก็เคยดับในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อรูปเ ตตฺถ เวทนากฺขนุโ นินฺรุณฺณิสฺสตี โน จ ตตฺถ รูปกฺขนุโ นินฺรุณฺณิตฺถ, ปญฺจโวการเ ตตฺถ เวทนากฺขนุโ จ นินฺรุณฺณิสฺสตี รูปกฺขนุโ จ นินฺรุณฺณิตฺถ. ในอรูปภุมินั้น เวทนากขันธจักดับ แต่รูปักขันธไม่เคยดับในภุมินั้น, ในปัญจโวการภุมินั้น เวทนากขันธก็จักดับ รูปักขันธก็เคยดับ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาต่อไป ฯลฯ

มูลที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบรูปักขันธมูละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัตถุญากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตถ เวทนากุขนุโ นิริขุณฺณิตถ, ตตถ สญฺญากุขนุโ นิริขุณฺณิตฺตํ?

วิสัณฺหา อามนฺตา.

ปฏิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน สญฺญากุขนุโ นิริขุณฺณิตฺตํ, ตตถ เวทนากุขนุโ นิริขุณฺณิตฺตาติ?

วิสัณฺหา อามนฺตา.

แสดงองค์ธรรมและจํานนโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลีและมูละที่เหลือก็เหมือนกัน

จบโอกาสวาระ

๐๐๐๐

ปุกคโลกาสวาระ

รूपักขันธมูละ

๑. รุปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตถ รุปกขนุโ นิริขุณฺณิตถ, ตสฺส ตตถ เวทนากุขนุโ นิริขุณฺณิตฺตํ? รูปจันท์เคยดับแก่บุคคลใดในภุมิใด, เวทนาจันท์ก็จักดับแก่บุคคลนั้นในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัณฺหา ปญฺจโวการํ ปรินิพฺพนฺตานํ อสญฺญสตฺตานํ เตสํ ตตถ รุปกขนุโ นิริขุณฺณิตถ โน จ เตสํ ตตถ เวทนากุขนุโ นิริขุณฺณิตฺตํ, อิตเรสํ ปญฺจโวการานํ เตสํ ตตถ รุปกขนุโ จ นิริขุณฺณิตถ เวทนากุขนุโ จ นิริขุณฺณิตฺตํ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในปัญจโวการภูมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในอสัญญสัตตภูมิ ในภุมินั้นรูปจันท์เคยดับ แต่เวทนาจันท์จักไม่ดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภุมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในปัญจโวการภูมิที่นอกจากปรินิพพานบุคคล ในภุมินั้นรูปจันท์ก็เคยดับ เวทนาจันท์ก็จักดับ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุณฺณิสฺสติ, ตสฺส ตตฺถ
รูปกฺขนฺโธ นิรุณฺณิตฺถาติ? หรือว่าเวทนาขั้นรัชจักดับแก่บุคคลใดในภุมิใด, รูปขั้นรัชก็เคยดับ
แก่บุคคลนั้นในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา สุทฺธาวาสํ อูปปชฺชนฺตานํ อรูปานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ
นิรุณฺณิสฺสติ โน จ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นิรุณฺณิตฺถ, อิตเรสํ ปญฺจโวการานํ เตสํ ตตฺถ
เวทนากฺขนฺโธ จ นิรุณฺณิสฺสติ รูปกฺขนฺโธ จ นิรุณฺณิตฺถ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิด
ในสุทธาวาสภุมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในอรูปภุมิ ในภุมินั้นเวทนาขั้นรัชจักดับ แต่รูปขั้นรัช
ไม่เคยดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภุมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในปัญจโวการภุมิ
ที่นอกจากสุทธาวาสภุมิ ในภุมินั้นเวทนาขั้นรัชก็จักดับ รูปขั้นรัชก็เคยดับ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ รูปกฺขนฺโธ นิรุณฺณิตฺถ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุณฺณิสฺสติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพาน
ในปัญจโวการภุมิ ที่เรียกว่ากัณฺถกขณฺณสมังคิของปัญจโวการดิเหตุกจุติจิต ๕ เจตสิก ๓๕
กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับปัญจโวการภุมิ ๑๗ (เว้นสุทธาวาสภุมิ ๕ อบายภุมิ ๔)
(โดยตรง), ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายในปัญจโวการภุมิ และจะไม่ดับใน
ภุมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่ากัณฺถกขณฺณสมังคิของปัญจโวการจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕
กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับปัญจโวการภุมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภุมิ ๕) (โดยอ้อม),
สุคตดิเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสังญญัตตภุมิ กับอสังญญัตตภุมิ ๑

และ ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในปัญจโวการภุมิ
และจะดับในภุมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับปัญจโวการภุมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภุมิ ๕)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุณฺณิสฺสติ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นิรุณฺณิตฺถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = พระอนาคามีบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดใน
สุทธาวาสภุมิ ที่เรียกว่าอุปาทกขณฺณสมังคิของรูปาวจรปัญจจณฺณานปฏิสนธิจิต ๑ เจตสิก
๓๐ กัมมชกลาป ๔ กับสุทธาวาสภุมิ ๕, ดิเหตุกปุณฺชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิด
และกำลังตายในอรูปภุมิ และจะดับในภุมิที่ตนกำลังเกิดอยู่อีก กับอรูปภุมิ ๔

และ ปุณฺณ ๔ ผลเสกขบุคคล ๗ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในปัจจุโวการภูมิ และจะดับในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับปัจจุโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

มูลที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบริูปักขันธมุละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมุละ

๑. เวทนากขันธมุละ สัตถุญากขันธมุลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขนุโ นิริขฺมุติตฺถ, ตสฺส ตตฺถ สลฺลวากฺขนุโ นิริขฺมุติสฺสตีติ? เวทนากขันธกฺเคยดับแกํบุคคลใดในภูมิใด, สัตถุญากขันธกฺก็จักดับแกํบุคคลนั้น ในภูมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา ปรินิพฺพนฺตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนุโ นิริขฺมุติตฺถ โน จ เตสํ ตตฺถ สลฺลวากฺขนุโ นิริขฺมุติสฺสตี, อิตเรสํ จตฺตวอการานํ ปญฺจวอการานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนุโ จ นิริขฺมุติตฺถ สลฺลวากฺขนุโ จ นิริขฺมุติสฺสตี. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในจตฺตวอการภูมิ ปญฺจวอการภูมิ ในภูมินั้นเวทนากขันธกฺเคยดับ แต่สัตถุญากขันธกฺก็จักไม่ดับแกํบุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในจตฺตวอการภูมิ ปญฺจวอการภูมิที่นอกจากปรินิพพันตบุคคล ในภูมินั้นเวทนากขันธกฺก็เคยดับ สัตถุญากขันธกฺก็จักดับ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สลฺลวากฺขนุโ นิริขฺมุติสฺสตี, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนุโ นิริขฺมุติตฺถาติ? หรือว่าสัตถุญากขันธกฺก็จักดับแกํบุคคลใดในภูมิใด, เวทนากขันธกฺก็เคยดับแกํบุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา สุทฺธาวาสํ อูปปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ สลฺลวากฺขนุโ นิริขฺมุติสฺสตี โน จ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนุโ นิริขฺมุติตฺถ, อิตเรสํ จตฺตวอการานํ ปญฺจวอการานํ เตสํ ตตฺถ สลฺลวากฺขนุโ จ นิริขฺมุติสฺสตี เวทนากฺขนุโ จ นิริขฺมุติตฺถ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในสุทฺธาวาสภูมิ ในภูมินั้นสัตถุญากขันธกฺก็จักดับ แต่เวทนากขันธกฺก็ไม่เคยดับแกํบุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในจตฺตวอการภูมิ ปญฺจวอการภูมิที่นอกจากสุทฺธาวาสภูมิ ในภูมินั้นสัตถุญากขันธกฺก็จักดับ เวทนากขันธกฺก็เคยดับ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนากุขนุโ นิริหฺมิตฺตํ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส ตตฺถ สลฺลยากุขนุโ นิริหฺมิตฺตํ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพาน
ในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณะสมังคิของติเหตุกัจฉิต ๑๓
เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๑๗ (เว้น
สุทธาวาสภูมิ ๕ อบายภูมิ ๔) (โดยตรง), ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายใน
จตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ และจะไม่ดับในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่าภังคักขณะสมังคิ
ของจตุฉิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ
๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕) (โดยอ้อม)

และ ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในจตุโวการภูมิ
ปัญจโวการภูมิ และจะดับในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๑
(เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สลฺลยากุขนุโ นิริหฺมิตฺตํ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส ตตฺถ เวทนากุขนุโ นิริหฺมิตฺตํ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = พระอนาคามีบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดใน
สุทธาวาสภูมิ ที่เรียกว่าอุปาทักขณะสมังคิของรูปาวจรปัญจจณานปฏิสนธิจิต ๑ เจตสิก
๓๐ กัมมชกลาป ๔ กับสุทธาวาสภูมิ ๕

และ ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในจตุโวการภูมิ
ปัญจโวการภูมิ และจะดับในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๑
(เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

มุติและมูละที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบปุคคลโลกาสวาระ

และจบอดีตานาคตวาระอนุโลม

อติตานาคตวาระปัจจนิก

ปุกคตวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส รูปกฺขนุโ น นิรุหฺณิตฺตํ, ตสฺส เวทนากฺขนุโ น นิรุหฺณิตฺตํ? รูปักขันธไม่เคยดับแก่บุคคลใด, เวทนากขันธก็จักไม่ดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิสัณฺหา นตฺถิ โหมี.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนากฺขนุโ น นิรุหฺณิตฺตํ, ตสฺส รูปกฺขนุโ น นิรุหฺณิตฺตํ? หรือว่าเวทนากขันธจักไม่ดับแก่บุคคลใด, รูปักขันธก็ไม่เคยดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิสัณฺหา นิรุหฺณิตฺตํ เคยดับ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส รูปกฺขนุโ น นิรุหฺณิตฺตํ เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส เวทนากฺขนุโ น นิรุหฺณิตฺตํ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท = ไม่มี เมื่อองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทไม่มีแล้ว

องค์ธรรมของสังสยบท = ก็ไม่มีเหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนากฺขนุโ น นิรุหฺณิตฺตํ เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส รูปกฺขนุโ น นิรุหฺณิตฺตํ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพาน
ในจุติโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณะสมังคีของติเหตุกจุติจิต ๑๓
เจตสิก ๓๕ กัมมขรูปที่ดับครั้งสุดท้าย

องค์ธรรมของสังสยบท = ไม่มี

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลิที่เหลือนี้เหมือนกัน

จบรูปักขันธมูละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัมมัญญากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส เวทนากฺขนุโ น นิรุหฺมิตฺถ, ตสฺส สลฺลวากฺขนุโ น นิรุหฺมิสฺสตีติ?

วิสัชนา นตฺถิ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน สลฺลวากฺขนุโ น นิรุหฺมิสฺสตี, ตสฺส เวทนากฺขนุโ น นิรุหฺมิตฺถาติ?

วิสัชนา นิรุหฺมิตฺถ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส เวทนากฺขนุโ น นิรุหฺมิตฺถ เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส สลฺลวากฺขนุโ น นิรุหฺมิสฺสตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท = ไม่มี เมื่อองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทไม่มีแล้ว

องค์ธรรมของสังสยบท = ก็ไม่มีเหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน สลฺลวากฺขนุโ น นิรุหฺมิสฺสตี เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส เวทนากฺขนุโ น นิรุหฺมิตฺถ. เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = พระอรหันตบุคคละ ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพาน
ในจุตโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณะสมังคีของดิเหตฺถกฺขณจิต ๑๓ เจตสิก
๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย

องค์ธรรมของสังสยบท = ไม่มี.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลียะและมูละที่เหลือก็เหมือนกัน

จบปุคคลวาระ

๐๐๐๐

โอกาสวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตถ รูปกฺขณฺโห น นිරุชฺฌิตถ, ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห น นිරุชฺฌิตฺตตีติ? รูปันธํไม่เคยดับในภุมิใด, เวทนาขันธก็จักไม่ดับในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา นිරุชฺฌิตฺตตีติ จักดับ.

ปฏิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน เวทนากฺขณฺโห น นिरุชฺฌิตฺตตีติ, ตตฺถ รูปกฺขณฺโห น นिरุชฺฌิตฺตตีติ? หรือว่าเวทนาขันธจักไม่ดับในภุมิใด, รูปันธก็ ไม่เคยดับในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา นිරุชฺฌิตถ เคยดับ.

แสดงองค์ธรรมและจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มุขีที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบรูปักขันธมูละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัลยญากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตถ เวทนากฺขณฺโห น นिरุชฺฌิตถ, ตตฺถ สลยญากฺขณฺโห น นिरุชฺฌิตฺตตีติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

ปฏิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน สลยญากฺขณฺโห น นिरุชฺฌิตฺตตีติ, ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห น นिरุชฺฌิตฺตตีติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มุขีและมูละที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบโอกาสวาระ

๐๐๐๐

บุคคลโลกาสวาระ

รูปกัณฑ์ธมฺมละ

๑. รูปกัณฑ์ธมฺมละ เวทนากัณฑ์ธมฺมลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ รูปกฺขณฺโห น นินฺรุณฺณิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห น นินฺรุณฺณิสฺสตีติ? รูปกัณฑ์ไม่เคยดับแก่บุคคลใดในภุมิใด, เวทนาจันท์ก็จักไม่ดับแก่บุคคลนั้นในภุมินั้นใช่ไหม?

วิธัชนา สุตฺถาวาสํ อูปฺปชฺชนฺตานํ อรูปานํ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขณฺโห น นินฺรุณฺณิตฺถ โน จ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห น นินฺรุณฺณิสฺสตี, สุตฺถาวาเส ปรีนิพฺพนฺตานํ อรูปปรีนิพฺพนฺตานํ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขณฺโห จ น นินฺรุณฺณิตฺถ เวทนากฺขณฺโห จ น นินฺรุณฺณิสฺสตี. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในสุทธาวาสภุมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในอรูปภุมิ ในภุมินั้นรูปกัณฑ์ไม่เคยดับ แต่เวทนาจันท์จักดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภุมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรีนิพพานในสุทธาวาสภุมิ และอรูปภุมิ ในภุมินั้นรูปกัณฑ์ก็ไม่เคยดับ เวทนาจันท์ก็จักไม่ดับ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขณฺโห น นินฺรุณฺณิสฺสตี, ตสฺส ตตฺถ รูปกฺขณฺโห น นินฺรุณฺณิตฺถาติ? หรือว่าเวทนาจันท์ก็จักไม่ดับแก่บุคคลใดในภุมิใด, รูปกัณฑ์ก็ไม่เคยดับแก่บุคคลนั้นในภุมินั้นใช่ไหม?

วิธัชนา ปญฺจโวการปรีนิพฺพนฺตานํ อสฺสณฺสตฺตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห น นินฺรุณฺณิสฺสตี โน จ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขณฺโห น นินฺรุณฺณิตฺถ, สุตฺถาวาเส ปรีนิพฺพนฺตานํ อรูปปรีนิพฺพนฺตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห จ น นินฺรุณฺณิสฺสตี รูปกฺขณฺโห จ น นินฺรุณฺณิตฺถ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรีนิพพานในปญฺจโวการภุมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในอสังญสัตตภุมิ ในภุมินั้นเวทนาจันท์ก็จักไม่ดับ แต่รูปกัณฑ์เคยดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภุมินั้น. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรีนิพพานในสุทธาวาสภุมิ และอรูปภุมิ ในภุมินั้นเวทนาจันท์ก็จักไม่ดับ รูปกัณฑ์ก็ไม่เคยดับ

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ รูปกฺขณฺโห น นินฺรุณฺณิตฺถ เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห น นินฺรุณฺณิสฺสตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานบท ได้แก่ = พระอนาคามีบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดใน
สุทธาวาสภูมิ ที่เรียกว่าอุปาทกขณะสมังคีของรูปาวจรปัญญาจนานปฏิสนธิจิต ๑ เจตสิก
๓๐ กัมมชกฺลาป ๔ กับสุทธาวาสภูมิ ๕, ดิเหตุกปฺปุชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิด
และกำลังตายในอรุปภูมิ และจะดับในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับอรุปภูมิ ๔

และ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ ๕ (โดยตรง)
พระอนาคามีบุคคล ๑ ซึ่งกำลังตายในสุทธาวาสภูมิ ๕ (โดยอ้อม) ที่เรียกว่ากัณฺถกขณะ-
สมังคีของรูปาวจรปัญญาจนานจุติจิต ๑ เจตสิก ๓๐ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้ายกับ
สุทธาวาสภูมิ ๕ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในอรุปภูมิ (โดยตรง),
ดิเหตุกปฺปุชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายในอรุปภูมิ และจะไม่ดับในภูมิที่ตนเกิด
อยู่อีก (โดยอ้อม) ที่เรียกว่ากัณฺถกขณะสมังคีของอรุปจิต ๔ เจตสิก ๓๐ กับอรุปภูมิ ๔.

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุณฺณิสฺสติ เป็นสันนิฐานบท
ตสฺส ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ น นิรุณฺณิตฺถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานบท ได้แก่ = พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพาน
ในปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่ากัณฺถกขณะสมังคีของปัญจโวการดิเหตุกจิต ๕ เจตสิก ๓๕
กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับปัญจโวการภูมิ ๑๗ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕ อปายภูมิ ๔)
(โดยตรง) ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายในปัญจโวการภูมิ และจะไม่ดับใน
ภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่ากัณฺถกขณะสมังคีของปัญจโวการจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕
กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕) (โดยอ้อม)
สุคตดิเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสังญัตตภูมิ กับอสังญัตตภูมิ ๑

และ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ ๕ (โดยตรง)
พระอนาคามีบุคคล ๑ ซึ่งกำลังตายในสุทธาวาสภูมิ ๕ (โดยอ้อม) ที่เรียกว่ากัณฺถกขณะ-
สมังคีของรูปาวจรปัญญาจนานจุติจิต ๑ เจตสิก ๓๐ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับ
สุทธาวาสภูมิ ๕, พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในอรุปภูมิ (โดยตรง)
ดิเหตุกปฺปุชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายในอรุปภูมิ และจะไม่ดับในภูมิที่ตนกำลัง
เกิดอยู่อีก (โดยอ้อม) ที่เรียกว่ากัณฺถกขณะสมังคีของอรุปจิต ๔ เจตสิก ๓๐ กับ
อรุปภูมิ ๔

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลที่เหลือก็เหมือนกัน.

จบรูปิกขันธมูละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัตถุญจกขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขนุโ น นิรุชฺฌิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ สลฺลวากฺขนุโ น นิรุชฺฌิตฺถสตีติ? เวทนาขันธัมไม่เคยดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, สัตถุญจกขันธก็จักไม่ดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิสัยนา สุทฺธาวาสํ อูปปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนุโ น นิรุชฺฌิตฺถ โน จ เตสํ ตตฺถ สลฺลวากฺขนุโ น นิรุชฺฌิตฺถสตี, สุทฺธาวาเส ปรีนิพฺพนฺตานํ อสลฺลวสฺตตฺตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนุโ จ น นิรุชฺฌิตฺถ สลฺลวากฺขนุโ จ น นิรุชฺฌิตฺถสตี. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในสุทฺธาวาสภูมิ ในภูมินั้นเวทนาขันธัมไม่เคยดับ แต่สัตถุญจกขันธก็จักดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในสุทฺธาวาสภูมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในอสัตถุญสัตตภูมิ ในภูมินั้นเวทนาขันธัมไม่เคยดับ สัตถุญจกขันธก็จักไม่ดับ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สลฺลวากฺขนุโ น นิรุชฺฌิตฺถสตี, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนุโ น นิรุชฺฌิตฺถวาทิ? หรือว่าสัตถุญจกขันธก็จักไม่ดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนาขันธัมไม่เคยดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิสัยนา ปรีนิพฺพนฺตานํ เตสํ ตตฺถ สลฺลวากฺขนุโ น นิรุชฺฌิตฺถสตี โน จ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนุโ น นิรุชฺฌิตฺถ, สุทฺธาวาเส ปรีนิพฺพนฺตานํ อสลฺลวสฺตตฺตานํ เตสํ ตตฺถ สลฺลวากฺขนุโ จ น นิรุชฺฌิตฺถสตี เวทนากฺขนุโ จ น นิรุชฺฌิตฺถ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในจุฏโฏการภูมิ ปญฺจโฏการภูมิ ในภูมินั้นสัตถุญจกขันธก็จักไม่ดับ แต่เวทนาขันธัมเคยดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในสุทฺธาวาสภูมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในอสัตถุญสัตตภูมิ ในภูมินั้นสัตถุญจกขันธก็จักไม่ดับ เวทนาขันธัมไม่เคยดับ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขนุโ น นิรุชฺฌิตฺถ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส ตตฺถ สลฺลวากฺขนุโ น นิรุชฺฌิตฺถสตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานบท ได้แก่ = พระอนาคามีบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดใน
สุทธาวาสภูมิ ที่เรียกว่าอุปาทกขณะสมังคีของรูปาวจรปัญญาจณานปฏิสนธิจิต ๑ เจตสิก
๓๐ กัมมชกฺลาป ๔ กับสุทธาวาสภูมิ ๕

และ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ ๕ (โดยตรง)
พระอนาคามีบุคคล ๑ ซึ่งกำลังตายในสุทธาวาสภูมิ ๔ (โดยอ้อม) ที่เรียกว่ากัณฺทกขณะ-
สมังคีของรูปาวจรปัญญาจณานจิตฺติจิต ๑ เจตสิก ๓๐ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับ
สุทธาวาสภูมิ ๕. สุกตือเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสังฺกตตณฺมมิตฺติ กับ
อสังฺกตตณฺมมิตฺติ ๑

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๔

ในปฏิโลมปุจฺฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สลฺลภณฺทฺธํ น นีรฺุณฺณสฺสตี เป็นสันนิฐานบท

ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺทฺธํ น นีรฺุณฺณตฺถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานบท ได้แก่ = พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพาน
ในจตุโวการภูมิ ปัญฺจโวการภูมิ ที่เรียกว่ากัณฺทกขณะสมังคีของติเหตุกจิตฺติจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕
กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญฺจโวการภูมิ ๑๓ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕
อบายภูมิ ๔) (โดยตรง), ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภูมิ
ปัญฺจโวการภูมิ และจะไม่ดับในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่ากัณฺทกขณะสมังคีของจิตฺติจิต ๑๕
เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญฺจโวการภูมิ ๒๑ (เว้น
สุทธาวาสภูมิ ๕) (โดยอ้อม)

และ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ ๕ (โดยตรง)
พระอนาคามีบุคคล ๑ ซึ่งกำลังตายในสุทธาวาสภูมิ ๔ (โดยอ้อม) ที่เรียกว่ากัณฺทกขณะ-
สมังคีของรูปาวจรปัญญาจณานจิตฺติจิต ๑ เจตสิก ๓๐ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับ
สุทธาวาสภูมิ ๕. สุกตือเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสังฺกตตณฺมมิตฺติ กับ
อสังฺกตตณฺมมิตฺติ ๑

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๔

มุติและมูละที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบปุคคโลกาสวาระ

และจบอติตนาตตวาระปัจจนิก

นิโรธวาร นิรุจิต.

๓. อุปปาตานิโรธวาระในปวัตติวาระ

ปัจจุปปันนวาระอนุโลม

บุคคลวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส รูปุทฺทนิโร อุปฺปชฺชติ, ตสฺส เวทนาทฺทนิโร นิรุทฺทตฺติติ? รูปักขันธกํถํเกิดแก่บุคคลใด, เวทนากขันธกํถํเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิสัชนา โน ไม้ใช่.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนาทฺทนิโร นิรุทฺทตฺติ, ตสฺส รูปุทฺทนิโร อุปฺปชฺชติติ? หรือว่าเวทนากขันธกํถํเกิดแก่บุคคลใด, รูปักขันธกํถํเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิสัชนา โน ไม้ใช่.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาต

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส รูปุทฺทนิโร อุปฺปชฺชติ	เป็นสันนิฎฐานบท
ตสฺส เวทนาทฺทนิโร นิรุทฺทตฺติ	เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฎฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัจจุโวการภูมิ สุกตือเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสังฺกตภูมิ ที่เรียกว่า ฯลฯ

องค์ธรรมของสังสยบท = ไม่มี

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น โมฆปัญหา ถามว่า รูปักขันธกํถํเกิดแก่บุคคลใด, เวทนากขันธกํถํเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดย ปฏิเสธวิสัชนาว่า โน ซึ่งเป็นคำวิสัชนา ปฏิเสธองค์ธรรมของสังสยบท เพราะว่าปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัจจุโวการภูมิ สุกตือเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสังฺกตภูมิ ที่เรียกว่า ฯลฯ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฎฐานบทเหล่านั้น แม้ว่ารูปักขันธกํถํเกิด, แต่เวทนากขันธกํถํไม่เกิด

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนาทฺทนิโร นิรุทฺทตฺติ	เป็นสันนิฎฐานบท
ตสฺส รูปุทฺทนิโร อุปฺปชฺชติ	เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺณ ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังตายใน
จตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ ที่เรียกว่า ฯลฯ

องค์ธรรมของสังสยบท = ไม่มี

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น โมฆปัญหา ถามว่า หรือว่า เวทนากันกำลังดับแก่
บุคคลใด, รูปันธก์กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดย ปฏิเสธวิสัยนา
ว่า โน ซึ่งเป็นคำวิสัยนา ปฏิเสธองค์ธรรมของสังสยบท เพราะว่าปุณฺณ ๔ ผลบุคคล ๔
ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ ที่เรียกว่า ฯลฯ ซึ่งเป็นองค์ธรรมสันนิฏฐานบท
เหล่านั้น แม้ว่าเวทนากันกำลังดับ แต่รูปันธณ์ไม่ใช่กำลังเกิด

มูลที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบรูปักขันธมูละ

๐๐๐๐

เวทนากันขันธมูละ

๑. เวทนากันขันธมูละ สัตฺตญฺญากันขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส เวทนากุขนุโ อูปฺปชฺชติ, ตสฺส สตฺตญฺญากุขนุโ นิรุชฺฌติตี?
เวทนากันกำลังเกิดแก่บุคคลใด, สัตฺตญฺญากันกำลังดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิสัยนา โน ไม่ใช่.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน สตฺตญฺญากุขนุโ นิรุชฺฌติ, ตสฺส เวทนากุขนุโ
อูปฺปชฺชติตี? หรือว่าสัตฺตญฺญากันกำลังดับแก่บุคคลใด, เวทนากันกำลังเกิดแก่บุคคลนั้น
ใช่ไหม?

วิสัยนา โน ไม่ใช่.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส เวทนากุขนุโ อูปฺปชฺชติ	เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส สตฺตญฺญากุขนุโ นิรุชฺฌติ	เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺณ ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิด
ในจตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ ที่เรียกว่า ฯลฯ

องค์ธรรมของสังสยบท = ไม่มี

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน สลฺลนากฺขนุโ นิริชฺฌติ เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส เวทนากฺขนุโ อุปฺปชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังตายใน
จตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่า ฯลฯ

องค์ธรรมของสังสยบท = ไม่มี

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ
มูลีและมูละที่เหลือก็เหมือนกัน
จบปุคคลวาระ
๐๐๐๐

โอกาสวาระ รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตฺถ รูปกฺขนุโ อุปฺปชฺชติ, ตตฺถ เวทนากฺขนุโ นิริชฺฌติตี?
รูปักขันธกำลังเกิดในภูมิใด, เวทนาขันธก็กำลังดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิสัณฺหา อสลฺลนสฺส เต ตตฺถ รูปกฺขนุโ อุปฺปชฺชติ โน จ ตตฺถ เวทนากฺขนุโ
นิริชฺฌติ, ปญฺจโวการเร ตตฺถ รูปกฺขนุโ จ อุปฺปชฺชติ เวทนากฺขนุโ จ นิริชฺฌติ.
ในอสังขยัตตภูมินั้น รูปักขันธกำลังเกิด แต่เวทนาขันธไม่ใช่กำลังดับในภูมินั้น, ใน
ปัญจโวการภูมินั้น รูปักขันธก็กำลังเกิด เวทนาขันธก็กำลังดับ.

ปฏิโลมปุจฉา ยตฺถ วา ปน เวทนากฺขนุโ นิริชฺฌติ, ตตฺถ รูปกฺขนุโ
อุปฺปชฺชติตี? หรือว่าเวทนาขันธกำลังดับในภูมิใด, รูปักขันธก็กำลังเกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิสัณฺหา อรูปเร ตตฺถ เวทนากฺขนุโ นิริชฺฌติ โน จ ตตฺถ รูปกฺขนุโ อุปฺปชฺชติ,
ปญฺจโวการเร ตตฺถ เวทนากฺขนุโ จ นิริชฺฌติ รูปกฺขนุโ จ อุปฺปชฺชติ. ในอรูปภูมินั้น
เวทนาขันธกำลังดับ แต่รูปักขันธไม่ใช่กำลังเกิดในภูมินั้น, ในปัญจโวการภูมินั้น เวทนาขันธ
ก็กำลังดับ รูปักขันธก็กำลังเกิด.

แสดงองค์ธรรมและจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ
มูลีที่เหลือก็เหมือนกัน
จบรูปักขันธมูละ
๐๐๐๐

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัตถุญญากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตถ เวทนากุขนุโธ อุปปชชติ, ตตถ สลลวากุขนุโธ นิรุทธตติ? เวทนากขันธกัมมังเกิดในภุมิใด, สัตถุญญากขันธกัมมังดับในภุมินันไช้ไหม?

วิสัชนา อามนุตา ไช้.

ปฎิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน สลลวากุขนุโธ นิรุทธตติ, ตตถ เวทนากุขนุโธ อุปปชชติ? หรือว่าสัตถุญญากขันธกัมมังดับในภุมิใด, เวทนากขันธกัมมังเกิดในภุมินันไช้ไหม?

วิสัชนา อามนุตา ไช้.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลีและมูละที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบโอภาสวาระ

๐๐๐๐

ปุคคโลกาสวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตถ รูปักุขนุโธ อุปปชชติ, ตสฺส ตตถ เวทนากุขนุโธ นิรุทธตติ? รูปักขันธกัมมังเกิดแก่บุคคลใดในภุมิใด, เวทนากขันธกัมมังดับแก่บุคคลนั้นในภุมินันไช้ไหม?

วิสัชนา โน ไม่ไช้.

ปฎิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตถ เวทนากุขนุโธ นิรุทธตติ, ตสฺส ตตถ รูปักุขนุโธ อุปปชชติ? หรือว่าเวทนากขันธกัมมังดับแก่บุคคลใดในภุมิใด, รูปักขันธกัมมังเกิดแก่บุคคลนั้นในภุมินันไช้ไหม?

วิสัชนา โน ไม่ไช้.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตถ รูปักุขนุโธ อุปปชชติ

เป็นต้นนิฏฐานบท

ตสฺส ตตถ เวทนากุขนุโธ นิรุทธตติ

เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิด
ในปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่า ๗๗ กับปัญจโวการภูมิ ๒๖, สุกตือเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลัง
เกิดในอสังญุสัจตภูมิ ที่เรียกว่า ๗๗ กับอสังญุสัจตภูมิ ๑

องค์ธรรมของสังสยบท = ไม่มี

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น โมฆปัญหา ถามว่า รูปขันธ์กำลังเกิดแก่บุคคลใด
ในภูมิใด, เวทนาขันธ์กำลังดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดย
ปฏิเสธวิสัยว่า โน ซึ่งเป็นคำวิสัยนาปฏิเสธองค์ธรรมของสังสยบท เพราะว่าปุณฺชน ๔
ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่า ๗๗ กับปัญจโวการภูมิ ๒๖,
สุกตือเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสังญุสัจตภูมิ ที่เรียกว่า ๗๗ กับอสังญุสัจตภูมิ ๑
ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฐานบทเหล่านั้น แม้ว่ารูปขันธ์กำลังเกิด แต่เวทนาขันธ์ไม่ใช่
กำลังดับ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนาภูษโธ นิรุทฺติ เป็นสันนิฐานบท
ตสฺส ตตฺถ รูปภูษโธ อุปฺปชฺติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังตายใน
จตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่า ๗๗ กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๖

องค์ธรรมของสังสยบท = ไม่มี

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น โมฆปัญหา ถามว่า เวทนาขันธ์กำลังดับแก่บุคคลใด
ในภูมิใด รูปขันธ์กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดย
ปฏิเสธวิสัยว่า โน ซึ่งเป็นคำวิสัยนาปฏิเสธองค์ธรรมของสังสยบท เพราะว่าปุณฺชน ๔
ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่า ๗๗ กับจตุโวการภูมิ ๔
ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฐานบทเหล่านั้น แม้ว่าเวทนาขันธ์กำลังดับ
แต่รูปขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิด

มูลที่เหลือก็เหมือนกัน

จบรูปกัณฑ์มูละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัตถุญากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขนุโ อูปฺปชฺชติ, ตสฺส ตตฺถ สลฺลวากฺขนุโ นิรุชฺชติ? เวทนากขันธกําลังเกิดแก่บุคคลใดในภุมิใด, สัตถุญากขันธกําลังดับแก่บุคคลนั้นในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัณฺหา โน ไม่ใช่.

ปฏฺิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สลฺลวากฺขนุโ นิรุชฺชติ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนุโ อูปฺปชฺชติ? หรือว่าสัตถุญากขันธกําลังดับแก่บุคคลใดในภุมิใด, เวทนากขันธกําลังเกิดแก่บุคคลนั้นในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัณฺหา โน ไม่ใช่.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขนุโ อูปฺปชฺชติ เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส ตตฺถ สลฺลวากฺขนุโ นิรุชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิด
ในจตุโวการภุมิ ปัจจโวการภุมิ ที่เรียกว่า ๗๑ กับจตุโวการภุมิ ๔ ปัจจโวการภุมิ ๒๖
องค์ธรรมของสังสยบท = ไม่มี

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

ในปฏฺิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สลฺลวากฺขนุโ นิรุชฺชติ เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนุโ อูปฺปชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังตายใน
จตุโวการภุมิ ปัจจโวการภุมิ ที่เรียกว่า ๗๑ กับจตุโวการภุมิ ๔ ปัจจโวการภุมิ ๒๖.
องค์ธรรมของสังสยบท = ไม่มี

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

มูลีและมูละที่เหลือนี้ก็เหมือนกัน

จบปุคคโลกาสวาระ

และจบปัจจุปปันนวาระอนุโลม

ปัจจุปปันนวาระปัจจนิก

ปุคคลวาระ

รูปักขันธมุละ

๑. รูปักขันธมุละ เวทนากขันธมุลียมกะ

อนุโลมปุจจา ยสฺส รูปกฺขนุโห นุปปฺพชฺชติ, ตสฺส เวทนากฺขนุโห น นิรุชฺชติตี? รูปักขันธมุละไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลใด, เวทนาขันธมุละก็ไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิสัณฺหา จตุโวการา ปญฺจโวการา จวนฺตานิ เตสํ รูปกฺขนุโห นุปปฺพชฺชติ โน จ เตสํ เวทนากฺขนุโห น นิรุชฺชติ, อรูปํ อุปปชฺชนฺตานิ อสฺสณฺสตุตา จวนฺตานิ เตสํ รูปกฺขนุโห จ นุปปฺพชฺชติ เวทนากฺขนุโห จ น นิรุชฺชติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ รูปักขันธมุละไม่ใช่กำลังเกิด แต่เวทนาขันธมุละกำลังดับแก่บุคคลเหล่านั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในอรุณภูมิ และกำลังตายในอสังขยัตตภูมิ รูปักขันธมุละก็ไม่ใช่กำลังเกิด เวทนาขันธมุละก็ไม่ใช่กำลังดับ.

ปฏิโลมปุจจา ยสฺส วา ปน เวทนากฺขนุโห น นิรุชฺชติ, ตสฺส รูปกฺขนุโห นุปปฺพชฺชติตี? หรือว่าเวทนาขันธมุละไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลใด, รูปักขันธมุละก็ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิสัณฺหา ปญฺจโวการํ อุปปชฺชนฺตานิ อสฺสณฺสตุตํ อุปปชฺชนฺตานิ เตสํ เวทนากฺขนุโห น นิรุชฺชติ โน จ เตสํ รูปกฺขนุโห นุปปฺพชฺชติ, อรูปํ อุปปชฺชนฺตานิ อสฺสณฺสตุตา จวนฺตานิ เตสํ เวทนากฺขนุโห จ น นิรุชฺชติ รูปกฺขนุโห จ นุปปฺพชฺชติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ และอสังขยัตตภูมิ เวทนาขันธมุละไม่ใช่กำลังดับ แต่รูปักขันธมุละกำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในอรุณภูมิ และกำลังตายในอสังขยัตตภูมิ เวทนาขันธมุละก็ไม่ใช่กำลังดับ รูปักขันธมุละก็ไม่ใช่กำลังเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจจา ยสฺส รูปกฺขนุโห นุปปฺพชฺชติ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส เวทนากฺขนุโห น นิรุชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺณ ๔ ผลบุคค ๔ ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ฯลฯ

และ ติเหตุกปฺปุชฺชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในอรุณภูมิ ฯลฯ
 สุกตือเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังตายในอสังขญัตตภูมิ ฯลฯ

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนากุขนุโ น นิรุชฺฌติ เป็นสันนิฏฐานบท
 ตสฺส รูปกุขนุโ นุปฺปชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุชฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิด
 ในปัญจโวการภูมิ ฯลฯ สุกตือเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสังขญัตตภูมิ ฯลฯ

และ ติเหตุกปฺปุชฺชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในอรุณภูมิ ฯลฯ
 สุกตือเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังตายในอสังขญัตตภูมิ ฯลฯ

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มุขีที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบรูปิกขันธมูละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัมมัญญากขันธมุลียมกะ

อนฺุโลมปุจฉา ยสฺส เวทนากุขนุโ นุปฺปชฺชติ, ตสฺส สลฺลวากุขนุโ น
 นิรุชฺฌตฺตีติ?

วิธึชฺชา จตุโวการา ปญฺจโวการา จวนฺุตานํ เตสํ เวทนากุขนุโ นุปฺปชฺชติ โน
 จ เตสํ สลฺลวากุขนุโ น นิรุชฺฌติ, อสฺลฺลวสฺตตฺตานํ เตสํ เวทนากุขนุโ จ นุปฺปชฺชติ
 สลฺลวากุขนุโ จ น นิรุชฺฌติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ
 เวทนากขันธไม่ใช่กำลังเกิด แต่สัมมัญญากขันธกำลังดับแก่บุคคลเหล่านั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้น
 เกิดอยู่ในอสังขญัตตภูมิ เวทนากขันธก็ไม่ใช่กำลังเกิด สัมมัญญากขันธก็ไม่ใช่กำลังดับ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน สลฺลวากุขนุโ น นิรุชฺฌติ, ตสฺส เวทนากุขนุโ
 นุปฺปชฺชตฺตีติ?

วิธึชฺชา จตุโวการํ ปญฺจโวการํ อุปฺปชฺชนฺุตานํ เตสํ สลฺลวากุขนุโ น นิรุชฺฌติ
 โน จ เตสํ เวทนากุขนุโ นุปฺปชฺชติ, อสฺลฺลวสฺตตฺตานํ เตสํ สลฺลวากุขนุโ จ น นิรุชฺฌติ

เวทนาภขุโน จ นุปฺปชฺชติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในจุวัการภูมิ ปญฺจวัการภูมิ
สัณฺญาขันธ์ไม่ใช่กำลังดับ แต่เวทนาขันธ์กำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้น
เกิดอยู่ในอสัณฺญาสัตตภูมิ สัณฺญาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังดับ เวทนาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฺจา ยสฺส เวทนาภขุโน นุปฺปชฺชติ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส สลฺยาภขุโน น นินฺรุณฺติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังตายใน
จุวัการภูมิ ปญฺจวัการภูมิ ฯลฯ

และ สุกฺตือเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสัณฺญาสัตตภูมิ

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฺจา ยสฺส วา ปน สลฺยาภขุโน น นินฺรุณฺติ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส เวทนาภขุโน นุปฺปชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิด
ในจุวัการภูมิ ปญฺจวัการภูมิ ฯลฯ

และ สุกฺตือเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสัณฺญาสัตตภูมิ.

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มุฏฺติและมุละทีเหลื่อก็เหมือนกัน

จบปุคคลวาระ

๐๐๐๐

โอกาสวาระ

รูปักขันธมุละ

๑. รูปักขันธมุละ เวทนาภขันธมุฏฺติยมกะ

อนุโลมปุจฺจา ยตฺถ รูปภขุโน นุปฺปชฺชติ, ตตฺถ เวทนาภขุโน น นินฺรุณฺติติ?
รูปขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิสัณฺหา นินฺรุณฺติ กำลังดับ.

ปฏิโลมปุจจา ยตถ วา ปน เวทนากุขนุโ น นิรุขณติ, ตตถ รูปกุขนุโ
 นุปปชชตีติ? หรือว่าเวทนาขันธไม่ใช่กำลังดับในภุมิได, รูปขันธก็ไม่ใช่กำลังเกิดในภุมินั้น
 ใช่ไหม?

วิสันนา อูปปชชติ กำลังเกิด.

แสดงองค์ธรรมและจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มุขีที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบรูปกัณฐมุละ

๐๐๐๐

เวทนากัณฐมุละ

๑. เวทนากัณฐมุละ สัณญากัณฐมุขียมกะ

อนุโลมปุจจา ยตถ เวทนากุขนุโ นุปปชชติ, ตตถ สลุลากุขนุโ น
 นิรุขณตีติ?

วิสันนา อามนุตา

ปฏิโลมปุจจา ยตถ วา ปน สลุลากุขนุโ น นิรุขณติ, ตตถ เวทนากุขนุโ
 นุปปชชตีติ?

วิสันนา อามนุตา

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มุขีและมุละที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบโอภาสวาระ

๐๐๐๐

ปุคคโลกาสวาระ

รูปกัณฐมุละ

๑. รูปกัณฐมุละ เวทนากัณฐมุขียมกะ

อนุโลมปุจจา ยตถ ยตถ รูปกุขนุโ นุปปชชติ, ตตถ เวทนากุขนุโ น
 นิรุขณตีติ? รูปขันธไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลใดในภุมิได, เวทนาขันธก็ไม่ใช่กำลังดับแก่
 บุคคลนั้นในภุมินั้นใช่ไหม?

วิชา จตุโวการา ปญจโวการา จวนุตานํ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขณฺโห นุปฺปชฺชติ โน จ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห น นิริขฺหมติ, อรูปํ อุปฺปชฺชนฺตานํ อสณฺณสฺสตา จวนุตานํ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขณฺโห จ นุปฺปชฺชติ เวทนากฺขณฺโห จ น นิริขฺหมติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปญจโวการภูมิ ในภูมินั้นรูปขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิด แต่เวทนาขันธ์กำลังดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในอรูปภูมิ และกำลังตายในอัสสญจัตตภูมิ ในภูมินั้นรูปขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิด เวทนาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังดับ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขณฺโห น นิริขฺหมติ, ตสฺส ตตฺถ รูปกฺขณฺโห นุปฺปชฺชติ? หรือว่าเวทนาขันธ์ไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, รูปขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิชา ปญจโวการํ อุปฺปชฺชนฺตานํ อสณฺณสฺสตา อุปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห น นิริขฺหมติ โน จ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขณฺโห นุปฺปชฺชติ, อรูปํ อุปฺปชฺชนฺตานํ อสณฺณสฺสตา จวนุตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห จ น นิริขฺหมติ รูปกฺขณฺโห จ นุปฺปชฺชติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในปญจโวการภูมิ และอัสสญจัตตภูมิ ในภูมินั้นเวทนาขันธ์ไม่ใช่กำลังดับ แต่รูปขันธ์กำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในอรูปภูมิ และกำลังตายในอัสสญจัตตภูมิ ในภูมินั้นเวทนาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังดับ รูปขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ รูปกฺขณฺโห นุปฺปชฺชติ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห น นิริขฺหมติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลบุคคฺล ๔ ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปญจโวการภูมิ ฯลฯ กับจตุโวการภูมิ ๔ ปญจโวการภูมิ ๒๖

และ ติเหตุกปุณฺชน ๑ ผลเสกขบุคคฺล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในอรูปภูมิ ฯลฯ กับอรูปภูมิ ๔, สุกฺคิอเหตุกบุคคฺล ๑ ซึ่งกำลังตายในอัสสญจัตตภูมิ ฯลฯ กับอัสสญจัตตภูมิ ๑

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขณฺโห น นิริขฺหมติ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส ตตฺถ รูปกฺขณฺโห นุปฺปชฺชติ เป็นสังสยบท

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขณฺโห นุปฺปชฺชติ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส ตตฺถ สลฺลวากฺขณฺโห น นิรุชฺฌติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลบุคคฺล ๔ ซึ่งกำลังตายใน
จตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ฯลฯ กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๖

และ สุกตือเหตุบุคคฺล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสังฺกตตตฺตภูมิ กับ
อสังฺกตตตฺตภูมิ ๑

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สลฺลวากฺขณฺโห น นิรุชฺฌติ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห นุปฺปชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคฺล ๓ ซึ่งกำลังเกิด
ในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ฯลฯ กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๖

และ สุกตือเหตุบุคคฺล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสังฺกตตตฺตภูมิ กับ
อสังฺกตตตฺตภูมิ ๑

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มุติและมูละที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบปุคคโลกาสวาระ

และจบปัจจุปปันนวาระปัจจนิก

๐๐๐๐

อตีตวาระอนุโลม

ปุคคลวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมุลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส รูปกฺขณฺโห อฺนุปฺปชฺชติ, ตสฺส เวทนากฺขณฺโห นิรุชฺฌติฯ
รูปักขันธเคยเกิดแก่บุคคฺลใด, เวทนากขันธก็เคยดับแก่บุคคฺลนั้นใช่ไหม?

วิธัชนา อามนฺตา ไซ.

ปฏิโลมปุจณา ยสฺส วา ปน เวทนากุขนุโ นิริขุณฺณิตถ, ตสฺส รูปกุขนุโ
อุปปชฺชิตฺตาติ? หรือว่าเวทนาขันธเคยดับแก่บุคคลใด, รูปขันธก็เคยเกิดแก่บุคคลนั้น
ใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

อนฺุโลมปุจณา ยสฺส รูปกุขนุโ อุปปชฺชิตถ เป็นสัณนิฏฐานบท

ตสฺส เวทนากุขนุโ นิริขุณฺณิตถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสัณนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังเกิดและ
กำลังตายใน ๓๑ ภูมิ

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

ในปฏิโลมปุจณา ยสฺส วา ปน เวทนากุขนุโ นิริขุณฺณิตถ เป็นสัณนิฏฐานบท

ตสฺส รูปกุขนุโ อุปปชฺชิตถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสัณนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังเกิดและ
กำลังตายใน ๓๑ ภูมิ

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

มูลิที่เหลือก็เหมือนกัน

จบรูปักขันธมูละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัณญากขันธมูลียมกะ

อนฺุโลมปุจณา ยสฺส เวทนากุขนุโ อุปปชฺชิตถ, ตสฺส สลฺลวากุขนุโ นิริขุณฺณิตฺตาติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

ปฏิโลมปุจณา ยสฺส วา ปน สลฺลวากุขนุโ นิริขุณฺณิตถ, ตสฺส เวทนากุขนุโ
อุปปชฺชิตฺตาติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา และ ปฏิโลมปุจฉา

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุถุชน ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

มูลีและมูละที่เหลือก็เหมือนกัน

จบปุคคลวาระ

๐๐๐๐

โอกาสวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตถ รูปกขณฺโห อุปฺปชฺชิตถ, ตตถ เวทนากขณฺโห นิรุชฺฌิตถาติ? รูปักขันธกฺเคยเกิดในภูมิใด, เวทนากขันธกฺเคยดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิสัณฺหา อสฺสยฺสสฺสเถ ตตถ รูปกขณฺโห อุปฺปชฺชิตถ โน จ ตตถ เวทนากขณฺโห นิรุชฺฌิตถ, ปญฺจวอกาเร ตตถ รูปกขณฺโห จ อุปฺปชฺชิตถ เวทนากขณฺโห จ นิรุชฺฌิตถ. ในอัสสยฺสสฺสตถภูมินั้น รูปักขันธกฺเคยเกิด แต่เวทนากขันธกฺเคยดับในภูมินั้น, ในปญฺจวอกาเรภูมินั้น รูปักขันธกฺเคยเกิด เวทนากขันธกฺเคยดับ.

ปฏิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน เวทนากขณฺโห นิรุชฺฌิตถ, ตตถ รูปกขณฺโห อุปฺปชฺชิตถาติ? หรือว่าเวทนากขันธกฺเคยดับในภูมิใด, รูปักขันธกฺเคยเกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิสัณฺหา อรุเป ตตถ เวทนากขณฺโห นิรุชฺฌิตถ โน จ ตตถ รูปกขณฺโห อุปฺปชฺชิตถ, ปญฺจวอกาเร ตตถ เวทนากขณฺโห จ นิรุชฺฌิตถ รูปกขณฺโห จ อุปฺปชฺชิตถ. ในอรุเปภูมินั้น เวทนากขันธกฺเคยดับ แต่รูปักขันธกฺเคยเกิดในภูมินั้น, ในปญฺจวอกาเรภูมินั้น เวทนากขันธกฺเคยดับ รูปักขันธกฺเคยเกิด.

แสดงองค์ธรรมและจำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

มูลีที่เหลือก็เหมือนกัน

จบรูปักขันธมูละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัตถุญากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตถ เวทนากขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถ, ตตฺถ สลฺลวากขนฺโธ
นिरุชฺฌิตถาติ?

วิสัณฺหา อามนฺตา.

ปฏฺิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน สลฺลวากขนฺโธ นිරุชฺฌิตฺถ, ตตฺถ เวทนากขนฺโธ
อุปฺปชฺชิตถาติ?

วิสัณฺหา อามนฺตา.

แสดงองค์ธรรมและจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลียะและมูละที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบโอกาสวาระ

๐๐๐๐

บุคคลโลกาสวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตถ รูปกขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากขนฺโธ
นिरุชฺฌิตถาติ? รูปจันฺธํเคยเกิดแก่บุคคลใดในภุมิใด, เวทนากจันฺธํก็เคยดับแก่บุคคลนั้นใน
ภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัณฺหา อสฺสยสฺส ตตฺถา น เตสํ ตตฺถ รูปกขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถ โน จ เตสํ ตตฺถ
เวทนากขนฺโธ นිරุชฺฌิตฺถ, ปญฺจวอการานํ เตสํ ตตฺถ รูปกขนฺโธ จ อุปฺปชฺชิตฺถ
เวทนากขนฺโธ จ นිරุชฺฌิตฺถ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในอสัณญัสตตภุมิ ในภุมินั้น
รูปจันฺธํเคยเกิด แต่เวทนากจันฺธํไม่เคยดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภุมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้น
เกิดอยู่ในปัญจวอการภุมิ ในภุมินั้นรูปจันฺธํก็เคยเกิด เวทนากจันฺธํก็เคยดับ.

ปฏฺิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตถ เวทนากขนฺโธ นिरุชฺฌิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ
รูปกขนฺโธ อุปฺปชฺชิตถาติ? หรือว่าเวทนากจันฺธํเคยดับแก่บุคคลใดในภุมิใด, รูปจันฺธํก็เคย
เกิดแก่บุคคลนั้นในภุมินั้นใช่ไหม?

วิธัชนา อรูปานัน เตสํ ตตฺถ เวทนากุขนุโธ นิรุชฺฌิตฺถ โน จ เตสํ ตตฺถ
 รูปกุขนุโธ อุปฺปชฺชิตฺถ, ปญฺจวโถการานัน เตสํ ตตฺถ เวทนากุขนุโธ จ นิรุชฺฌิตฺถ
 รูปกุขนุโธ จ อุปฺปชฺชิตฺถ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในอรูปภูมิ ในภูมินั้นเวทนาชั้น
 เคยดับ แต่รูปชั้นไม่เคยเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ใน
 ปญฺจวโถการภูมิ ในภูมินั้นเวทนาชั้นก็เคยดับ รูปชั้นก็เคยเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ รูปกุขนุโธ อุปฺปชฺชิตฺถ เป็นสันนิฏฐานบท
 ตสฺส ตตฺถ เวทนากุขนุโธ นิรุชฺฌิตฺถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = สุกตือเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและ
 กำลังตายในอสังขยัตตภูมิ กับอสังขยัตตภูมิ ๑

และ ปุณฺชน ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในปญฺจวโถการภูมิ กับ
 ปญฺจวโถการภูมิ ๒๑ (เวณสุทธาวาสภูมิ ๕)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น
 จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากุขนุโธ นิรุชฺฌิตฺถ เป็นสันนิฏฐานบท
 ตสฺส ตตฺถ รูปกุขนุโธ อุปฺปชฺชิตฺถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ดิเหตุกปุณฺชน ๑ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลัง
 เกิดและกำลังตายในอรูปภูมิ กับอรูปภูมิ ๔

และ ปุณฺชน ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในปญฺจวโถการภูมิ กับ
 ปญฺจวโถการภูมิ ๒๑ (เวณสุทธาวาสภูมิ ๕)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น
 จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลิตีที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบรูปิกขันธมูละ

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัตถุญญากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจจา ยสฺส ยตถ เวทนากุขนุโธ อุปปชฺชิตถ, ตสฺส ตตถ
สยฺยาลกฺขณุโธ นิรุชฺฌิตถาติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

ปฏฺิโลมปุจจา ยสฺส วา ปน ยตถ สยฺยาลกฺขณุโธ นิรุชฺฌิตถ, ตสฺส ตตถ
เวทนากุขนุโธ อุปปชฺชิตถาติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจจา และ ในปฏฺิโลมปุจจา

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ ปุณฺชน ๔ ผลบุคคฺล ๔ ซึ่งกำลังเกิด
และกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ กับจตุโวการภูมิ ๔ ปญฺจโวการภูมิ ๒๑
(เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๗

มูลีและมูละที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบปุคคโลกาสวาระ

และจบอตีตวาระอนุโลม

๐๐๐๐

อตีตวาระปัจจนิก

ปุคคลวาระ

รूपักขันธมูละ

๑. รุปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจจา ยสฺส รุปกฺขณุโธ นฺุปปชฺชิตถ, ตสฺส เวทนากุขนุโธ น
นิรุชฺฌิตถาติ? รุปขันธไม่เคยเกิดแก่บุคคฺลใด, เวทนากันธก็ไม่เคยดับแก่บุคคฺลนั้นใช่ไหม?

วิสัชนา นตฺถิ ไม่มี.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนากุขนุโธ น นิรุหิตฺต, ตสฺส รูปกุขนุโธ
นุप्ปชฺชิตฺตาติ? หรือว่าเวทนาชั้นนี้ไม่เคยดับแก่บุคคลใด, รูปชั้นนี้ก็ไม่เคยเกิดแก่บุคคล
นั้นใช่ไหม?

วิสัชนา นตฺถิ ไม่มี.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา และ ในปฏิโลมปุจฉา

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท = ไม่มี เมื่อองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทไม่มีแล้ว

องค์ธรรมของสังสยบท = ก็ไม่มีเหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

มูลีและมูละที่เหลือก็เหมือนกัน

จบรูปิกขันธมูละ

๐๐๐๐

เวทนากันธมูละ

๑. เวทนากันธมูละ สัตถุญญากันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส เวทนากุขนุโธ นุप्ปชฺชิตฺต, ตสฺส สลฺลวากุขนุโธ น
นิรุหิตฺตาติ?

วิสัชนา นตฺถิ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน สลฺลวากุขนุโธ น นิรุหิตฺต, ตสฺส เวทนากุขนุโธ
นุप्ปชฺชิตฺตาติ?

วิสัชนา นตฺถิ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

มูลีและมูละที่เหลือก็เหมือนกัน

จบปุคคลวาระ

๐๐๐๐

โอกาสวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมุลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตถ รูปกฺขณฺโห นุปฺปชฺชิตถ, ตตถ เวทนากฺขณฺโห น
นิรุชฺฌิตถาติ? รูปจันธํไม่เคยเกิดในภุมิได, เวทนากจันธํก็ไม่เคยดับในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา นิรุชฺฌิตถ เคยดับ.

ปฏิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน เวทนากฺขณฺโห น นิรุชฺฌิตถ, ตตถ รูปกฺขณฺโห
นุปฺปชฺชิตถาติ? หรือว่าเวทนากจันธํไม่เคยดับในภุมิได, รูปจันธํก็ไม่เคยเกิดในภุมินั้น
ใช่ไหม?

วิสัชนา อุปปชฺชิตถ เคยเกิด.

แสดงองค์ธรรมและจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มุลิตีเหลือก็เหมือนกัน

จบรูปักขันธมูละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สลฺยญากขันธมุลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตถ เวทนากฺขณฺโห นุปฺปชฺชิตถ, ตตถ สลฺยญากฺขณฺโห น
นิรุชฺฌิตถาติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

ปฏิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน สลฺยญากฺขณฺโห น นิรุชฺฌิตถ, ตตถ เวทนากฺขณฺโห
นุปฺปชฺชิตถาติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป

มุลิตีและมูละที่เหลือก็เหมือนกัน

จบโอกาสวาระ

๐๐๐๐

ปกคโลกาสวาระ

รูปกัณฑ์ธมฺมละ

๑. รูปกัณฑ์ธมฺมละ เวทนากัณฑ์ธมฺมลียมกะ

อนฺุโลมปฺจฉา ยสฺส ยตฺถ รูปกฺขณฺโห นุปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห น นิริชฺฌิตฺถาติ? รูปกัณฑ์ไม่เคຍเกิดแก่บุคคลใดในภุมิใด, เวทนากัณฑ์ก็ไมเคຍดับแก่บุคคลนั้นในภุมินั้นไ้ไหม?

วิธัชนา อรูปานํ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขณฺโห นุปฺปชฺชิตฺถ โน จ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห น นิริชฺฌิตฺถ, สุตฺถาวาसानํ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขณฺโห จ นุปฺปชฺชิตฺถ เวทนากฺขณฺโห จ น นิริชฺฌิตฺถ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในอรูปภุมิ ในภุมินั้นรูปกัณฑ์ไมเคຍเกิด แต่เวทนากัณฑ์เคຍดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภุมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในสุตฺถาวาสภุมิ ในภุมินั้นรูปกัณฑ์ก็ไมเคຍเกิด เวทนากัณฑ์ก็ไมเคຍดับ.

ปฏฺิโลมปฺจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขณฺโห น นิริชฺฌิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ รูปกฺขณฺโห นุปฺปชฺชิตฺถาติ? หรือว่าเวทนากัณฑ์ไมเคຍดับแก่บุคคลใดในภุมิใด, รูปกัณฑ์ก็ไมเคຍเกิดแก่บุคคลนั้นในภุมินั้นไ้ไหม?

วิธัชนา อสณฺณสตุตฺตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห น นิริชฺฌิตฺถ โน จ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขณฺโห นุปฺปชฺชิตฺถ, สุตฺถาวาसानํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห จ น นิริชฺฌิตฺถ รูปกฺขณฺโห จ นุปฺปชฺชิตฺถ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในอสนฺณสตุตฺตภุมิ ในภุมินั้นเวทนากัณฑ์ไมเคຍดับ แต่รูปกัณฑ์เคຍเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภุมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในสุตฺถาวาสภุมิ ในภุมินั้นเวทนากัณฑ์ก็ไมเคຍดับ รูปกัณฑ์ก็ไมเคຍเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนฺุโลมปฺจฉา ยสฺส ยตฺถ รูปกฺขณฺโห นุปฺปชฺชิตฺถ เป็นสัณนิฏฐานบท

ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห น นิริชฺฌิตฺถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสัณนิฏฐานบท ได้แก่ = ติเหตุกปฺลฺขณ ๑ ผลบุคค ๔ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรูปภุมิ กับอรูปภุมิ ๔

และ พระอนาคามีบุคค ๑ พระอรหันตบุคค ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในสุตฺถาวาสภุมิ กับสุตฺถาวาสภุมิ ๕

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขนุโ น นิรุหฺมิตฺตํ เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส ตตฺถ รูปกฺขนุโ นุปฺปชฺชิตฺตํ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = สุกตือเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและ
กำลังตายในอสังฺกตตตฺถมฺมํ กับอสังฺกตตตฺถมฺมํ ๑

และ พระอนาคามีบุคคล ๑ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายใน
สุทฺธาวาสกฺกมฺมํ กับสุทฺธาวาสกฺกมฺมํ ๕

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

มูลีที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบรูปกัณฑ์มุละ

๐๐๐๐

เวทนากัณฑ์มุละ

๑. เวทนากัณฑ์มุละ สัณฺญากัณฑ์มุลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขนุโ นุปฺปชฺชิตฺตํ, ตสฺส ตตฺถ
สฺสญากฺขนุโ น นิรุหฺมิตฺตาติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สฺสญากฺขนุโ น นิรุหฺมิตฺตํ, ตสฺส ตตฺถ
เวทนากฺขนุโ นุปฺปชฺชิตฺตาติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา และ ในปฏิโลมปุจฉา

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = สุกตือเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิด
และกำลังตายในอสังฺกตตตฺถมฺมํ กับอสังฺกตตตฺถมฺมํ ๑ พระอนาคามีบุคคล ๑
พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในสุทฺธาวาสกฺกมฺมํ กับสุทฺธาวาสกฺกมฺมํ ๕

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

มูลีและมุละที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบปุคคโลกาสวาระ

และจบอติตวาระปัจจนิก

๐๐๐๐

อนาคตวาระอนุโลม

บุคคลวาระ

รูปักขันธมุละ

๑. รูปักขันธมุละ เวทนากขันธมุลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส รูปกฺขณฺโห อุปฺปชฺชิสฺสตี, ตสฺส เวทนากฺขณฺโห นิรุหฺณิสฺสตีติ? รูปักขันธกเกิดแก่บุคคลใด, เวทนากขันธกเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนากฺขณฺโห นิรุหฺณิสฺสตี, ตสฺส รูปกฺขณฺโห อุปฺปชฺชิสฺสตีติ? หรือว่าเวทนากขันธกเกิดแก่บุคคลใด, รูปักขันธกเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิสัชนา ปจฺฉิมภวีกานํ อุปฺปชฺชนฺตานํ เย จ อรูปํ อุปฺปชฺชิตฺวา ปรินิพฺพายิสฺสนฺตี เตสํ เวทนากฺขณฺโห นิรุหฺณิสฺสตี โน จ เตสํ รูปกฺขณฺโห อุปฺปชฺชิสฺสตี, อิตเรสํ เตสํ เวทนากฺขณฺโห จ นิรุหฺณิสฺสตี รูปกฺขณฺโห จ อุปฺปชฺชิสฺสตี. เมื่อปัจฉิมภวีกบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในจุฬารกฺกมฺมิ ปญฺจวการกฺกมฺมิกิตฺถิ บุคคลเหล่านั้นจะเกิดในอรูปกฺกมฺมิ แล้วจะปรินิพพานบุคคลเหล่านั้นก็ดี เวทนากขันธกเกิด แต่รูปักขันธกไม่เกิดแก่บุคคลเหล่านั้น, บุคคลที่เหลือนอกนั้น เวทนากขันธกเกิด รูปักขันธกเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส รูปกฺขณฺโห อุปฺปชฺชิสฺสตี	เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส เวทนากฺขณฺโห นิรุหฺณิสฺสตี	เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺณ ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในปญฺจวการกฺกมฺมิ และจะเกิดในปญฺจวการกฺกมฺมิอีก สุกตฺโตเหตุกบุคคล ๑ ตเหตุกปุณฺณ ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสังฺกตตฺตกฺกมฺมิ และอรูปกฺกมฺมิ

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนากฺขณฺโห นิรุหฺณิสฺสตี	เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส รูปกฺขณฺโห อุปฺปชฺชิสฺสตี	เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานบท ได้แก่ = ติเหตุกปฏุชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ที่เป็นปัจจัยมกวิคะ ซึ่งกำลังเกิดในจุตโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ฯลฯ ติเหตุกปฏุชน ๑ ซึ่งกำลังเกิดในกามสุคติภูมิ ๗ รูปภูมิ ๕ (เว้นจุตตถมานภูมิ) ที่จะได้มรรคเบื้องต้นแล้วจะเกิดในอรุปภูมิ และจะปรินิพพาน ที่เรียกว่าอุปาทกขณะสมังคีของปัญจโวการ-ติเหตุกปฏิสนธิจิต ๘ (เว้นรูปาวจรปัญจถมานวิปากจิต ๑) เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๘ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในกามสุคติภูมิ ๗ รูปภูมิ ๕ (เว้นจุตตถมานภูมิ) และจะเกิดในอรุปภูมิ แล้วจะปรินิพพาน ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรุปภูมิ และจะเกิดในอรุปภูมิภูมิใดภูมิหนึ่งอีก (เว้นภูมิที่ต่ำกว่า) แล้วจะปรินิพพาน

และ ปฏุชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในปัญจโวการภูมิ และจะเกิดในปัญจโวการภูมิอีก สุกตือเหตุกบุคคล ๑ ติเหตุกปฏุชน ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสังญญัตตภูมิ และอรุปภูมิ

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลิที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบรูปกัณฑ์มุละ

๐๐๐๐

เวทนากัณฑ์มุละ

๑. เวทนากัณฑ์มุละ สัณญากัณฑ์มุลิยมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส เวทนากุขนุโ อูปปชฺชิสฺสตี, ตสฺส สญฺญากุขนุโ นิรุชฺฌิสฺสตีตี?

วิสัชนา อามนฺตา.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน สญฺญากุขนุโ นิรุชฺฌิสฺสตี, ตสฺส เวทนากุขนุโ อูปปชฺชิสฺสตีตี?

วิสัชนา ปจฺฉิมภิกขุ อูปปชฺชนฺตานํ เตสํ สญฺญากุขนุโ นิรุชฺฌิสฺสตี โน จ เตสํ เวทนากุขนุโ อูปปชฺชิสฺสตี, อิตเรสํ เตสํ สญฺญากุขนุโ จ นิรุชฺฌิสฺสตี เวทนากุขนุโ จ อูปปชฺชิสฺสตี. เมื่อปัจจัยมกวิคคเหล่านี้กำลังเกิดในจุตโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ สัณญากัณฑ์จกดับ แต่เวทนากัณฑ์จกไม่เกิดแก่บุคคลเหล่านั้น, บุคคลที่เหลือนอกนั้น สัณญากัณฑ์จกดับ เวทนากัณฑ์จกเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส เวทนากุขนุโ อูปฺปชิสฺสตี เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส สลฺลวากุขนุโ นิรุหิสฺสตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺณ ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ (เว้นปัจฉิมภวีกะ)
ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายใน ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ)

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน สลฺลวากุขนุโ นิรุหิสฺสตี เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส เวทนากุขนุโ อูปฺปชิสฺสตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ติเหตุกปุณฺณ ๑ ผลเสกขบุคคล ๓
ที่เป็นปัจฉิมภวีกะ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ ฯลฯ

และ ปุณฺณ ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ (เว้นปัจฉิมภวีกะ) ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตาย
ใน ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลีและมูละที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบปุคคลวาระ

๐๐๐๐

โอกาสวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตฺถ รูปกุขนุโ อูปฺปชิสฺสตี, ตตฺถ เวทนากุขนุโ
นิรุหิสฺสตีติ? รูปขันธจักเกิดในภูมิใด, เวทนาขันธก็จักดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อสฺสยสฺส เต ตตฺถ รูปกุขนุโ อูปฺปชิสฺสตี โน จ ตตฺถ
เวทนากุขนุโ นิรุหิสฺสตี, ปญฺจโวการเร ตตฺถ รูปกุขนุโ จ อูปฺปชิสฺสตี
เวทนากุขนุโ จ นิรุหิสฺสตี. ในอัสสยสฺส ตตฺถภูมินั้น รูปขันธจักเกิด แต่เวทนาขันธจัก
ไม่ดับในภูมินั้น, ในปญฺจโวการภูมินั้น รูปขันธก็จักเกิด เวทนาขันธก็จักดับ.

ปฏิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน เวทนากุขนุโธ นิรุชฺหิสฺสตี, ตตฺถ รูปกุขนุโธ
อุปฺปชฺชิสฺสตีติ? หรือว่าเวทนากันธจกัฏฐในภุมิโด, รูปกันธจกัฏฐเกิดในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อรุเป ตตฺถ เวทนากุขนุโธ นิรุชฺหิสฺสตี โน จ ตตฺถ รูปกุขนุโธ
อุปฺปชฺชิสฺสตี, ปรยจโวการเร ตตฺถ เวทนากุขนุโธ จ นิรุชฺหิสฺสตี รูปกุขนุโธ จ
อุปฺปชฺชิสฺสตี. ในอรูปภุมินั้น เวทนากันธจกัฏฐ แต่รูปกันธจกัฏฐไม่เกิดในภุมินั้น,
ในปญฺจโวการภุมินั้น เวทนากันธจกัฏฐ รูปกันธจกัฏฐเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป

มุขีที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบรูปกันธมูละ

๐๐๐๐

เวทนากันธมูละ

๑. เวทนากันธมูละ สัมมญฺญากันธมูลียมกะ

อนฺุโลมปุจฉา ยตถ เวทนากุขนุโธ อุปฺปชฺชิสฺสตี, ตตฺถ สลฺลวากุขนุโธ
นิรุชฺหิสฺสตีติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

ปฏิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน สลฺลวากุขนุโธ นิรุชฺหิสฺสตี, ตตฺถ เวทนากุขนุโธ
อุปฺปชฺชิสฺสตีติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

แสดงองค์ธรรมและจำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

มุขีและมูละที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบโอภาสวาระ

๐๐๐๐

ปุคฺคโลกาสวาระ

รูปกันธมูละ

๑. รูปกันธมูละ เวทนากันธมูลียมกะ

อนฺุโลมปุจฉา ยสฺส ยตถ รูปกุขนุโธ อุปฺปชฺชิสฺสตี, ตสฺส ตตฺถ เวทนากุขนุโธ
นิรุชฺหิสฺสตีติ? รูปกันธจกัฏฐเกิดแก่บุคคลใดในภุมิโด, เวทนากันธจกัฏฐแก่บุคคลนั้นใน
ภุมินั้นใช่ไหม?

วิธัสนา อสณฺณสตุตฺตานํ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขณฺโห อูปฺปทฺธิสฺสตี โน จ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห นิรุทฺธิสฺสตี, ปญฺจวโการานํ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขณฺโห จ อูปฺปทฺธิสฺสตี เวทนากฺขณฺโห จ นิรุทฺธิสฺสตี. เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในอสังขยัตตภูมิ ในภูมินั้น รูปขันธ์จักเกิด แต่เวทนาขันธ์จักไม่ดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในปัญจโวการภูมิ ในภูมินั้นรูปขันธ์ก็จักเกิด เวทนาขันธ์ก็จักดับ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขณฺโห นิรุทฺธิสฺสตี, ตสฺส ตตฺถ รูปกฺขณฺโห อูปฺปทฺธิสฺสตี? หรือว่าเวทนาขันธ์จักดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, รูปขันธ์ก็จักเกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิธัสนา ปจฺฉิมภวีกานํ ปญฺจวโการํ อูปฺปทฺทฺธานํ อรูปานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห นิรุทฺธิสฺสตี โน จ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขณฺโห อูปฺปทฺธิสฺสตี, อิตเรสํ ปญฺจวโการานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห จ นิรุทฺธิสฺสตี รูปกฺขณฺโห จ อูปฺปทฺธิสฺสตี. เมื่อปัจฉิมภวีกบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในอรูปภูมิ ในภูมินั้นเวทนาขันธ์จักดับ แต่รูปขันธ์จักไม่เกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลที่นอกจากปัจฉิมภวีกะเหล่านั้นเกิดอยู่ในปัญจโวการภูมิ ในภูมินั้นเวทนาขันธ์ก็จักดับ รูปขันธ์ก็จักเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ รูปกฺขณฺโห อูปฺปทฺธิสฺสตี เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห นิรุทฺธิสฺสตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = สุกตือเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสังขยัตตภูมิ และจะเกิดในอสังขยัตตภูมิอีก กับอสังขยัตตภูมิ ๑

และ ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในปัญจโวการภูมิ และจักเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๗

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขณฺโห นิรุทฺธิสฺสตี เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส ตตฺถ รูปกฺขณฺโห อูปฺปทฺธิสฺสตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ดิเหตุกปุณฺชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ที่เป็นปัจฉิมภวีกะ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ ๗๗ กับปัญจโวการภูมิ ๒๒ (เว้นอบายภูมิ ๔) (ปัจฉิมภวีกะโดยตรง) ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดใน

ปัญจโวการภูมิ และจะไม่เกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ฯลฯ กับปัญจโวการภูมิ ๒๕ (เวณิกนิฏฐาภูมิ) (ปัจฉิมภิกะโดยอ้อม) ติเหตุกปุณฺณ ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในอรุณภูมิ กับอรุณภูมิ ๔ ติเหตุกปุณฺณ ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายในอรุณภูมิและจะดับในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับอรุณภูมิ ๔

และ ปุณฺณ ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในปัญจโวการภูมิ และจะดับในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เวณิสฺสทรวาสภูมิ ๕)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลที่เหลือก็เหมือนกัน

จบรูปกัณฑ์มูละ

๐๐๐๐

เวทนากัณฑ์มูละ

๑. เวทนากัณฑ์มูละ สัณฺญาภักขันธมูลียมกะ

อนฺุโลมปจฺจนา ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขนุโธ อุปฺปชฺชิสฺสตี, ตสฺส ตตฺถ สลฺยาภักขันธ นิรุชฺฌิสฺสตีติ? เวทนากัณฑ์จักเกิดแก่บุคคลใดในภูมิใด, สัณฺญาภักขันธก็จักดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซฺ.

ปฏฺิโลมปจฺจนา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สลฺยาภักขันธ นิรุชฺฌิสฺสตี, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนุโธ อุปฺปชฺชิสฺสตีติ? หรือว่าสัณฺญาภักขันธจักดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนาภักขันธก็จักเกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา ปจฺฉิมภิกานํ อุปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ สลฺยาภักขันธ นิรุชฺฌิสฺสตี โน จ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนุโธ อุปฺปชฺชิสฺสตี, อิตเรสํ จตฺตุโวการานํ ปญฺจโวการานํ เตสํ ตตฺถ สลฺยาภักขันธ จ นิรุชฺฌิสฺสตี เวทนากฺขนุโธ จ อุปฺปชฺชิสฺสตี. เมื่อปัจฉิมภิกะบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ในภูมินั้นสัณฺญาภักขันธจักดับ แต่เวทนาภักขันธจักไม่เกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลที่นอกจากปัจฉิมภิกะเหล่านั้นเกิดอยู่ในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ในภูมินั้นสัณฺญาภักขันธก็จักดับ เวทนาภักขันธก็จักเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขนุโ อูปฺปชฺชิสฺสติ เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส ตตฺถ สลฺลวากฺขนุโ นิรุหฺณิสฺสติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิด
และกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ และจะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับ
จตุโวการภูมิ ๔ ปญฺจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

(และจะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก มิต้องแก้หนังสือเก่าก็ใช้อย่างนี้)

จำแนกโกฏฐาสต่อไป

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สลฺลวากฺขนุโ นิรุหฺณิสฺสติ เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนุโ อูปฺปชฺชิสฺสติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ติเหตุกปุณฺชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓
ที่เป็นปัจฉิมภวีกะ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ ฯลฯ กับจตุโวการภูมิ ๔
ปญฺจโวการภูมิ ๒๒ (เว้นอบายภูมิ ๔) (โดยตรง) ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลัง
เกิดในจตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ และจะไม่เกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ฯลฯ กับ
จตุโวการภูมิ ๔ ปญฺจโวการภูมิ ๒๕ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) (โดยอ้อม)

และ ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในจตุโวการภูมิ
ปญฺจโวการภูมิ และจะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับจตุโวการภูมิ ๔ ปญฺจโวการภูมิ ๒๑
(เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มุติและมูละที่เหลือก็เหมือนกัน.

จบปุคคลโลกาสวาระ

และจบอนาคตวาระอนุโลม

อนาคตวาระปัจจนิก

ปุคคลวาระ

รูปักขันธมุละ

๑. รูปักขันธมุละ เวทนากขันธมุลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส รูปกฺขนุโ นุปฺปชฺชิสฺสตี, ตสฺส เวทนากฺขนุโ น นิริชฺฌิสฺสตีติ? รูปักขันธจกฺกไม่เกิดแก่บุคคลใด, เวทนาขันธจกฺกไม่ดับแก่บุคคลนั้น ไซ้ไหม?

วิสัณฺหา ปจฺฉิมภวีกานํ อุปฺปชฺชนุตฺตารํ เย จ อรูปิ อุปฺปชฺชิตฺวา ปรินิพฺพายิสฺสนฺติ เตสํ รูปกฺขนุโ นุปฺปชฺชิสฺสตี โน จ เตสํ เวทนากฺขนุโ น นิริชฺฌิสฺสตี, ปรินิพฺพนฺตํ เตสํ รูปกฺขนุโ จ นุปฺปชฺชิสฺสตี เวทนากฺขนุโ จ น นิริชฺฌิสฺสตี. เมื่อปัจฉิมภวีกบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในจุฏโฏการภูมิ ปัญจโฏการภูมิก็ดี บุคคลเหล่าใดที่จักเกิดในอรูปภูมิ แล้วจะปรินิพพาน บุคคลเหล่านั้นก็ดี รูปักขันธจกฺกไม่เกิด แต่เวทนาขันธจกฺกดับแก่บุคคลเหล่านั้น, เมื่อปรินิพพันตบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานใน จุฏโฏการภูมิ ปัญจโฏการภูมิ รูปักขันธจกฺกไม่เกิด เวทนาขันธจกฺกไม่ดับ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนากฺขนุโ น นิริชฺฌิสฺสตี, ตสฺส รูปกฺขนุโ นุปฺปชฺชิสฺสตีติ? หรือว่าเวทนาขันธจกฺกไม่ดับแก่บุคคลใด รูปักขันธจกฺกไม่เกิดแก่บุคคลนั้น ไซ้ไหม?

วิสัณฺหา อามนฺตา ไซ้.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาต

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส รูปกฺขนุโ นุปฺปชฺชิสฺสตี	เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส เวทนากฺขนุโ น นิริชฺฌิสฺสตี	เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ติเหตุกปุณฺณ ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ที่เป็นปัจฉิมภวีกะ ซึ่งกำลังเกิดในจุฏโฏการภูมิ ปัญจโฏการภูมิ ฯลฯ

ติเหตุกปุณฺณ ๑ ซึ่งกำลังเกิดในกามสุคติภูมิ ๗ รูปภูมิ ๕ (เว้นจุตฺตถมฺมานภูมิ) ที่จะได้มรรคเบื้องต้นและจะเกิดในอรูปภูมิ แล้วจะปรินิพพาน ที่เรียกว่าอุปาทกขณสมังคี ของปัญจโฏการติเหตุกปฏิสันธิจิต ๘ (เว้นรูปาวจรปัญจมฺมานวิปากจิต ๑) เจตสิก ๓๕ กัมมชกฺลาป ๓-๖-๘

ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในกามสุคติภูมิ ๗ รูปภูมิ ๕ (เว้น จตุตถฌานภูมิ) และจะเกิดในอรุปปภูมิ แล้วจะปรินิพพาน.

ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรุปปภูมิ และจะเกิดในอรุปปภูมิ ภูมิใดภูมิหนึ่งอีก (เว้นภูมิที่ต่ำกว่า) แล้วจะปรินิพพาน.

และ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ฯลฯ

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนากฺขนุโ น นิรุณิสฺสตี เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส รูปกฺขนุโ นุปฺปชฺชิสฺสตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพาน ในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ฯลฯ

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลิที่เหลือก็เหมือนกัน

จบรูปิกขันธมูละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัตถุญากขันธมูลิยมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส เวทนากฺขนุโ นุปฺปชฺชิสฺสตี, ตสฺส สลฺลวากฺขนุโ น นิรุณิสฺสตีติ? เวทนากขันธจกัไม่เกิดแก่บุคคลใด, สัตถุญากขันธจกัไม่ดับแก่บุคคลนั้น ใช่ไหม?

วิธัชนา ปจฺฉิมภวีกานั อูปฺปชฺชนุตานั เตสั เวทนากฺขนุโ นุปฺปชฺชิสฺสตี โน จ เตสั สลฺลวากฺขนุโ น นิรุณิสฺสตี, ปรีนินุพฺพนุตานั เตสั เวทนากฺขนุโ จ นุปฺปชฺชิสฺสตี สลฺลวากฺขนุโ จ น นิรุณิสฺสตี. เมื่อปัจฉิมภวีกบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ เวทนากขันธจกัไม่เกิด แต่สัตถุญากขันธจกัดับแก่บุคคลเหล่านั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ เวทนากขันธจกัไม่เกิด สัตถุญากขันธจกัไม่ดับ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน สญฺญากุขนุโ น นิรุชฺฌิสฺสตี, ตสฺส เวทนากุขนุโ
 นุปรุชฺชิสฺสตีตี? หรือว่าสัญญาชั้นจกไม่ดับแก่บุคคลใด, เวทนาชั้นจกไม่เกิดแก่
 บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิธัชนา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส เวทนากุขนุโ นุปรุชฺชิสฺสตี เป็นสัณนิฐานบท

ตสฺส สญฺญากุขนุโ น นิรุชฺฌิสฺสตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสัณนิฐานบท ได้แก่ = ติเหตุกปุณฺณ ๑ ผลเสกขบุคคล ๓
 ที่เป็นปัจฉิมภวีกะ ซึ่งกำลังเกิดในจิตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ฯลฯ

และ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในจิตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ
 ฯลฯ

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน สญฺญากุขนุโ น นิรุชฺฌิสฺสตี เป็นสัณนิฐานบท

ตสฺส เวทนากุขนุโ นุปรุชฺชิสฺสตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสัณนิฐานบท ได้แก่ = พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพาน
 ในจิตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ฯลฯ

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลีและมูละที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบปุคคลวาระ

โอกาสวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตฺถ รูปกุขนุโ นุปรุชฺชิสฺสตี, ตตฺถ เวทนากุขนุโ น
 นิรุชฺฌิสฺสตีตี? รูปชั้นจกไม่เกิดในภูมิใด, เวทนาชั้นจกไม่ดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิสัยนา นิรุณิสฺสตี จักคั.

ปฏิโลมปุจจา ยตถ วา ปน เวทนากุขนุโ น นิรุณิสฺสตี, ตตถ รูปกุขนุโ
นุปฺปชฺชิสฺสตีติ? หรือว่าเวทนาขันธ์จักไม่ดับในภุมิใด, รูปขันธ์ก็จะไม่เกิดในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัยนา อุปฺปชฺชิสฺสตี จักเกิด.

แสดงองค์ธรรมและจำแนกโกฏฐาสต่อไป

มุขีที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบรูปกัณฑ์ธมฺมละ

๐๐๐๐

เวทนากัณฑ์ธมฺมละ

๑. เวทนากัณฑ์ธมฺมละ สัณฺญากัณฑ์ธมฺมลียมกะ

อนุโลมปุจจา ยตถ เวทนากุขนุโ นุปฺปชฺชิสฺสตี, ตตถ สลฺลวากุขนุโ น
นิรุณิสฺสตีติ? เวทนาขันธ์จักไม่เกิดในภุมิใด, สัณฺญาขันธ์ก็จักไม่ดับในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัยนา อามนฺตา ไซ.

ปฏิโลมปุจจา ยตถ วา ปน สลฺลวากุขนุโ น นิรุณิสฺสตี, ตตถ เวทนากุขนุโ
นุปฺปชฺชิสฺสตีติ? หรือว่าสัณฺญาขันธ์จักไม่ดับในภุมิใด, เวทนาขันธ์ก็จักไม่เกิดในภุมินั้น
ใช่ไหม?

วิสัยนา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มุขีและมฺมละที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบโอภาสวาระ

๐๐๐๐

ปุกคโลกาสวาระ

รูปกัณฑ์ธมฺมละ

๑. รูปกัณฑ์ธมฺมละ เวทนากัณฑ์ธมฺมลียมกะ

อนุโลมปุจจา ยสฺส ยตถ รูปกุขนุโ นุปฺปชฺชิสฺสตี, ตสฺส ตตถ เวทนากุขนุโ
น นิรุณิสฺสตีติ? รูปขันธ์จักไม่เกิดแก่บุคคลใดในภุมิใด, เวทนาขันธ์ก็จักไม่ดับแก่บุคคล
นั้นในภุมินั้นใช่ไหม?

วิธัสนา ปัจฉิมภิกขุทานิ ปญจโวการํ อุปปชฺชนฺตานํ อรูปานํ เตสํ ตตฺถ
 รูปกฺขณฺโห นุปฺปชฺชิสฺสตี โน จ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห น นิริชฺฌิสฺสตี, ปรีนิพฺพนฺตานํ
 เตสํ ตตฺถ รูปกฺขณฺโห จ นุปฺปชฺชิสฺสตี เวทนากฺขณฺโห จ น นิริชฺฌิสฺสตี. เมื่อ
 ปัจฉิมภิกขุบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในอรูปภูมิ
 ในภูมินั้นรูปขันธ์จักไม่เกิด แต่เวทนาขันธ์จักดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคล
 เหล่านั้นกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ในภูมินั้นรูปขันธ์ก็จักไม่เกิด
 เวทนาขันธ์ก็จักไม่ดับ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขณฺโห น นิริชฺฌิสฺสตี, ตสฺส ตตฺถ
 รูปกฺขณฺโห นุปฺปชฺชิสฺสตีติ? หรือว่าเวทนาขันธ์จักไม่ดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, รูปขันธ์
 ก็จักไม่เกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิธัสนา อสฺสยสฺสตาณํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห น นิริชฺฌิสฺสตี โน จ เตสํ
 ตตฺถ รูปกฺขณฺโห นุปฺปชฺชิสฺสตี, ปรีนิพฺพนฺตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห จ น
 นิริชฺฌิสฺสตี รูปกฺขณฺโห จ นุปฺปชฺชิสฺสตี. เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในอัสสยusstตภูมิ
 ในภูมินั้นเวทนาขันธ์จักไม่ดับ แต่รูปขันธ์จักเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคล
 เหล่านั้นกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ในภูมินั้นเวทนาขันธ์ก็จักไม่ดับ รูป
 ขันธ์ก็จักไม่เกิด

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาต

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ รูปกฺขณฺโห นุปฺปชฺชิสฺสตี เป็นสันนิฏฐานบท
 ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห น นิริชฺฌิสฺสตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท "ได้แก่" = ติเหตุกปุณฺชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓
 ที่เป็นปัจฉิมภิกขุ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ ฯลฯ กับปัญจโวการภูมิ ๒๒ (เว้น
 อบายภูมิ ๔)

ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ และจะไม่เกิดในภูมิ
 ที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่าอุปาทกขณฺสมมฺกฺขของปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕
 กัมมชกฺลาป ๓-๗-๔ กับปัญจโวการภูมิ ๒๕ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) ติเหตุกปุณฺชน ๑
 ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในอรูปภูมิ กับอรูปภูมิ ๔, ติเหตุกปุณฺชน ๑ ผลเสกข-
 บุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายในอรูปภูมิ และจะดับในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับอรูปภูมิ ๔

และ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ
 ฯลฯ กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๒ (เว้นอบายภูมิ ๔) ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓

ซึ่งกำลังตายใน ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) และจะไม่ดับในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ฯลฯ กับ ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขนุโ น นิรุชฺชิสฺสตี เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส ตตฺถ รูปกฺขนุโ นุปฺปชฺชิสฺสตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = สุกตือเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสังฺกตภูมิ และจะเกิดในอสังฺกตภูมิอีก กับอสังฺกตภูมิ ๑

และ พระอรหันต์บุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ ฯลฯ กับจตุโวการภูมิ ๔ ปญฺจโวการภูมิ ๒๕ (เว้นอบายภูมิ ๔), ปุณฺณ ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายใน ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) และจะไม่ดับในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับ ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มุติที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบุรูปกัณฑ์มูละ

๐๐๐๐

เวทนากัณฑ์มูละ

๑. เวทนากัณฑ์มูละ สัมมุตตกัณฑ์มูละ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขนุโ นุปฺปชฺชิสฺสตี, ตสฺส ตตฺถ สลฺลวากฺขนุโ น นิรุชฺชิสฺสตี? เวทนากัณฑ์จักไม่เกิดแก่บุคคลใดในภูมิใด, สัมมุตตกัณฑ์จักไม่ดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิธัณฺหา ปจฺฉิมภวีกานํ อุปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนุโ นุปฺปชฺชิสฺสตี โน จ เตสํ ตตฺถ สลฺลวากฺขนุโ น นิรุชฺชิสฺสตี, ปรีนิพฺพณฺตานํ อสลฺลวสฺตฺตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนุโ จ นุปฺปชฺชิสฺสตี สลฺลวากฺขนุโ จ น นิรุชฺชิสฺสตี. เมื่อปัจฉิมภวีกบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ ในภูมินั้นเวทนากัณฑ์จักไม่เกิด แต่สัมมุตตกัณฑ์จักดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในอสังฺกตภูมิ ในภูมินั้นเวทนากัณฑ์จักไม่เกิด สัมมุตตกัณฑ์จักไม่ดับ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สลฺลวากฺขนฺโธ น นิริขณิสฺสตี, ตสฺส ตตฺถ เวทนาภฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสตีตี? หรือว่าสัญญาชั้นจกไม่ดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนาชั้นจกไม่เกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิธัชนา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนาภฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสตี เป็นสัณนิฏฐานบท
ตสฺส ตตฺถ สลฺลวากฺขนฺโธ น นิริขณิสฺสตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสัณนิฏฐานบท ได้แก่ = ติเหตุกปุณฺชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ที่เป็นปัจฉิมภิกะ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ ฯลฯ กับจตุโวการภูมิ ๔ ปญฺจโวการภูมิ ๒๒ (เว้นอบายภูมิ ๔) ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ และจะไม่เกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ฯลฯ กับจตุโวการภูมิ ๔ ปญฺจโวการภูมิ ๒๕ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ)

และ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ ฯลฯ กับจตุโวการภูมิ ๔ ปญฺจโวการภูมิ ๒๒ (เว้นอบายภูมิ ๔) (โดยตรง) ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ และจะไม่ดับในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ฯลฯ กับจตุโวการภูมิ ๔ ปญฺจโวการภูมิ ๒๕ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) (โดยอ้อม) สุกตือเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอัสสญฺญัตตภูมิ กับอัสสญฺญัตตภูมิ ๑

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สลฺลวากฺขนฺโธ น นิริขณิสฺสตี เป็นสัณนิฏฐานบท
ตสฺส ตตฺถ เวทนาภฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสัณนิฏฐานบท ได้แก่ = พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ ฯลฯ กับจตุโวการภูมิ ๔ ปญฺจโวการภูมิ ๒๒ (เว้นอบายภูมิ ๔) (โดยตรง)

ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ และจะไม่ดับในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ฯลฯ กับจตุโวการภูมิ ๔ ปญฺจโวการภูมิ ๒๕ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) (โดยอ้อม) สุกตือเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอัสสญฺญัตตภูมิ กับอัสสญฺญัตตภูมิ ๑

องค์กรธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑
 มุติและมูละที่เหลือกก็เหมือนกัน
 จบปุกคโลกาสวาระ
 และจบอนาคตวาระปัจจนิก
 ○○○○

ปัจจุปปันนาตีตวาระอนุโลม

ปุกคตวาระ
 รุปักขันธมูละ

๑. รุปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส รูปกฺขนุโห อูปฺปชฺชติ, ตสฺส เวทนากฺขนุโห นิรุชฺฌิตถาติ?
 รูปขันธกําลังเกิดแก่บุคคลใด, เวทนาขันธก็เคยดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิสัณฺหา อามนฺตา ไซฺ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนากฺขนุโห นิรุชฺฌิตถ, ตสฺส รูปกฺขนุโห
 อูปฺปชฺชติติ? หรือว่าเวทนาขันธเคยดับแก่บุคคลใด, รูปขันธก็กำลังเกิดแก่บุคคลนั้น
 ใช่ไหม?

วิสัณฺหา สพฺเพสํ จวนฺตํ อรูปํ อูปฺปชฺชนฺตํ เตสํ เวทนากฺขนุโห นิรุชฺฌิตถ
 โน จ เตสํ รูปกฺขนุโห อูปฺปชฺชติ, ปญฺจวอการํ อูปฺปชฺชนฺตํ อสฺสณฺสตุตํ
 อูปฺปชฺชนฺตํ เตสํ เวทนากฺขนุโห จ นิรุชฺฌิตถ รูปกฺขนุโห จ อูปฺปชฺชติ. เมื่อบุคคล
 เหล่านั้นทั้งหมดกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ และบุคคลที่กำลังเกิดในอรุณภูมิ เวทนาขันธเคยดับ
 แต่รูปขันธไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในปัจจุโวการภูมิ
 และอสังขยัตตภูมิ เวทนาขันธก็เคยดับ รูปขันธก็กำลังเกิด.

แสดงองค์กรธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส รูปกฺขนุโห อูปฺปชฺชติ เป็นสันนิฏฐานบท
 ยสฺส เวทนากฺขนุโห นิรุชฺฌิตถ เป็นสังสยบท

องค์กรธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺณ ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิด
 ในปัจจุโวการภูมิ ๗๑ สุกตือเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสังขยัตตภูมิ ๗๑

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนากุขนุโ นิริขุณฺติตฺตํ เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส รูปกุขนุโ อุปฺปชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลสํกคฺค ๔ ซึ่งกำลังตายใน
๓๑ ภูมิ ฯลฯ ติเหตุกปุณฺชน ๑ ผลสํกคฺค ๓ ซึ่งกำลังเกิดในอรุณภูมิ ฯลฯ

และ ปุณฺชน ๔ ผลสํกคฺค ๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัจจุวัฏการภูมิ ฯลฯ
สุคติเหตุกสํกคฺค ๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสังญสัจตภูมิ ฯลฯ

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลที่เหลือก็เหมือนกัน

จบรูปักขันธมูละ

๐๐๐๐

เวทนากันธมูละ

๑. เวทนากันธมูละ สัณฺญา­ก­กัน­ธ­มู­ล­ย­ม­กะ

อนฺุโลมปุจฉา ยสฺส เวทนากุขนุโ อุปฺปชฺชติ, ตสฺส สลฺยา­ก­กุ­ข­นุ­โ นิริ­ขุ­ณฺ­ติ­ตฺตา­ติ? เวทนา­กัน­ธ­กํ­ลັง­เก­ต­กั­นฺ­ค­ค­ค­ค­ไ­ใด, สัณ­ญา­กัน­ธ­กั­เ­ย­ดັ­บ­กั­นฺ­ค­ค­ค­ค­นั­น ใ­ห้­ไ­หม?

วิสัชนา อามนฺตา ใ­ห้.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน สลฺยา­ก­กุ­ข­นุ­โ นิริ­ขุ­ณฺ­ติ­ตฺตํ, ตสฺส เวทนากุขนุโ
อุปฺปชฺชติ? หรือว่าสัณญากันธ­กั­เ­ย­ดັ­บ­กั­นฺ­ค­ค­ค­ค­ไ­ใด, เวทนา­กัน­ธ­กั­กํ­ลັง­เก­ต­กั­นฺ­ค­ค­ค­ค­นั­น ใ­ห้­ไ­หม?

วิสัชนา สพฺเพสํ จวนฺตานิ อสฺสยสฺสตุตฺตํ อุปฺปชฺชนฺตานิ เตสํ สลฺยา­ก­กุ­ข­นุ­โ นิริ­ขุ­ณฺ­ติ­ตฺตํ โน จ เตสํ เวทนากุขนุโ อุปฺปชฺชติ, จตุ­วั­การํ ป­ล­ย­จ­วั­การํ อุปฺปชฺชนฺตานิ
เตสํ สลฺยา­ก­กุ­ข­นุ­โ จ นิริ­ขุ­ณฺ­ติ­ตฺตํ เวทนากุขนุโ จ อุปฺปชฺชติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้น
ทั้งหมดกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ และบุคคลที่กำลังเกิดในอสังญสัจตภูมิ สัณญากันธ­
กั­เ­ย­ดັ­บ แต่เวทนา­กัน­ธ­ไม่­ใ­ห้­กํ­ลັง­เก­ต­กั­นฺ­ค­ค­ค­ค­เ­ล­อ­นั­น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดใน
จตุ­วั­การ­ภูมิ ป­ญ­จ­วั­การ­ภูมิ สัณ­ญา­กัน­ธ­กั­เ­ย­ดັ­บ เวทนา­กัน­ธ­กั­กํ­ลັง­เก­ต­.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส เวทนากุขนุโ อูปฺปชฺชติ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส สลฺลวากุขนุโ นิรุชฺฌิตถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิด
ในจุตฺตวาทกรรม ปญฺจวาทกรรม ฯลฯ

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน สลฺลวากุขนุโ นิรุชฺฌิตถ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส เวทนากุขนุโ อูปฺปชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังตายใน
๓๑ ภูมิ ฯลฯ สุกตฺตือเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสังญัตตภูมิ ฯลฯ

และ ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในจุตฺตวาทกรรม ปญฺจวาทกรรม
ฯลฯ

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลีและมูละที่เหลือนี้เหมือนกัน

จบปุคคลวาระ

๐๐๐๐

โอกาสวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตถ รูปกุขนุโ อูปฺปชฺชติ, ตตถ เวทนากุขนุโ นิรุชฺฌิตถาติ?
รูปักขันธกำลังเกิดในภูมิใด, เวทนากขันธก็เคยดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิธัชนา อสฺสยสฺส ตตถ รูปกุขนุโ อูปฺปชฺชติ โน จ ตตถ เวทนากุขนุโ
นิรุชฺฌิตถ, ปญฺจวาทเร ตตถ รูปกุขนุโ จ อูปฺปชฺชติ เวทนากุขนุโ จ นิรุชฺฌิตถ.
ในอสังญัตตภูมินั้น รูปักขันธกำลังเกิด แต่เวทนากขันธไม่เคยดับในภูมินั้น, ในปัญจวาท-
ภูมินั้น รูปักขันธก็กำลังเกิด เวทนากขันธก็เคยดับ.

ปฏิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน เวทนากุขนุโ นินฺรุณฺณิตถ, ตตถ รูปกุขนุโ
อุปฺปชฺชตีติ? หรือว่าเวทนาขันธ์เคยดับในภุมิใด, รูปขันธ์ก็กำลังเกิดในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อรูปฺเป ตตถ เวทนากุขนุโ นินฺรุณฺณิตถ โน จ ตตถ รูปกุขนุโ อุปฺปชฺชติ.
ปญฺจโวการํ ตตถ เวทนากุขนุโ จ นินฺรุณฺณิตถ รูปกุขนุโ จ อุปฺปชฺชติ. ในรูปภุมินั้น
เวทนาขันธ์เคยดับ แต่รูปขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิดในภุมินั้น, ในปัญจโวการภุมินั้น เวทนาขันธ์
ก็เคยดับ รูปขันธ์ก็กำลังเกิด.

แสดงองค์ธรรมและจำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

มูลิตีเหลือก็เหมือนกัน

จบรูปักขันธมูละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัณฺญากขันธมูลียมกะ

อนฺุโลมปุจฉา ยตถ เวทนากุขนุโ อุปฺปชฺชติ, ตตถ สณฺณากุขนุโ
นินฺรุณฺณิตถาติ? เวทนาขันธ์กำลังเกิดในภุมิใด, สัณฺญาขันธ์ก็เคยดับในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซฺ.

ปฏิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน สณฺณากุขนุโ นินฺรุณฺณิตถ, ตตถ เวทนากุขนุโ
อุปฺปชฺชตีติ? หรือว่าสัณฺญาขันธ์เคยดับในภุมิใด, เวทนาขันธ์ก็กำลังเกิดในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซฺ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

มูลิตีและมูละที่เหลือก็เหมือนกัน

จบโอภาสวาระ

๐๐๐๐

ปุกคโลกาสวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนฺุโลมปุจฉา ยสฺส ยตถ รูปกุขนุโ อุปฺปชฺชติ, ตสฺส ตตถ เวทนากุขนุโ
นินฺรุณฺณิตถาติ? รูปขันธ์กำลังเกิดแก่บุคคลใดในภุมิใด, เวทนาขันธ์ก็เคยดับแก่บุคคลนั้นใน
ภุมินั้นใช่ไหม?

วิธัชนา สุตทรวาสถ์ อุปปชฺชนุตานํ อสณฺณสตตํ อุปปชฺชนุตานํ เตสํ ตตฺถ
 รูปกฺขณฺโห อุปปชฺชติ โน จ เตสํ ตตฺถ เวทนาภฺกฺขณฺโห นิรุชฺฌิตถ, อิตเรสํ ปญฺจโวการํ
 อุปปชฺชนุตานํ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขณฺโห จ อุปปชฺชติ เวทนาภฺกฺขณฺโห จ นิรุชฺฌิตถ.
 เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในสุทธาวาสกฺขมฺมิ และอัสสนฺณสตตกฺขมฺมิ ในกฺขมฺมินั้นรูปจันท์
 กำลังเกิด แต่เวทนาจันท์ไม่เคยดับแก่บุคคลเหล่านั้นในกฺขมฺมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลัง
 เกิดในปญฺจโวการกฺขมฺมิที่นอกจากสุทธาวาสกฺขมฺมิ ในกฺขมฺมินั้นรูปจันท์ก็กำลังเกิด เวทนาจันท์
 ก็เคยดับ.

ปฏฺิโลมปุจฺจนา ยสฺส วา ปน ยตถ เวทนาภฺกฺขณฺโห นิรุชฺฌิตถ, ตสฺส ตตฺถ
 รูปกฺขณฺโห อุปปชฺชติ? หรือว่าเวทนาจันท์เคยดับแก่บุคคลใดในกฺขมฺมิใด, รูปจันท์ก็กำลัง
 เกิดแก่บุคคลนั้นในกฺขมฺมินั้นไหม?

วิธัชนา ปญฺจโวการา จวนุตานํ อรูปานํ เตสํ ตตฺถ เวทนาภฺกฺขณฺโห นิรุชฺฌิตถ
 โน จ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขณฺโห อุปปชฺชติ. ปญฺจโวการํ อุปปชฺชนุตานํ เตสํ ตตฺถ
 เวทนาภฺกฺขณฺโห จ นิรุชฺฌิตถ รูปกฺขณฺโห จ อุปปชฺชติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายใน
 ปญฺจโวการกฺขมฺมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในอรูปกฺขมฺมิ ในกฺขมฺมินั้นเวทนาจันท์เคยดับ แต่รูปจันท์ไม่
 กำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในกฺขมฺมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในปญฺจโวการกฺขมฺมิ
 ในกฺขมฺมินั้นเวทนาจันท์ก็เคยดับ รูปจันท์ก็กำลังเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฺจนา ยสฺส ยตถ รูปกฺขณฺโห อุปปชฺชติ เป็นสัณนิฏฺฐานบท
 ตสฺส ตตฺถ เวทนาภฺกฺขณฺโห นิรุชฺฌิตถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสัณนิฏฺฐานบท ได้แก่ = พระอนาคามีบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดใน
 สุตทรวาสกฺขมฺมิ ฯลฯ กับสุทธาวาสกฺขมฺมิ ๕ สุกตฺติอเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในอัสสนฺณสตตกฺขมฺมิ
 ฯลฯ กับอัสสนฺณสตตกฺขมฺมิ ๑

และ ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในปญฺจโวการกฺขมฺมิ ฯลฯ กับ
 ปญฺจโวการกฺขมฺมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสกฺขมฺมิ ๕)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น
 จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏฺิโลมปุจฺจนา ยสฺส วา ปน ยตถ เวทนาภฺกฺขณฺโห นิรุชฺฌิตถ เป็นสัณนิฏฺฐานบท
 ตสฺส ตตฺถ รูปกฺขณฺโห อุปปชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺณ ๔ ผลบุคค ๔ ซึ่งกำลังตายใน
ปัญจโวการภูมิ ฯลฯ กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕) ตีเหตุกปุณฺณ ๑
ผลเสกขบุคค ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรุปภูมิ, พระอรหันตบุคค ๑ ซึ่งกำลัง
ปรินิพพานในอรุปภูมิ กับอรุปภูมิ ๔

และ ปุณฺณ ๔ ผลเสกขบุคค ๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ ฯลฯ กับ
ปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบรูปกัณฑ์ธมฺมละ

๐๐๐๐

เวทนากัณฑ์ธมฺมละ

๑. เวทนากัณฑ์ธมฺมละ สัณฺญาณกัณฑ์ธมฺมลียมกะ

อนฺุโลมปฺจมา ยสฺส ยตฺถ เวทนาภฺขนฺุโร อฺุปฺปชฺชติ, ตสฺส ตตฺถ สลฺยภาภฺขนฺุโร
นิริชฺฌติตฺถาติ? เวทนาขันธ์กำลังเกิดแก่บุคคใดในภูมิใด, สัณฺญาณขันธ์ก็เคยดับแก่บุคค
นั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา สุทฺธาวาส อฺุปฺปชฺชนฺุตาณํ เตสํ ตตฺถ เวทนาภฺขนฺุโร อฺุปฺปชฺชติ โน
จ เตสํ ตตฺถ สลฺยภาภฺขนฺุโร นิริชฺฌติตฺถ, อิตเรสํ จตฺุวการํ ปญฺจวการํ อฺุปฺปชฺชนฺุตาณํ
เตสํ ตตฺถ เวทนาภฺขนฺุโร จ อฺุปฺปชฺชติ สลฺยภาภฺขนฺุโร จ นิริชฺฌติตฺถ. เมื่อบุคคเหล่านั้น
กำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิ ในภูมินั้นเวทนาขันธ์กำลังเกิด แต่สัณฺญาณขันธ์ไม่เคยดับแก่
บุคคเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคเหล่านั้นกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ
ที่นอกจากสุทธาวาสภูมิ ในภูมินั้นเวทนาขันธ์ก็กำลังเกิด สัณฺญาณขันธ์ก็เคยดับ.

ปฏฺิโลมปฺจมา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สลฺยภาภฺขนฺุโร นิริชฺฌติตฺถ, ตสฺส ตตฺถ
เวทนาภฺขนฺุโร อฺุปฺปชฺชติติ? หรือว่าสัณฺญาณขันธ์เคยดับแก่บุคคใดในภูมิใด, เวทนาขันธ์
ก็กำลังเกิดแก่บุคคเหล่านั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา จตฺุวการา ปญฺจวการา จวนฺุตาณํ เตสํ ตตฺถ สลฺยภาภฺขนฺุโร นิริชฺฌติตฺถ
โน จ เตสํ ตตฺถ เวทนาภฺขนฺุโร อฺุปฺปชฺชติ, จตฺุวการํ ปญฺจวการํ อฺุปฺปชฺชนฺุตาณํ เตสํ
ตตฺถ สลฺยภาภฺขนฺุโร จ นิริชฺฌติตฺถ เวทนาภฺขนฺุโร จ อฺุปฺปชฺชติ. เมื่อบุคคเหล่านั้นกำลัง

ตายในจุวัการภูมิ ปญจวัการภูมิ ในภุมินันสัจญชาขันธเคยดับ แต่เวทนาขันธไมใช่
กำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภุมินัน, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในจุวัการภูมิ
ปญจวัการภูมิ ในภุมินันสัจญชาขันธก็เคยดับ เวทนาขันธก็กำลังเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนาภฺขนุโ อูปฺปชฺชติ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส ตตฺถ สลฺลาภฺขนุโ นิรุชฺชติตฺถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = พระอนาคามีบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดใน
สุทธาวาสภูมิ ฯลฯ กับสุทธาวาสภูมิ ๕

และ ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในจุวัการภูมิ ปญจวัการภูมิ
 ฯลฯ กับจุวัการภูมิ ๔ ปญจวัการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สลฺลาภฺขนุโ นิรุชฺชติตฺถ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส ตตฺถ เวทนาภฺขนุโ อูปฺปชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังตายใน
จุวัการภูมิ ปญจวัการภูมิ ฯลฯ กับจุวัการภูมิ ๔ ปญจวัการภูมิ ๒๑ (เว้น
สุทธาวาสภูมิ ๕)

และ ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในจุวัการภูมิ ปญจวัการภูมิ
 ฯลฯ กับจุวัการภูมิ ๔ ปญจวัการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มุลลิมุละที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบปุคคโลกาสวาระ

และจบปัจจุปปันนาตีตวาระอนุโลม

ปัจจุปปันนาตีตวาระปัจจนิก

บุคคลวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจจา ยสฺส รูปกฺขนุโ นุปฺปชฺชติ, ตสฺส เวทนา กฺขนุโ น นิริชฺฌติ ตถาติ? รูปักขันธโมไชกํล้งเกิดแก่บุคคลใด, เวทนาขันธก็ไมเคยดับแก่บุคคลนั้น ไชไหม?

วิสัชนา นิริชฺฌติ ตถ เคยดับ.

ปฏิโลมปุจจา ยสฺส วา ปน เวทนา กฺขนุโ น นิริชฺฌติ ตถ, ตสฺส รูปกฺขนุโ นุปฺปชฺชติติ? หรือวาเวทนาขันธไมเคยดับแก่บุคคลใด, รูปักขันธก็ไมไชกํล้งเกิดแก่บุคคล นั้นไชไหม?

วิสัชนา นตฺถิ ไมมี.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจจา ยสฺส รูปกฺขนุโ นุปฺปชฺชติ เป็นสันนิฎฐานบท

ตสฺส เวทนา กฺขนุโ น นิริชฺฌติ ตถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฎฐานบท ได้แก่ = ปุถุชน ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกํล้งตายใน ๓๑ ภูมิ ฯลฯ ติเหตุกปุถุชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกํล้งเกิดในอรุภูมิ ฯลฯ

องค์ธรรมของสังสยบท = ไมมี

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจจา ยสฺส วา ปน เวทนา กฺขนุโ น นิริชฺฌติ ตถ เป็นสันนิฎฐานบท

ตสฺส รูปกฺขนุโ นุปฺปชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฎฐานบท = ไมมี เมื่อองค์ธรรมของสันนิฎฐานบทไมมีแล้ว

องค์ธรรมของสังสยบท = ก็ไมมีเหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลิตีเหลือก็เหมือนกัน

จบรูปักขันธมูละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัตถุญากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส เวทนาภฺขนุโ นุปรุพฺพชฺชติ, ตสฺส สลฺลภฺขนุโ น นิริชฺฌติตฺถาติ? เวทนาขันธํไม่ใช้กำลังเกิดแก่บุคคลใด, สัตถุญากขันธํก็ไม่ใช่เกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิสัชนา นิริชฺฌติตฺถ เกยดับ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน สลฺลภฺขนุโ น นิริชฺฌติตฺถ, ตสฺส เวทนาภฺขนุโ นุปรุพฺพชฺชติ? หรือว่าสัตถุญากขันธํไม่ใช่เกิดแก่บุคคลใด, เวทนาขันธํก็ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิสัชนา นตฺถิ ไม่มี.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส เวทนาภฺขนุโ นุปรุพฺพชฺชติ เป็นสันนิฎฐานบท
ตสฺส สลฺลภฺขนุโ น นิริชฺฌติตฺถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฎฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลบุคคฺล ๔ ซึ่งกำลังตายใน
๓๑ ภูมิ ฯลฯ สุกตฺติอเหตุกบุคคฺล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในอัสสัณฺณตฺตภูมิ ฯลฯ

องค์ธรรมของสังสยบท = ไม่มี

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน สลฺลภฺขนุโ น นิริชฺฌติตฺถ เป็นสันนิฎฐานบท
ตสฺส เวทนาภฺขนุโ นุปรุพฺพชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฎฐานบท = ไม่มี เมื่อองค์ธรรมของสันนิฎฐานบทไม่มีแล้ว
องค์ธรรมของสังสยบท = ก็ไม่มีเหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลีและมูละที่เหลือก็เหมือนกัน ฯลฯ

จบปุคคฺลวาระ

โอภาสวาระ

รูปกัณฑ์ธมฺมละ

๑. รูปกัณฑ์ธมฺมละ เวทนากัณฑ์ธมฺมลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตฺถ รูปกฺขณฺโห นุปฺปชฺชติ, ตตฺถ เวทนา กฺขณฺโห น นินฺรุชฺฌิตฺถาติ? รูปกัณฑ์ไม่ใช่ว่ากำลังเกิดในภุมิใด, เวทนา กัณฑ์ก็ไม่เคยดับในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา นินฺรุชฺฌิตฺถ เคยดับ.

ปฏิโลมปุจฉา ยตฺถ วา ปน เวทนา กฺขณฺโห น นินฺรุชฺฌิตฺถ, ตตฺถ รูปกฺขณฺโห นุปฺปชฺชติ? หรือว่าเวทนา กัณฑ์ไม่เคยดับในภุมิใด, รูปกัณฑ์ก็ไม่ใช่ว่ากำลังเกิดในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อูปฺปชฺชติ กำลังเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป

มุขีที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบรูปกัณฑ์ธมฺมละ

๐๐๐๐

เวทนากัณฑ์ธมฺมละ

๑. เวทนากัณฑ์ธมฺมละ สัณฺญากัณฑ์ธมฺมลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตฺถ เวทนา กฺขณฺโห นุปฺปชฺชติ, ตตฺถ สลฺยวาท กฺขณฺโห น นินฺรุชฺฌิตฺถาติ? เวทนา กัณฑ์ไม่ใช่ว่ากำลังเกิดในภุมิใด, สัณฺญากัณฑ์ก็ไม่เคยดับในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซ.

ปฏิโลมปุจฉา ยตฺถ วา ปน สลฺยวาท กฺขณฺโห น นินฺรุชฺฌิตฺถ, ตตฺถ เวทนา กฺขณฺโห นุปฺปชฺชติ? หรือว่าสัณฺญากัณฑ์ไม่เคยดับในภุมิใด, เวทนา กัณฑ์ก็ไม่ใช่ว่ากำลังเกิดในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป

มุขีและมฺมละที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบโอภาสวาระ

๐๐๐๐

บุคคลโลกาสวาระ

รูปกัณฑ์ธมฺมละ

๑. รูปกัณฑ์ธมฺมละ เวทนากัณฑ์ธมฺมลียมกะ

อนฺโลมปฺจมา ยสฺส ยตฺถ รูปกฺขณฺโห นุปฺปชฺชติ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห น นิริชฺฌติตฺถาติ? รูปกัณฑ์ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลใดในภุมิใด, เวทนากัณฑ์ก็ไม่เคยดับแก่บุคคลนั้นในภุมินั้นใช่ไหม?

วิธฺชา ปญฺจโวการา จวนฺตานิ อรูปานิ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขณฺโห นุปฺปชฺชติ โน จ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห น นิริชฺฌติตฺถ, สุตฺถาวาเส ปรีนิพฺพนฺตานิ อสฺสยสฺสตา จวนฺตานิ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขณฺโห จ นุปฺปชฺชติ เวทนากฺขณฺโห จ น นิริชฺฌติตฺถ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในปัญจโวการภูมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในรูปภูมิ ในภุมินั้น รูปกัณฑ์ไม่ใช่กำลังเกิด แต่เวทนากัณฑ์เคยดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภุมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ และบุคคลที่กำลังตายในอสังขญัตตภูมิ ในภุมินั้นรูปกัณฑ์ไม่ใช่กำลังเกิด เวทนากัณฑ์ก็ไม่เคยดับ.

ปฏฺิโลมปฺจมา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขณฺโห น นิริชฺฌติตฺถ, ตสฺส ตตฺถ รูปกฺขณฺโห นุปฺปชฺชติติ? หรือว่าเวทนากัณฑ์ไม่เคยดับแก่บุคคลใดในภุมิใด, รูปกัณฑ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นในภุมินั้นใช่ไหม?

วิธฺชา สุตฺถาวาสํ อุปฺปชฺชนฺตานิ อสฺสยสฺสตา อุปฺปชฺชนฺตานิ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห น นิริชฺฌติตฺถ โน จ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขณฺโห นุปฺปชฺชติ, สุตฺถาวาเส ปรีนิพฺพนฺตานิ อสฺสยสฺสตา จวนฺตานิ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห จ น นิริชฺฌติตฺถ รูปกฺขณฺโห จ นุปฺปชฺชติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิ และอสังขญัตตภูมิ ในภุมินั้นเวทนากัณฑ์ไม่เคยดับ แต่รูปกัณฑ์กำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภุมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ และบุคคลที่กำลังตายในอสังขญัตตภูมิ ในภุมินั้นเวทนากัณฑ์ก็ไม่เคยดับ รูปกัณฑ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนฺโลมปฺจมา ยสฺส ยตฺถ รูปกฺขณฺโห นุปฺปชฺชติ เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห น นิริชฺฌติตฺถ เป็นสังสยบท

วิธัชนา จตุโวการา ปญจโวการา จวนุตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนาภูษนุโ
 นุปฺปชฺชติ โน จ เตสํ ตตฺถ สลฺลาภูษนุโ น นิริขฺมิตฺถ, สุตฺถาวาเส ปรีนิพฺพนุตานํ
 อสฺสยสฺส ตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนาภูษนุโ จ นุปฺปชฺชติ สลฺลาภูษนุโ จ น นิริขฺมิตฺถ.
 เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปญจโวการภูมิ ในภูมินั้นเวทนาชั้นที่ไม่ใช่
 กำลังเกิด แต่สัญญาชั้นที่เคยดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลัง
 ปรีนิพพานในสุทธาวาสภูมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในอัสัญญัตตภูมิ ในภูมินั้นเวทนาชั้น
 ที่ไม่ใช่กำลังเกิด สัญญาชั้นก็ไม่เคยดับ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สลฺลาภูษนุโ น นิริขฺมิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ
 เวทนาภูษนุโ นุปฺปชฺชติ? หรือว่าสัญญาชั้นไม่เคยดับแก่บุคคลใดในภูมิใด,
 เวทนาชั้นก็ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิธัชนา สุตฺถาวาสํ อุปฺปชฺชนุตานํ เตสํ ตตฺถ สลฺลาภูษนุโ น นิริขฺมิตฺถ โน
 จ เตสํ ตตฺถ เวทนาภูษนุโ นุปฺปชฺชติ, สุตฺถาวาเส ปรีนิพฺพนุตานํ อสฺสยสฺส ตานํ
 เตสํ ตตฺถ สลฺลาภูษนุโ จ น นิริขฺมิตฺถ เวทนาภูษนุโ จ นุปฺปชฺชติ. เมื่อบุคคล
 เหล่านั้นกำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิ ในภูมินั้นสัญญาชั้นไม่เคยดับ แต่เวทนาชั้นกำลังเกิด
 แก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรีนิพพานในสุทธาวาสภูมิ และ
 บุคคลที่เกิดอยู่ในอัสัญญัตตภูมิ ในภูมินั้นสัญญาชั้นก็ไม่เคยดับ เวทนาชั้นก็ไม่ใช่
 กำลังเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนาภูษนุโ นุปฺปชฺชติ เป็นสันนิฐานบท

ตสฺส ตตฺถ สลฺลาภูษนุโ น นิริขฺมิตฺถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานบท ได้แก่ = ปุณฺณ ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังตายใน
 จตุโวการภูมิ ปญจโวการภูมิ ฯลฯ กับจตุโวการภูมิ ๔ ปญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

และ พระอรหันต์บุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรีนิพพานในสุทธาวาสภูมิ ๕ พระอนาคามี-
 บุคคล ๑ ซึ่งกำลังตายในสุทธาวาสภูมิ ๔ ฯลฯ กับสุทธาวาสภูมิ ๕ สุกตือเหตุบุคคล ๑
 ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอัสัญญัตตภูมิ ๑

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สลฺลาภูษนุโ น นิริขฺมิตฺถ เป็นสันนิฐานบท

ตสฺส ตตฺถ เวทนาภูษนุโ นุปฺปชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = พระอนาคามีบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดใน
สุทธาวาสภูมิ ๗๗ กับสุทธาวาสภูมิ ๕

และ พระอรหันต์บุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ ๕ พระอนาคามี-
บุคคล ๑ ซึ่งกำลังตายในสุทธาวาสภูมิ ๔ ๗๗ กับสุทธาวาสภูมิ ๕ สุกตือเหตุบุคคล ๑
ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสังขยัตตภูมิ กับอสังขยัตตภูมิ ๑

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๗

มุติและมูละที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบบุคคลโลกาสวาระ

และจบปัจจุปปันนาตติวาระปัจจนิก

๐๐๐๐

ปัจจุปปันนาคตวาระอนุโลม

บุคคลวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมุลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส รูปกฺขนุโ อูปฺปชฺชติ, ตสฺส เวทนากฺขนุโ นิรุชฺชิสฺสตีติ?
รูปักขันธกำลังเกิดแก่บุคคลใด, เวทนาขันธก็จักดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อามนตา ไซ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนากฺขนุโ นิรุชฺชิสฺสตี, ตสฺส รูปกฺขนุโ
อูปฺปชฺชตีติ? หรือว่าเวทนาขันธจักดับแก่บุคคลใด, รูปักขันธก็กำลังเกิดแก่บุคคลนั้น
ใช่ไหม?

วิสัชนา สพุเพสํ จวนฺตานิ อรูปํ อูปฺปชฺชนฺตานิ เตสํ เวทนากฺขนุโ
นิรุชฺชิสฺสตี โน จ เตสํ รูปกฺขนุโ อูปฺปชฺชติ, ปณฺจโวการํ อูปฺปชฺชนฺตานิ อสยฺยสฺสตฺตํ
อูปฺปชฺชนฺตานิ เตสํ เวทนากฺขนุโ จ นิรุชฺชิสฺสตี รูปกฺขนุโ จ อูปฺปชฺชติ. เมื่อบุคคล
เหล่านั้นทั้งหมดกำลังตายใน ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) และบุคคลที่กำลังเกิดในอรูปภูมิ
เวทนาขันธจักดับ แต่รูปักขันธไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลัง
เกิดในปัญจโวการภูมิ และอสังขยัตตภูมิ เวทนาขันธก็จักดับ รูปักขันธก็กำลังเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส รูปกฺขณฺโห อุปฺปชฺชติ เป็นสัณนิฏฐานบท

ตสฺส เวทนากฺขณฺโห นิรุชฺฌิสฺสติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสัณนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิด
ในปัญจโวการภูมิ ฯลฯ สุกตือเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสังฺกตภูมิ ฯลฯ

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนากฺขณฺโห นิรุชฺฌิสฺสติ เป็นสัณนิฏฐานบท

ตสฺส รูปกฺขณฺโห อุปฺปชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสัณนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตาย
ใน ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) ฯลฯ ตีเหตุกปุณฺชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดใน
อรุณภูมิ ฯลฯ

และ ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ ฯลฯ
สุกตือเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสังฺกตภูมิ ฯลฯ

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลิที่เหลือก็เหมือนกัน

จบรูปิกขันธมุละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมุละ

๑. เวทนากขันธมุละ สัณญากขันธมุลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส เวทนากฺขณฺโห อุปฺปชฺชติ, ตสฺส สลฺยวากฺขณฺโห
นิรุชฺฌิสฺสตีติ? เวทนาขันธกำลังเกิดแก่บุคคลใด, สัณญากขันธก็จักดับแก่บุคคลนั้น
ใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน สลฺยวากฺขณฺโห นิรุชฺฌิสฺสติ, ตสฺส เวทนากฺขณฺโห
อุปฺปชฺชตีติ? หรือว่าสัณญากขันธจักดับแก่บุคคลใด, เวทนาขันธก็กำลังเกิดแก่บุคคลนั้น
ใช่ไหม?

วิธัสนา สพุเพสั จวนตานั อสณฺณสตุตฺตํ อุปฺปชฺชนฺตานํ เตสั สณฺณากุขนุโ
 นิรุชฺฌิสฺสติ โน จ เตสั เวทนากุขนุโ อุปฺปชฺชติ, จตุโวการํ ปญฺจโวการํ อุปฺปชฺชนฺตานํ
 เตสั สณฺณากุขนุโ จ นิรุชฺฌิสฺสติ เวทนากุขนุโ จ อุปฺปชฺชติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้น
 ทั้งหมดกำลังตายใน ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) และบุคคลที่กำลังเกิดในอสังขยัตตภูมิ
 สันญญาชั้นจกัคคัปป แต่เวทนาชั้นไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้น
 กำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ สันญญาชั้นจกัคคัปป เวทนาชั้นก็กำลังเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฺจนา ยสฺส เวทนากุขนุโ อุปฺปชฺชติ	เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส สณฺณากุขนุโ นิรุชฺฌิสฺสติ	เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิด
 ในจตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ ฯลฯ

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฺจนา ยสฺส วา ปน สณฺณากุขนุโ นิรุชฺฌิสฺสติ	เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส เวทนากุขนุโ อุปฺปชฺชติ	เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตาย
 ใน ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) ฯลฯ สุคตคือเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสังขยัตตภูมิ
 ฯลฯ

และ ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ
 ฯลฯ

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลีและมูละที่เหลือนี้ก็เหมือนกัน

จบบุคคลวาระ

๐๐๐๐

โอภาสวาระ

รูปกัณฑ์ธมฺมละ

๑. รูปกัณฑ์ธมฺมละ เวทนากัณฑ์ธมฺมลียมกะ

อนฺุโลมปฺจฉา ยตฺถ รูปกฺขณฺุโ ฐปฺปชฺชติ, ตตฺถ เวทนากฺขณฺุโ นิรุชฺฌิสฺสตีติ? รูปกัณฑ์กำลังเกิดในภุมิไค, เวทนากัณฑ์ก็จักดับในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อสฺสยฺลสฺสเต ตตฺถ รูปกฺขณฺุโ ฐปฺปชฺชติ โน จ ตตฺถ เวทนากฺขณฺุโ นิรุชฺฌิสฺสตี, ปฺลยจโวกาเร ตตฺถ รูปกฺขณฺุโ จ ฐปฺปชฺชติ เวทนากฺขณฺุโ จ นิรุชฺฌิสฺสตี. ในอัสสยฺลสฺสตภุมินั้น รูปกัณฑ์กำลังเกิด แต่เวทนากัณฑ์ก็ไม่ได้ดับในภุมินั้น, ในปฺลยจโวกาเร-ภุมินั้น รูปกัณฑ์ก็กำลังเกิด เวทนากัณฑ์ก็จักดับ.

ปฏฺิโลมปฺจฉา ยตฺถ วา ปน เวทนากฺขณฺุโ นิรุชฺฌิสฺสตี, ตตฺถ สลฺยฺลคฺขณฺุโ ฐปฺปชฺชตีติ? หรือว่าเวทนากัณฑ์จักดับในภุมิไค, รูปกัณฑ์ก็กำลังเกิดในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อรูปํ ตตฺถ เวทนากฺขณฺุโ นิรุชฺฌิสฺสตี โน จ ตตฺถ รูปกฺขณฺุโ ฐปฺปชฺชติ, ปฺลยจโวกาเร ตตฺถ เวทนากฺขณฺุโ จ นิรุชฺฌิสฺสตี รูปกฺขณฺุโ จ ฐปฺปชฺชติ. ในอรูปภุมินั้น เวทนากัณฑ์จักดับ แต่รูปกัณฑ์ไม่ใช่กำลังเกิดในภุมินั้น, ในปฺลยจโวกาเรภุมินั้น เวทนากัณฑ์ก็จักดับ รูปกัณฑ์ก็กำลังเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มฺลิตีเหฺลือกัเหมือนกัน

จบรูปกัณฑ์ธมฺมละ

๐๐๐๐

เวทนากัณฑ์ธมฺมละ

๑. เวทนากัณฑ์ธมฺมละ สัณฺญากัณฑ์ธมฺมลียมกะ

อนฺุโลมปฺจฉา ยตฺถ เวทนากฺขณฺุโ ฐปฺปชฺชติ, ตตฺถ สลฺยฺลคฺขณฺุโ นิรุชฺฌิสฺสตีติ? เวทนากัณฑ์กำลังเกิดในภุมิไค, สัณฺญากัณฑ์ก็จักดับในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซ.

ปฏฺิโลมปฺจฉา ยตฺถ วา ปน สลฺยฺลคฺขณฺุโ นิรุชฺฌิสฺสตี, ตตฺถ เวทนากฺขณฺุโ ฐปฺปชฺชตีติ? หรือว่าสัณฺญากัณฑ์จักดับในภุมิไค, เวทนากัณฑ์ก็กำลังเกิดในภุมินั้นใช่ไหม?

วิชา อามนตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลและมูละที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบโอกาสวาระ

๐๐๐๐

บุคคลโลกาจารย์

รูปกัณฑ์มูละ

๑. รูปกัณฑ์มูละ เวทนากัณฑ์มูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ รูปกฺขณฺโห อุปฺปชฺชติ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห นิรุณฺณิสฺสตีติ? รูปกัณฑ์กำลังเกิดแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็จักดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิชา อสฺสยสฺส ตํ อุปฺปชฺชณฺตานํ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขณฺโห อุปฺปชฺชติ โน จ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห นิรุณฺณิสฺสตี, ปญฺจวอการํ อุปฺปชฺชณฺตานํ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขณฺโห จ อุปฺปชฺชติ เวทนากฺขณฺโห จ นิรุณฺณิสฺสตี. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในอสังขยัตตภูมิ ในภูมินั้นรูปกัณฑ์กำลังเกิด แต่เวทนาขันธ์จักไม่ดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ ในภูมินั้นรูปกัณฑ์กำลังเกิด เวทนาขันธ์ก็จักดับ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปณฺ ยตฺถ เวทนากฺขณฺโห นิรุณฺณิสฺสตี, ตสฺส ตตฺถ รูปกฺขณฺโห อุปฺปชฺชตีติ? หรือว่าเวทนาขันธ์จักดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, รูปกัณฑ์กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิชา ปญฺจวอการํ จวนฺตานํ อรูปานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห นิรุณฺณิสฺสตี โน จ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขณฺโห อุปฺปชฺชติ, ปญฺจวอการํ อุปฺปชฺชณฺตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห จ นิรุณฺณิสฺสตี รูปกฺขณฺโห จ อุปฺปชฺชติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในปัญจโวการภูมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในอรูปภูมิ ในภูมินั้นเวทนาขันธ์จักดับ แต่รูปกัณฑ์ไม่ใช่ว่ากำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ ในภูมินั้นเวทนาขันธ์ก็จักดับ รูปกัณฑ์ก็กำลังเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ รูปกฺขณฺโห อุปฺปชฺชติ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห นิรุหฺณิสฺสติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = สุกตือเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดใน
อสังขยัตตภูมิ ฯลฯ กับอสังขยัตตภูมิ ๕

และ ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ ฯลฯ กับ
ปัญจโวการภูมิ ๒๖

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขณฺโห นิรุหฺณิสฺสติ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส ตตฺถ รูปกฺขณฺโห อุปฺปชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตาย
ในปัญจโวการภูมิ และจะดับในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ฯลฯ กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้น
สุทธาวาสภูมิ ๕) ตีเหตุกปุณฺชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรุณภูมิ
และจะดับในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับอรุณภูมิ ๔

และ ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ ฯลฯ กับ
ปัญจโวการภูมิ ๒๖

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลีที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบรูปกัณฑ์ธมฺมละ

๐๐๐๐

เวทนากัณฑ์ธมฺมละ

๑. เวทนากัณฑ์ธมฺมละ สัจญากัณฑ์ธมฺมลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขณฺโห อุปฺปชฺชติ, ตสฺส ตตฺถ สณฺณากฺขณฺโห
นิรุหฺณิสฺสติตี? เวทนากัณฑ์กำลังเกิดแก่บุคคลใดในภูมิใด, สัจญากัณฑ์ก็จักดับแก่บุคคล
นั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิธัชนา อามนฺตา ไซ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สลฺลภาภุขฺโง นิรุขฺมิสฺสติ, ตสฺส ตตฺถ เวทนาภุขฺโง อุปฺปชฺชติ? หรือว่าสัญญาชั้นจกัถดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนาชั้นนี้ก็กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา จตุโวการา ปญฺจโวการา จวนฺตานิ เตสํ ตตฺถ สลฺลภาภุขฺโง นิรุขฺมิสฺสติ โน จ เตสํ ตตฺถ เวทนาภุขฺโง อุปฺปชฺชติ, จตุโวการํ ปญฺจโวการํ อุปฺปชฺชนฺตานิ เตสํ ตตฺถ สลฺลภาภุขฺโง จ นิรุขฺมิสฺสติ เวทนาภุขฺโง จ อุปฺปชฺชติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ ในภูมินั้นสัญญาชั้นจกัถดับ แต่เวทนาชั้นนี้ไม่ใช่ว่ากำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ ในภูมินั้นสัญญาชั้นจกัถดับ เวทนาชั้นนี้ก็กำลังเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนาภุขฺโง อุปฺปชฺชติ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส ตตฺถ สลฺลภาภุขฺโง นิรุขฺมิสฺสติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ ฯลฯ กับจตุโวการภูมิ ๔ ปญฺจโวการภูมิ ๒๖

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สลฺลภาภุขฺโง นิรุขฺมิสฺสติ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส ตตฺถ เวทนาภุขฺโง อุปฺปชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ และจะดับในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ฯลฯ กับจตุโวการภูมิ ๔ ปญฺจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

และ ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ ฯลฯ กับจตุโวการภูมิ ๔ ปญฺจโวการภูมิ ๒๖

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลีและมูละที่เหลือก็เหมือนกัน

จบปุคคโลกาสวาระ

และจบปัจจุปปันนนานาคตวาระอนุโลม

ปัจจุปปันนนานาคตวาระปัจจนิก

ปุคคลวาระ

รูปักขันธมุละ

๑. รูปักขันธมุละ เวทนากขันธมุลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส รูปกฺขนุโ นุปฺปชฺชติ, ตสฺส เวทนากฺขนุโ น นิรุหฺณิสฺสตีติ? รูปักขันธมุละไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลใด, เวทนาขันธก็จักไม่ดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิสัณฺหา สพฺเพสํ จวนฺตานิ อรูปํ อุปฺปชฺชนฺตานิ เตสํ รูปกฺขนุโ นุปฺปชฺชติ โน จ เตสํ เวทนากฺขนุโ น นิรุหฺณิสฺสตี, ปรินิพฺพตานิ เตสํ รูปกฺขนุโ จ นุปฺปชฺชติ เวทนากฺขนุโ จ น นิรุหฺณิสฺสตี. เมื่อบุคคลเหล่านั้นทั้งหมดกำลังตายใน ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) และบุคคลที่กำลังเกิดในอรูปภูมิ รูปักขันธไม่ใช่กำลังเกิด แต่เวทนาขันธจักดับแก่บุคคลเหล่านั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในจุฏโฏการภูมิ ปัจจโฏการภูมิ รูปักขันธก็ไม่ใช่กำลังเกิด เวทนาขันธก็จักไม่ดับ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนากฺขนุโ น นิรุหฺณิสฺสตี, ตสฺส รูปกฺขนุโ นุปฺปชฺชตีติ? หรือว่าเวทนาขันธจักไม่ดับแก่บุคคลใด, รูปักขันธก็ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิสัณฺหา อามนฺตา ไซฺ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส รูปกฺขนุโ นุปฺปชฺชติ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส เวทนากฺขนุโ น นิรุหฺณิสฺสตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายใน ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) ฯลฯ ตีเหตุกปุณฺชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในอรูปภูมิ ฯลฯ

และ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในจุฏโฏการภูมิ ปัจจโฏการภูมิ ฯลฯ

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนาภฺขนุโ น นิรุหฺณิสฺสตี เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส รูปภฺขนุโ นุปฺปชฺชตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = พระอรหันตบุคคละ ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพาน
ในจตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ ฯลฯ

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลที่เหลือก็เหมือนกัน

จบรูปกัณฑ์ธมฺมละ

๐๐๐๐

เวทนาภฺขันธมฺมละ

๑. เวทนาภฺขันธมฺมละ สัณฺญาภฺขันธมฺมุลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส เวทนาภฺขนุโ นุปฺปชฺชตี, ตสฺส สลฺยภฺขนุโ น นิรุหฺณิสฺสตีตี? เวทนาภฺขันธฺไมํไชํกำลังเกิดแก่บุคคละใด, สัณฺญาภฺขันธฺกัํจกัํไมํดับแก่บุคคละนั้น ไช้ไหม?

วิสัณฺหา สพฺเพสํ จวนฺตานิ อสฺสณฺสสตฺถํ อูปฺปชฺชนฺตานิ เตสํ เวทนาภฺขนุโ นุปฺปชฺชตี โน จ เตสํ สลฺยภฺขนุโ น นิรุหฺณิสฺสตี, ปรีนิพฺพนฺตานิ เตสํ เวทนาภฺขนุโ จ นุปฺปชฺชตี สลฺยภฺขนุโ จ น นิรุหฺณิสฺสตี. เมื่อบุคคละเหล่านั้นทั้งหมดกำลังตายใน ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) และบุคคละที่กำลังเกิดในอัสสณฺสสตฺถภูมิ เวทนาภฺขันธฺไมํไชํ กำลังเกิด แต่สัณฺญาภฺขันธฺกัํจกัํดับแก่บุคคละเหล่านั้น, เมื่อบุคคละเหล่านั้นกำลังปรินิพพาน ในจตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ เวทนาภฺขันธฺกัํไมํไชํกำลังเกิด สัณฺญาภฺขันธฺกัํจกัํไมํดับ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน สลฺยภฺขนุโ น นิรุหฺณิสฺสตี, ตสฺส เวทนาภฺขนุโ นุปฺปชฺชตีตี? หรือว่าสัณฺญาภฺขันธฺกัํจกัํไมํดับแก่บุคคละใด เวทนาภฺขันธฺกัํไมํไชํกำลังเกิดแก่บุคคละนั้น ไช้ไหม?

วิสัณฺหา อามนฺตา ไช้.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส เวทนาภฺขนุโ นุปฺปชฺชตี เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส สลฺยภฺขนุโ น นิรุหฺณิสฺสตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตาย
ใน ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฐานภูมิ) ฯลฯ สุกตือเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสังขยัตตภูมิ
ฯลฯ

และ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในจุโรการภูมิ ปญฺจโรการภูมิ
ฯลฯ

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฐฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฺฉา ยสฺส วา ปน สญฺญาภุญฺโห น นิรุชฺฌิสฺสตี เป็นสันนิฐานบท
ตสฺส เวทนาภุญฺโห นุปฺปชฺชตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานบท ได้แก่ = พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพาน
ในจุโรการภูมิ ปญฺจโรการภูมิ ฯลฯ

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฐฐาสต่อไป ฯลฯ

มุติและมูละที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบปกคควาระ

๐๐๐๐

โอกาสวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนฺุโลมปุจฺฉา ยตฺถ รูปภุญฺโห นุปฺปชฺชตี, ตตฺถ เวทนาภุญฺโห น
นิรุชฺฌิสฺสตีติ? รูปขันธไม่ใช่กำลังเกิดในภูมิใด, เวทนาขันธก็จักไม่ดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา นิรุชฺฌิสฺสตี จักดับ.

ปฏิโลมปุจฺฉา ยตฺถ วา ปน เวทนาภุญฺโห น นิรุชฺฌิสฺสตี, ตตฺถ รูปภุญฺโห
नुปฺปชฺชตีติ? หรือว่าเวทนาขันธจักไม่ดับในภูมิใด, รูปขันธก็ไม่ใช่กำลังเกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อุปฺปชฺชตี กำลังเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฐฐาสต่อไป ฯลฯ

มุติที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบรูปักขันธมูละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัตถุญากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตถ เวทนาภขนุโ น อนุปฺปชฺชติ, ตตถ สลฺลภาภขนุโ น นิรุชฺฌิสฺสตีติ? เวทนาขันธมโง่กําลังเกิดในภุมิไค, สัตถุญากขันธมโง่กําลังเกิดในภุมินนั้ ใช่มโง่?

วิสัชนา อามนฺตา ใช่ม.

ปฏิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน สลฺลภาภขนุโ น นิรุชฺฌิสฺสติ, ตตถ เวทนาภขนุโ อนุปฺปชฺชติ? หรือวาสัตถุญากขันธมโง่กําลังเกิดในภุมิไค, เวทนาขันธมโง่กําลังเกิดในภุมินนั้ ใช่มโง่?

วิสัชนา อามนฺตา ใช่ม.

แสดงองคักรรรมและการจําแนกโกฏฐาสตอไป ฯลฯ

มูถีและมูละที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบโอกาสวาระ

๐๐๐๐

ปุกคโลกาสวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตถ รูปภขนุโ อนุปฺปชฺชติ, ตสฺส ตตถ เวทนาภขนุโ น นิรุชฺฌิสฺสตีติ? รูปักขันธมโง่กําลังเกิดแก่บุคคลไคในภุมิไค, เวทนาขันธมโง่กําลังเกิดแก่ บุคคลนั้ในภุมินนั้ ใช่มโง่?

วิสัชนา ปญจโวการา จวนฺตานิ อรูปานิ เตสํ ตตถ รูปภขนุโ อนุปฺปชฺชติ โน จ เตสํ ตตถ เวทนาภขนุโ น นิรุชฺฌิสฺสติ, ปรีนิพฺพนฺตานิ อสฺสยสฺสตา จวนฺตานิ เตสํ ตตถ รูปภขนุโ จ อนุปฺปชฺชติ เวทนาภขนุโ จ น นิรุชฺฌิสฺสติ. เมื่อบุคคล เหล่านั้กําลังตายในปัญจโวการภุมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในอรูปภุมิ ในภุมินนั้รูปักขันธมโง่กําลังเกิด แต่เวทนาขันธมโง่กําลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภุมินนั้, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกําลัง ปรีนิพพานในจตุโวการภุมิ ปัญจโวการภุมิ และบุคคลที่กําลังตายในอัสสยสฺสตาภุมิ ในภุมินนั้รูปักขันธมโง่กําลังเกิด เวทนาขันธมโง่กําลังเกิดไม่.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขนุโ น นิรุณิสฺสติ, ตสฺส ตตฺถ
รูปกฺขนุโ นุปฺปชฺชติ? หรือว่าเวทนาจันธจักไม่ดับแก่บุคคลใดในภุมิใด, รูปจันธก็ไม่ใช้
กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นในภุมินั้นใช่ไหม?

วิธินา อสยฺยสฺส ตตฺถ อุปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนุโ น นิรุณิสฺสติ
โน จ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขนุโ นุปฺปชฺชติ, ปรินิพฺพนฺตานํ อสยฺยสฺส ตตฺถ จวนฺตานํ เตสํ
ตตฺถ เวทนากฺขนุโ จ น นิรุณิสฺสติ รูปกฺขนุโ จ นุปฺปชฺชติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้น
กำลังเกิดในอสังขยัตตภุมิ ในภุมินั้นเวทนาจันธจักไม่ดับ แต่รูปจันธกำลังเกิดแก่บุคคล
เหล่านั้นในภุมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในจุตฺตวาทกรรม ปญฺจวาทกรรม
และบุคคลที่กำลังตายในอสังขยัตตภุมิ ในภุมินั้นเวทนาจันธจักไม่ดับ รูปจันธก็ไม่ใช้
กำลังเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ รูปกฺขนุโ นุปฺปชฺชติ เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนุโ น นิรุณิสฺสติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตาย
ในปญฺจวาทกรรม และจักดับในภุมิที่ตนเกิดอยู่อีก ฯลฯ กับปญฺจวาทกรรม ๒๑ (เว้น สุทฺธาวาส
ภุมิ ๕) ติเหตุกปุณฺชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรุณภุมิ และจะ
ดับในภุมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับอรุณภุมิ ๔

และ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในจุตฺตวาทกรรม ปญฺจวาทกรรม
 ฯลฯ กับจุตฺตวาทกรรม ๔ ปญฺจวาทกรรม ๒๒ (เว้นอบายภุมิ ๔) (โดยตรง) ปุณฺชน ๔ ผล
เสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายในจุตฺตวาทกรรม ปญฺจวาทกรรม และจะไม่ดับในภุมิที่ตนเกิดอยู่
อีก ฯลฯ (โดยอ้อม) กับจุตฺตวาทกรรม ๔ ปญฺจวาทกรรม ๒๕ (เว้นอกนิฏฐาภุมิ)
สุคติเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังตายในอสังขยัตตภุมิ ฯลฯ กับอสังขยัตตภุมิ ๑

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขนุโ น นิรุณิสฺสติ เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส ตตฺถ รูปกฺขนุโ นุปฺปชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = สุคติเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดใน
อสังขยัตตภุมิ ฯลฯ กับอสังขยัตตภุมิ ๑

และ พระอรหันตบุคคละ ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ฯลฯ กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๒ (เว้นอบายภูมิ ๔), ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคละ ๓ ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ และจะไม่ดับในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ฯลฯ กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๕ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) สุกตือเหตุกบุคคละ ๑ ซึ่งกำลังตายในอัสสญญัตตตภูมิ ฯลฯ กับอัสสญญัตตตภูมิ ๑

องค์ธรรมของสังสยบพ ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มุขีที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบรูปักขันธมุละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมุละ

๑. เวทนากขันธมุละ สัณญากขันธมุขียมกะ

อนุโลมปุจจา ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขณฺโธ นุปฺปชฺชติ, ตสฺส ตตฺถ สลฺลวากฺขณฺโธ น นิริขฺมุขิสฺสตีติ? เวทนากขันธฺไมใช่กำลังเกิดแก่บุคคละใดในภูมิใด, สัณญากขันธฺก็จักไม่ดับแก่บุคคละนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา จตุโวการา ปญฺจโวการา จวนฺตานิ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขณฺโธ นุปฺปชฺชติ โน จ เตสํ ตตฺถ สลฺลวากฺขณฺโธ น นิริขฺมุขิสฺสตีติ, ปรีนิพฺพณฺตานิ อสฺสยสฺสตฺตานิ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขณฺโธ จ นุปฺปชฺชติ สลฺลวากฺขณฺโธ จ น นิริขฺมุขิสฺสตีติ. เมื่อบุคคละเหล่านั้นกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ในภูมินั้นเวทนากขันธฺไมใช่กำลังเกิด แต่สัณญากขันธฺจักดับแก่บุคคละเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคละเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ และบุคคละที่เกิดอยู่ในอัสสญญัตตตภูมิ ในภูมินั้นเวทนากขันธฺก็ไมใช่กำลังเกิด สัณญากขันธฺก็จักไม่ดับ.

ปฏิโลมปุจจา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สลฺลวากฺขณฺโธ น นิริขฺมุขิสฺสตีติ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขณฺโธ นุปฺปชฺชตีติ? หรือว่าสัณญากขันธฺจักไม่ดับแก่บุคคละใดในภูมิใด, เวทนากขันธฺก็ไมใช่กำลังเกิดแก่บุคคละนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสส ยตถ เวทนากุขนุโ น นุปปชชติ เป็นสันนิฏฐานบท
ตสส ตตถ สลลวากุขนุโ น นิริขณิสสติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตาย
ในจุตฺวาการภูมิ ปญฺจวาการภูมิ และจะดับในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ฯลฯ กับจุตฺวาการภูมิ ๔
ปญฺจวาการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

และ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในจุตฺวาการภูมิ ปญฺจวาการภูมิ
ฯลฯ กับจุตฺวาการภูมิ ๔ ปญฺจวาการภูมิ ๒๒ (เว้นอบายภูมิ ๔) ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓
ซึ่งกำลังตายในจุตฺวาการภูมิ ปญฺจวาการภูมิ และจะไม่ดับในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ฯลฯ
กับจุตฺวาการภูมิ ๔ ปญฺจวาการภูมิ ๒๕ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) สุกตือเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลัง
เกิดและกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ กับอสัญญสัตตภูมิ ๑

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสส วา ปน ยตถ สลลวากุขนุโ น นิริขณิสสติ เป็นสันนิฏฐานบท
ตสส ตตถ เวทนากุขนุโ น นุปปชชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพาน
ในจุตฺวาการภูมิ ปญฺจวาการภูมิ ฯลฯ กับจุตฺวาการภูมิ ๔ ปญฺจวาการภูมิ ๒๒ (เว้น
อบายภูมิ ๔) ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายในจุตฺวาการภูมิ ปญฺจวาการภูมิ
และจะไม่ดับในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ฯลฯ กับจุตฺวาการภูมิ ๔ ปญฺจวาการภูมิ ๒๕ (เว้น
อกนิฏฐาภูมิ) สุกตือเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ กับ
อสัญญสัตตภูมิ ๑

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มุติและมูละที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบปุคคโลกาสวาระ

และจบปัจจุปปันนนานาคตวาระปัจจนิก

อติทานาคตวาระอนุโลม

ปุคคลวาระ

รूपักขันธมูละ

๑. รุปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลิยมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส รุปกฺขนุโ ห อุปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส เวทนากฺขนุโ นิรุหฺมิสฺสตี? รูปันธํเคยเกิดแก่บุคคลใด, เวทนาขันธํก็จักดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิสัชนา ปรีนิพฺพนฺตานํ เตสํ รุปกฺขนุโ ห อุปฺปชฺชิตฺถ โน จ เตสํ เวทนากฺขนุโ นิรุหฺมิสฺสตี, อิตเรสํ เตสํ รุปกฺขนุโ ห อุปฺปชฺชิตฺถ เวทนากฺขนุโ ห นิรุหฺมิสฺสตี. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรีนิพพานในจุวัการภูมิ ปัจจวัการภูมิ รูปันธํเคยเกิด แต่เวทนาขันธํก็จักไม่ดับแก่บุคคลเหล่านั้น, บุคคลที่นอกจากปรีนิพพานตะเหล่านั้น รูปันธํก็เคยเกิด เวทนาขันธํก็จักดับ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนากฺขนุโ นิรุหฺมิสฺสตี, ตสฺส รุปกฺขนุโ ห อุปฺปชฺชิตฺถาตี? หรือว่าเวทนาขันธํจักดับแก่บุคคลใด, รูปันธํก็เคยเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส รุปกฺขนุโ ห อุปฺปชฺชิตฺถ	เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส เวทนากฺขนุโ ห นิรุหฺมิสฺสตี	เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรีนิพพานในจุวัการภูมิ ปัจจวัการภูมิ ฯลฯ

และ ปุถุชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดใน ๓๑ ภูมิ และกำลังตายใน ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนากฺขนุโ ห นิรุหฺมิสฺสตี	เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส รุปกฺขนุโ ห อุปฺปชฺชิตฺถ	เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิด
ใน ๓๑ ภูมิ และกำลังตายใน ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ)

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบรูปิกขันธมุละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมุละ

๑. เวทนากขันธมุละ สัตถุญากขันธมุลียมกะ

อนุโลมปุจจา ยสฺส เวทนาภฺขนุโ อูปฺปชฺชิตฺต, ตสฺส สลฺลภาภฺขนุโ
นิริชฺฌิสฺสตีติ? เวทนาขันธ์เคยเกิดแก่บุคคลใด, สัตถุญากขันธก็จักดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิธัชนา ปรินิพฺพนฺตํ เตสํ เวทนาภฺขนุโ อูปฺปชฺชิตฺต โน จ เตสํ
สลฺลภาภฺขนุโ นิริชฺฌิสฺสตี, อิตเรสํ เตสํ เวทนาภฺขนุโ จ อูปฺปชฺชิตฺต สลฺลภาภฺขนุโ
จ นิริชฺฌิสฺสตี. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในจุตฺตวาทกรรม ปญฺจวาทกรรม
เวทนาขันธ์เคยเกิด แต่สัตถุญากขันธจักไม่ดับแก่บุคคลเหล่านั้น, บุคคลที่นอกจาก
ปรินิพพานเหล่านั้น เวทนาขันธ์ก็เคยเกิด สัตถุญากขันธก็จักดับ.

ปฏฺิโลมปุจจา ยสฺส วา ปน สลฺลภาภฺขนุโ นิริชฺฌิสฺสตี, ตสฺส เวทนาภฺขนุโ
อูปฺปชฺชิตฺตตี? หรือว่าสัตถุญากขันธจักดับแก่บุคคลใด, เวทนาขันธ์ก็เคยเกิดแก่บุคคลนั้น
ใช่ไหม?

วิธัชนา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจจา ยสฺส เวทนาภฺขนุโ อูปฺปชฺชิตฺต	เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส สลฺลภาภฺขนุโ นิริชฺฌิสฺสตี	เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพาน
ในจุตฺตวาทกรรม ปญฺจวาทกรรม ฯลฯ

และ ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดใน ๓๑ ภูมิ และกำลังตายใน
๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน สลฺลวากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสตีติ เป็นสันนิฏฐานบท
 ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถ เป็นสังสยบท
 องค์กรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิด
 ใน ๓๑ ภูมิ และกำลังตายใน ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ)
 องค์กรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ
 มุติและมูละที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบปุคคลวาระ

๐๐๐๐

โอกาสวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถ, ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสตีติ?
 รูปักขันธเคยเกิดในภูมิใด, เวทนาขันธก็จักดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิธินา อสฺสยสฺส ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถ โน จ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ
 นิรุชฺฌิสฺสตี, ปญฺจวอกาเร ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชิตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิสฺสตี.
 ในอสังยุตตคัมภีร์นั้น รูปักขันธเคยเกิด แต่เวทนาขันธจักไม่ดับในภูมินั้น, ในปัญจวอกาการภูมินั้น
 นั้น รูปักขันธก็เคยเกิด เวทนาขันธก็จักดับ.

ปฏิโลมปุจฉา ยตฺถ วา ปน เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสตี, ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ
 อุปฺปชฺชิตฺถาติ? หรือว่าเวทนาขันธจักดับในภูมิใด, รูปักขันธก็เคยเกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิธินา อรูปํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสตี โน จ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ
 อุปฺปชฺชิตฺถ, ปญฺจวอกาเร ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิสฺสตี รูปกฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชิตฺถ.
 ในอรุณภูมินั้น เวทนาขันธจักดับ แต่รูปักขันธไม่เคยเกิดในภูมินั้น, ในปัญจวอกาการภูมินั้น
 เวทนาขันธก็จักดับ รูปักขันธก็เคยเกิด.

แสดงองค์กรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มุติที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบรูปักขันธมูละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัมมัญญากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตถ เวทนาภขณฺโง อูปฺปชฺชิตถ, ตตถ สลฺลาภขณฺโง นิรุชฺฌิสฺสตีติ? เวทนาขันธ์เคยเกิดในภุมิใด, สัมมัญญาขันธ์ก็จักดับในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซฺ.

ปฏฺิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน สลฺลาภขณฺโง นิรุชฺฌิสฺสตี, ตตถ เวทนาภขณฺโง อูปฺปชฺชิตถาติ? หรือว่าสัมมัญญาขันธ์จักดับในภุมิใด, เวทนาขันธ์ก็เคยเกิดในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซฺ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลียะและมูละที่เหลือก็เหมือนกัน

จบโอกาสวาระ

๐๐๐๐

ปุคคลโลกาสวาระ

รूपีกขันธมูละ

๑. รุปีกขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตถ รุปภขณฺโง อูปฺปชฺชิตถ, ตสฺส ตตถ เวทนาภขณฺโง นิรุชฺฌิสฺสตีติ? รูปขันธ์เคยเกิดแก่บุคคลใดในภุมิใด, เวทนาขันธ์ก็จักดับแก่บุคคลนั้นในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา ปญฺจวโถการํ ปรินิพฺพนฺตํ อสฺสยสฺสํเตจํ เตสํ ตตถ รุปภขณฺโง อูปฺปชฺชิตถ โน จ เตสํ ตตถ เวทนาภขณฺโง นิรุชฺฌิสฺสตี, อิตเรสํ ปญฺจวโถการํ เตสํ ตตถ รุปภขณฺโง จ อูปฺปชฺชิตถ เวทนาภขณฺโง จ นิรุชฺฌิสฺสตี. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในปัญจโวการภูมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในอสัญญสัตตภูมิ ในภุมินั้นรูปขันธ์เคยเกิด แต่เวทนาขันธ์จักไม่ดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภุมินั้น, เมื่อบุคคลที่นอกจากปรินิพพานเหล่านั้นเกิดอยู่ในปัญจโวการภูมิ ในภุมินั้นรูปขันธ์ก็เคยเกิด เวทนาขันธ์ก็จักดับ.

ปฏฺิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตถ เวทนาภขณฺโง นิรุชฺฌิสฺสตี, ตสฺส ตตถ รุปภขณฺโง อูปฺปชฺชิตถาติ? หรือว่าเวทนาขันธ์จักดับแก่บุคคลใดในภุมิใด, รูปขันธ์ก็เคยเกิดแก่บุคคลนั้นในภุมินั้นใช่ไหม?

วิธัชนา สุตทวาราส อูปปชฺชนฺตานํ อรูปานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากุขนุโธ
 นิรุณหิสฺสติ โน จ เตสํ ตตฺถ รูปกุขนุโธ อูปปชฺชิตฺถ, อิตเรสํ ปญฺจโวการานํ เตสํ ตตฺถ
 เวทนากุขนุโธ จ นิรุณหิสฺสติ รูปกุขนุโธ จ อูปปชฺชิตฺถ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดใน
 สุตทวาราสภูมิและบุคคลที่เกิดอยู่ในอรูปภูมิ ในภูมินั้นเวทนาขั้นรัชจักดับ แต่รูปขั้นรัชไม่เคย
 เกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในปญฺจโวการภูมิที่นอกจาก
 สุตทวาราสภูมิ ในภูมินั้นเวทนาขั้นรัชจักดับ รูปขั้นรัชก็เคยเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปจฺจา ยสฺส ยตฺถ รูปกุขนุโธ อูปปชฺชิตฺถ เป็นสันนิฏฐานบท
 ตสฺส ตตฺถ เวทนากุขนุโธ นิรุณหิสฺสติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพาน
 ในปญฺจโวการภูมิ ฯลฯ กับปญฺจโวการภูมิ ๑๓ (เว้นสุตทวาราสภูมิ ๕ อบายภูมิ ๔) ปุณฺชน ๔
 ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายในปญฺจโวการภูมิ และจะไม่ดับในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ฯลฯ
 กับปญฺจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุตทวาราสภูมิ ๕)

สุคติอเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอัสฺสญฺญัตตภูมิ กับ
 อัสฺสญฺญัตตภูมิ ๑

และ ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในปญฺจโวการภูมิ
 และจะดับในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับปญฺจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุตทวาราสภูมิ ๕)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปจฺจา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากุขนุโธ นิรุณหิสฺสติ เป็นสันนิฏฐานบท
 ตสฺส ตตฺถ รูปกุขนุโธ อูปปชฺชิตฺถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = พระอนาคามีบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดใน
 สุตทวาราสภูมิ ฯลฯ กับสุตทวาราสภูมิ ๕.

ดิเหตุกปุณฺชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรูปภูมิ และ
 จะดับในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับอรูปภูมิ ๔

และ ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในปญฺจโวการภูมิ
 และจะดับในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับปญฺจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุตทวาราสภูมิ ๕)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลที่เหลือก็เหมือนกัน

จบรูปกัณฑ์ธมฺละ

๐๐๐๐

เวทนากัณฑ์ธมฺละ

๑. เวทนากัณฑ์ธมฺละ สัณฺญา กัณฑ์ธมฺลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนาภฺขนุโร อุปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ
สฺส
นิรฺรหฺมณิสฺส
ก็จักดับแก่บุคคลนั้นในภฺมินั้นใช่ไหม?

วิธฺนา ปรินิพฺพนฺตํ เตสํ ตตฺถ เวทนาภฺขนุโร อุปฺปชฺชิตฺถ โน จ เตสํ
ตตฺถ สฺส
นิรฺรหฺมณิสฺส
อิตเรสํ จตฺตวอการํ ปญฺจวอการํ เตสํ
ตตฺถ เวทนาภฺขนุโร จ อุปฺปชฺชิตฺถ สฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
นิรฺรหฺมณิสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
เหล่านั้นกำลังปรินิพพานในจตฺตวอการภฺมิ ปญฺจวอการภฺมิ ในภฺมินั้นเวทนาภฺขณฺ์เคยเกิด
แต่สัณฺญาภฺขณฺ์จักไม่ดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภฺมินั้น, เมื่อบุคคลที่นอกจากปรินิพพานจะ
เหล่านั้นเกิดอยู่ในจตฺตวอการภฺมิ ปญฺจวอการภฺมิ ในภฺมินั้นเวทนาภฺขณฺ์ก็เคยเกิด สัณฺญาภฺขณฺ์
ก็จักดับ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
นิรฺรหฺมณิสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
เวทนาภฺขนุโร อุปฺปชฺชิตฺถาติ? หรือว่าสัณฺญาภฺขณฺ์จักดับแก่บุคคลใดในภฺมิใด, เวทนาภฺขณฺ์
ก็เคยเกิดแก่บุคคลนั้นในภฺมินั้นใช่ไหม?

วิธฺนา สุทฺธาวาสํ อุปฺปชฺชนฺตํ เตสํ ตตฺถ สฺสฺสฺสฺสฺส
นิรฺรหฺมณิสฺสฺสฺสฺส
จ เตสํ ตตฺถ เวทนาภฺขนุโร อุปฺปชฺชิตฺถ, อิตเรสํ จตฺตวอการํ ปญฺจวอการํ เตสํ
ตตฺถ สฺสฺสฺสฺส
นิรฺรหฺมณิสฺสฺส
เวทนาภฺขนุโร จ อุปฺปชฺชิตฺถ. เมื่อบุคคลเหล่านั้น
กำลังเกิดในสุทฺธาวาสภฺมิ ในภฺมินั้นสัณฺญาภฺขณฺ์จักดับ แต่เวทนาภฺขณฺ์ไม่เคยเกิดแก่บุคคล
เหล่านั้นในภฺมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในจตฺตวอการภฺมิ ปญฺจวอการภฺมิ ที่นอกจาก
สุทฺธาวาสภฺมิ ในภฺมินั้นสัณฺญาภฺขณฺ์ก็จักดับ เวทนาภฺขณฺ์ก็เคยเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนากุขนุโ อูปฺปชิตฺถ เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส ตตฺถ สลฺลวากุขนุโ นิรุณิสฺสติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = พระอรหันตบุคค ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพาน
ในจตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ ฯลฯ กับจตุโวการภูมิ ๔ ปญฺจโวการภูมิ ๑๗ (เว้น
สุทฺธาวาสภูมิ ๕ อบายภูมิ ๔) ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคค ๓ ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภูมิ
ปญฺจโวการภูมิ และจะไม่ดับในภูมิที่ตนเกิดอีก ฯลฯ กับจตุโวการภูมิ ๔ ปญฺจโวการภูมิ ๒๑
(เว้นสุทฺธาวาสภูมิ ๕)

และ ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคค ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในจตุโวการภูมิ
ปญฺจโวการภูมิ และจะดับในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับจตุโวการภูมิ ๔ ปญฺจโวการภูมิ ๒๑
(เว้นสุทฺธาวาสภูมิ ๕)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สลฺลวากุขนุโ นิรุณิสฺสติ เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส ตตฺถ เวทนากุขนุโ อูปฺปชิตฺถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = พระอนาคามีบุคค ๑ ซึ่งกำลังเกิดใน
สุทฺธาวาสภูมิ ฯลฯ กับสุทฺธาวาสภูมิ ๕

และ ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคค ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในจตุโวการภูมิ
ปญฺจโวการภูมิ และจะดับในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับจตุโวการภูมิ ๔ ปญฺจโวการภูมิ ๒๑
(เว้นสุทฺธาวาสภูมิ ๕)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มุติและมูละที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบปุคคโลกาสวาระ

และจบอดีตานาคตวาระอนุโลม

อติตานาคตวาระปัจจนิก

ปุกคตวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส รูปกขนุโ นุปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส เวทนากขนุโ น นิริชฺชณิสฺสตีติ? รูปักขันธโมเคยเกิดแก่บุคคลใด, เวทนาขันธก็จักไม่ดับแก่บุคคลนั้น ไซ้ไหม?

วิสัชนา นตฺถิ โหมี.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนากขนุโ น นิริชฺชณิสฺสตี, ตสฺส รูปกขนุโ นุปฺปชฺชิตฺถาติ? หรือว่าเวทนาขันธจักไม่ดับแก่บุคคลใด, รูปักขันธก็โมเคยเกิดแก่บุคคลนั้น ไซ้ไหม?

วิสัชนา อูปฺปชฺชิตฺถ เคยเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท = โหมี เมื่อองค์ธรรมของ สันนิฏฐานบทโมมีแล้ว

องค์ธรรมของสังสยบท = ก็โมมีเหมือนกัน.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนากขนุโ น นิริชฺชณิสฺสตี เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส รูปกขนุโ นุปฺปชฺชิตฺถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพาน ในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ๗๑

องค์ธรรมของสังสยบท = โหมี

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

มูลีที่เหลือนก็เหมือนกัน

จบรูปักขันธมูละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัมมูกขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส สลฺลวากฺขนฺโธ น นีรฺุณฺณิสฺสตีติ? เวทนากขันธํไม่เคยเกิดแก่บุคคลใด สัมมูกขันธํก็จักไม่ดับแก่บุคคลนั้น ไซ้ไหม?

วิสัณฺหา นตฺถิ ไม่มี.

ปฏฺิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน สลฺลวากฺขนฺโธ น นีรฺุณฺณิสฺสตี, ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถาติ? หรือว่าสัมมูกขันธํจักไม่ดับแก่บุคคลใด, เวทนากขันธํก็ไม่เคยเกิดแก่บุคคลนั้นไซ้ไหม?

วิสัณฺหา อุปฺปชฺชิตฺถ เคยเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลีและมูละที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบปุคคลวาระ

๐๐๐๐

โอภาสวาระ

รूपีกขันธมูละ

๑. รุปีกขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตฺถ รุปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถ, ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นีรฺุณฺณิสฺสตีติ? รุปขันธํไม่เคยเกิดในภุมิใด, เวทนากขันธํก็จักไม่ดับในภุมินั้นไซ้ไหม?

วิสัณฺหา นีรฺุณฺณิสฺสตี จักดับ.

ปฏฺิโลมปุจฉา ยตฺถ วา ปน เวทนากฺขนฺโธ น นีรฺุณฺณิสฺสตี, ตตฺถ รุปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถาติ? หรือว่าเวทนากขันธํจักไม่ดับในภุมิใด, รุปขันธํก็ไม่เคยเกิดในภุมินั้นไซ้ไหม?

วิสัณฺหา อุปฺปชฺชิตฺถ เคยเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลีที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบรूपีกขันธมูละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัตถุญากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตถ เวทนาภขนุโ น นุปปชชิตถ, ตตถ สลลภาภขนุโ น นีรุขณิสสตีติ? เวทนาขันธัไม่เคยเกิดในภุมิไค, สัตถุญากขันธัก็จักไม่ดับในภุมินันไช้ไหม?

วิสัชนา อามนุตา ไช้.

ปฎิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน สลลภาภขนุโ น นีรุขณิสสตี, ตตถ เวทนาภขนุโ น นุปปชชิตถาติ? หรือว่าสัตถุญากขันธัก็จักไม่ดับในภุมิไค, เวทนาขันธัก็ไม่เคยเกิดในภุมินันไช้ไหม?

วิสัชนา อามนุตา ไช้.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ๔๑

มูลีและมูละที่เหลือก็เหมือนกัน

จบโอภาสวาระ

๐๐๐๐

ปุคคโลกาสวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสส ยตถ รูปภขนุโ น นุปปชชิตถ, ตสส ตตถ เวทนาภขนุโ น นีรุขณิสสตีติ? รูปักขันธัไม่เคยเกิดแก่บุคคลใดในภุมิไค, เวทนาขันธัก็จักไม่ดับแก่บุคคลนั้นในภุมินันไช้ไหม?

วิสัชนา สุตถาวาสั อูปปชชนุตานั อรูปานั เตสั ตตถ รูปภขนุโ น นุปปชชิตถ โน จ เตสั ตตถ เวทนาภขนุโ น นีรุขณิสสตี, สุตถาวาเส ปรีนิพพนุตานั อรูปปรีนิพพนุตานั เตสั ตตถ รูปภขนุโ จ นุปปชชิตถ เวทนาภขนุโ จ น นีรุขณิสสตี. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในสุทธาวาสภุมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในอรูปภุมิ ในภุมินัน รูปักขันธัไม่เคยเกิด แต่เวทนาขันธัก็ดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภุมินัน, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรีนิพพานในสุทธาวาสภุมิ และอรูปภุมิ ในภุมินันรูปักขันธัก็ไม่เกิด เวทนาขันธัก็จักไม่ดับ.

ปฏิโลมปจจา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขนุโ น นิรุหฺมิสฺสติ, ตสฺส ตตฺถ
รูปกฺขนุโ นุปฺปชฺชิตฺถาติ? หรือว่าเวทนาชั้นจกไม่ดับแก่บุคคลใดในภุมิใด, รูปชั้น
ก็ไม่เคยเกิดแก่บุคคลนั้นในภุมินั้นใช่ไหม?

วิธึชา ปณฺจโวการเ ปรีนิพฺพทนํ อสฺสยสฺสตาณํ เถสํ ตตฺถ เวทนากฺขนุโ
น นิรุหฺมิสฺสติ โน จ เถสํ ตตฺถ รูปกฺขนุโ นุปฺปชฺชิตฺถ, สุตฺถวาเส ปรีนิพฺพทนํ
อรูเป ปรีนิพฺพทนํ เถสํ ตตฺถ เวทนากฺขนุโ จ น นิรุหฺมิสฺสติ รูปกฺขนุโ จ
นุปฺปชฺชิตฺถ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในปัจจุโวการภุมิและบุคคลที่เกิดอยู่ใน
อสังขยัตตภุมิ ในภุมินั้นเวทนาชั้นจกไม่ดับ แต่รูปชั้นที่เคยเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภุมิ
นั้น เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในสุทฺถวาสภุมิ และอรูภุมิ ในภุมินั้นเวทนาชั้น
จกไม่ดับ รูปชั้นก็ไม่เคยเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปจจา ยสฺส ยตฺถ รูปกฺขนุโ นุปฺปชฺชิตฺถ เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนุโ น นิรุหฺมิสฺสติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = พระอนาคามีบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดใน
สุทฺถวาสภุมิ ฯลฯ กับสุทฺถวาสภุมิ ๕, ติเหตุกปฺปุชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิด
และกำลังตายในอรูภุมิ และจะดับในภุมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับอรูภุมิ ๔

และ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในสุทฺถวาสภุมิ ๕ พระอนาคามี-
บุคคล ๑ ซึ่งกำลังตายในสุทฺถวาสภุมิ ๔ ฯลฯ กับสุทฺถวาสภุมิ ๕

พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในอรูภุมิ, ติเหตุกปฺปุชน ๑ ผลเสกข-
บุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายในอรูภุมิ และจะไม่ดับในภุมิที่ตนเกิดอยู่อีก ฯลฯ กับอรูภุมิ ๔.

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปจจา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขนุโ น นิรุหฺมิสฺสติ เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส ตตฺถ รูปกฺขนุโ นุปฺปชฺชิตฺถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพาน
ในปัจจุโวการภุมิ ฯลฯ กับปัจจุโวการภุมิ ๑๗ (เว้นสุทฺถวาสภุมิ ๕ อายภุมิ ๔) ปฺปุชน ๔
ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายในปัจจุโวการภุมิ และจะไม่ดับในภุมิที่ตนเกิดอยู่อีก ฯลฯ
กับปัจจุโวการภุมิ ๒๑ (เว้นสุทฺถวาสภุมิ ๕)

สุคตติเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสังขยัตตภุมิ กับ
อสังขยัตตภุมิ ๑

และ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ ๕ พระอนาคามี-บุคคล ๑ ซึ่งกำลังตายในสุทธาวาสภูมิ ๔ ฯลฯ กับสุทธาวาสภูมิ ๕

พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในอรูปภูมิ ดิเหตุกปุณฺณ ๑ ผลเสกข-บุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายในอรูปภูมิ และจะไม่ดับในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ฯลฯ กับอรูปภูมิ ๔

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลี่ที่เหลือนี้ก็เหมือนกัน

จบรูปกัณฑ์ธมฺมละ

๐๐๐๐

เวทนากัณฑ์ธมฺมละ

๑. เวทนากัณฑ์ธมฺมละ สัณฺญากัณฑ์ธมฺมลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนาภฺขนุโร นุปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ สลฺลภฺขนุโร น นิริชฺฌิสฺสตีติ? เวทนาขันธ์ไม่เคยเกิดแก่บุคคลใดในภูมิใด, สัณฺญาขันธ์ก็จักไม่ดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิธัชนา สุทฺธาวาสํ อูปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนาภฺขนุโร นุปฺปชฺชิตฺถ โน จ เตสํ ตตฺถ สลฺลภฺขนุโร น นิริชฺฌิสฺสตี, สุทฺธาวาเส ปรีนิพฺพนฺตานํ อสลฺลภฺสตฺตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนาภฺขนุโร จ นุปฺปชฺชิตฺถ สลฺลภฺขนุโร จ น นิริชฺฌิสฺสตี. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิ ในภูมินั้นเวทนาขันธ์ไม่เคยเกิด แต่สัณฺญาขันธ์จักดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในอสัณฺญาสัตตภูมิ ในภูมินั้นเวทนาขันธ์ก็ไม่เคยเกิด สัณฺญาขันธ์ก็จักไม่ดับ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สลฺลภฺขนุโร น นิริชฺฌิสฺสตี, ตสฺส ตตฺถ เวทนาภฺขนุโร นุปฺปชฺชิตฺถาติ? หรือว่าสัณฺญาขันธ์จักไม่ดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็ไม่เคยเกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิธัชนา ปรีนิพฺพนฺตานํ เตสํ ตตฺถ สลฺลภฺขนุโร น นิริชฺฌิสฺสตี โน จ เตสํ ตตฺถ เวทนาภฺขนุโร นุปฺปชฺชิตฺถ, สุทฺธาวาเส ปรีนิพฺพนฺตานํ อสลฺลภฺสตฺตานํ เตสํ ตตฺถ สลฺลภฺขนุโร จ น นิริชฺฌิสฺสตี เวทนาภฺขนุโร จ นุปฺปชฺชิตฺถ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ ในภูมินั้นสัณฺญาขันธ์จักไม่ดับ แต่เวทนาขันธ์เคยเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในอสัณฺญาสัตตภูมิ ในภูมินั้นสัณฺญาขันธ์ก็จักไม่ดับ เวทนาขันธ์ก็ไม่เคยเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนาภนฺนํ นุप्ปชฺชิตํ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส ตตฺถ สลฺลาภนฺนํ น นีรुณิสฺสตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = พระอนาคามีบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดใน
สุทธาวาสภูมิ ฯลฯ กับสุทธาวาสภูมิ ๕

และ พระอรหันต์บุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ ๕ พระอนาคามี-
บุคคล ๑ ซึ่งกำลังตายในสุทธาวาสภูมิ ๕ ฯลฯ กับสุทธาวาสภูมิ ๕

สุคติเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสังขยัตตภูมิ กับ
อสังขยัตตภูมิ ๑

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สลฺลาภนฺนํ น นีรุณิสฺสตี เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส ตตฺถ เวทนาภนฺนํ นุप्ปชฺชิตํ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = พระอรหันต์บุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพาน
ในจุวัฏการภูมิ ปญฺจวัฏการภูมิ ฯลฯ กับจุวัฏการภูมิ ๕ ปญฺจวัฏการภูมิ ๑๗ (เว้น
สุทธาวาสภูมิ ๕ อบายภูมิ ๕)

ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายในจุวัฏการภูมิ ปญฺจวัฏการภูมิ และ
จะไม่ดับในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ฯลฯ กับจุวัฏการภูมิ ๕ ปญฺจวัฏการภูมิ ๒๑ (เว้น
สุทธาวาสภูมิ ๕)

และ พระอรหันต์บุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ ๕ พระอนาคามี-
บุคคล ๑ ซึ่งกำลังตายในสุทธาวาสภูมิ ๕ ฯลฯ กับสุทธาวาสภูมิ ๕

สุคติเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสังขยัตตภูมิ กับ
อสังขยัตตภูมิ ๑

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มุติและมูละที่เหลือนี้เหมือนกัน

จบปุคคโลทาสวาระ

และจบอดีตานาคตวาระปัจจนิก

อุปฺปาตนิโรธวาร์ นิฏฺฐิตํ

ปวตฺติวาร์ นิฏฺฐิตํ.

ค. ปริณญาวาระ อนุสนธิ

เมื่อพระองค์ทรงแสดงปวัตติวาระจบลงแล้ว ทรงแสดงปริณญาวาระต่อไป

ปริณญาวาระนี้แบ่งออกเป็น ๖ อย่าง คือ

๑. ปัจจุบันนวาระ ๒. อดีตวาระ ๓. อนาคตวาระ ๔. ปัจจุบันนาดีตวาระ
๕. ปัจจุบันนาคตวาระ ๖. อดีตานาคตวาระ

ในวาระหนึ่งๆ แบ่งออกเป็นสองคือ ๑. อนุโลม ๒. ปัจฉิก

ในปริณญาวาระนี้ พระองค์ทรงแสดงแต่ปุคคลวาระอย่างเดียว การที่พระองค์ทรงแสดงแต่ปุคคลวาระอย่างเดียวนั้น ก็เพราะว่าคำวิสัยนาในปุคคลวาระเป็นอย่างไร คำวิสัยนาในโอกาสวาระและปุคคลโลกาสวาระก็คงเป็นเช่นเดียวกัน ไม่มีพิเศษออกไปแต่อย่างใด การที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะว่า ธรรมดาการรู้แจ้งในรูปนามขั้นที่ ๕ นี้ มิได้เกี่ยวกับภูมิคงเกี่ยวกับบุคคลเท่านั้นที่จะมีการรู้แจ้งในรูปนามขั้นที่ ๕ ได้ ด้วยเหตุนี้ในปริณญาวาระนี้ จึงทรงแสดงแต่ปุคคลวาระ

บุคคล ๑๐ จำพวกที่แสดงในปริณญาวาระ

เอตถ จ ปุณฺธุชโน อฏฺฐ จ อริยาติ นว ปุคฺคลา, เตสุ ปุณฺธุชโน ภพฺพาภพฺพวเสน ทฺวิโร ฯ

ในปริณญาวาระมีบุคคล ๘ จำพวกคือ ปุณฺธุช ๑ อริยบุคคล ๘ ในบรรดาบุคคล ๘ จำพวกนั้น ปุณฺธุชนมี ๒ พวกคือ ภัทฺทปุณฺธุช ๑ อภัทฺทปุณฺธุช ๑ ฉะนั้นรวมเป็นบุคคล ๑๐ จำพวก

การจำแนกบุคคล ๑๐ โดยกาล ๓

๑. อรหัตตมกคบุคคล = กำลังรู้รอบรูปนามขั้นที่ ๕ เท่านั้น (ปริหานาติ)
ไม่ใช่เคยรู้รอบ และไม่ใช่จะรู้รอบ (น ปริหานิตฺถ, น ปริหานิสฺสตี)
๒. อรหัตตผลบุคคล = เคยรู้รอบรูปนามขั้นที่ ๕ เท่านั้น (ปริหานิตฺถ)
ไม่ใช่กำลังรู้รอบ และไม่ใช่จะรู้รอบ (น ปริหานาติ, น ปริหานิสฺสตี)

๓. ภัทพปุณฺชน ๑ มัคคบุคคล = } จะรู้รอบรูปนามขันธ ๕ เท่านั้น
 เบื้องต่ำ ๓ และผลบุคคล } (ปริหานิสฺสติ) ไม่ใช่กำลังรู้รอบ และ
 เบื้องต่ำ ๓ } ไม่ใช่เคยรู้รอบ (น ปริหานาติ,
 น ปริหานิตฺถ)
- ๔ อภัทพปุณฺชน ๑ = ไม่ใช่กำลังรู้รอบ, ไม่ใช่เคยรู้รอบ, ไม่ใช่
 จะรู้รอบ รูปนามขันธ ๕. (น ปริหานาติ,
 น ปริหานิตฺถ, น ปริหานิสฺสติ)

จำแนกกาลทั้ง ๓ โดยบุคคล ๑๐

๑. ผู้ที่กำลังรู้รอบรูปนามขันธ ๕ (ปริหานาติ) นั้นได้แก่ = อรหัตตมัคคบุคคล
 จำพวกเดียว
๒. ผู้ที่เคยรู้รอบรูปนามขันธ ๕ (ปริหานิตฺถ) นั้นได้แก่ = อรหัตตผลบุคคล
 จำพวกเดียว
๓. ผู้ที่จะรู้รอบรูปนามขันธ ๕ (ปริหานิสฺสติ) นั้นได้แก่ = ภัทพปุณฺชน ๑,
 มัคคบุคคลเบื้องต่ำ ๓, ผลบุคคลเบื้องต่ำ ๓.
๔. ผู้ที่ไม่ใช่กำลังรู้รอบรูปนามขันธ ๕ (น ปริหานาติ) นั้นได้แก่ = บุคคล ๘
 จำพวก (เว้นอรหัตตมัคคบุคคล)
๕. ผู้ที่ไม่ใช่เคยรู้รอบรูปนามขันธ ๕ (น ปริหานิตฺถ) นั้นได้แก่ = บุคคล ๘
 จำพวก (เว้นอรหัตตผลบุคคล)
๖. ผู้ที่ไม่ใช่จะรู้รอบรูปนามขันธ ๕ (น ปริหานิสฺสติ) นั้นได้แก่ = อภัทพปุณฺชน ๑,
 อรหัตตมัคคบุคคล ๑, อรหัตตผลบุคคล ๑,

อธิบายอภัทพปุณฺชน

ในที่นี้ อภัทพปุณฺชน ๑ นั้น หมายความว่า ปุณฺชนใดจะไม่ได้มรรคผลในชาตินี้ บุคคลนั้นเรียกว่า อภัทพปุณฺชน นับตั้งแต่ภพที่ ๒ เป็นต้นไปนั้น จะได้มรรคผลหรือจะไม่ได้มรรคผลนั้น ก็ไม่มีการเรียกว่า อภัทพปุณฺชนแต่อย่างใด คงกำหนดหมายเอาเฉพาะแต่ในปัจจุบันภพภพนี้ภพเดียวเท่านั้น

ด้วยเหตุนี้ในคำว่า เย ปุณฺชนนา มคฺคํ น ปฏิลภิสฺสณฺติ ปุณฺชนเหล่าใด จะไม่ได้มรรคนั้นก็ได้แก่ อภัทพปุณฺชน คือปุณฺชนที่ไม่มีโอกาสจะได้มรรคผลในภพปัจจุบันนั่นเอง โดยทำนองเดียวกันนี้ คำว่า เย ปุณฺชนนา มคฺคํ ปฏิลภิสฺสณฺติ ปุณฺชนเหล่าใดจะได้มรรคนั้น ก็คงจะได้แก่ ภัทพปุณฺชน คือปุณฺชนที่จะได้มรรคผลในปัจจุบันนั่นเอง มิได้กำหนดหมายเอาว่าจะได้มรรคผลต่อไปในภพหน้า.

ปัจจุปปันนวาระอนุโลม

บุคคลวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมุลียมกะ

อนุโลมปุจฉา โย รูปักขันธ ปริหานาติ, โส เวทนากขันธ ปริหานาติติ?
บุคคลใดกำลังรู้รอบรูปักขันธ, บุคคลนั้นก็กำลังรู้รอบเวทนากขันธใช่ไหม?

วิสันนา อามนุตตา ไซ.

ปฏิโลมปุจฉา โย วา ปน เวทนากขันธ ปริหานาติ, โส รูปักขันธ ปริหานาติติ?
หรือว่าบุคคลใดกำลังรู้รอบเวทนากขันธ, บุคคลนั้นก็กำลังรู้รอบรูปักขันธใช่ไหม?

วิสันนา อามนุตตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา โย รูปักขันธ ปริหานาติ เป็นสันนิฏฐานบท

โส เวทนากขันธ ปริหานาติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อรหัตตมคคบุคคล ๑

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน.

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปัญญาปัญหา ถามว่า บุคคลใดกำลังรู้รอบรูปักขันธ บุคคลนั้นก็กำลังรู้รอบเวทนากขันธใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิวจนวิสันนาว่า อามนุตตา ซึ่งเป็นคำวิสันนารับรององค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เพราะว่าอรหัตตมคคบุคคล ๑ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทเหล่านั้น ก็กำลังรู้รอบเวทนากขันธด้วย.

ในปฏิโลมปุจฉา โย วา ปน เวทนากขันธ ปริหานาติ เป็นสันนิฏฐานบท

โส รูปักขันธ ปริหานาติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อรหัตตมคคบุคคล ๑

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลีที่เหลือก็เหมือนกัน

จบรูปักขันธมูละ

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัตตญาณกขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา โย เวทนากขันธ ปริหานาติ, โส สตตญาณกขันธ ปริหานาติติ?
บุคคลใดกำลังรู้รอบเวทนากขันธ, บุคคลนั้นก็กำลังรู้รอบสัตตญาณกขันธใช่ไหม?

วิสันนา อามนุตตา ไซ.

ปฏิโลมปุจฉา โย วา ปน สตตญาณกขันธ ปริหานาติ, โส เวทนากขันธ
ปริหานาติติ? หรือว่าบุคคลใดกำลังรู้รอบสัตตญาณกขันธ, บุคคลนั้นก็กำลังรู้รอบเวทนากขันธ
ใช่ไหม?

วิสันนา อามนุตตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา และ ปฏิโลมปุจฉา

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อรหัตตมัคคบุคคล ๑

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปัญหาปัญหา ถามว่า บุคคลใดกำลังรู้รอบเวทนากขันธ,
บุคคลนั้นก็กำลังรู้รอบสัตตญาณกขันธใช่ไหม? หรือว่าบุคคลใดกำลังรู้รอบสัตตญาณกขันธ, บุคคล
นั้นก็กำลังรู้รอบเวทนากขันธใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิวจนวิสันนาว่า อามนุตตา
ซึ่งเป็นคำวิสันนารับรององค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เพราะว่าอรหัตตมัคคบุคคล ๑
ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทเหล่านั้นกำลังรู้รอบสัตตญาณกขันธด้วย กำลังรู้รอบ
เวทนากขันธด้วย.

มูลีและมูละที่เหลือก็เหมือนกัน

จบปุคคลวาระ

และจบปัจจุปปันนวาระอนุโลม

๐๐๐๐

ปัจจุปปันนวาระปัจจนิก

บุคคลวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา โย รูปุกขนฺธํ น ปริขานาติ, โส เวทนาุกขนฺธํ น ปริขานาติตี? บุคคลใดไม่ใช่กำลังรู้รอบรูปักขันธ, บุคคลนั้นก็ไม่ใช่กำลังรู้รอบเวทนากขันธใช่ไหม?

วิสัชนา อามนุตา ไซ.

ปฎิโลมปุจฉา โย วา ปน เวทนาุกขนฺธํ น ปริขานาติ, โส รูปุกขนฺธํ น ปริขานาติตี? หรือว่าบุคคลใดไม่ใช่กำลังรู้รอบเวทนากขันธ, บุคคลนั้นก็ไม่ใช่กำลังรู้รอบรูปักขันธใช่ไหม?

วิสัชนา อามนุตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา โย รูปุกขนฺธํ น ปริขานาติ	เป็นสันนิฏฐานบท
โส เวทนาุกขนฺธํ น ปริขานาติ	เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ภัทพปุณฺชน ๑ อภัทพปุณฺชน ๑
อริยบุคคล ๗ (เว้นอรหัตตมัคคบุคคล ๑)

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๑๑๑

ในปฎิโลมปุจฉา โย วา ปน เวทนาุกขนฺธํ น ปริขานาติ	เป็นสันนิฏฐานบท
โส รูปุกขนฺธํ น ปริขานาติ	เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ภัทพปุณฺชน ๑ อภัทพปุณฺชน ๑
อริยบุคคล ๗ (เว้นอรหัตตมัคคบุคคล ๑)

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๑๑๑

มุติที่เหลือก็เหมือนกัน

จบรูปักขันธมูละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัตถุญากขันธมุลียมกะ

อนุโลมปจฉา โย เวทนากุขนุ น ปริหานาติ, โส สลลภากุขนุ น ปริหานาติติ? บุคคลใดไม่ใช่ว่ากำลังรู้รอบเวทนาขันธ, บุคคลนั้นก็ไม่ใช่กำลังรู้รอบสัตถุญากขันธใช่ไหม?

วิสัชนา อามนตา ไซ.

ปฎิโลมปจฉา โย วา ปน สลลภากุขนุ น ปริหานาติ, โส เวทนากุขนุ น ปริหานาติติ? หรือว่าบุคคลใดไม่ใช่ว่ากำลังรู้รอบสัตถุญากขันธ, บุคคลนั้นก็ไม่ใช่กำลังรู้รอบเวทนาขันธใช่ไหม?

วิสัชนา อามนตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและจำแนกโกฏฐาตต่อไป ฯลฯ

มุลีและมูละที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบปุคคลวาระ

และจบปัจจุปปันนวาระปัจจนิก

๐๐๐๐

อดีตวาระอนุโลม

ปุคคลวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมุลียมกะ

อนุโลมปจฉา โย รูปักุขนุ ปริหานิตถ, โส เวทนากุขนุ ปริหานิตถาติ? บุคคลใดเคยรู้รอบรูปักันธ, บุคคลนั้นก็เคยรู้รอบเวทนาขันธใช่ไหม?

วิสัชนา อามนตา ไซ.

ปฎิโลมปจฉา โย วา ปน เวทนากุขนุ ปริหานิตถ, โส รูปักุขนุ ปริหานิตถาติ? หรือว่าบุคคลใดเคยรู้รอบเวทนาขันธ, บุคคลนั้นก็เคยรู้รอบรูปักันธใช่ไหม?

วิสัชนา อามนตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา โย รูปกฺขนฺธํ ปริขานิตฺตํ เป็นสัณฺนิฏฐานบถ

โส เวทนากฺขนฺธํ ปริขานิตฺตํ เป็นสังสยบถ

องค์ธรรมของสัณนิฏฐานบถ ได้แก่ = พระอรหัตตผลบุคคล ๑

องค์ธรรมของสังสยบถ = เหมือนกัน.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

ในปฏิโลมปุจฉา โย วา ปน เวทนากฺขนฺธํ ปริขานิตฺตํ เป็นสัณฺนิฏฐานบถ

โส รูปกฺขนฺธํ ปริขานิตฺตํ เป็นสังสยบถ

องค์ธรรมของสัณนิฏฐานบถ ได้แก่ = อรหัตตผลบุคคล ๑

องค์ธรรมของสังสยบถ = เหมือนกัน.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

มุติที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบรูปกัณฑ์ธมฺมละ

๐๐๐๐

เวทนากัณฑ์ธมฺมละ

๑. เวทนากัณฑ์ธมฺมละ สัณฺญากัณฑ์ธมฺมิลยมกะ

อนุโลมปุจฉา โย เวทนากฺขนฺธํ ปริขานิตฺตํ, โส สลฺยวาทกฺขนฺธํ ปริขานิตฺตวาติ?
บุคคลใดเคยรู้รอบเวทนาขันธ, บุคคลนั้นก็เคยรู้รอบสัณฺญากัณฑ์ธมฺมิลยมกะไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซ.

ปฏิโลมปุจฉา โย วา ปน สลฺยวาทกฺขนฺธํ ปริขานิตฺตํ, โส เวทนากฺขนฺธํ ปริขานิตฺตวาติ?
หรือว่าบุคคลใดเคยรู้รอบสัณฺญากัณฑ์ธมฺมิลยมกะ, บุคคลนั้นก็เคยรู้รอบเวทนาขันธไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา และ ปฏิโลมปุจฉา

องค์ธรรมของสัณนิฏฐานบถ ได้แก่ = อรหัตตผลบุคคล ๑

องค์ธรรมของสังสยบถ = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

มุติและมฺมละที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบปุคคลวาระ

และจบอดีตวาระอนุโลม

๐๐๐๐

อติตวาระปัจจนิก

ปุคคลวาระ

รूपักขันธมูละ

๑. รุปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจจา โย รุปกฺขณฺหํ น ปริหานิตฺถ, โส เวทนากฺขณฺหํ น ปริหานิตฺถาติ?
บุคคลใดไม่เคยรู้รอบรูปขันธ, บุคคลนั้นก็ไม่มีใครรอบเวทนาขันธใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซ.

ปฎิโลมปุจจา โย วา ปน เวทนากฺขณฺหํ น ปริหานิตฺถ, โส รุปกฺขณฺหํ น
ปริหานิตฺถาติ? หรือว่าบุคคลใดไม่เคยรู้รอบเวทนาขันธ, บุคคลนั้นก็ไม่มีใครรอบรูปขันธ
ใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจจา โย รุปกฺขณฺหํ น ปริหานิตฺถ	เป็นสันนิฏฐานบท
โส เวทนากฺขณฺหํ น ปริหานิตฺถ	เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ภัทพฺพดูชน ๑ อภัทพฺพดูชน ๑
อริยบุคคล ๗ (เว้นอรหัตตผลบุคคล ๑)

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๔๑

ในปฎิโลมปุจจา โย วา ปน เวทนากฺขณฺหํ น ปริหานิตฺถ	เป็นสันนิฏฐานบท
โส รุปกฺขณฺหํ น ปริหานิตฺถ	เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ภัทพฺพดูชน ๑ อภัทพฺพดูชน ๑
อริยบุคคล ๗ (เว้นอรหัตตผลบุคคล ๑)

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๔๑

มูลิตีเหลือกก็เหมือนกัน

จบรूपักขันธมูละ

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัมมุตถากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา โย เวทนาภุขนุํ น ปริหานิตถ, โส สญฺญาภุขนุํ น ปริหานิตถาติ? บุคคลใดไม่เคยรู้รอบเวทนากันธ, บุคคลนั้นก็ไม่ได้เคยรู้รอบสัจญญากันธใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซฺ.

ปฏิบัติโลมปุจฉา โย วา ปน สญฺญาภุขนุํ น ปริหานิตถ, โส เวทนาภุขนุํ น ปริหานิตถาติ? หรือว่าบุคคลใดไม่เคยรู้รอบสัจญญากันธ บุคคลนั้นก็ไม่ได้เคยรู้รอบเวทนากันธใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซฺ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา และ ปฏิโลมปุจฉา

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ภัพฺพปฺปฺมุขณ ๑ อภัพฺพปฺปฺมุขณ ๑ อริยบุคคล ๗ (เว้นอรหัตตผลบุคคล ๑)

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๔๓๔

มุติและมูละที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบปุคคลาวาระ

และจบอติตวาระปัจจนิก

๐๐๐๐

อนาคตวาระอนุโลม

ปุคคลาวาระ

รूपีกขันธมูละ

๑. รุปีกขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา โย รุปภุขนุํ ปริหานิสฺสตี, โส เวทนาภุขนุํ ปริหานิสฺสตีติ? บุคคลใดจากรู้รอบรูปกันธ, บุคคลนั้นก็จากรู้รอบเวทนากันธใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซฺ.

ปฏิโลมปุจฉา โย วา ปน เวทนากุขนุํ ปริหานิสฺสตี, โส รูปกุขนุํ
 ปริหานิสฺสตีติ? หรือว่าบุคคลใดจกักรูรอบเวทนาขันธ, บุคคลนั้นก็จกักรูรอบรูปขันธใช่ไหม?
 วิสัชนา อามนฺตา ไซ้.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา โย รูปกุขนุํ ปริหานิสฺสตี เป็นสัณนิฏฐานบท

โส เวทนากุขนุํ ปริหานิสฺสตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสัณนิฏฐานบท ได้แก่ = ภัพฺพปฺปุชฺชน ๑ มัคคบุคคลเบื่องต่ำ ๓
 ผลบุคคลเบื่องต่ำ ๓

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา โย วา ปน เวทนากุขนุํ ปริหานิสฺสตี เป็นสัณนิฏฐานบท

โส รูปกุขนุํ ปริหานิสฺสตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสัณนิฏฐานบท ได้แก่ = ภัพฺพปฺปุชฺชน ๑ มัคคบุคคลเบื่องต่ำ ๓
 ผลบุคคลเบื่องต่ำ ๓

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มุขีที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบรูปิกขันธมุละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมุละ

๑. เวทนากขันธมุละ สัณญากขันธมุลียมกะ

อนุโลมปุจฉา โย เวทนากุขนุํ ปริหานิสฺสตี, โส สลฺลวากุขนุํ ปริหานิสฺสตีติ?
 บุคคลใดจกักรูรอบเวทนาขันธ, บุคคลนั้นก็จกักรูรอบสัณญาขันธใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซ้.

ปฏิโลมปุจฉา โย วา ปน สลฺลวากุขนุํ ปริหานิสฺสตี, โส เวทนากุขนุํ
 ปริหานิสฺสตีติ? หรือว่าบุคคลใดจกักรูรอบสัณญาขันธ, บุคคลนั้นก็จกักรูรอบเวทนาขันธ
 ใช่ไหม?

วิธัชนา อามนุตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา และ ปฏิโลมปุจฉา

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ภัทพปุณฺณ ๑ มัคคบุคคลเบื่องต่ำ ๓
ผลบุคคลเบื่องต่ำ ๓

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มุติและมูละที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบปุคคลวาระ

และจบอนาคตวาระอนุโลม

อนาคตวาระปัจจนิก

ปุคคลวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลิยมกะ

อนุโลมปุจฉา โย รูปุกขนฺธํ น ปริหานิสฺสตี, โส เวทนากขนฺธํ น
ปริหานิสฺสตีติ? บุคคลใดจักไม่รู้รอบรูปักขันธ, บุคคลนั้นก็จักไม่รู้รอบเวทนากขันธไซ้ไหม?

วิธัชนา อามนุตา ไซ.

ปฏิโลมปุจฉา โย วา ปน เวทนากขนฺธํ น ปริหานิสฺสตี, โส รูปุกขนฺธํ น
ปริหานิสฺสตีติ? หรือว่าบุคคลใดจักไม่รู้รอบเวทนากขันธ, บุคคลนั้นก็จักไม่รู้รอบรูปักขันธ
ไซ้ไหม?

วิธัชนา อามนุตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา โย รูปุกขนฺธํ น ปริหานิสฺสตี เป็นสันนิฏฐานบท

โส เวทนากขนฺธํ น ปริหานิสฺสตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อภัพพบุณฺ ๑ อรหัตตมัคคบุคคล ๑
อรหัตตผลบุคคล ๑

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

ในปฏิโลมปุจฉา โย วา ปน เวทนาภุขนุํ น ปริหานิสฺสติ เป็นสันนิฏฐานบท
โส ฐปภุขนุํ น ปริหานิสฺสติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อภัพพบุณฺ ๑ อรหัตตมัคคบุคคล ๑
อรหัตตผลบุคคล ๑

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

มุติที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบรูปักขันธมุละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมุละ

๑. เวทนากขันธมุละ สัณฺญากขันธมุลียมกะ

อนุโลมปุจฉา โย เวทนาภุขนุํ น ปริหานิสฺสติ, โส สลฺลาภุขนุํ น
ปริหานิสฺสตีติ? บุคคลใดจักไม่รู้รอบเวทนากัน, บุคคลนั้นก็จักไม่รู้รอบสัณฺญากันใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซ.

ปฏิโลมปุจฉา โย วา ปน สลฺลาภุขนุํ น ปริหานิสฺสติ, โส เวทนาภุขนุํ น
ปริหานิสฺสตีติ? หรือว่าบุคคลใดจักไม่รู้รอบสัณฺญากัน บุคคลนั้นก็จักไม่รู้รอบเวทนากัน
ใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา และ ปฏิโลมปุจฉา

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อภัพพบุณฺ ๑ อรหัตตมัคคบุคคล ๑
อรหัตตผลบุคคล ๑

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ
มุลีและมุละที่หลีกก็เหมือนกัน
จบปุคคลวาระ
และจบอนาคตวาระปัจจนิก

๐๐๐๐

ปัจจุปปันนาตีตวาระอนุโลม

ปุคคลวาระ
รูปักขันธมุละ

๑. รูปักขันธมุละ เวทนากขันธมุลียมกะ

อนุโลมปุจจา โย รูปกฺขนฺธํ ปริขานาติ, โส เวทนากฺขนฺธํ ปริขานิตฺถาติ?
บุคคลใดกำลังรู้รอบรูปขันธ, บุคคลนั้นก็เคยรู้รอบเวทนากขันธใช่ไหม?

วิสัชนา โน ไม่ใช่.

ปฏิโลมปุจจา โย วา ปน เวทนากฺขนฺธํ ปริขานิตฺถ, โส รูปกฺขนฺธํ ปริขานาติตี?
หรือว่าบุคคลใดเคยรู้รอบเวทนากขันธ, บุคคลนั้นก็กำลังรู้รอบรูปขันธใช่ไหม?

วิสัชนา โน ไม่ใช่.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจจา โย รูปกฺขนฺธํ ปริขานาติ	เป็นสันนิฎฐานบท
โส เวทนากฺขนฺธํ ปริขานิตฺถ	เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฎฐานบท ได้แก่ = อรหัตตมัคคบุคคล ๑

องค์ธรรมของสังสยบท = ไม่มี.

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็นโมฆปัญหา ถามว่า บุคคลใดกำลังรู้รอบรูปขันธ, บุคคลนั้นก็เคยรู้รอบเวทนากขันธใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิเสธวิสัชนาว่า โน ซึ่งเป็นคำวิสัชนาปฏิเสธองค์ธรรมของสังสยบท เพราะว่าอรหัตตมัคคบุคคล ๑ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฎฐานบทเหล่านั้น แม้กำลังรู้รอบรูปขันธ แต่ไม่ใช่เคยรู้รอบเวทนากขันธ

ในปฏิโลมปุจฉา โย วา ปน เวทนากุขนุํ ปริขานิตุํ เป็นสันนิฏฐานบท
 โส รูปกุขนุํ ปริขานาติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อรหัตตผลบุคคล ๑

องค์ธรรมของสังสยบท = ไม่มี.

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็นโมฆปัญหา ถามว่า หรือว่า บุคคลใดเคยรู้รอบเวทนาขันธ, บุคคลนั้นก็กำลังรู้รอบรูปขันธใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิเสธวิสัยว่า โน ซึ่งเป็นคำวิสัยนาปฏิเสธองค์ธรรมของสังสยบท เพราะว่าอรหัตตผลบุคคล ๑ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทเหล่านั้น แม้ว่าเคยรู้รอบเวทนาขันธแต่ไม่ใช่กำลังรู้รอบรูปขันธ

มุติที่เหลือก็เหมือนกัน

จบรูปิกขันธมูละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัตถุญากขันธมุขียมกะ

อนุโลมปุจฉา โย เวทนากุขนุํ ปริขานาติ, โส สลฺลวากุขนุํ ปริขานิตฺตาติ?
 บุคคลใดกำลังรู้รอบเวทนาขันธ, บุคคลนั้นก็เคยรู้รอบสลฺลวากขันธใช่ไหม?

วิสัยนา โน ไม่ใช่.

ปฏิโลมปุจฉา โย วา ปน สลฺลวากุขนุํ ปริขานิตุํ, โส เวทนากุขนุํ
 ปริขานาติติ? หรือว่าบุคคลใดเคยรู้รอบสลฺลวากขันธ, บุคคลนั้นก็กำลังรู้รอบเวทนาขันธ
 ใช่ไหม?

วิสัยนา โน ไม่ใช่.

แสดงองค์ธรรมและจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มุติและมูละที่เหลือก็เหมือนกัน

จบปุคคลวาระ

และจบปัจจุปปินนาตีตวาระอนุโลม

๐๐๐๐

ปัจจุปปันนาตีตวาระปัจจนิก

บุคคลวาระ

รูปักขันธมุละ

๑. รูปักขันธมุละ เวทนากขันธมุลียมกะ

อนุโลมปุจฉา โย รูปักขันธ น ปริขานาติ, โส เวทนากขันธ น ปริขานิตถาติ? บุคคลใดไม่ใช่กำลังรู้รอบรูปักขันธ, บุคคลนั้นก็ไม่ใช่เคยรู้รอบเวทนากขันธใช่ไหม?

วิสัชนา อรหา รูปักขันธ น ปริขานาติ โน จ เวทนากขันธ น ปริขานิตถ, อคฺคมกฺคสมฺมกฺคิณฺจ อรหฺนฺตณฺจ จเปตฺวา อวเสสา ปุคฺคลา รูปักขันธณฺจ น ปริขานนฺติ เวทนากขันธณฺจ น ปริขานิตถ. อรหัตตผลบุคคลไม่ใช่กำลังรู้รอบรูปักขันธ แต่เคยรู้รอบเวทนากขันธ ยกเว้นอรหัตตมกฺคบุคคลและอรหัตตผลบุคคลเสียแล้ว บุคคลที่เหลือนอกนั้นไม่ใช่กำลังรู้รอบรูปักขันธ และไม่ใช่เคยรู้รอบเวทนากขันธ.

ปฏิโลมปุจฉา โย วา ปน เวทนากขันธ น ปริขานิตถ, โส รูปักขันธ น ปริขานาติติ? หรือว่าบุคคลใดไม่ใช่เคยรู้รอบเวทนากขันธ, บุคคลนั้นก็ไม่ใช่กำลังรู้รอบรูปักขันธใช่ไหม?

วิสัชนา อคฺคมกฺคสมฺมกฺคิ เวทนากขันธ น ปริขานิตถ โน จ รูปักขันธ น ปริขานาติ, อคฺคมกฺคสมฺมกฺคิณฺจ อรหฺนฺตณฺจ จเปตฺวา อวเสสา ปุคฺคลา เวทนากขันธณฺจ น ปริขานิตถ รูปักขันธณฺจ น ปริขานนฺติ. อรหัตตมกฺคบุคคลไม่ใช่เคยรู้รอบเวทนากขันธ แต่กำลังรู้รอบรูปักขันธ, ยกเว้นอรหัตตมกฺคบุคคลและอรหัตตผลบุคคลเสียแล้ว บุคคลที่เหลือนอกนั้นไม่ใช่เคยรู้รอบเวทนากขันธ และไม่ใช่กำลังรู้รอบรูปักขันธ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา โย รูปักขันธ น ปริขานาติ

เป็นสันนิฏฐานบท

โส เวทนากขันธ น ปริขานิตถ

เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อรหัตตผลบุคคล ๑

และ ภัทฺทพฺปยุชน ๑ อภฺทพฺปยุชน ๑ มกฺคบุคคลเบื่องต่ำ ๓ ผลบุคคลเบื่องต่ำ ๓

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา โย วา ปน เวทนากุขนุหํ น ปริชานิตุถ เป็นสันนิฏฐานนบท
 โส รุปกุขนุหํ น ปริชานาติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานนบท ได้แก่ = อรหัตตมัคคบุคคล ๑
 และ ภัททปุณฺณ ๑ อภิปุณฺณ ๑ มัคคบุคคลเบื้องต้น ๓ ผลบุคคลเบื้องต้น ๓
 องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบรูปักขันธมูละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัตถุญจกขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา โย เวทนากุขนุหํ น ปริชานาติ, โส สลฺลากุขนุหํ น
 ปริชานิตฺตาติ? บุคคลใดไม่ใช่กำลังรู้รอบเวทนากันธ, บุคคลนั้นก็ไม่ใช่เคยรู้รอบ
 สัตถุญจกขันธใช่ไหม?

วิสันหา อรหา เวทนากุขนุหํ น ปริชานาติ โน จ สลฺลากุขนุหํ น ปริชานิตฺต,
 อคฺคสมฺมกฺคิณฺณ อรหฺนฺตญฺจ จเปตฺวา อวเสสา ปุคฺคฺลา เวทนากุขนุหฺญจ น
 ปริชานนฺติ สลฺลากุขนุหฺญจ น ปริชานิตฺต. อรหัตตผลบุคคลไม่ใช่กำลังรู้รอบ
 เวทนากันธ แต่เคยรู้รอบสัตถุญจกขันธ, ยกเว้นอรหัตตมัคคบุคคล และอรหัตตผลบุคคล
 เสียแล้ว บุคคลที่เหลือนอกนั้นไม่ใช่กำลังรู้รอบเวทนากันธ และไม่ใช่เคยรู้รอบสัตถุญจกขันธ.

ปฏิโลมปุจฉา โย วา ปน สลฺลากุขนุหํ น ปริชานิตฺต, โส เวทนากุขนุหํ น
 ปริชานาติตี? หรือว่าบุคคลใดไม่ใช่เคยรู้รอบสัตถุญจกขันธ, บุคคลนั้นก็ไม่ใช่กำลังรู้รอบ
 เวทนากันธใช่ไหม?

วิสันหา อคฺคสมฺมกฺคิณฺณ สลฺลากุขนุหํ น ปริชานิตฺต โน จ เวทนากุขนุหํ
 น ปริชานาติ, อคฺคสมฺมกฺคิณฺณ อรหฺนฺตญฺจ จเปตฺวา อวเสสา ปุคฺคฺลา
 สลฺลากุขนุหฺญจ น ปริชานิตฺต เวทนากุขนุหฺญจ น ปริชานนฺติ. อรหัตตมัคคบุคคล
 ไม่ใช่เคยรู้รอบสัตถุญจกขันธ แต่กำลังรู้รอบเวทนากันธ, ยกเว้นอรหัตตมัคคบุคคล และ
 อรหัตตผลบุคคลเสียแล้ว บุคคลที่เหลือนอกนั้นไม่ใช่เคยรู้รอบสัตถุญจกขันธ และไม่ใช่กำลัง
 รู้รอบเวทนากันธ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา โย เวทนากุขนุหํ น ปริขานาติ เป็นสันนิฏฐานบท
โส สลฺยาคุขนุหํ น ปริขานิตถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อรหัตตผลบุคคล ๑
และ กัปปปุณฺณ ๑ อภักขปุณฺณ ๑ มัคคบุคคลเบื่องต่ำ ๓ ผลบุคคลเบื่องต่ำ ๓
องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๔๑

ในปฏิโลมปุจฉา โย วา ปน สลฺยาคุขนุหํ น ปริขานิตถ เป็นสันนิฏฐานบท
โส เวทนากุขนุหํ น ปริขานาติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อรหัตตมัคคบุคคล ๑
และ กัปปปุณฺณ ๑ อภักขปุณฺณ ๑ มัคคบุคคลเบื่องต่ำ ๓ ผลบุคคลเบื่องต่ำ ๓
องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๔๑

มุติและมูละที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบปุคคลวาระ

และจบปัจจุปปันนาติตวาระปัจจนิก

๐๐๐๐

ปัจจุปปันนนานาคตวาระอนุโลม

ปุคคลวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลิยมกะ

อนุโลมปุจฉา โย รูปุกุขนุหํ ปริขานาติ, โส เวทนากุขนุหํ ปริขานิสฺสตีติ?
บุคคลใดกำลังรู้รอบรูปขันธ, บุคคลนั้นก็จักรู้รอบเวทนาขันธใช่ไหม?

วิธัชนา โน ไม่ใช่.

ปฏิโลมปุจฉา โย วา ปน เวทนากุขนุหํ ปริขานิสฺสตีติ, โส รูปุกุขนุหํ
ปริขานาตีติ? หรือว่าบุคคลใดจักรู้รอบเวทนาขันธ, บุคคลนั้นก็กำลังรู้รอบรูปขันธใช่ไหม?

วิสัยทัศน์ โน ไม่ใช่.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา โย รูปกฺขณํ ปริหานาติ เป็นสันนิฏฐานบท

โส เวทนากฺขณํ ปริหานิสฺสตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อรหัตตมัคคบุคคล ๑

องค์ธรรมของสังสยบท = ไม่มี

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา โย วา ปน เวทนากฺขณํ ปริหานิสฺสตี เป็นสันนิฏฐานบท

โส รูปกฺขณํ ปริหานาติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ภัพพปุณฺณ ๑ มัคคบุคคลเบื้องต่ำ ๓

ผลบุคคลเบื้องต่ำ ๓

องค์ธรรมของสังสยบท = ไม่มี

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มุขีที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบรูปกษัตริย์มุละ

๐๐๐๐

เวทนากษัตริย์มุละ

๑. เวทนากษัตริย์มุละ สัตตญาณกษัตริย์มุละ

อนุโลมปุจฉา โย เวทนากฺขณํ ปริหานาติ, โส สลฺลวากฺขณํ ปริหานิสฺสตีติ?

บุคคลใดกำลังรู้รอบเวทนาขันธ, บุคคลนั้นก็จักรู้รอบสัตตญาณขันธใช่ไหม?

วิสัยทัศน์ โน ไม่ใช่.

ปฏิโลมปุจฉา โย วา ปน สลฺลวากฺขณํ ปริหานิสฺสตี, โส เวทนากฺขณํ

ปริหานาตีติ? บุคคลใดจักรู้รอบสัตตญาณขันธ, บุคคลนั้นก็กำลังรู้รอบเวทนาขันธใช่ไหม?

วิสัยทัศน์ โน ไม่ใช่.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา โย เวทนากฺขณํ ปริหานาติ เป็นสันนิฏฐานบท

โส สลฺลวากฺขณํ ปริหานิสฺสตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อรหัตตมัคคบุคคล ๑
 องค์ธรรมของสังสยบท = ไม่มี.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา โย วา ปน สลฺลภาภุขฺหํ ปริหานิสฺสตี เป็นสันนิฏฐานบท
 โส เวทนากุขฺหํ ปริหานาติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ภัทฺพปฺปุชฺชน ๑ มัคคบุคคลเบื้องต่ำ ๓
 ผลบุคคลเบื้องต่ำ ๓

องค์ธรรมของสังสยบท = ไม่มี.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มุติและมูละที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบปุคคลวาระ

และจบปัจจุปปันนาคตวาระอนุโลม

๐๐๐๐

ปัจจุปปันนาคตวาระปัจจนิก

ปุคคลวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมุลียมกะ

อนุโลมปุจฉา โย รูปกุขฺหํ น ปริหานาติ, โส เวทนากุขฺหํ น ปริหานิสฺสตีติ?
 บุคคลใดไม่ใช่กำลังรู้รอบรูปจันท์, บุคคลนั้นก็ไม่ใช่จากรู้รอบเวทนาจันท์ใช่ไหม?

วิธัชนา เย มคฺคํ ปฏิลภิสฺสนฺติ เต รูปกุขฺหํ น ปริหานนฺติ โน จ เวทนากุขฺหํ
 น ปริหานิสฺสนฺติ, อรหา เย จ ปุชฺชนา มคฺคํ น ปฏิลภิสฺสนฺติ เต รูปกุขฺหนฺนฺจ น
 ปริหานนฺติ เวทนากุขฺหนฺนฺจ น ปริหานิสฺสนฺติ. บุคคลเหล่านี้จะได้มรรค บุคคลเหล่านั้น
 ไม่ใช่กำลังรู้รอบรูปจันท์ แต่จากรู้รอบเวทนาจันท์, อรหัตตผลบุคคลก็ดี ปุชชนเหล่านี้
 จะไม่ได้มรรค ปุชชนเหล่านั้นก็ดี ไม่ใช่กำลังรู้รอบรูปจันท์ และไม่ใช่จากรู้รอบเวทนาจันท์.

ปฏิโลมปุจฉา โย วา ปน เวทนากุขฺหํ น ปริหานิสฺสตี, โส รูปกุขฺหํ น
 ปริหานาติติ? หรือว่าบุคคลใดไม่ใช่จากรู้รอบเวทนาจันท์, บุคคลนั้นก็ไม่ใช่กำลังรู้รอบ
 รูปจันท์ใช่ไหม?

วิชา อคฺคมกฺคสมงฺคิ เวทนากฺขณํ น ปริหานิสฺสตี โน จ รูปกฺขณํ น ปริหานาติ, อรหา เย จ ปุณฺณนา มกฺคํ น ปฏฺลิภิสฺสนฺติ เต เวทนากฺขณญฺจ น ปริหานิสฺสนฺติ รูปกฺขณญฺจ น ปริหานนฺติ. อรหัตตมกฺคบุคคลมฺไมชํจักรูรอบเวทนาจันท์ แต่กำลังรูรอบรูปจันท์, อรหัตตผลบุคคลกิตฺติ ปุณฺณเหล่าใดจักมฺไมได้มกฺคปุณฺณเหล่านั้นกิตฺติ มฺไมชํจักรูรอบเวทนาจันท์และมฺไมชํกำลังรูรอบรูปจันท์.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา โย รูปกฺขณํ น ปริหานาติ เป็นสัณฺนิฐานบพ

โส เวทนากฺขณํ น ปริหานิสฺสตี เป็นสังสยบพ

องค์ธรรมของสัณฺนิฐานบพ ได้แก่ = ภัพฺพปุณฺณ ๑ มกฺคบุคคลเบื่องต่ำ ๓
ผลบุคคลเบื่องต่ำ ๓

และ อรหัตตผลบุคคล ๑ อภัพฺพปุณฺณ ๑

องค์ธรรมของสังสยบพ ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา โย วา ปน เวทนากฺขณํ น ปริหานิสฺสตี เป็นสัณฺนิฐานบพ

โส รูปกฺขณํ น ปริหานาติ เป็นสังสยบพ

องค์ธรรมของสัณฺนิฐานบพ ได้แก่ = อรหัตตมกฺคบุคคล ๑

และ อรหัตตผลบุคคล ๑ อภัพฺพปุณฺณ ๑

องค์ธรรมของสังสยบพ ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มุลิตีลลือกี้เหมือนกัน

จบรูปิกขันธมูละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัณฺญากขันธมูลิยมกะ

อนุโลมปุจฉา โย เวทนากฺขณํ น ปริหานาติ, โส สลฺยถากฺขณํ น ปริหานิสฺสตีติ? บุคคลใดมฺไมชํกำลังรูรอบเวทนาจันท์, บุคคลนั้นกิตฺติมฺไมชํจักรูรอบสัณฺญาจันท์ไช้ไหม?

วิธัชนา เย มกฺกํ ปฏิลลิสฺสณฺติ เต เวทนากุขนุํ น ปริหานนฺติ โน จ
 สลฺยลาภนุํ น ปริหานิสฺสณฺติ, อรหา เย จ ปุณฺณนา มกฺกํ น ปฏิลลิสฺสณฺติ เต
 เวทนากุขนุญฺจ น ปริหานนฺติ สลฺยลาภนุญฺจ น ปริหานิสฺสณฺติ. บุคคลเหล่านี้
 จะได้มรรค บุคคลเหล่านั้นไม่ใช่กำลังรู้รอบเวทนาขั้น แต่จกักรู้อบสัณฺญาขั้น,
 อรหัตตผลบุคคลก็ดี ปุณฺณเหล่านี้จกัไม่ได้มกคฺคปุณฺณเหล่านั้นก็ดี ไม่ใช่กำลังรู้รอบ
 เวทนาขั้น และไม่ใช่จกักรู้อบสัณฺญาขั้น.

ปฏิโลมปุจฺฉา โย วา ปน สลฺยลาภนุํ น ปริหานิสฺสณฺติ, โส เวทนากุขนุํ น
 ปริหานนฺติ? หรือว่าบุคคลใดไม่ใช่จกักรู้อบสัณฺญาขั้น บุคคลนั้นก็ไม่ใช่กำลังรู้รอบ
 เวทนาขั้นใช่ไหม?

วิธัชนา อคฺคมกฺกสมํกฺกํ สลฺยลาภนุํ น ปริหานิสฺสณฺติ โน จ เวทนากุขนุํ
 น ปริหานนฺติ, อรหา เย จ ปุณฺณนา มกฺกํ น ปฏิลลิสฺสณฺติ เต สลฺยลาภนุญฺจ น
 ปริหานิสฺสณฺติ เวทนากุขนุญฺจ น ปริหานนฺติ. อรหัตตมกคฺคบุคคลไม่ใช่จกักรู้อบ
 สัณฺญาขั้น แต่กำลังรู้รอบเวทนาขั้น, อรหัตตผลบุคคลก็ดี ปุณฺณเหล่านี้จะได้
 มรรคปุณฺณเหล่านั้นก็ดี ไม่ใช่จกักรู้อบสัณฺญาขั้นและไม่ใช่กำลังรู้รอบเวทนาขั้น.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฺฉา โย เวทนากุขนุํ น ปริหานนฺติ เป็นสันนิฎฐานบท

โส สลฺยลาภนุํ น ปริหานิสฺสณฺติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฎฐานบท ได้แก่ = ภัทฺทปุณฺณ ๑ มกคฺคบุคคลเบื้องต้น ๓
 ผลบุคคลเบื้องต้น ๓

และ อรหัตตผลบุคคล ๑ อภิปฺพปุณฺณ ๑

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฺฉา โย วา ปน สลฺยลาภนุํ น ปริหานิสฺสณฺติ เป็นสันนิฎฐานบท

โส เวทนากุขนุํ น ปริหานนฺติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฎฐานบท ได้แก่ = อรหัตตมกคฺคบุคคล ๑

และ อรหัตตผลบุคคล ๑ อภิปฺพปุณฺณ ๑

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลีและมูละที่เหลือนกัเหมือนกัน

จบปุคฺคลวาระ

และจบปัจจุปปันนนานาคตวาระปัจจนิก

อติทานาคตวาระอนุโลม

ปุคคลวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา โย รูปกฺขณํ ปริหานิตฺถ, โส เวทนากฺขณํ ปริหานิสฺสตีติ?
 บุคคลใดเคยรู้รอบรูปักขันธ, บุคคลนั้นก็จักรู้รอบเวทนากขันธใช่ไหม?

วิสัชนา โน ไม่ใช่.

ปฎิโลมปุจฉา โย วา ปน เวทนากฺขณํ ปริหานิสฺสตี, โส รูปกฺขณํ
 ปริหานิตฺถาติ? หรือว่าบุคคลใดจักรู้รอบเวทนากขันธ, บุคคลนั้นก็เคยรู้รอบรูปักขันธ
 ใช่ไหม?

วิสัชนา โน ไม่ใช่.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา โย รูปกฺขณํ ปริหานิตฺถ	เป็นสันนิฏฐานบท
โส เวทนากฺขณํ ปริหานิสฺสตี	เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อรหัตตผลบุคคล ๑

องค์ธรรมของสังสยบท = ไม่มี.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฎิโลมปุจฉา โย วา ปน เวทนากฺขณํ ปริหานิสฺสตี	เป็นสันนิฏฐานบท
โส รูปกฺขณํ ปริหานิตฺถ	เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ภัทพบุณฺชน ๑ มัคคบุคคลเบื่องต่ำ ๓
 ผลบุคคลเบื่องต่ำ ๓

องค์ธรรมของสังสยบท = ไม่มี.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลีที่เหลือนี้เหมือนกัน

จบรูปักขันธมูละ

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัตถุญากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา โย เวทนาภุขนุหิ ปริชานิตถ, โส สลฺลวภุขนุหิ ปริชานิสฺสตีติ?
บุคคลใดเคยรู้รอบเวทนากขันธ, บุคคลนั้นก็จักรู้รอบสัตถุญากขันธใช่ไหม?

วิสัชนา โน ไม่ใช่.

ปฏิโลมปุจฉา โย วา ปน สลฺลวภุขนุหิ ปริชานิสฺสตี, โส เวทนาภุขนุหิ
ปริชานิตถาติ? หรือว่าบุคคลใดจักรู้รอบสัตถุญากขันธ, บุคคลนั้นก็เคยรู้รอบเวทนากขันธ
ใช่ไหม?

วิสัชนา โน ไม่ใช่.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา โย เวทนาภุขนุหิ ปริชานิตถ	เป็นสันนิฏฐานบท
โส สลฺลวภุขนุหิ ปริชานิสฺสตี	เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อรหัตตผลบุคคล ๑
องค์ธรรมของสังสยบท = ไม่มี.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๑๑๑

ในปฏิโลมปุจฉา โย วา ปน สลฺลวภุขนุหิ ปริชานิสฺสตี	เป็นสันนิฏฐานบท
โส เวทนาภุขนุหิ ปริชานิตถ	เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ภัทพปฺปุชฺชน ๑ มัคคบุคคลเบื้องต้น ๓
ผลบุคคลเบื้องต้น ๓

องค์ธรรมของสังสยบท = ไม่มี.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๑๑๑

มูลีและมูละที่เหลือนี้ก็เหมือนกัน

จบปุคคลวาระ

และจบอดีตานาคตวาระอนุโลม

อติตานาคตวาระปัจจนิก

ปุกคตวาระ
รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมุลียมกะ

อนุโลมปุจฉา โย รูปุกขนุ น ปริชานิตถ, โส เวทนากขนุ น ปริชานิสฺสตีติ? บุคคลใดไม่ใช่เคยรู้รอบรูปักขันธ, บุคคลนั้นก็ไม่ใช่จรรู้รอบเวทนากขันธใช่ไหม?

วิสัชนา เย มคฺคํ ปฏิลภิสฺสนฺติ เต รูปุกขนุ น ปริชานิตถ โน จ เวทนากขนุ น ปริชานิสฺสนฺติ, อคฺคมกฺกสมฺภี เย จ ปุณฺธุชา มคฺคํ น ปฏิลภิสฺสนฺติ เต รูปุกขนุญจ น ปริชานิตถ เวทนากขนุญจ น ปริชานิสฺสนฺติ. บุคคลเหล่าใดจักได้มรรค บุคคลเหล่านั้นไม่ใช่เคยรู้รอบรูปักขันธ แต่จรรู้รอบเวทนากขันธ, อรหัตตมรรคบุคคลก็ดี ปุณฺธุชนเหล่าใดจะไม่ได้มรรค ปุณฺธุชนเหล่านั้นก็ดี ไม่ใช่เคยรู้รอบรูปักขันธและไม่จรรู้รอบเวทนากขันธ.

ปฏิโลมปุจฉา โย วา ปน เวทนากขนุ น ปริชานิสฺสตี, โส รูปุกขนุ น ปริชานิตถาติ? หรือว่าบุคคลใดไม่ใช่จรรู้รอบเวทนากขันธ บุคคลนั้นก็ไม่ใช่เคยรู้รอบรูปักขันธใช่ไหม?

วิสัชนา อรหา เวทนากขนุ น ปริชานิสฺสตี โน จ รูปุกขนุ น ปริชานิตถ, อคฺคมกฺกสมฺภี เย จ ปุณฺธุชา มคฺคํ น ปฏิลภิสฺสนฺติ เต เวทนากขนุญจ น ปริชานิสฺสนฺติ รูปุกขนุญจ น ปริชานิตถ. อรหัตตผลบุคคลไม่ใช่จรรู้รอบเวทนากขันธ แต่เคยรู้รอบรูปักขันธ, อรหัตตมรรคบุคคลก็ดี ปุณฺธุชนเหล่าใดจักไม่ได้มรรค ปุณฺธุชนเหล่านั้นก็ดี ไม่ใช่จรรู้รอบเวทนากขันธ และไม่ใช่เคยรู้รอบรูปักขันธ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา โย รูปุกขนุ น ปริชานิตถ เป็นสันนิฐานบท

โส เวทนากขนุ น ปริชานิสฺสตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานบท ได้แก่ = ภัพฺพปุณฺธุ ๑ มรรคบุคคลเบื้องต้น ๓ ผลบุคคลเบื้องต้น ๓

และ อรหัตตมคฺคบุคคล ๑ ภัพฺพปุณฺธุ ๑

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา โย วา ปน เวทนาภขณฺหํ น ปริหานิสฺสตี เป็นสันนิฏฐานบท
โส ฐภขณฺหํ น ปริหานิตถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อรหัตตผลบุคคล ๑

และ อรหัตตมัคคบุคคล ๑ อภัพพปุณฺชน ๑

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบรูปักขันธมูละ

เวทนาภขันธมูละ

๑. เวทนาภขันธมูละ สัณฺญากขันธมูลียมกะ

อนฺุโลมปุจฉา โย เวทนาภขณฺหํ น ปริหานิตถ, โส สลฺยาภขณฺหํ น ปริหานิสฺสตีตี? บุคคลใดไม่ใช่เคยรู้รอบเวทนาภขันธ, บุคคลนั้นก็ไม่ใช่จกัรู้รอบสัณฺญากขันธ ใช่ไหม?

วิสัชนา เย มคฺคํ ปฏฺฐลภิสฺสนฺติ เต เวทนาภขณฺหํ น ปริหานิตถ โน จ สลฺยาภขณฺหํ น ปริหานิสฺสนฺติ, อคฺคมคฺคสมงฺคี เย จ ปุณฺธุชนา มคฺคํ น ปฏฺฐลภิสฺสนฺติ เต เวทนาภขณฺหณฺจ น ปริหานิตถ สลฺยาภขณฺหณฺจ น ปริหานิสฺสนฺติ. บุคคลเหล่าใด จักได้มรรค บุคคลเหล่านั้นไม่ใช่เคยรู้รอบเวทนาภขันธ แต่จกัรู้รอบสัณฺญากขันธ, อรหัตต-มรรคบุคคลก็ดี ปุณฺชนเหล่าใดจักไม่ได้มรรค ปุณฺชนเหล่านั้นก็ดี ไม่ใช่เคยรู้รอบเวทนาภขันธ และไม่ใช่จกัรู้รอบสัณฺญากขันธ.

ในปฏิโลมปุจฉา โย วา ปน สลฺยาภขณฺหํ น ปริหานิสฺสตี, โส เวทนาภขณฺหํ น ปริหานิตถาตี? หรือว่าบุคคลใดไม่ใช่จกัรู้รอบสัณฺญากขันธ บุคคลนั้นก็ไม่ใช่เคยรู้รอบเวทนาภขันธ ใช่ไหม?

วิสัชนา อรหา สลฺยาภขณฺหํ น ปริหานิสฺสตี โน จ เวทนาภขณฺหํ น ปริหานิตถ, อคฺคมคฺคสมงฺคี เย จ ปุณฺธุชนา มคฺคํ น ปฏฺฐลภิสฺสนฺติ เต สลฺยาภขณฺหณฺจ น ปริหานิสฺสนฺติ เวทนาภขณฺหณฺจ น ปริหานิตถ. อรหัตตผลบุคคล ไม่ใช่จกัรู้รอบสัณฺญากขันธ แต่เคยรู้รอบเวทนาภขันธ, อรหัตตมรรคบุคคลก็ดี ปุณฺชนเหล่าใด จักไม่ได้มรรค ปุณฺชนเหล่านั้นก็ดี ไม่ใช่จกัรู้รอบสัณฺญากขันธ และไม่ใช่เคยรู้รอบเวทนาภขันธ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา โย เวทนาภูษณํ น ปริหานิตถ เป็นสันนิฏฐานบท
โส สลฺยาภูษณํ น ปริหานิสฺสติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ภัพพปุณฺณ ๑ มัคคบุคคลเบื่องต่ำ ๓
ผลบุคคลเบื่องต่ำ ๓

และ อรหัตตมัคคบุคคล ๑ อภัพพปุณฺณ ๑

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา โย วา ปน สลฺยาภูษณํ น ปริหานิสฺสติ เป็นสันนิฏฐานบท
โส เวทนาภูษณํ น ปริหานิตถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อรหัตตผลบุคคล ๑

และ อรหัตตมัคคบุคคล ๑ อภัพพปุณฺณ ๑

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลีและมูละที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบปุคคลวาระ

และจบอดีตานาคตวาระปัจจนิก

ปริณฺญาวาริ นิฏฺฐิต

ขณฺธมกํ นิฏฺฐิต

อธิบายท้ายเล่ม

ปณณที่ชื่อว่า “ขมก” เพราะอรรถว่าเป็นเครื่องกำล้งวิสัยของพระยายมเสียได้นั้น :-

คำว่า “พระยายม” นั้น ได้แก่ ความตายนี้เอง ดังที่พระพุทธองค์ทรงแสดงแก่ท่าน “โมฆราช” ว่า คุณรโมฆราช ท่านจงเป็นผู้มีสติระลึกอยู่ทุกเมื่อ โดยมีการพิจารณาเห็นอยู่ซึ่งโลกว่าเป็นของสูญ ฆ่าอัตตานุทิฏฐิความตามเห็นโดยเป็นตัวตนเสียได้แล้ว ึ่งเป็นผู้ข้ามความตายเสียได้ ด้วยการฆ่าอัตตานุทิฏฐิลงเสียนี้ มัจจุราชย่อมไม่เห็นซึ่งบุคคลอันพิจารณาเห็นลงซึ่งโลกอย่างนี้ เมื่อบุคคลมาพิจารณาเห็นลงซึ่งโลกโดยเป็นของสูญ ฆ่าอัตตานุทิฏฐิลงเสียได้อย่างนี้ มัจจุราชย่อมไม่แลเห็น คือผู้นั้นซึ่งข้ามพ้นวิสัยมัจจุราชเสียได้แล้ว

ตามพุทธดำรัสชี้ให้ทราบว่ คำว่า “โลกๆ” นั้น พระองค์ทรงมุ่งหมายเอาขันธโลก คืออุปาทานขันธ อันได้แก่ ร่างกายที่มีใจครอง มีเวทนา สัญญา ของเราท่านที่มีความยาวหนึ่งวา หนาหนึ่งคืบ กว้างหนึ่งศอกนี้แหละ เป็น “โลก” มิได้ทรงหมายถึงดิน ฟ้า อากาศ ภูเขา ต้นไม้ ทะเล มหาสมุทรที่เป็นโอกาสโลกแต่ประการใด

เหตุนี้ เมื่อเราท่านได้ทราบความหมายของคำว่า “โลก” ตามที่พระองค์ทรงสอนแก่ท่านโมฆราชนั้น ได้แก่ ขันธแล้ว ก็ควรจะมีความปลื้มใจในการที่ได้มาทำการศึกษาเรื่องขันธ आयตนะ ธาตุ ที่มีอยู่ในขมกปณณ อันมีมูลขมกเป็นต้นนี้เป็นที่ยังเพราะเท่ากับได้รับคำสอนจากพระองค์เช่นเดียวกันกับท่านโมฆราชเหมือนกัน ชื่อว่า ได้เป็นผู้นับถือพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง เป็นกัลยาณปุณฺณ ปุณฺณที่มีความรู้ความเข้าใจในขันธ आयตนะ ธาตุ ตามหลักธรรมคำสอนอย่างถูกต้อง มิได้นับถือตามประเพณีนิยมสืบๆ กันมาแต่อย่างใด ตรงข้ามกับ อันธปุณฺณ ปุณฺณผู้มืด ไม่รู้เรื่องขันธ आयตนะ ธาตุ ที่เป็นปรมัตถธรรมคำสอนของพระองค์ เพียงแต่นับถือตามๆ กันไปตามประเพณีสืบๆ กันมา ฉะนั้นเป็นอันว่า เราท่านได้ประพฤติเจริญรอยตามท่านโมฆราชได้ส่วนหนึ่งตามหลักของปริยัติ

เหตุว่ ในขณะที่มีการศึกษาอยู่นั้น ได้ทราบซึ่งในพระปัญญาคณ พระบริสุทธินุณ พระมหากุณาคณ ที่พระองค์ทรงแสดงพระอภิธรรมไว้ให้เราท่านทั้งหลายได้ทราบ ทำให้เกิดศรัทธาเชื่อมั่นในความตรัสรู้ของพระองค์ เป็นตถาคตโพธิศรัทธา เชื่อกรรม ผลของ

กรรม สัตว์มีกรรมเป็นของๆ ตน ก้าวล่วงวิจิติจกความสงสัยในคุณพระรัตนตรัย และ
 โมหะความไม่รู้ในเรื่องสัตว์ทั้งหลายที่กำลังเป็นไปอยู่ในโลกได้ตามสมควรแก่การศึกษา
 การคิดนึกพิจารณาใคร่ครวญในข้อธรรมนั้นๆ เกิดความรู้ความเข้าใจในปรมัตถธรรม
 คือจิต เจตสิก รูป ของสัตว์ที่กำลังเกิด กำลังตาย, เคยเกิด เคยตาย, จักเกิด จักตาย,
 ใน ๓๑ ภูมิ ตามกาลทั้ง ๖ ที่ทรงแสดงไว้ใน “ยมก” ตามกำลังปัญญาของตนๆ เท่าที่จะ
 เข้าใจได้ สามารถที่จะช่วยตนให้พ้นจากอบายภูมิได้บ้าง คือในภพที่สอง ส่วนภพที่สามนั้น
 ไม่แน่ แต่ก็ยังเป็นอุปนิสัยปัจจัยให้พ้นจากทุกข์ได้ในอนาคตด้วยการศึกษา เพราะว่า
 การศึกษาพระอภิธรรมนั้น เป็นบุญประเภท “ญาณสัมภาระ สังสมไว้ซึ่งบุญ คือปัญญา”
 ที่จะทำได้มาซึ่งข้อวัตรปฏิบัติให้ถึงซึ่งพระนิพพาน ก้าวล่วงวิสัยของพยายมได้ในกาล
 ต่อไป

อนึ่ง ในเวลาที่กำลังศึกษาอยู่นั้น ท่านอาจารย์พระสัทธัมมโชติกะได้กล่าวว่า
 หากว่าได้มีการพิจารณาใคร่ครวญด้วยสติสัมปชัญญะ ระลึกรู้อยู่ในข้อธรรมนั้นๆ ด้วย
 ดีแล้ว ก็เท่ากับได้เจริญวิปัสสนาขั้นนามรูปปัจจุตญาณ ปัจจยปริคคหญาณได้เหมือนกัน
 เพราะการศึกษาพระอภิธรรมนับตั้งแต่พระอภิธัมมมัตถสังคหะ เป็นต้น จนถึง
 ธัมมสังคณีปกรณ์ และยมกปกรณ์นี้ ก็ล้วนแล้วแต่แสดงเรื่องสภาวะธรรมทั้งสิ้น ที่จะทำ
 ให้ นักศึกษาสามารถประหามันอวิชชาอันเป็นตัวกิเลสลงได้บ้าง ด้วยอำนาจแห่งสุดมยปัญญา
 และจินตามยปัญญา เกิดความรู้ความเข้าใจในสภาวะตามความเป็นจริงตามปรมัตถสัจจะ
 ได้.

